Mikes International

Magyar szellemi fórum

Hungarian Periodical for Art, Literature and Science

Alapítási év / Founded: 2001.

Internet: www.federatio.org/mikes_int.html

Email: mikes_int@federatio.org

P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

XIV. évfolyam, 1. szám **Volume XIV., Issue 1.**

2014. január – március / January – March 2014

ISSN 1570-0070

Kiadó
'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.
Számlaszám: Postbank rek.nr. 7528240
Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés
A lap a következő Internet-címről tölthető le: **http://www.federatio.org/mikes_per.html**
Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, a következő címen iratkozhat fel:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományaiból tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím
A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:
Email: mikes_int@federatio.org
Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Minden cikkért szerzője felel.

Publisher
Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.
Account: Postbank rek.nr. 7528240
Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution
The periodical can be downloaded from the following Internet-address: **http://www.federatio.org/mikes_per.html**
If you wish to subscribe to the email mailing list, you can do it by sending an email to the following address:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address
The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:
Email: mikes_int@federatio.org
Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

Individual authors are responsible for facts included and views expressed in their articles.

ISSN 1570-0070

© Mikes International, 2001-2014, All Rights Reserved

TARTALOM CONTENTS

Kedves Olvasó! 5

Dear Reader, ... 6

Szerzőink / Our authors 7

Szerkesztőség / Editorial Board 11

PHILOSOPHIA PERENNIS 12

Kiss Endre: Az avantgarde és az abszurd között 12
KISS, Endre: Between Avant-garde and Absurd 15

THEOLOGIA 16

Tóth Miklós: Helyünk a világban a 21. században és azután 16
TÓTH, Miklós: Our Place in the World in the 21st Century and Beyond 19

Zalatnay István: Múltértelmezés és liturgia 20
ZALATNAY, István: Interpretation of the Past and Liturgy 22

NYELVÉSZET 23

Bérczi Szaniszló: Fogalomfejlődési irányok és rétegtani modell a Czuczor-Fogarasi gyökrendszer alapján 23
BÉRCZI, Szaniszló: Concept-Development Directions and Stratigraphy Model Based on the Czuczor-Fogarasi Root-System 38

Czakó Gábor: Szabir szó és szolga 39
CZAKÓ, Gábor: Sabir Word and Servant 41

Mellár Mihály: Atlantisz — hol volt, hol nem volt 42
MELLÁR, Mihály: Atlantis 53

Mellár Mihály: Magyar Nagyasszony a magyarok istene 54
MELLÁR, Mihály: Grand Lady of Hungarians 61

TÖRTÉNELEM 62

Erős Vilmos: A középkori történetírás 62
ERŐS, Vilmos: Medieval Historiography 77

ERŐS, Vilmos: Historiographie catholique en Hongrie entre les deux guerres mondiales 78
ERŐS, Vilmos: Catholic Historiography in Hungary between the Two World Wars 82
Erős Vilmos: Katolikus történetírás Magyarországon a két világháború között 82

Farkas László Róbert: Inczédy László, szegedi vallástanári jelentése az 1947/48-as tanévről 83
FARKAS, László Róbert: Report of a Religious Teacher from the 1947/48 School-Year 97

IN MEMORIAM 98

Bencze Mihály: Emlékezzünk Kajcsa Annára 98
BENCZE, Mihály: Remembering Anna Kajcsa 100

Z. Tóth Csaba: Százados tölgyfa, ég és föld között, múlhatatlan 101
Z. TÓTH, Csaba: In Memoriam Imre Makovecz 103

IRODALOM 104

Horváth Márta: Úton hazafelé 104

© Copyright Mikes International 2001-2014

MŰVÉSZET *107*

Nagy Ildikó: L'abbraccio della Luna **107**
NAGY, Ildikó: Première of *L'abbraccio della Luna* 111

KRÓNIKA *112*

Bencze Mihály: Az Árpád-szobor árnyékában **112**
BENCZE, Mihály: In the Shadow of the Árpád-Statue 116

ÚJ KÖNYVEK *117*

Benedek Csaba: Megjelent Balázs Lajos: Sorsfordulások rítusai a székely-magyaroknál I. — Szeretet fogott el a gyermek iránt **117**
BENEDEK, Csaba: On the New Book of Lajos Balázs 117

ÍGY ÍRTUNK MI *118*

Sulyok Vince: Björneboe: „Madárbarátok" **118**

Sulyok Vince: Göteborgi Operaház tervei **120**

Sulyok Vince: Naum Gabo munkássága **121**

Sulyok Vince: Pirandello: „Hat szerep szerzőt keres" című drámája Ingmar Bergman rendezésében **122**

Sulyok Vince: Bergeni ünnepi játékok **124**

Sulyok Vince: Északi Tanács-Északi Díj: Johan Borgen **126**

Sulyok Vince: Száz éves a „Peer Gynt" **127**
HIGHLIGHTS FROM THE 20th CENTURY HUNGARIAN PRESS IN THE WEST 129

AUFRUF ZU VERÖFFENTLICHUNGEN *130*

© Copyright Mikes International 2001-2014

Kedves Olvasó!

Megjelent a *Journal of Eurasian Studies* V. évfolyam (2013.) 4. száma. A tartalom:

- FARKAS, Flórián: Dear Reader
- HISTORY
  - VERMAN, Sanghamitra Rai: Women and Their Role in Ancient Indian Textile Craft
- PHILOSOPHY
  - SHISHIN, Mikhail Yurievich & BELOKUROVA, Sophia Mikhailovna: The Traditional Mongolian Doctrine Arga Bilig: Its Sense and Application to Culture Studies
- LINGUISTICS
  - KISAMOV, Norm: Türkic Substrate in English
- POLITICS
  - MAKHDUMI, M. Rafiuddin & BASU, Suraya Amin: Sino-Mongolian Relations: New Scenario and Impending Concerns
  - SHEIKH, Ab. Hamid: Silk Route in Kashmir: Costs of Closure and Opportunities of Revival
- ECONOMICS
  - NAMATOVA, Gulmira: Japanese and South Korean Models of Management in Central Asia (Kyrgyz Republic, Mongolia, Kazakhstan) — Part I.
- LITERATURE & ARTS
  - MURAKEÖZY, Éva Patrícia: Ming. Emperors, Artists and Merchants in Ancient China
  - NAGY, Ildikó: Première of *L'abbraccio della Luna*
- CHINGIZ AITMATOV
  - Chingiz Aitmatov's 85th Anniversary Celebration
  - АНАНЬЕВА, Светлана Викторовна: Евразийство Чингиза Айтматова [ANANYEVA, Svetlana Viktorovna: *Eurasianism of Chingiz Aitmatov*] (in Russian)
  - МУКАН, Аманкелди Оразбайулы: Чингиз Айтматов и казахский музыкальный театр [MUKAN, Amankeldi Orazbayuly: *Chingiz Aitmatov and the Kazakh Musical Theater*] (in Russian)
- TRAVELOGUE
  - MIRABILE, Françoise: Lumière de Sibérie [MIRABILE, Françoise: *Siberian Lights*] (in French)
- NEW BOOKS
  - FARKAS, Flórián: European Affairs

S két melléklet:

- KISAMOV, Norm: Türkic Substrate in English
- MIRABILE, Françoise: *Siberian Lights* (in French)

A folyóirat a következő címen érhető el: **http://www.federatio.org/joes.html**

2013. december 5-én a következő ebook-ot jelentettük meg:

Guldana Sarbassova: Ethnolinguistic description of Horse Culture in Eurasia (*Eurázsia lovaskultúrájának etnolingvisztikai leírása*)

A Szerkesztőség

Hága, 2014. január 15.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

Dear Reader,

The 4th issue of the fifth volume (2013) of the *Journal of Eurasian Studies* was recently published. The content:

- FARKAS, Flórián: Dear Reader
- HISTORY
  - VERMAN, Sanghamitra Rai: Women and Their Role in Ancient Indian Textile Craft
- PHILOSOPHY
  - SHISHIN, Mikhail Yurievich & BELOKUROVA, Sophia Mikhailovna: The Traditional Mongolian Doctrine Arga Bilig: Its Sense and Application to Culture Studies
- LINGUISTICS
  - KISAMOV, Norm: Türkic Substrate in English
- POLITICS
  - MAKHDUMI, M. Rafiuddin & BASU, Suraya Amin: Sino-Mongolian Relations: New Scenario and Impending Concerns
  - SHEIKH, Ab. Hamid: Silk Route in Kashmir: Costs of Closure and Opportunities of Revival
- ECONOMICS
  - NAMATOVA, Gulmira: Japanese and South Korean Models of Management in Central Asia (Kyrgyz Republic, Mongolia, Kazakhstan) — Part I.
- LITERATURE & ARTS
  - MURAKEÖZY, Éva Patrícia: Ming. Emperors, Artists and Merchants in Ancient China
  - NAGY, Ildikó: Première of *L'abbraccio della Luna*
- CHINGIZ AITMATOV
  - Chingiz Aitmatov's 85th Anniversary Celebration
  - АНАНЬЕВА, Светлана Викторовна: Евразийство Чингиза Айтматова [ANANYEVA, Svetlana Viktorovna: *Eurasianism of Chingiz Aitmatov*] (in Russian)
  - МУКАН, Аманкелди Оразбайулы: Чингиз Айтматов и казахский музыкальный театр [MUKAN, Amankeldi Orazbayuly: *Chingiz Aitmatov and the Kazakh Musical Theater*] (in Russian)
- TRAVELOGUE
  - MIRABILE, Françoise: Lumière de Sibérie [MIRABILE, Françoise: *Siberian Lights*] (in French)
- NEW BOOKS
  - FARKAS, Flórián: European Affairs

With two supplements:

- KISAMOV, Norm: Türkic Substrate in English
- MIRABILE, Françoise: *Siberian Lights* (in French)

The periodical can be accessed at: **http://www.federatio.org/joes.html**

On December 5, 2013 we released the following ebook:

Guldana Sarbassova: Ethnolinguistic description of Horse Culture in Eurasia

The Editors

The Hague, January 15, 2014

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

Szerzőink / Our authors

BENCZE, Mihály

Matematikus, tanár, költő. Négyfalun született 1954-ben. A kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetemen, a Matematika Karon szerzett 1978-ban diplomát. Azóta középiskolákban matematikát tanít, jelenleg Brassóban az Áprily Lajos Gimnáziumban. Emellett a következő területeken fejt ki tevékenységet: tevékenyen részt vett a brassói magyar középiskola rendszer megalapításában; alapítója az Erdélyi Magyar Matematikai Verseny-nek; alapítója a *Wildt József Nemzetközi Matematikai Verseny*-nek; diákjai számára mentorkény működik, akik folyóiratokat szerkesztenek; az OCTOGON MATHEMATICAL MAGAZINE nemzetközi matematikai szaklap főszerkesztője; a *Fulgur* (1993) nevű kiadó alapítója, amely magyar könyvek kiadására összpontosít. Számos könyv (verseskötetek és matematika), valamint több száz matematikai szakcikk szerzője.

Mathematician, teacher, poet. Born in Négyfalu in Transylvania in 1954. Graduated from the Babeş-Bolyai University, Kolozsvár/Cluj/Klausenburg (Transylvania), Faculty of Mathematics in 1978. Since his graduation he is teaching mathematics in high schools, currently in the Áprily Lajos High-School in Brassó/Braşov/Kronstadt (Transylvania). Next to teaching his activities cover the following fields: he was involved in the establishment of a Hungarian high-school system in Brassó/Braşov/Kronstadt; founded the Hungarian Mathematics Competition in Transylvania; founded the *József Wildt International Mathematical Competition*; mentor of students who create student periodicals; editor-in-chief of the international mathematical journal OCTOGON MATHEMATICAL MAGAZINE; founder of the publishing house *Fulgur* (1993), which specializes in publishing Hungarian books. He is author of several books including poetry and mathematics and several hundreds mathematical papers

BÉRCZI, Szaniszló

Fizikus, csillagász, planetológus. Az ELTE TTK-n szerzett fizikus-csillagász oklevelet (1975), doktorált matematikából (1987), majd a földtudomány (planetológia) kandidátusa (1995) címet szerezte meg. 33 éve tanít az ELTE TTK-n. Korábban a Csillagászati Tanszék (1975–1978), és a Kőzettani Tanszék tud. segédmunkatársa (1979), majd az Általános Technika Tanszék tanársegéde (1979–1988), adjunktusa (1988–1994), docense, jelenleg pedig a Fizikai Intézet docense az Anyagfizikai Tanszéken (2000-től). Planetológiával, kozmikus és földi anyagvizsgálattal, szimmetria kutatással foglalkozik. A Föld típusú bolygókat, az antarktiszi meteoritokat, a NASA holdkőzeteket és a marsi meteoriteket vizsgálja, szervezi a Hunveyor-Husar gyakorló űrszonda modellek építését. Az MTA Csillagászati és Űrfizikai Bizottságának, valamint a Geonómiai Tud. Bizottságának a tagja, a Planetológiai Albizottságnak az elnöke (2003-tól), és a MANT alelnöke (2001-től).

Physicist-astronomer who made a new synthesis of evolution of matter according to the material hierarchy versus great structure building periods. This model is a part of his Lecture Note Series Book on the Eötvös University. He also organized a research group on evolution of matter in the Geonomy Scientific Committee of the Hungarian Academy of Scince (with Béla Lukács). He wrote the first book in Hungary about planetary science From Crystals to Planetary Bodies (also he was the first candidate of earth sciences in topics planetology). He built with colleagues at the Eötvös University the Hungarian University Surveyor (Hunveyor) experimental space probe model for teaching and training purposes and development of new constructions in measuring technologies.

CZAKÓ, Gábor

Decsen született 1942-ben. Egyetemi tanulmányait a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán fejezi be 1965-ben. Több lap szerkesztőségében dolgozik (Új Tükör, Mozgó Világ, Négy Évszak, Olvasó Nép). 1989 óta az Igen főszerkesztője. 1992-től a Magyar Szemle társszerkesztője. 1966 óta publikál országos lapokban. Somogyi Tóth Sándor, a Kortárs akkori prózaszerkesztője fedezi fel *Postáskisasszony* című novella közlésével. Fábián Zoltán az induló Ifjúsági Magazinban jelenteti meg *Csomagok* című novelláját. Írásművészetének legszembeötlőbb vonása a stílusok tudatos váltogatása, ami abból az eltökéltségből ered, hogy mondanivalóit a nekik megfelelő formában jelenítse meg. Szellemisége egyértelműen katolikusságából ered. Innen a valamennyi műben kimutatható Krisztus-utalás és Nap-pont, amely a belső szerkezetet megadja azáltal, hogy a hősök feléje szeretnének közeledni, vagy éppen még arra nézni is félnek. A prózai műfajok mindegyikében dolgozik. Számos díj nyertese (Arany János Díj, Babits Mihály Díj, Sajtótisztesség Díj, Kortárs Díj, József Attila Díj, Nagy Gáspár Díj, Stephanus Díj, Árpád pajzs).

Was born in 1942 in Decs, Hungary. Completed his academic studies in 1965 at the University of Pécs, Faculty of Law. Then he was working at several periodicals; since 1989 he is editor-in-chief of the periodical Igen, and since 1992 co-editor of Magyar Szemle. Mr. Czakó publishes in newspapers of national circulation since 1966. The most

© Copyright Mikes International 2001-2014

striking aspect of his writing skill is the conscious alteration of styles, which is based on his decision to express the message within the best form. His spirituality is fundamentally shaped by his Catholicism. He is using every genre of prose. Mr. Czakó is winner of numerous prizes.

ERŐS, Vilmos

A Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének habilitált egyetemi docense, ahol egyetemes és magyar historiográfiát, történetelméletet, valamint politikai eszmetörténetet tanít. Jelenleg egy magyar nyelvű historiográfiai összefoglaláson és egy angol nyelvű, a magyar történetírás történetét bemutató szintézisen dolgozik. Korábbi kötetei pl.: A Szekfű-Mályusz vita. "Csokonai Új História Könyvek". Csokonai Kiadó, Debrecen. 2000; Asszimiláció és retorika. (Szabó István: A magyar asszimiláció című tanulmányának rekonstrukciója.)"Csokonai Disputa Könyvek". Csokonai Kiadó, Debrecen. 2005; A harmadik út felé. (Szabó István történész cikkekben és dokumentumokban.) „Kisebbségkutatás Könyvek." Lucidus Kiadó, Budapest. 2006; A szellemtörténettől a népiségtörténetig.(Tanulmányok a két világháború közötti magyar történetírásról. 2. kiadás.) Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012; "Tudomány és ideológia között. Tanulmányok az 1945 utáni magyar történetírásról.(Szerk., Takács Ádámmal közösen.) ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 2012.

Mr. Erős is an Associate Professor at the University of Debrecen (Historical Institute), where he teaches Hungarian and European historiography, the Theory of History and the History of Political Ideas. Now he is working on a general historiographical synthesis (in Hungarian) and on a summary about the Hungarian historical writing (in English.) His earlier books include: A Szekfű-Mályusz vita.[The Szekfű-Mályusz Debate] "Csokonai Új História Könyvek". Csokonai Kiadó, Debrecen. 2000; Asszimiláció és retorika. (Szabó István: A magyar asszimiláció című tanulmányának rekonstrukciója.)"[Assimilation and Rhetorics. The Reconstruction of Study by István Szabó, "The Hungarian Assimilation".] Csokonai Disputa Könyvek". Csokonai Kiadó, Debrecen. 2005; A harmadik út felé. (Szabó István történész cikkekben és dokumentumokban.) [Towards the Third Way. The Historian István Szabó in Articles and Documents.] „Kisebbségkutatás Könyvek." Lucidus Kiadó, Budapest. 2006; A szellemtörténettől a népiségtörténetig.(Tanulmányok a két világháború közötti magyar történetírásról. 2. kiadás.) [From Spiritual History to Ethnohistory. Studies About The Historical Writing in Hungary between the two World Wars.] Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2012; "Tudomány és ideológia között. Tanulmányok az 1945 utáni magyar történetírásról. [Between Ideology and Scholarship. Studies about the Historical Writing in Hungary after 1945.] (Szerk., Takács Ádámmal közösen.) ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 2012.

FARKAS, Flórián

Okleveles villamosmérnök; MBA. IT és menedzsment konzultáns. 1992. óta Hollandiában él.

Electric engineer; MBA. IT and management consultant. Living in the Netherlands since 1992.

FARKAS, László Róbert

Okleveles egyház-, és művelődéstörténész. 1979-ben született Szegeden. Szülővárosában dolgozik kulturális területen. Fő érdeklődési köre az állam és egyház kapcsolata a XX. században.

Church and art historian. Mr. Farkas was born in 1979 in Szeged, where he presently works in the field of culture. His main area of research is the relationship of state and church in the 20th century.

HORVÁTH, Márta

Bábszínész, bábszínházi tervező, illusztrátor. Művészeti gimnáziumban, kerámia szakon végzett. Évekig dolgozott Jankovics Marcell filmsorozataiban (*Magyar Népmesék, Mondák a magyar történelemből*). Később önálló sorozatait tervezte és kivitelezte (*Márta meséi, Nemzetközi népmesék a ládafiából*). Bábszínészként, színházi tervezőként, rendezőként Magyarország számos bábszínházában kapott szerződést. Csepűrágóként bejárta az egész országot. Jelenleg Hollandiában él, idejének legjavát gyerekek között tölti, közöttük hasznosítva az elmúlt évtizedek összegyűjtött kincseit. (http://zimezum.atw.hu)

Puppeteer, puppet theater designer, illustrator. Studied at an art high school, specialization ceramics. For many years she worked in Marcell Jankovics' film series. Later she designed created her own productions. Ms. Horváth worked in many puppet theaters in Hungary and she spent many years crisscrossing the country with puppet performances. Currently she lives in the Netherlands, where she spends most of her time among children, making use of her decade-long experience. (http://zimezum.atw.hu)

© Copyright Mikes International 2001-2014

KISS, Endre

Az MTA doktora (D.Sc), egyetemi tanár (ELTE – Nyugat-Magyar Egyetem). A hetvenes években az Osztrák-Magyar Monarchia filozófia- és eszmetörténetének, illetve a magyar filozófia- és eszmetörténet problémáival foglalkozott. Filozófiai tevékenységének középpontjában ezt követően *Nietzsche* állt. 1982-ben könyvet írt filozófiájának magyarországi recepciójáról, 1993-ban monográfiát Nietzsche filozófiájáról, 2005-ben kiadta e monográfia kétszeres terjedelműre növelt végleges változatát. 1989 után e témák mellett a kelet-európai és egyben a globális fejlődés komplex problematikájával foglalkozott. Számos filozófiai és tudományos monográfia szerzője. Humboldt-ösztöndíjas.

Holds a doctor degree of the Hungarian Academy of Sciences (D.Sc.), university professor. In the 1970s his research focused on the history of philosophy of the Austro-Hungarian Empire and the history of Hungarian philosophy. After that Nietzsche constituted the focus of his research. He published several books on his œuvre and its reception in Hungary. After 1989 the issues of Eastern-European and complex global developments became the focus of his work. Author of several books, Humboldt-scholar.

MELLÁR, Mihály

Matematikus oklevelet szerzett a Belgrádi Tudományegyetemen. 1980 óta Ausztráliában él, ahol ausztráliai aboriginal és pápua-új guineai művészkereskedőként dolgozik. Emellett szerves és endogén kultúrák kutatásával foglalkozik.

Mathematician, Academia of Sciences, Belgrade. Since 1980 he is living in Australia, working as Australian Aboriginal and Papua New Guinean art and craft dealer, researching organic and endogen cultures.

NAGY, Ildikó

Freelance közgazdász-szociológus. 1996 és 2004 között a TÁRKI Társadalomkutató Intézetben dolgozott kutatóként. 2004 februárjában szerezte meg PhD-fokozatát szociológiából a Budapesti Államigazgatási és Közgazdaságtudományi Egyetemen (a mai Corvinus Egyetemen). A kutatói munkán kívül 2001 és 2009 között társszerkesztője a *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről Magyarországon* című tanulmánykötet-sorozatnak, 1998 és 2011 között pedig a TÁRKI *Társadalmi Riport* kötet-sorozatának felelős szerkesztője volt. 2003 óta él Hollandiában férjével és két gyermekükkel. Elkötelezett támogatója és néhány hónapja önkéntes tanára is a Hágai Magyar Óvoda és Iskolának. 2013 februárja óta a hollandiai Hungarian Business Network önkéntese.

Economist and sociologist, freelance researcher. Between 1996 and 2004 she worked as research-fellow at TÁRKI in Budapest. In 2004 she completed her Ph.D. thesis at the Budapest University of Economics and Public Administration (today Corvinus University of Budapest). Between 2001 and 2009 she was the co-editor of the report series "*Changing Roles. Report on the situation of women and men in Hungary*" and between 1998 and 2011 she was a project editor of the *Social Report* series of TÁRKI.

TÓTH, Miklós

Jogász, református theológus. 1949 óta Hollandiában él.

Studies: law and reformed theology. Living in the Netherlands since 1949.

ZALATNAY, István

Született 1960-ban. Református lelkész. A filozófia doktora (Ph.D. ELTE). A budapesti Erdélyi Gyülekezet lelkipásztora. A Pápai Református Theológiai Akadémia volt filozófia-docense.

Born in 1960. Reformed minister. Ph.D. in Philosophy at ELTE Budapest. Pastor of the Transylvanian Reformed Congragetion in Budapest. Former lecturer of philosophy at the Reformed Theological Academy in Pápa (Hungary).

Z. TÓTH, Csaba

Társadalom- és művelődéstörténeti kutató, őstörténész, grafikus. Művészeti tanulmányok után (Képzőművészeti Főiskola, Budapest, 1979-1981, díszlet-jelmeztervezés tanszék), intenzív önképzés 1983-tól (mitológia, néprajz, bibliatudomány, antropozófia, történelem). 1999-től rövid ideig kulturális antropológiát hallgatott a Miskolci Egyetemen. 1990 óta több mint száz írása (tanulmány, esszé, interjú, recenzió) jelent meg, főként folyóiratokban (Harmadik Part, Országépítő, Liget, Kapu, Hitel, Életünk, Képmás, Turán). 2009/2010 között a Turán, magyar

© Copyright Mikes International 2001-2014

őstörténeti folyóirat szerkesztője.

Freelance researcher in the fields of cultural and social history, and Hungarian prehistory; graphic designer. After studies of fine arts (Academy of Fine Arts, Budapest, Scenic and Costume Design Faculty, 1979-1981), self studies in the fields of mythology, etnography, biblical sciences, anthroposophy, and history. From 1999 he read cultural and visual anthropology at the University of Miskolc. Since 1990 he published more than one hundred articles, mainly in periodicals (among others in the Harmadik Part, Országépítő, Liget, Kapu, Hitel, Életünk, Képmás, Turán). In 2009/2010 he was the editor of Turan, quarterly of the Hungarian prehistory.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

Szerkesztőség / Editorial Board

FARKAS, Flórián	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland
KIBÉDI VARGA, Áron	Freiburg i.B., Németország	/	Freiburg i.B., Germany
MURAKEÖZY, Éva Patrícia	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland
TÓTH, Miklós	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland

Titkár / Secretary

CSANÁDY, Ágnes	Hága, Hollandia	/	The Hague, Holland

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

PHILOSOPHIA PERENNIS

Kiss Endre :

Az avantgarde és az abszurd között

(Az óriáscsecsemő)

Az *Óriáscsecsemő* (1926) az egyik legjelentősebb avantgardista mű, amelyet a hanyatló, majd ténylegesen lehanyatlott közép-európai kultúra, más nevén az Osztrák-Magyar Monarchia átfogó és semmiképpen sem egységes szellemi miliője létrehozott.

A darab alapgesztusa ugyancsak a lehető legközelebb áll a specifikusan közép-európai avantgarde-hoz, amellyel számos szál fűzte egybe. Anélkül, hogy arra tennénk kísérletet, hogy elhelyezzük az *Óriáscsecsemő*t az első vonalbeli modern avantgarde geográfiai és szellemi regionalizmusában, jeleznünk kell, hogy a darab az Ausztria-Magyarország felbomlásának örvényeiben kialakuló avantgardizmus erőteljes és messzemenő tipológiai jelentőséggel rendelkező változata, mélyen összekapcsolódva Oskar *Kokoschka* akkori darabjaival (elsősorban a *Gyilkos, a nők reménysége* cíművel), a későbbi epikai út párhuzamossága miatt különösen is érdekesek lennének az akkori Robert *Musil*lal való párhuzamok, de az ekkori Musil számára kiemelkedően fontos Robert *Müller*hez kiépíthető párhuzamok is, miközben az ekkori irodalmi igényű kabaré vagy akár még Karinthy filozófiai abszurdjai is számításba jöhetnének.

Az *Óriáscsecsemő* különleges életrajzi körülmények között született. Ezek figyelemreméltó módon némileg ellene szólnak annak a szinte önmagától felkínálkozó tételnek, hogy 1919 ifjú emigránsa, aki mégiscsak majdnem három évet tölt Bécsben, az akkor itt specifikusan erős közép-európai avantgardizmussal együtt élve és azzal konfrontálódva harcolta volna ki e hemiszférához tartozó művét. E környezet és hatások tényét és jelentőségét egy pillanatig sem tagadva mégis érdemileg más út vezetett ehhez a műhöz. Ezekben az években (1919 és 1926 között, amikor az *Óriáscsecsemő* keletkezett) Déry aktív részvevője a magyar és a nemzetközi avantgarde-mozgalmaknak, miközben 1967-ben elkezdett *Ítélet nincs* című irodalmi visszaemlékezéseiben a húszas évek történetéből majdnem kizárólagosan csak a magyar vonatkozású eseményeket írja le, valamint – másutt – épp az *Óriáscsecsemő*t nevezi meg legsikeresebb színpadi műveként.1

Déry 1926-ban írta meg a darabot mély egzisztenciális válságban, úgyhogy nem lehet arról szól, hogy avantgarde őstípus osztrák-középeurópai újrafogalmazása a tisztán irodalmi folyamat sodrában jött létre. Ennek kereteit szétfeszítették a közvetlen egzisztenciális feltételek hangsúlyai. Az avantgarde-irodalmiság általunk középpontba állított prototípusának kisugárzása alább is hagy a húszas évek közepére, és mint ezt nem kisebb példa, mint éppen a *Tulajdonságok nélküli ember* is mutatja, alapvető intenciói is határozott változásokon mennek keresztül.

1926-ban Déry majdnem egy évig tartózkodik Perugiában, ahová a kudarcok és sikertelenségek sorozata után érkezik, és ahonnan közvetlenül Magyarországra utazik vissza, amivel le is zárja a Kommün utáni emigrációját. Ezek a mozzanatok mindenképpen felkínálják annak lehetőségét, hogy a Kokoschka-prototípus *módosításait* értelmezni lehessen.

Déry Tibor darabja a maga alapvonalaiban a specifikusan bécsi impresszionizmus médiumában kialakult bécsi modernség2 dramaturgiájára megy vissza, ami (a maga részéről ugyancsak bécsi, immár barokk tradiciókra visszamenően) az élet *egészét* egy műben kívánta összefoglalni. Ebben az összehasonlításban nem játszik szerepet, hogy az *Óriáscsecsemő* esetében feltételezhetjük-e e hagyomány explicit emlékét vagy tudatát Déry Tibornál vagy sem.3 Mindezzel érdekes struktúratipológiai analógiához is elérkeztünk, ami gyökeresen keresztben áll impresszionizmus és avantgarde egyébként ismert, egészen egymás kizárásáig elmenő ellentétes viszonyához képest. A bécsi impresszionizmus ugyanis a modernség azon ritka áramlataihoz tartozik, amelyek a világ-egész egy műben való megjelenítését szorgalmazták (különösen igaz ez éppen az irányzat körébe sorolható drámairodalomra), ugyanez a meghatározó kiindulás az avantgarde esetében már majdhogynem kötelező.

1 Déry, Tibor, "Elõszó", in: *Az óriáscsecsemõ*. Budapest, 1967. 5. - Ez egyébként az a kötet is, amelyben a darab elõször jelenik meg magyarul.

2 A bécsi impresszionizmust tanulmányban egy rendkívül konkrét és meghatározott értelemben használjuk. Ezt ld. például: Endre Kiss, "Lukács. Vienna, Belle Epoque. On the significance of Vienna in the Development of Young Lukács", in: *Eastern European Quarterly*, XX. no. 2, June 1986. p. 141-155.

3 Nem várhatjuk el feltétlenül a bécsi impresszionizmus *manifeszt* tudatát az avantgardista Dérynél, a kulturális hagyomány, mint médium emlékét azonban annál inkább.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Déry *Óriáscsecsemő*je (az előzőekben említett analógia korántsem erőltetett, sőt, talán egyenesen frappáns módon is azzal az úttal tehető szemléletessé, ami az *Akárki*től az *Óriáscsecsemő*ig vezet) elsősorban a jelzett strukturális izomorfiát igazolja. Az emberi élet *teljes* megfogalmazása változik meg, mozdul el a „régi", az egykori stilizált bécsi impresszionizmust barokk kulisszákban megjelenítő (immár csakis és kizárólag „polgári"-ként érzékelt) felfogásától az új *avantgarde* (valójában kataklizmatikusan szétesett és jövőtlen) összértelmezése irányában.

Az *Óriáscsecsemő* biografikus értelemben is „egész" életet visz színre a születéstől a halálig, még ebben is emlékeztet diametrális elődjére, a bécsi impresszionizmus (stilizált vagy nem-stilizált) impresszionista-egzisztenciális dramaturgiájára. Mivel azonban Déry rendkívül komolyan veszi minden polgári normáltudat rendszeres rombolását, egész sor írói eszközt vonultat fel, amelyek az impresszionista dramaturgiát kiforgatják sarkaiból. A pozitív és kifejtett destrukció, a szereplők életnagyságú bábukként való színpadra vitele, az emberi életnek csecsemőként való inszcenálása a polgári létforma leleplezésének és a kifordításának, szándékában mindenképpen maradéktalan, megjelenítését nyújtják.

Ahogy a szerző részletesen is leírja, az egyes bábuk csak arra az időre nyújtják ki fejüket jelmezükből, ameddig szövegüket elmondják, ezután visszahúzzák azt, úgy hogy ebből következően a színpadi jelenlét nagyobb részében „fejetlenül" állnak a színpadon. Nem lehet kétséges, hogy ez az alakpoétika önmagában hordja a lázadó szerző egyszerre racionális és irracionális állásfoglalását a polgári miliőről, ráadásul úgy, hogy kiterjedt mozgásteret ad a színpadra állítóknak is abban, hogy ezt a megsemmisítést szavakba nem mindig foglalható vizuális és más formai elemek hozzátételével tehessék még teljesebbé.

Az egyes „babák" önazonosságát mindenkor jól olvasható módon feliratok is tudatják a nézőkkel („Asszony", „Néző", „Közönség", „Bankár", „Lelkész", „Civilista", stb.). Az emberi szereplők ilyen inszcenálása már önmagában minden korábbi és „polgári" emberkép megsemmisítő kritikájával, ha éppen nem annak „destrukciójá"-val volt egyenlő. Déry ezzel a megoldással korábbi avantgardista inszcenációk eszméit ragadja fel, de ezt nemcsak következetesen és általánosítóan teszi, de mind tartalmi, mind koncepcionális szempontból saját mondanivalójának, azaz saját társadalomkép megjelenítésének szolgálatába is képes állítani azokat.

A színpadra állítás teszi lehetővé azt is, hogy a protagonisták lényeglátóan ábrázolt „élete" olyan sebességgel rajzolódik ki előttünk, hogy egy csecsemő sorsának összes jellemző szituációja megjelenhet a színpadon. A dekonstruktív és egyben destruktív lényeglátás művészetakarása szervezi meg a történéseket, miközben az így létrejövő, egyszerre naturális és egyszerre fantasztikus eseménysor sajátos holisztikus karakterre tesz szert, *rejtett kiegyensúlyozottság* kelti azt a benyomásunkat (ebben az összefüggésben semmiképpen nem mernénk leírni, hogy „illúziónkat"), hogy a fantasztikumban és destrukcióban *egy fajta rend és teljesség uralkodik*. Ebben az összefüggésben ismét új és tartalmas funkciókhoz jut az a szcenikai, de egyben mélyen poétikus elgondolás is, hogy az egyes színpadi szereplőket ebben a vízióban *babák* helyettesítik. Ennek a megoldásban számos olyan, látszólag csak *technikai* előnye van, amelyek elkezdenek túlmutatni önmagukon. A babák gyorsan és nagy szemléletességgel rendezik mindig újra a színpadi teret, feliratokat viselnek, amely korai elidegenítő effektusként járul hozzá sorsuk lényegének azonosításához, a „baba-emberek" leginkább csoportokban lépnek fel, ezek a mozzanatok mind erősen artisztikussá teszik az alapvízió megjelenítését, hol egy dinamikusan megvágott filmhez, hol egy filozófiai pantomimhez, hol egy archaikus játékhoz, hol egy távoli kultúra megfogalmazásaihoz hasonlítva. Ez az inszcenálás, s ebben szinte az említett összes elem és eszköz részt vesz, sikerre viszi a *példaszerűvé* tételnek, az *exemplarifikálás*nak azt a döntő mozzanatát, ami mind az avantgarde, mind pedig az abszurd szemléletmódjának alapjaihoz tartozik: *a* társadalom, *a* világ egyszerre *összes* és egyszerre *összes esszencális* tartalma és mozgása éppen azok körül a protagonisták körül lüktet, akiket a színpadon látunk, *mindez a példaszerűvé tétel végtelen nyomatékosításának eszköze és médiuma*.

Az *Óriáscsecsemő* a darab történéseit közvetlen valóságként (ha a szövegösszefüggés ezt megengedné, azt kellene mondanunk, *naturalista* módon) értelmezi, azaz nem pályázik sem az avantgarde artisztikum, sem a parabola, sem pedig valamiféle negatív utópia megjelenési formáira. Nyilván ez a vonás is egyik összetevője az *avantgarde abszurdba* való átmenetének, hiszen egy rendszeres irodalomtörténeti tipologizálás igénye nélkül is világos, hogy pusztán a kizárások módszerének útvonalán haladva az így megmaradó „naturalizmus" és „realizmus" valahol az abszurd univerzumában lesz majd elhelyezhető. Nyers és brutális valóság sejlik fel a kiinduló avantgarde alkotói szabadság keze nyomán, amelyhez az egyén keményen oda van erősítve, amelytől egyetlen szereplő sem menekülhet, amelynek minden pillanatban alárendelt marad, miközben egyetlen esélye, hogy maga is megpróbál aktív szerepet vállalni annak brutális, gátlástalan és gondolat nélküli viharzásában.

Mi sem mutatja áttetszőbben Déry-nek a specifikusan új *condition humaine*ről alkotott felfogását, mint az, hogy protagonistáját „kiállítási objektum"-ként mutatja be, aki az apa és egy cirkuszi idomár közötti megállapodás következményeként a népszórakoztatás élő tárgyává válik. A polgárságutáni létezésnek ez a felfogása, amely verbális síkon egyébként még mindig erőteljesen polgári frazeológiával kerül kifejezésre, jelenti Déry legfontosabb módosítását a mindenekelőtt Oskar *Kokoschka* és Robert *Müller* (és az akkori Robert *Musil*) képviselte prototípus alapvető tulajdonságain. Ez a prototípus ugyanis mindenekelőtt a polgári világ elleni mindenoldalú lázadás egyszeri és a legnagyobb mértékben aktuális

© Copyright Mikes International 2001-2014

aktusát testesítette meg, mégpedig olyan lendülettel, hogy az e társadalom tabui elleni lázadás *minden lehetséges tabu* elleni támadássá szélesedett.

Déry a hasonlóképpen értelmezett lázadást, „polgári" kiindulással tehát, már úgy tematizálja, hogy egy többé már nem polgári világban az egyén lázadása, immár *minden* tabu ellen, végső soron eredménytelen marad. Ez a polgárságutáni polgári világ eredményesen teremti magát újjá, és még azt az óriáscsecsemőt is maga alá gyűri, akinek teljes létformája a kezdetektől fogva a régi és az akkor még nem sejtett új polgári világ ellen irányult. Kokoschka, Musil vagy Müller protagonistái lázadásának Déry tehát a *folytatását* is bemutatja, s *ez igen ritka eljárás a specifikusan avantgardista írásmód szingularista és aktualista beállítottságát szem előtt tartva*. A szűkebb értelemben vett „avantgardista" pillanat folytatását inkább a kijózanodás és valamilyen irányú klasszicizálódás szokta jellemezni, nem pedig *ugyanannak az örök visszatérése*, beleértve egy új polgári világ megerősödését is.

Mind az ember, mind pedig a „társadalom" bábuként való ábrázolása, beleértve az eredeti avantgardista kiindulás „folytatásá"-nak szándékát, további meghatározásait minden polgári, sőt, minden civilizatórikus érték lerombolásának folyamatában nyeri el. *Ebben áll a darab igazi üzenete*, ezért a rombolás folyamatát a szerző alaposan átgondolta és minden részletre kiterjesztette. Mi több, a darab összes további meghatározó tulajdonságát is ez az üzenet radikalizálja a végtelenségig. Az általános esztétika szintjén (s ezt most nem, mint normát, de mint heurisztikus lehetőséget hozzuk szóba) a Dérynél (de Kokoschkánál, az akkori Musilnál vagy Robert Müllernél) gyakorolt romboló átértékelés a „naív" és „szentimentális" költészet eredeti *schilleri* megkülönböztetésének releváns utóéletében helyezhető el adekvátan. Mert bármily dekonstruktívan (és destruktívan) folyjék is a polgári értékek átértékelése az *Óriáscsecsemő*ben, a műalkotást hasonló „szenvedély"-ek és „érzelmek" konstituálják, mint amelyeket ezen oly fontos esztétikai alkotás olyan egyértelműséggel jelöl ki. A schilleri „szentimentalitás"-nak való megfelelés szemünkben nem annyira irodalomtörténeti, mint irodalomelméleti jellegű, és érdekes hidat jelenthet klasszikus és avantgardisztikus esztétika között.

Az "értékek" avantgardisztikus "átértékelése" Déry-nél kiterjed az ábrázolás összes lehetséges szintjére. Ebben az értelemben már a társadalomnak babákon keresztül végrehajtott "inszcenálása" önmagában is az átértékelés, illetve a dekonstrukció aktusa. A cselekmény szorosabban vett szintjén az átértékelésnek ez az akarása a mindenoldalú lázadás, így a minden tabu elleni lázadás elemében is megmutatkozik. Ezek között olyan tabuk is vannak, amelyeknek érvénye korántsem korlátozódik a klasszikus polgári társadalom fennállásának korszakára, vagy annak sajátságosan specifikus tabuira. Talán ma már nem annyira evidens, mégis a megdöntendő tabuk "kiterjesztésé"-nek döntő processzusa éppen a szexuális tabuk széttörésének minden elképzelhető oldalról végigvitt folyamata volt.

Déry Tibor *Óriáscsecsemő*jét még ebben a vonatkozásban is kitünteti a mindenoldalú átértékelés *harmadik* szintje, illetve síkja. Az inszcenálás és a cselekmény szintjeit követően ugyanis a dekonstruktív (destruktív) átértékelés számos protagonista kifejtett kijelentéseinek szintjén is megvalósul. Ezek a tételesnek is nevezhető kijelentések természetesen az emocionalitás, a reflexivitás és más konkrét tartalmak szempontjából még tovább is osztályozhatók lennének, számunkra azonban e helyütt elégséges az, hogy az értékek dekonstruktív (destruktív) átértékelésének kifejtett kijelentéseit általánosságban állítjuk középpontba.

Az Apa, aki egyrészt a régi, már nem létező és már lehanyatlott polgári társadalom értelmében vett teljes vesztes és deklasszált, másrészt mint áldozat a Fiú számára egyként testesíti meg az új represszió és az új kiszolgáltatottságot, tettei cinizmusát és brutalitását kisérve gyakran él a következő valóban reflexív fordulattal: „Az élet álom." Az óriáscsecsemő családjának neve, hogy egy másik igen kifejtett példát megnevezzünk, éppen "Kogutowicz". Annak, aki a békeidők magyar mindennapi életét nem ismeri, ez a név bizonyosan nem mond sokat. Mindenki számára azonban, aki néhány évet eltöltött egy iskolában, ez a név sokszoros és nehezen felfejthető szimbólum lett, nagy általánosságban éppen annak a polgári nyugalomnak és azoknak a boldog békeidőknek a szimbóluma, amelyet Déry már a húszas évek elején az avantgarde lendületével dekonstruálni akar. Kogutowicz Manó volt ugyanis az a mágikus alak, aki mágikus neve mögé húzódva az Osztrák-Magyar Monarchia magyar térfelén megrajzolta a minden osztályteremben kiállított térképet minden iskola, minden osztály és minden tanuló számára. Állandó jelenléte legfeljebb csak Ferenc Józsefével lett volna összemérhető.

Minden bizonnyal emiatt lehetett Dérynél egy közelebbről meg nem határozott békekorszak szimbóluma, ami Déry avantgardista dekonstrukciójának szemléletében a későbbi bekövetkező történeti kataklizmáért felelős bűnbak, de ezen kívül a dekonstruálásra megérett értékek hordozójának szerepét is eljátszotta. A cirkusz állattartója (akinek az Apa a csecsemőt a szó szoros értelmében eladta) a maga kifejtett értékvilágát a következőképpen foglalja össze: „Én ugyan csak egy egyszerű, állatokkal foglalkozó ember vagyok, de tudom, hogy minden ember gyilkos."

Az Apa látványosan méltatja az állatidomár világot átható hatalmát, amennyiben „földöntúli hatalom" birtokosának állítja be őt, amire maga az idomár érezhető rezignáltsággal a következő választ adja: „Ha ki is írtom a rosszat, mégsem tudok ártani a világnak." A régi értékek e lehető legkifejtettebb dekonstrukciója (destrukciója) és az új létfeltételek egyidejű realitása abban

© Copyright Mikes International 2001-2014

mutatkozik meg, ahogyan Nikodémusz a nagy kezdőbetűkkel írt társadalmat „ETIKA Faj- és Léleknemesítő Részvénytársaság”-ként fogja fel, mely a fiút, azaz az Óriáscsecsemőt, potom pénzért vásárolja meg a lecsúszott Apától és ettől kezdve tetszése szerint akarja tenni a fiúval, amihez éppen kedve támad. Ennek egyik megvalósult esete éppen az óriáscsecsemő kiállítási objektumként való felhasználása.

Ebben az intézményben az élet „régi” rendjének dekonstrukciója és „új” rendjének megjelenítése a maga egységében válik nyilvánvalóvá.

A kifejtett dekonstrukció (destrukció) elemei közé tartozik számos szövegparafrázis is (jólismert gyermekdalok a rombolás az értékektől-jogoktól való megfosztottság aktusaiban instrumentalizálódnak, a nemzeti kulturális hagyomány elemei átfunkcionalizálódnak). A kifejtett kijelentések permanens dekonstrukciója nagyban járul hozzá egyébként ahhoz is, hogy a valóság ellen manifesztálódó összefüggő gyűlölet-magatartás a darab alaphangulatává válik, amelynek érzékelése azután ismét visszavezet a schiller-i „szentimentális” költészet érvényének felismeréséhez.

Déry specifikus módon tágítja ki az Oskar Kokoschka-i prototípust, mégpedig immár egy viszonylag késői időpontban. E módosulások iránya egyrészt az, hogy Déry kifejtett kijelentések és szentenciák összefüggő és gazdag szféráját alakítja ki, melyek immár az explicit dekonstrukció (és destrukció) konkrét és intenzív megvalósításával egyenlőek és önmagukban sajátos intellektuális szövetet alkotnak.

Ez a fajta átértékelés ily módon kifejtett szellemi arcél kirajzolásához vezet, ami az *Óriáscsecsemő*t tekintélyes mértékben távolítja már el a prototípustól és egyben alighanem az egyik legfontosabb lépés azon az úton is, ami az abszurdot az avantgarde-tól elválasztja.

A prototípus kiterjesztésének és módosításának másik iránya a történet *meghosszabbításában*, további *folytatásában* mutatkozik meg.

Amíg e prototípus túlnyomórészt a lázadás aktusának bemutatását állítja középpontba, s annak végével mintegy el is enyészik, Déry áthelyezi az ábrázolás súlypontját a protagonista, azaz az óriáscsecsemő *élettörténet*ére. Az élettörténetet magát azután nem fejezi be, de váratlan és minden bizonnyal eredeti fordulattal újra kezdi a darab teljes körét. Minden kezdődik elölről, az óriáscsecsemőnek gyermeke születik, akinek földi egzisztenciája pontosan azokkal a magatartásokkal, sőt, azokkal a szavakkal is kezdődik, mint annak azé az óriáscsecsemőé, aki immár apa lett.

E fordulat üzenetét aligha lehet félreértelmezni. Déry számára ezzel tovább is folytatódik a mindenoldalú lázadás és az ugyancsak mindenoldalú alávetettség (alávetés) sajátos egysége. A sajátos *condition humaine* örökössé válik. A dekonstruktivitás, destruktivitás és rendkívüliség megmaradnak kivételesnek, de egyben megmaradnak normálisnak is.

A prototípusnak pontosan ez a kitágítása (átalakítása) több, egyidejű jelentéssel rendelkezik. A kitágításnak éppen ez az iránya vezeti az *avantgarde*ot az *abszurd* irányába. Ez a módosulás (és különösen annak közép-európai lehetőségei) az *avantgarde* és az *abszurd* rejtett kontinuitására is utalhat, amely a huszadik század történetét szem előtt tartva nem tűnik inadekvát lehetőségnek.

KISS, Endre: Between Avant-garde and Absurd

(Tibor Déry's *Giant’s Infant*)

The specific expansion, that Oskar Kokoschka’s prototype experiences in Tibor Déry at a relatively late time, consists, on the one hand, in the elaboration of a coherent and rich sphere of explicit statements, that fully realize concretely a rich system of explicit deconstruction (and destruction) and constitute, as an overall picture, almost an also thematically worked out intellectual dimension. The other side of the expansion and of the modification of the prototype is finally in the prolongation, or continuation of the history. While the subject of every prototype coming here into question consists in the presentation of the revolting act itself, Déry shifts the emphasis of what is depicted on the life story of the protagonists shown as a whole. He does not shift the illustrative focus only from the revolt on a life story (in revolt and subordination), but he starts once again the whole circle at the end of the piece, while at the end he lets the Giant’s Infant bear again a child, that his earthly existence – shall we directly still highlight this ? - begins with precisely the attitudes and words of the Giant’s Infant’s father. For Déry, this mixture and this unity of all-round revolt and subordination are continuing. The new *condition humaine* is perpetuating. This expansion, or modification of the prototype has a multiple meaning. This expansion is that, which moves the avant-garde in the direction of the absurd. That this shift exists, in multiple ways and inside itself still in specifically Central-European forms, opens up new opportunities for the research of the avant-garde.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

THEOLOGIA

Tóth Miklós :

Helyünk a világban a 21. században és azután

Ez az előadás annak a folytatása, amelyet két évvel ezelőtt készítettem el az előző Kőrösi Csoma Sándor-összejövetelre, amely néhány változtatással megjelent a Háromszék napilapban és a Mikes Internationalben is. Nem is lehet ez másként, mert ha az embert 'Egy gondolat bánt'-ja szüntelen, akkor mindíg is azzal foglalkozik, azt fejleszti tovább. Számunkra ez magátólértetődő, akiknek mindennapi realitás az, amit a szent magyar királyoknál, IV Bélánál, az Anjouknál, Zsigmondnál, a Hunyadiaknál, Balassinál, Zrínyinél, Bocskainál, Bethlennél, Misztótfalusi Kis Miklósnál, II. Rákóczi Ferencnél, Berzsenyinél, Széchenyinél, Kossuthnál, Vörösmartynál, Petőfinél, Aranynál, Deáknál, a két Tiszánál, Adynál, Horthynál, Bethlen Istvánnál, Teleki Pálnál, Nagy Imrénél, stb. ösztönösen magunkéként ismerünk fel, tapasztalunk meg a nemzetért érzett gond a szűntelen közös veszély sorsközösségében évszázadok egységében. Mindebben újra összeötvöz bennünket az a napjainkban ellenünk központilag megszervezett nemzetközi boszorkányüldözés a sajtóban és azon kívül, amelyről ne gondolja senki, hogy az ha időről-időre elcsendesül, akkor meg is szűnik. Az nem ér véget. Az mindíg újra fog kezdődni és tovább fog folytatódni. Ahhoz túl sokak túl nagy érdekei fűződnek. Ez acéloz minket.

Minket az Úristen arra választott ki, hogy a szellem egyetemes, nemes tiszta ragyogását szenvedéseink útján életben tartsuk és tovább adjuk. Mi a mártírok népe vagyunk, akár tetszik, akár nem. A 'mártír' tanút, bizonyságtevőt jelent. Bizonyságtevők a szellem tiszta, őszinte ragyogásáról a történelem és a népek sodrásában. Ez a sorsunk, melyet el kell fogadnunk, mert nincs más választásunk, ha nem akarjuk önmagunkat megsemmisíteni. .Mi a történelmünkkel az emberi sors tragikumának a történelmét írjuk meg olymódon, hogy abban a szellemi értékek mez-telenül kirajzolódnak. Ez világosan kitűnt egy szerb költőnőnek évekkel ezelőtt hozzám intézett szavaiból: "Most mondok neked valamit, amit neked soha senki meg nem mond s amit te soha tőlem sem fogsz többé hallani: Titeket, magyarokat minden körülöttetek élő nép bámul és irígyel, mert nektek van egy olyan ragyogásotok, amely nekünk nincs és sose lesz. Ismétlem, ezt soha senki neked meg nem fogja mondani és te ezt tőlem nem fogod soha többé hallani." Miközben ezt mondta, látható volt arckifejezésén és hallható volt hangjában a megrendülés eme vallomás következtében, mivel a maga szempontjából nézve egy nagy nemzeti – és több mint nemzeti - titkot 'árult el', 'jelentett ki' nekem egy magyarnak, egy ellenségnek, amit azonban a művész belső, szellemi kényszere folytán ki *kellett* mondania. Mégis ezzel a közleménnyel az igazságot mondta ki. Ezt mi is tudjuk s ezt mindenki szintén tudja a környező országokban. Ez tény. Tények ereje abban van, hogy egyszerűen *vannak*. Tényeket el kell fogadni.

Ahhoz, hogy a jövő stratégiánkat meg tudjuk jelölni, a geopolitikai helyzetünkkel kell tisztában lennünk. Magyarország – azaz a Kárpátmedence - Közép-Európa. Nem Közép-Európá*ban* van, hanem maga Közép-Európa. Egy pillantás a térképre - különösképpen egy űrhajóból készült Európa- vagy Eurázsia-fotó-térképre – világosan megmondja, hogy ez a valóság. Ott ütközik egymásra Kelet és Nyugat, Észak és Dél. Egy nemzet az egzisztenciális veszélyben és fenyegetettségben áll elő és ötvöződik össze: a közös sorsban. A magyarság esetében ez napnál világosabb.

Magyarország nem volt képes egy általa vezetett közép-európai hatalmi koncentrációt létrehozni és fenntartani. Ebben ellene működött többek közt a sztyeppék törvényszerűsége, amely számunkra mint a 'Szent Istváni Állameszme' maradt fenn. Ennek a lényege az, hogy egy állami egészben a népek különbözősége megmarad. Törzsek összjátéka egy-egy hatalmi egész. Ha az összetartó erő – rendszerint egy vezető személy illetve egy vezető család – elesik, szétesik az állami egész. Nos nálunk ezt az Árpád-ház biztosította az ország földrajzi egységével kombinálva a Kárpátok koszorújában, a körülöttünk élő népekétől eltérő nyelvi egységünk, kultúránk és habitusunk fenntartásával, de mindenkinek meghagyva a maga társadalmi és kultúrális világát. A magyar mindmáig nem akarja szellemileg leigázni más népek, más kultúrák, más vallások gyermekeit. Ez a gondolat tőlünk idegen. A magyart nem érdekli a másik ember nemzeti és vallási hovatartozása. Ezzel alapjában térünk el az indogermán és a sémita népektől, amelyek a maguk nemzeti és vallási jellegét, nyelvét, kultúráját rá kívánják erőszakolni más népekre. Ezt mi nem értjük. Nézzük csak meg, hogyan állt elő Franciaország, Németország, Oroszország egy-egy nép nyelvi bázisa és vallási, gazdasági s kultúrális elemekkel kiépített hatalmi rendszerének a kiépítése által. A kultúra, a nyelv, a vallás, a mítosz nemzetépítő, hatalmat teremtő erő. Ezt mi nem alkalmaztuk ilymódon s ezáltal építettük ki Trianon alapjait. Mert velünk szemben a francia felvilágosodás óta elvakult sovinizmussal azok a népek álltak és állnak, amelyeket (a szlovákok és a horvátok kivételével) mi hoztunk be a saját országunkba s dédelgettünk a keblünkön a 'Szent Istváni Állemeszme' alapjában ősmagyar, messze a honfoglalás előtti koncepciójában. Magyarországon a hivatalos nyelv 1842-ig a latin volt, egy holt nyelv,

© Copyright Mikes International 2001-2014

amelyet csak az egyház, a középiskolát (és külföldi egyetemeket) végzett értelmiségiek és esetleg a nemességnek a megyei vagy országos politikában résztvevő tagjai értettek és beszéltek, de amelyet a 'nép', a magyar nép nem értett. Mi tehát kiépítettünk magától értetődően egy kicsi 'Európai Uniót' a Kárpátmedencében. Mi nem kényszerítettük rá a magyar nyelvet a nemzetiségeinkre. Ezt tettük önmagunkhoz való hűségben. Utólag, visszatekintve ez hiba volt. Nekünk is a magyart kellett volna használnunk mindíg, mindenütt. A francia, a német, az angol ezt már a középkorban megtette. Mi nem, mert a 14. században megjelent határunkon a török s attól kezdve mi csak a török ellen harcoltunk, míg a magunk nemzeti léte megmerevedett. Szekfű Gyula mondja ismételten, hogy bennünket a török idő tört meg. Hozzá kell tennünk: a török és a Habsburg idő.

A magyar nem gyűlölködő sem nem másokat leigázó nép.Ez nem a sztyeppe életszabálya, mert ott a meghódoló nép egyenrangúként tekintetik. Mi pedig a sztyeppe népe vagyunk. A magyar szüntelen magával és másokkal folytatott viaskodásán keresztül csak egy célt akar elérni: egy tisztességes, mindenki számára elfogadható, két lábbal a földön járó, a mindennapi életben megvalósítható, reális belső egyensúlyt. Mindezt egy alkotmányos rendben. Ezt nevezzük az ország alkotmányos egészében'Szent Korona Tan'-nak. Ebben benne van a demokrácia rendszere minden korszak társadalmi állapota szerint. Mi vagyunk az Európai kontinens első alkotmányos, azaz mai szóval demokratikus nemzete, amint az kitűnik az Aranybullából, 1222-ből, amely alkotmányosságunk sarokköve éppenúgy mint az angoloké a Magna Carta hét (!) évvel előbbről, 1215-ből. Alkotmányos, mai szóval demokratikus nemzet vagyunk a lelkünk mélyéig a középkortól. Hagyjuk magunknak bebeszélni, hogy ez nem így van, pedig ez így van. Ezt a rendszert az egész ország beleegyezése hordozta. A.J.P. Taylor, a közép-európai történelem egyik legjobb angol ismerője mondja, hogy a 19. század elején a magyar országgyűlés tagjait többen küldték a parlamentbe mint Angliában. A magyar alkotmány és az azt biztosító magyar nemesség (amely más módon volt megszervezve mint a nyugat-európai) nélkül ma nem is léteznénk. Az őrzött meg bennünket minden Habsburg elnyomás közepette. Magyarország különböző eredetű népek egymást tiszteletben tartó alkotmányos állama. Ez az ezerszázéves magyar állam alapállása, ez a magyarság alkotmányos gondolkodásának az ősi kulcsa, mai szóval a 'kódja'. Ez a mi belső szellemi alaptörvényünk. Európai Unió, ha tetszik, mielőtt valaha valaki is erre gondolt volna, 'avant la lettre'. Jó meggondolni, hogy az EU keleti határa a nyugati keresztyénség keleti határa. Az pedig mi vagyunk a lengyelekkel és a balti államokkal. Ez Európa egyik alapténye.

A jelenlegi központilag megszervezett támadások Magyarország ellen, a franciák és angolok által Versaillesban, Trianonban tudatosan létrehozott magyar kisebbségek kiszolgáltatottsága a környező államokban, az azokat érő folytonos támadások s az a tény, hogy etéren soha senki mellénk nem áll, sőt inkább még egyet belénk rúg, világosan megmutatja, hogy mi csak az Úristenre és magunkra számíthatunk. Senki másra. Nekünk szellemileg minden bennünket eltörülni akaró szenny fölé kell emelkednünk és onnét tekinteni le arra a világra, amelyben élünk. Ez a sorsunk, fennséges sors, nehéz sors, de sorsát mindenkinek vállalnia kell. Ezen helyzetben fel kell tennünk magunknak a kérdést: hogyan tovább?

*

A tények azt mondják, hogy nekünk egyidejűleg a Kárpátmedencében és azon kívül kell léteznünk. Látjuk is már, hogy az egész világon jelen vagyunk és a jövőben még jobban jelen leszünk. Ez diaspora-helyzet, pontosan úgy, ahogy a keresztyénség beindult azzal a különbséggel, hogy nekünk van a földön egy központi helyünk. Ez pedig a Kárpátmedence. A multtól eltérőleg azonban ez csak a létünk egyik fele. Nekünk jelen kell lennünk *tudatosan terjeszkedő lendülettel* az egész világ minden országában, mindenekelőtt azokban az országokban, amelyek a világ fejlődését meghatározzák. Azokba a társadalmakba bele kell épülnünk és azokban lényeges szerepet kell betöltenünk. Mindazonáltal sosem szakadni el a bázisunktól, a Kárpátmedencétől, mert anélkül elfúj minket a történelem szele. Itt vagyunk otthon. Ez azonban nem elég. Ha csak önvédelemről van szó, akkor utóvéd-harcot vívunk a lét erőivel. Nem! Az a kérdés, hogy *miért vagyunk a világon, mi a feladatunk az emberiség egészében? Mi az evangéliumunk?* A kicsiknek nagyban kell gondolkodniuk. A nagyok mindíg csak önmagukat látják s másokra nem is tekintenek. Mi, kultúrvilágok közé ékelve mindenkiétől eltérő nyelvünkkel, arra vagyunk utalva, hogy minden irányba nézzünk, mindenkinek a világába bele tudjuk magunkat élni – s bele is éljük! – s így valósítsuk meg a magunk nemzeteken keresztül működő, de egyben nemezetek feletti hálózatát az emberiség egészében, egyidejűleg annak és magunk javára. Persze ez nagyon idealisztikusnak tűnik. Mégis igaz. Mi magyarok hivatásunknak, sorsrendelésünknek tartottuk azt, amit úgy neveztünk, hogy 'A Nyugat védőbástyája'. Számunkra egy magától értetődő feladat, egy angolnak, franciának vagy hollandnak érthetetlen. Mégis számunkra alapvető életvalóság, identitásunk lényeges része. Mi úgy élünk önmagunkért, hogy másokért (is) élünk. Ez alapvetően keresztyén magatartás.

Melyek az erőpontjaink és mit kell magunkban kifejlesztenünk? Erőpontunk kétségtelenül az intelligenciánk. A világnak kevés egyeteme van, ahol nincs magyar előadó. Jó matematikusok vagyunk, erősek különösen a természettudományokban. A magyar mérnök, a magyar tanár keresett. Jó managerek vagyunk, a született közvetítők, céltudatos diplomaták, akik rendelkeznek azzal a magyar bájjal, amely emberek között megtöri a jeget. Jelen vagyunk a gazdasági élet minden területén a földgömbön. Ez érdekünk és feladatunk is egyben. A gazdasági, pénzügyi erő az, ami nélkül nincs bázisunk. Mindez viszont

© Copyright Mikes International 2001-2014

kivirulhat egy magyar hálózatból, amely egymásnak adja a labdát, ahogy a labdarúgás területén mondják. Ezt pedig csak akkor lehet kiépíteni, ha megvan az egymás közötti bizalom. Ez pedig csak a szorgalom, találékonyság és mindenekelőtt becsületesség alapján funkcionál. Ne legyintsünk erre olymódon, hogy 'Ugyan kérem, micsoda naivitás!'. Nem, a megbízhatatlanság egy szétzilálódott társadalom jellemzője. Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, kell egy vallásos közösségi tudat szigorú önfegyelemmel. Ezt én *a magyar keresztyénségben* látom. Így általánosan, mindazokban, akik a magyar keresztyénséghez tartozónak tudják magukat. Akiket lelkesít az a tudat, hogy a magyarság egy egyedülálló, egymás között szigorú erkölcsi rendet képező egész, amelynek tagjai egymásra számítanak és egymásra számíthatnak. Akik a 'kiművelt emberfő' alapgondolata szerint nevelik gyermekeiket és nevelik szüntelenül önmagukat. Nem lévén soha megelégedve önmagukkal. Tudván, hogy feladatuk mindenben a csúcsra jutni és továbbmenni. *Mindenütt, minden társadalomban, de a saját magyar keresztyén összetartozásuk és küldetésünk összetartó tudatában.* Lojálisan azokhoz a társadalmakhoz, amelyben vagyunk, lojálisak a magunk magyar világához, mindez a *keresztyén erkölcs értelmében*. Amit tehát itt mondunk, az egy kettős felelőség, de abból a *magyar keresztyén* alapállásból, amelyet itt megjelöltünk. Ez mindenekelőtt kemény követelményeket támaszt önmagunkkal szemben. Vállaljuk ezt mert ez visz bennünket előre s mert ebben a küzdelemben – mert ez küzdelem, mindenekelőtt önmagunkkal - önmagunkat bontakoztatjuk ki. A világon mindenütt. Mert mi mindenütt otthon vagyunk. A mi hazánk a földgömb, de csak akkor, ha a Kárpátmedencét mint bázisunkat megőrizzük és kiépítjük és ezt a magyar keresztyén küldetést a szívünkbe írva hordozzuk minden generációban. Az árral szemben úszva mint a pisztráng.

Mindez azonban a mi különleges helyzetünkben másképpen értelmezendő a kárpátmedencei *utódállamokban* egyrészt és *a nagy világszórványban* másrészt. E két területen merőben más-más stratégiát kell követnünk. Mind a két esetben érvényes Reményik szava: *'Ne hagyjátok a templomot, A templomot, az iskolát!'.* A kényszer-kisebbségi sorsba taszított magyarság számára a jelszó Herczegh Géza, a hágai Nemzetközi Bíróság eddigi egyetlen magyar tagja egyetlen regényének a címe: '*Foggal és körömmel'.* Nem csupán ösztönös nemzeti önfenntartásból, hanem azért is, mert ennek az önfenntartásnak van egy általános emberi dimenziója, amely mindent összefog s amelyet mindíg szem előtt kell tartanunk. Ez pedig az, hogy *a magyarság feladata a krisztusi ' só' szerepét betöltenia világban* . Ezzel adunk *univerzális, kozmikus –isteni - értelmet* annak a nemzetköziségnek, amelyet ma mindenki hirdet s amelyet mi mint a *sokszerűség harmóniáját* magátólértetődően valósítottunk meg a magunk ezer éves történelmében. Botladozva ugyan, de egy stabil vonalvezetéssel, állandó magátólértetődő nyílt és reális összecsengésben, amely – amint fentebb mondtuk – a magyarság jellemző vonása. A Kárpátmedence magyarsága és a világszórvány magyarsága küldetése egy általános emberi szellemi egészet képez. Ennek a megvalósítása a mi feladatunk és kötelességünk, *a küldetésünk.*

Ravasz László mondta egyik utolsó püspöki jelentésében a következő szavakat: "Nyugat és Kelet között számunkra egy út van: *Fölfelé*!" Ez a mi útunk. Mindenütt.

Nem engedni a mindennapok elkeserítő csalódásainak. Csak többet akarni. Csak többet teljesíteni. Egyénileg és közösen. Mert a széttöredezettség megsemmisít, az összetartás kiteljesít.

Ehhez a magunk szellemi gyökereit kell tudatosítanunk magunkban. Ezek a gyökerek univerzális szellemi világot hordoznak magukban. Ehhez pedig szükség van arra, hogy a keresztyénség általános szent irataihoz hozzáfűzzük a magyarság alapvető szellemiségét és küldetését kifejező történelmét, továbbá sorsunkat meghatározó illetve kifejező írásokat, dokumentumokat mint például Szent István Intelmei, az Aranybulla, Werbőczi Hármaskönyve, Rákóczi Ferenc Vallomásai, választék Balassi, Berzsenyi, Petőfi, Arany Ady és Reményik verseiből. Ehhez sokat lehet még hozzátenni, de ebből keveset elvenni. Mindezt lefordítani a világ minden nyelvére, amelyikben magyarok és utódaik élnek, hogy az első, a második, a harmadik, a sokadik magyar generációk tudatosítsák maguknak, hogy ők milyen egyedülálló, szellemileg nemes világból származnak, amely világ őket formálja, öntudatukban megtartja és kibontakozásukban segíti úgy, hogy magyar keresztyénségük nyílt világa tovább hat az emberiség körében. Mert – s ezt jól meg kell jegyeznünk magunknak – a keresztyénség nyílt világa a szellem túlszárnyalhatatlan teljessége. Ezt pedig mi megvalósítjuk, ezt hirdetjük évszázadok óta nem betokozódottan, hanem annak mindig újra kitárulkozó teljességében. Ez a keresztyénség magyar útja.

Ehhez meg kell ismertetnünk magunkkal és az utánunk következő generációkkal a Kolozsvári Filozófiai és Theológiai Iskola bölcseleti alkotásait, mindenekelőtt Böhm Károly, Málnási Bartók György, Tankó Béla, Ravasz László, Kibédi Varga Sándor, Tavaszy Sándor és még sokak írásait. Miért? Mert ezekben az egyetemes emberi bölcseleti gondolkodás jellegzetesen magyar módja és formája látható meg, azaz az élet magjából kifejlő, az egész világot kitöltő sokszerűség, a szellem belső, tiszta, igaz törvényei szerint. Descartes a francia, Locke az angol, Kant és Hegel a német szellemvilág kifejezői és szellemi totalitásuk rendezői. A Kolozsvári Iskola a magyar szellemvilág egészének a bölcseleti kifejezője éppenúgy mint Kodály Zoltán és Bartók Béla – ugyanabban a korban, a Kiegyezés utáni szenzációs 'kegyelmi időben' gyökerező - zenei életműve. Böhm és Bartók legfontosabb írásait az utóbbi években megjelentettük mindenki által elérhető módon *e-könyv formájában* a '*Bibliotheca Mikes International'* kiadásában interneten. Bartók György 'A Filozófia Lényege, Bevezetés a Filozófiába' c. kis könyvét, amely a Kolozsvári Filozófiai Iskola alapelemeit tartalmazza, angol nyelven, Benedek Loránt fordításában 2013

© Copyright Mikes International 2001-2014

március 15-én adtuk ki ugyanott *The Essence of Philosophy*, *Introduction into Philosophy* címen. Ezt szándékunk és váradalmunk szerint további angolnyelvű könyvkiadások követik. Cím: http://www. federatio. org/mikes_bibl.html

Így növesztjük ki a magunk szellemi gyökereit önmagunkban. Így növelhetjük a magunk életmezejét az egész világon. Belülről, magukból. Ehhez a magyar keresztyén egyházak lelkészei, presbitériumai, egyházközségi tanácsai azok a vezetők, azok a 'bölcsek' illetve azok az alapszervezetek, amelyeknek a hálózatából tovább kiépül a Magyar Szellemi Haza, ahol az emberek találkozhatnak, egymást támogathatják az egész világon. Tudjuk, mindenütt vannak magyar kultúrális, társadalmi szervezetek. Ezeknek azonban – mint minden embernek - az egyetemes, kozmikus bázisa a keresztyén egyház, a maga különböző megjelenési formáiban. Mi vagyunk az a mustármag, amelyből az evangélium szerint az a fa nő ki, amelynek a lombjai közt a madarak csiripelhetnek. 'Tovább' épül ez az egyetemes Szellemi Haza, mert az már létezik, hiszen már mindnyájan, bárhol a világon, abban élünk, de azt tudatosan kell formálnunk, tovább kiépítenünk. Az Úristen szolgálatában, Aki bennünket elküldött egy 21. századbeli és azutáni magyar ihletésű keresztyén általános emberi világmisszióra. Ez a mi feladatunk. Ezért vagyunk a földön.

Hága, 2013. március 19. Magyarország német megszállása (1944) 69. és a marosvásárhelyi magyarellenes vérengzés (1990) 23. évfordulóján. Mert mi a történelmünkben élünk, hogy feladatainkat tisztán lássuk és azokat soha se veszíthessük szemünk elől.

TÓTH, Miklós: Our Place in the World in the 21st Century and Beyond

The author analyzes some questions of Hungarians world-wide. The basis of Hungarians is in his opinion, from a geographical and existential point of view, the *Carpathian Basin and the globe together*, as a whole. The Carpathian Basin *is* Central Europe. Hungarians neither suppressed other peoples living in their country nor pressured them to take over their language, rather they granted them their own social and cultural life. The '*State Conception of St. Stephen'*, i.e. the national pluriformity of the country – the peaceful co-existence of different nationalities and religions – is in fact the basic rule of the *Eurasian steppe*, where different peoples were accepted as autonomous parts of the state. Hungary was in fact, during centuries, a kind of European Union of several nationalities and religions *avant la lettre*, with *latin*, a dead language, as official language until 1842, within the constitutional framework of the '*Idea of the Hungarian Holy Crown'.* This was a spiritual social unity and legal reality without any difference of nationality. The author takes into consideration the consequences of the drama of the artificial division of Hungarians in several countries within the Carpathian Basin (in consequence of the 'peace treaties of Versailles/Trianon 1920) as well as the Hungarian *diaspora* world-wide in the 20th and 21st centuries. The 'Hungarian nation' exists nowadays, as a matter of fact, in the *Hungarian Spiritual Home-country* irrespective of the place of living of its members/citizens, however, with the Carpathian Basin as its geographical basis. The author considers Christianity and Christian churches as the fundamental reserves of national existence, serving – traditionally - humanity as a whole. This is the main, spiritual, element of the Hungarian way of thinking and living. Hungarians used to consider – and are still considering - themselves during the last 1000 years of their history as the 'Shield of Western Christianity/Humanity'.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

Zalatnay István :

Múltértelmezés és liturgia

A keresztyén hit és így annak mindenféle megélési formája múltértelmezés. A múltnak olyan értelmezése, melynek számára egyértelmű központja van a múltnak, sőt minden időnek: Jézus Krisztus. A Krisztus-esemény által az egész mindenség léte rendeződik össze egyetlen nagy narratívává: az üdvtörténetté. Ez azt jelenti, hogy a keresztyén hit mint múltértelmezés nem csak, sőt elsősorban nem azt jelenti, hogy mi értelmezzük a múltat, hanem azt, hogy a múlt, a múltnak a központja, a lényege, a Krisztus-esemény értelmez bennünket. (Ez a múltértelmezés tehát genitivus subjectivus és objectivus egyaránt, de az előbbi prioritásával.) A Krisztus-esemény mint *a múlt* így olyan létértelmezést teremt, amely alapvetően meghatározza a jelenhez és a múlthoz való viszonyt is. Sőt, ez teszi lehetővé azt az egészen sajátos keresztyén létfelfogást, amely a jövőhöz köti a hívőt és az egész egyházat. Olyan jövőhöz, amelyet – a különben általános emberi jövőképekkel szemben – nem bizonytalanság, hanem bizonyosság, e bizonyosság tartalmaként pedig nem valami rossz és nem is valami felemás, hanem jó, sőt az abszolút jó határoz meg: a jövő fölött korlátlan hatalommal az uralkodik, akit végtelenül kegyelmes, emberszerető Istenként ismerünk a múltból, a Krisztus-eseményből. A keresztyén lét ezért eszkhatologikus – a végső dolgok által meghatározott – lét, amelyben már érzékelhetően jelen van egy egészen más, tökéletes és eljövendő létezésnek az előíze. Az ebből fakadó reményt, jövőre nyitottságot, elvehetetlen derűt ez a sajátos keresztyén múltértelmezés teszi lehetővé.

A keresztyén egyház szíve az istentisztelet, a liturgia. Ha a keresztyén hit valóban kiváltképpeni módon és értelemben múltértelmezés, akkor az meg kell, hogy jelenjen istentiszteletében, liturgiájában is. Ennek megfelelően a keresztyén istentisztelet középpontjában mindig Krisztus áll: Krisztus mint isteni ige a maga különböző megjelenési formáiban. A keresztyén istentisztelet kiemelt időpontja, a vasárnap, mindig húsvét-ünneplés (a latin nyelveken „Úr-napja” oroszul szó szerint feltámadás: voszkresszénnyie).

A nagy múlt azonban magába öleli a kis múltakat is: a Krisztus-esemény értelmezi a kisebb vagy nagyobb közösségek, sőt az egyes emberek életének eseményeit is. Ezért, amikor az egyház egészének, vagy valamely nagyobb részének a történetében fontos események történnek, akkor azok valamiképp meg kell, hogy jelenjenek annak a liturgiájában: az adott eseményt a hívek gondolkozása, érzései, emlékezése számára értelmező, nyugvópontra juttató imákban, énekekben, erre gondolva kiemelt, hangsúlyozott szentírási helyekben és azokról szóló igehirdetésekben – adott esetben akár külön ünnepben.

Az elmúlt évtizedek diktatúrái kétség kívül fontos, sok szempontból egyedi jelentőséggel bíró események voltak a keresztyén egyház egy igen jelentős része számára. Szükséges, hogy ennek a sajátos múltnak a hitbeli értelmezése, feldolgozása beépüljön az egyház istentiszteleti életébe is. Ez természetesen időt, elmélyülést, sok imádságot, teológiai gondolkozást igényel. Sajnos – hadd maradjunk most csak itthon – a magyar református egyház esetében ebből eddig elég kevés történt meg. És ezért, most javaslatot teszek arra, hogy lépjünk előre ezen a téren: hogy maga az egyház, vagyis a) az Egyetemes Magyar Református Egyház és az egyes magyar református egyházak zsinatai egyaránt foglalkozzanak ezzel a kérdéssel, b) történjen ez teológiai alapon, átfogó módon, tehát múltfeldolgozásként és nem egyes kérdéseknek a kiragadásával, c) a megtárgyalandó kérdések között szerepeljen kiemelt jelentőséggel az, hogy hogyan épülhet be ez a múltértelmezés liturgiánkba, d) a szükséges munka elvégzéséhez biztosítson az egyház technikai, anyagi forrásokat. A magam részéről az Erdélyi Gyülekezet presbitériuma elé fogom tárni azt a gondolatot, hogy gyülekezetünk is tegyen erre a célra anyagi felajánlást. Ehhez a javaslathoz mások is csatlakozhatnak, és azután juthatna el hivatalos formában is az érintett testületek elé.

Előadásom következő részében szeretnék néhány gondolatot megfogalmazni e múltfeldolgozás liturgiai aspektusának tartalmi vonatkozásairól.

Az egyház miden fontos kérdéséről először Istennek kell, hogy beszéljen: elsősorban és minden mást meghatározóan imádkoznia kell, s azután erre épülhet sok mindenféle más beszélgetés az egyházon belül és az egyházon kívül egyaránt. A nagy múlt alapján nem lehet kétséges, hogy – mint minden más kis múlt esetében úgy e tekintetben is – az imádságban első helyen a hálaadásnak kell állnia. Az egyháznak az elmúlt évtizedekre gondolva mindenek előtt hálát kell adnia. Miért lehet hálát adnia?

Elsősorban azért, mert szenvedett. Mert nem akart – vagy talán inkább nem tudott – kibújni a szenvedés alól. Az elmúlt rendszer embertelen volt, amely nagyon sokaknak okozott szenvedést. Ilyen rendszerben pedig csak az a jó, ha az egyház is szenved. Nem történhet annál rosszabb az egyházzal, mint hogy ne szenvedjen akkor, amikor az emberek, a világ körülötte szenved. Mert akkor biztos, hogy nem ott van, ahol Krisztus; akkor Krisztus testeként távol kerül Őtőle. Voltak az egyház történetében olyan időszakok, helyzetek, amikor szenvedett a világ, az egyház azonban egész jól érezte magát. Adjunk hálát Istennek, hogy megkímélt ettől. (Sokkal inkább Ő minket, mint mi magunkat.) Bár akadtak egyes emberek, különösen egyházi

© Copyright Mikes International 2001-2014

vezetők, akik haszonélvezői voltak az embertelen korszaknak, az egyház egészére, a hívek és a lelkészek túlnyomó többségére ez nem mondható el. Ezért kell első sorban hálát adni.

Ha arról beszéltünk, hogy az egyház egy jelentős részét érintette a múltnak az az eseménye, amelyről most beszélünk, akkor természetesen felekezeti és nemzeti határokon túllépve kell erről gondolkozni. Kik vagyunk együtt ebben az imádságban? Magyar protestánsok és katolikusok, határon innen és túl, a valamikori szovjet blokk országai, sőt az összes kommunista ország bármely hagyományhoz tartozó keresztyénei. Ha viszont erre gondolunk, akkor azonnal megállapíthatjuk, hogy bennünket magyar protestánsokat és általában magyar keresztyéneket – bizonyos kivételektől eltekintve – a szenvedésnek viszonylag enyhe formája sújtott csak. Bennünket háttérbe szorítani, elerőtleníteni akartak csak. Voltak, akiket elpusztítani, teljesen felszámolni. Ezekre a keresztyénekre különösen is nagy tisztelettel és szeretettel kell gondolnunk: kiemelten is az Orosz Ortodox Egyházra, amelynek az egyetemes egyháztörténetben is párját ritkító számban voltak mártírjai. Ha pedig a magunk szűkebb körében maradunk, akkor nem szabad elfelednünk: a magyar református egyháznak is volt egy része, amelyet felszámolni akartak: a kárpátaljai református egyház. Nem kétséges: a szenvedésben közöttünk ők voltak a legelső helyen – legyen áldott mártírjaik emléke, mi pedig soha ne feledkezzünk el arról a rangról, amelyet ők szereztek egyházunkon belül a maguk szűkebb hazájának.

Mindazonáltal igaz marad, hogy a magyar keresztyének nagy többségének az enyhébb szenvedés jutott csak ki. És ezért szintén hálát adhatunk Istennek: nem próbált meg bennünket erőnkön fölül.

Harmadszorra azokért kell hálát adnunk az egyházon belül, akik példamutató módon tettek bizonyságot hitükről ezekben az időkben, azokért, akik igazi tanúk voltak. Ez sokkal többet jelent, mint emberi teljesítmény előtti tisztelgést. A hitükért szenvedést vállalókért való hálaadás azt illeti, aki a hit szerzője, aki képessé tett egyeseket, hogy ezért a hitért a hősiességig elmenően önfeláldozóak legyenek. Másrészt ezek a hitvallók különböző alkatú, adottságú, sokszor eltérő teológiai látással megáldott emberek voltak. Az ő életük tanúságának tanulmányozása egyúttal az egy keresztyén hit különböző megélési formáival, különböző kegyelmi ajándékok megmutatkozásával való találkozást is jelenti. Ezért a hitvallókért való hálaadás elsősorban nem kegyeleti aktus, hanem a hit mai, általunk történő megélésének fontos, isteni ajándéknak tekintendő része.

A hálaadást azonban követnie kell a bűnbánattartásnak is. Legelsősorban azért, amikor az egyház nem teljesítette megbízatását, amikor nem tett bizonyságot Krisztusról. Ebben az esetben ez különösen is azt jelenti: amikor kibújt a szenvedés alól, amikor ahelyett valami mást csinált. Ezért akkor is bűnbánatot kell tartani, ha az a más, adott esetben önmagában nem rossz dolog volt. Krisztusról akkor és úgy kell bizonyságot tenni, amikor és ahogyan Ő akarja. Minden más bűn. Amikor szenvedéssel kellett volna, akkor bűn volt a szenvedés elkerülése.

Különösen mély bűnbánatot kell tartania az egyháznak azért, amikor a szenvedés alól való kibújását meg akarta indokolni, el akarta magyarázni: saját magának, másoknak és végső soron magának az egyház Urának is. Bűnbánatot kell tartani minden olyan teológiai gondolatért, tanításért, Biblia-félrefordításért, amely nem kizárólagosan Krisztus szolgálatának őszinte szándékából született meg, hanem azért, hogy az egyház mentegesse saját gyengeségét, az általa meghozott erkölcsileg helytelen döntéseket.

És végül bűnbánatot kell tartania az egyháznak azért is, mert voltak olyanok is, akik ebben a korban végzetesen elbuktak, elaljasodtak, személyes érdekeik, előrehaladásuk érdekében az egyházellenes hatalom törekvéseinek tudatos kiszolgálóivá váltak. Bűnbánatot kell tartani miattuk, mert tettük arra mutat rá, hogy az egyház mint közösség nem volt elég erős hitében, szeretetében, erkölcsi erejében, hogy megtartsa ezeket az embereket, hogy lehetetlenné tegye, hogy ilyen mélyre süllyedjenek. A múlt feldolgozásának egyik – semmiképpen nem legelső és legfontosabb, de kétség kívüli – része, ezeknek a történeteknek a megismerése is: nem azért, hogy embereket még jobban eltávolítson egymástól, hanem azért, hogy mindenkit Krisztushoz és ezáltal egymáshoz is közelebb vezessen: hogy ennek gyümölcseként képessé váljanak a legsúlyosabbat vétők a mély, őszinte, személyes bűnbánatra, a megbántottak és az egész egyház pedig az Isten bűnbocsájtó kegyelméből és szeretetéből táplálkozó megbocsátásra.

Ennek a nagy imádságnak része, sőt valójában előkészülete és végigkísérője kell, hogy legyen a csend, a szomorúság, az együtt sírás azokkal és azokért, akik áldozatai voltak ennek korszaknak. Vannak közöttük, akik egyúttal példaadó életük miatt hálaadásra is indítanak, akikről már volt szó. Többségük nem tett semmi feltűnőt, kiemelendőt, hanem egyszerűen csak áldozat volt, szenvedett. Ezt az egész imádságot folyamatosan rájuk gondolva, lélekben – és amennyire lehet valóságosan is – velük együtt kell mondani.

© Copyright Mikes International 2001-2014

ZALATNAY, István: Interpretation of the Past and Liturgy

Christian faith means always a kind of interpretation of the Past and at the same time that of the Future. The centre of this interpretation of Past and Future is Jesus Christ. By Him gets everything, Past and Future, its place within the great Story of Salvation, a cult legend. In consequence hereof we are in a position to put everything on its place in relationship to the absolute 'good' in an eschatological perspective. The heart of the church life is the liturgy with Christ, the Word in its centre. It is of importance, that we look into the theological consequences of the heavy years behind us as Christian Church(es). The author mentions the offers of the Russian Orthodox Church during the communist period. Regarding Hungary, he draws the attention to members of the church, who benefited of the 'possibilities', others who made a kind of compromise, and people, who didn't do it, but have chosen the way of the martyrs. We have to pray and to confess our guilt individually as well as church community. We have to do it in common prayer and deep silence in the sincerity of the liturgy.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

NYELVÉSZET

Bérczi Szaniszló :

Fogalomfejlődési irányok és rétegtani modell a Czuczor-Fogarasi gyökrendszer alapján

Néhány jelentős szóbokor nyomozása az orosz nyelvben

Bevezetés: A szervesen összetartozó négy hierarchiaszintes magyar nyelv: időkút

Tavalyi Czuczor-Fogarasi (CzF) konferencia előadásunkban két alapvető rendező elvet mutattunk be a Magyar Nyelvkémiát elemezve. Ez a két rendező elv: a **szerkezeti hierarchia**, és a **fogalomfejlődési modell**. A magyar nyelv szerkezeti hierarchia szintjeit, azoknak szerves belső egységét és egymásra-épülését a Czuczor-Fogarasi szótár mutatta ki. Nyelvkémiai modellünk fölépítése során azt is fölhasználtuk, hogy a szerkezeti hierarchia és a fogalomfejlődésben megnyilvánuló evolúció szoros kapcsolatban áll: az evolúciós jelenségek jól tagolhatók az egymásra épülő szerveződési szintek kiépülésével. Ezt a természettudományos építkezési elvet a nyelvi belső hierarchiára alkalmazva a nyelv belső fejlődéstörténetének néhány epizódját az ősi hangképletektől elindulva, a hangérteménnyel is rendelkező hangoktól és a velük párhuzamosan kifejlődött gyököktől, a gyökökből fölépülő szavakig a szerkezeti szintek alapján rekonstruáltuk. Mivel e szintek kiépülése hatalmas időkereteket kíván meg, ezért a szervesen összetartozó négy hierarchiaszintes magyar nyelvet időkúthoz hasonlítottuk.

A hangutánzó szavak alapján egy lehetséges elindulási folyamatot is bemutattunk a nyelv korai fejlődési szakaszáról, amely a természeti jelenségekben gyökerezik. A hangutánzással történő „eseménysor elbeszélés" (az eseménysor hangokkal visszaadott folyamatábrája) hosszú ideig párhuzamosan haladt a mimikával kifejezett elbeszéléssel, azaz eseménysor mozgásos bemutatásával. (Ezt az igen ősi kort mintegy 25 000 - 35 000 évre tehetjük.) Bemutattuk azt is, hogy a gondolattársítás alapján hogyan tevődhetett át a hangutánzó jelenségekről a velük társult jelenségekre is a hangokkal történő, gyökszerű, egy szótagos jelenség-visszaadás. A későbbi nyelvfejlődési szakaszokban egyre nagyobb teret nyert a fogalomfejlődés. A fogalomfejlődés visszacsatolásos módszerével újabb nyelvfejlődési szakaszokat rekonstruáltunk. Ebben a folyamatban fontos szerepet játszott a jelenségben és a róla visszaadott hangokban már fölismerhető társítás, ami a gondolattársítást egyre jelentősebb fejlesztő szerephez juttatta.

A gondolatok összehasonlítása, az analógiák alapján történő társítása idővel a gyökök bokrokká szélesedését eredményezte. A gyökbokrokkal már őseink korai beszéde hatalmas jelenségvilágot kapcsolt össze, elemzett és válogatott. De egy ponton túl a szerves fejlődés egyes közösségeknél megszakadt. A magyar nyelvben tovább folytatódott a szerves nyelvi rendszert tovább építő belső fejlődés.

Más, elvándorló, keveredő közösségekben a szerves nyelvi rendszert tovább építő belső fejlődés megtört. A szétszóródó közösségek idegen környezetben másféle nyelvi építkezéssel találkoztak. Ilyenkor a nyelvi közösségek közötti kölcsönhatásnak számos esete jöhetett létre. Egyes közösségek a magukkal vitt rendszert fokozatosan beépítették az új nyelvi közösségbe, ha nem is tudták tovább vinni töretlenül a korábbi belső építkezését. Ez lehet a magyarázata annak, hogy a szerves, négy-hierarchiaszintes nyelvi rendszer (magyar nyelv) jelenléte alapján olyan fejlődési fokozatokra is bukkanhatunk egy-egy idegen nyelvben, ahol ma még fölismerhetők az átvitt korábbi fogalmi elemek (orosz nyelv, vizsgálatunk tárgya). A korábbi gyökrendszer részbeni fönnmaradására a legfontosabb értelmező ok: a belső nyelvi rendszer épülése (ahogy korábbi írásunkban erre rámutattunk), fogalomfejlődési rendszer. A mai magyar nyelv változatlanságát éppen ez biztosítja: változáskor az egész addig kiépült rendszernek, a gyökbokrok rendszerének, egyszerre kellene változnia, ami lehetetlen.

A nyelvükben keveredő közösségek térhetnek rá arra az útra, amit a mai nyelvtudományi rendszer kiépülése idején meghatározónak véltek: ez a fogalmi alapon, tárgyakhoz és jelenségekhez kapcsolva nyelvet használó beszéd. Ezeknek az elvontabb nyelveknek és a hangutánzókban, gondolattársításban és képiségben gazdag 3 FU nyelvnek (Magyar, észt, finn) az elemzése során egy fontos összehasonlításra mutatott rá J. Kaplinski (2010) és K. E. Turunen (2011). Ez pedig az, hogy az idők során egyre szaporodik az elvont szavak száma, és csökken az ősi hangképletek alapján még szervesen kapcsolódóké. Ennek fényében különös fénnyel világít a magyar nyelv kútmély vizében megcsillanó napsugár.

© Copyright Mikes International 2001-2014

„A **észt, a finn, és a magyar** beszédben egy a meglévő szókincsnél gazdagabb jelentésvilág létrehozásának lehetősége van jelen a gondolatok számára. Ez a gazdagabb jelentésvilág a szóképzés lehetőségéből fakad. A szóképzés még őrzi azt a korszakot, amikor a *dolgokat, a jelenségeket, az eseményeket most fedezik föl.* Ha a gazdagabb jelentésű meghatározás lehetősége abból fakad, hogy pontosabb kifejezések már nagy számban rendelkezésre állnak, ilyen képesség nem marad fenn. A **észt, a finn, és a magyar** beszédben megőrzött képesség éppen abból fakad, hogy a beszélőnek magának kell kitalálni a folytatást. Az *eseményeket föl kell fedezni, mert azok még nincsenek megragadva, visszaadva, meghatározva. A*zokat még el kell nevezni előbb, vagy valahogy másképpen visszaadni. Ebben a képességben tehát döntő különbség van egyrészt az **észt, a finn, és a magyar**, másrészt a nyugat-európai nyelvek használatában. Az utóbbiak ***számára a világ már előre meghatározott fogalmakból áll össze.*** a nyugat-európai nyelvekben ***mindennek megvan a maga neve, ezért a nyugat polgára megél a nyelvi fogalomkészlettel, a nyelv segítségével kialakított világban***. (Kaplinski, J. 2010)

„A finn, észt és magyar nyelvek hangutánzó szavakban való gazdagsága köztudott, mert e nyelvek **bővelkednek** a leíró, megjelenítő jellegű szavakban. Hangutánzó szavak általában minden nyelvben találhatók, de a finn, észt és magyar nyelvektől eltérő mennyiségben. Azon nyelvekben, melyek bővelkednek ilyenekben, (mint például az finn, észt és magyar nyelvek), a „**hangtani logika**” lehet egymástól eltérő. Miként a különböző népek vagy kultúrák zenéje is, melyet az adott kultúrába belenőtt emberek már elsajátítottak, és amihez a fülük már hozzászokott, úgy a nyelv hangutánzása is sajátos, azaz minden nyelvben más és más. Ez azt jelenti, hogy (hangfestésben és -) utánzásban az egyes **nyelvek nem teljesen egyformák**, hanem **mindegyik a maga „nyelvének fülére” hallgatva alkot hangutánzó szavakat**. A nyelvnek más, - például a nyelvtani - szerkezete is kihat a hangutánzó, „megjelenítő” szavak milyenségére.

A nyelvben az „egyezményes” vagy megszokott *hangzás* adta keretek között folyamatosan új és új szavakat lehet kitalálni. (Ezzel is, ikerszavasítással is.) Ezek a szavak a nyelvet ismerő hallgatók számára azonnal megnyílnak. Ily módon tehát **a deskriptív szavakban *hangzósági jelentés* (is) van**, mely egyrészt az ismertségénél fogva, másrészt az észlelt jelenségnek a - **nyelvben megszokott hangzó- és hangzásvilág szerinti - utánzásával** szólítja meg a hallgatót.

Az észlelt **jelenséget utánzó szó** hajlamos arra, hogy megkövüljön a nyelvben, de úgy, hogy annak **kifejező erejét** azért **megőrzi.** Ezek a szavak **a szókincs viszonylagosan állandó részeivé válnak**. Az állandósulás pedig már **egy lépés a fogalommá válás** felé. (Itt a fogalomfejlődés.)

*Így tehát azt lehetne gondolnunk, hogy ha **a szókincs egyik végében a megjelenítő** (deskriptiv) szavakat találjuk, akkor **a másik felében ott lesznek a nem-deskriptiv szavak**, azok, melyeknek jelentése egyáltalában nem függ a szónak a hangzósságában rejlő jelentésétől. Ez utóbbiak esetében a szó (hangalakja) pusztán mint önkényes jel m*űködik, mely jelet elvileg közmegegyezéssel kicserélhetnénk mégpedig anélkül, hogy az a maga ábrázoló erejéből - mely abban igazából nem is igen létezik - bármit elveszítene. Ebben az esetben olyan szóval állunk szemben, mely már teljes mértékben fogalmiasult, azaz absztrahálódott. **Elvileg tehát kétféle szó létezik a szókincsben:** deskriptív és nem deskriptív**, azaz** ábrázoló **és** nem-ábrázoló**. Ezek képezik a két végletet, s** ezek között, az átmenetek különböző pontjain helyezkedik el az összes általunk használt szó**. Vagyis a szavakban több-kevesebb** hangutánzó, „megjelenítő” erő **lehet.”** (Turunen K. E. 2011)

Cikkünk második részében példákat mutatunk arra, hogy él tovább az ősi gyökrendszer az orosz nyelvben. Néhány, a gyökrendszeren fölépülő fogalombokornak, azaz gyökbokornak és szóbokornak meglétét az orosz-magyar és magyar orosz szótárban végeztük. Bevezető jellegű munkánknak ez a része további részletes elemzésre, egy orosz nyelvű CzF megalkotására buzdít.

© Copyright Mikes International 2001-2014

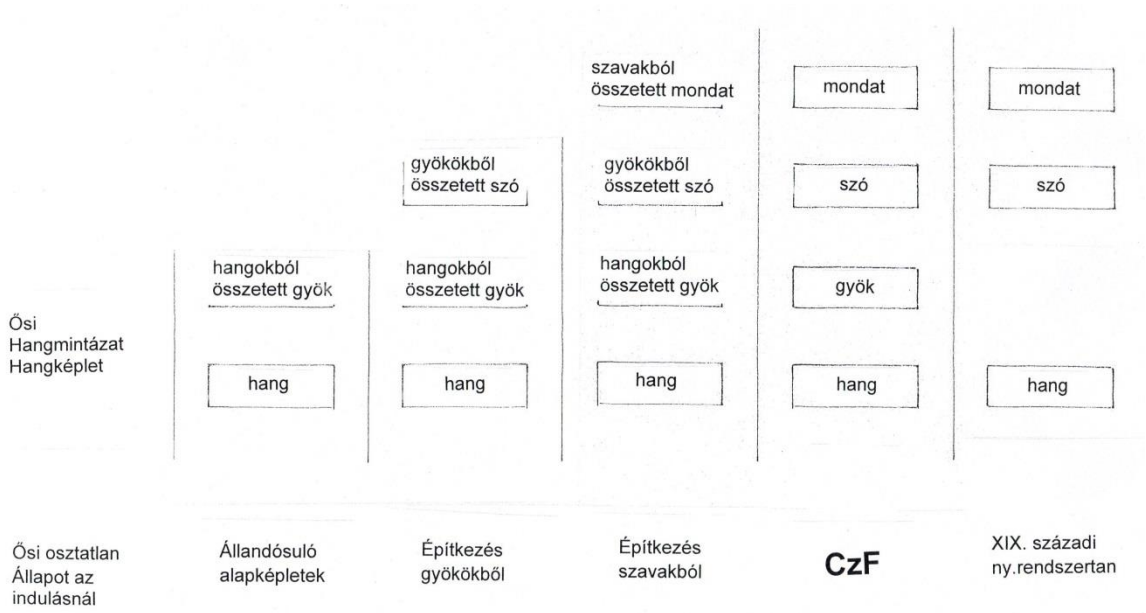

*1. ábra. A gyökszint vizsgálatától visszalépő XIX. század közepi indoeurópai nyelvtudomány a jobb szélen látható szerkezeti vizsgálatot használta föl a nyelvi rendszer vizsgálatára akkor, amikor a nyelveket „**külhasonlította**”. A Czuczor-Fogarasi nagyszótár azonban **belhasonlítást** végzett (jobbról második oszlop). A CzF módszert újra fölfedezte az „olasz neolingvisztikai iskola belső rekonstrukció” néven (Horváth Katalin előadása, 1. CzF. Konferencia, 2010) és a vizsgált nyelv **szinkron relációinak** nevezte el. A **CzF** oszlopra helyezhetjük el például Czakó Gábor: Eredeti magyar nyelvtan (2011) c. könyvét is. Ebben a munkában egyenszilárdságúan szerepel mind a négy – mondat, szó, gyök, hang – szerkezeti hierarchia-szint (sőt, a szerző egy további hierarchiaszinteket is megjelöl: a gyökelem szintet). (Az ábra bal szélén a nyelv kiépülésének korai szakaszára mutatott be modellt a szerző a 2010-es 1. CzF Konferencián Magyar nyelvkémia címmel).*

I. Fogalomfejlődési irányok és rétegtani modell a CzF gyökrendszer alapján

A 2010-ben fölvázolt nyelvfejlődési és fogalomfejlesztési irányok alapján először rétegsort mutatunk be a magyar nyelv néhány rekonstruálható fejlődési epizódjáról. Hangutánzó szavainknak a természeti jelenségekhez kapcsolódása jelzi, hogy nyelvünk őrzi azt a korszakot, amikor a hangutánzó kapcsolatokat fölismerték, és alkalmazták az eseményleírás hangokkal történő utánzására. Tudnunk kell azonban, hogy ezt a korszakot megelőzte a testbeszéddel, a mimikával, mozgásokkal történő esemény-közlési forma.

A korai hangutánzó módszerrel hangképletek formálódtak, a hangképletekből pedig később fokozatosan ismerték föl az invariánsokat. A kiválasztott hangcsoportokból lettek a gyökök és gyökelemek. Másrészt a hangokat állandósították a kapcsoltan szereplő hangcsoportokból, s később ezek lettek a rögzített hangok.

A beszédfejlődés korai szakaszában ez a jelenség-leírás és elmondási stratégia sikeres volt. Azért elkezdték a hangvisszaadásos eseményjellemzést másra is alkalmazni. Először azokra a jelenségekre, amelyek más jelenségekkel együtt fordulnak elő. Például a parázs pirr hangzásával együtt a parázs színe is megfigyelhető. A parazsat jellemző pir gyököt akkor is alkalmazták, amikor a parázs piros színét akarták érzékeltetni. Tehát a már ismert hangképletet a társjelenségre is alkalmazták. Más területen is a bevált gyök képzési szerkezetet egyre több fogalmi területre terjesztették ki. Ilyen a *tár*, *tér* szavakkal képzett fogalmak bokra. Ilyen a jól ismert nyál, nyel, nyúl stb. szóbokor is. A gyök megőrzése mellett, őseink, az alapképlet kis módosításaival érzékeltették a társsajátosságokat is. A nyelv gyöktartományi részének ilyen formájú korai kialakulása igen hosszú történelmi szakaszt vett igénybe.

A bemutatott korai korszak megvilágított egy olyan életdarabot, amit már nyelvi fejlesztésekkel tudott gazdagítani. A bemutatott beszéd-vívmányokkal ismeretrendszerbe szervezett ősünk egy tértartományt. A leírt életdarabot hangokkal, és gyökökkel ismeretrendszerbe szervezve, e módszer azt a lehetőséget biztosította őseink számára, hogy hatékonyabban éljen, s fokozatosan másként lássa át a gyökökkel már megszervezett világdarabot, majd később fokozatosan halmozza föl az új

© Copyright Mikes International 2001-2014

ismereteket, melyek lendületet adnak egy következő lépcsősor megmászására. Egy ilyen lépcsősor lehetett a képzett szavak világa. (*2. ábra.)*

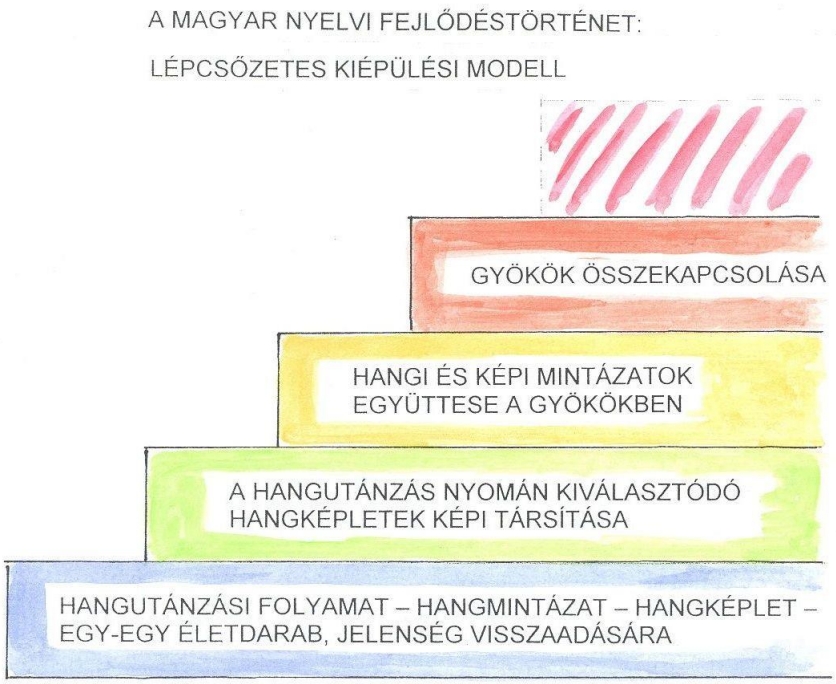

2. ábra. A magyar nyelv lépcsőzetes nyelvfejlődési rétegtani modellje. A hangutánzó, majd hangmintázatokat fölismerő és hangképleteket alkalmazó beszéd – a testmozgásokkal, gesztikulációval végzett eseményleíráshoz képest újszerű módot jelentett. Előnyeit fokozta egy újabb epizód, amikor a hangképleteket nemcsak a hangokhoz, hanem a hangképlettel jellemzett jelenséghez társuló eseményre, jellemzőre is alkalmazni kezdték. (Hangképletnek neveztük azt a benyomást, amit egy zörej esetén észlelünk.) Egyik ágon a gyökök fejlődtek így, jelentésük a fogalomfejlődéssel bővült és tisztult. Másik ágon a pontos ismétlésre szolgáló hangi világ is rögzült. A gyökök világában a hangi és képi mintázatok együttesen foglaltak már helyet. További fejlődési epizód lehetett az, amikor a gyökök összekapcsolására került sor a hosszabb és több viszonylatot bemutató szavak kialakítása céljából. Ez az agglutináló nyelv módszere. Eközben drámai bokrok jöttek létre. (Részletesebb kifejtése a Bérczi, 2011-es irodalomban.)

II. A Czuczor-Fogarasiben nem szereplő iz-szóbokor nyomozása a magyar és az orosz szavak körében

1. A magyar IZ alapfogalom

Van egy különleges szóbokor a magyar nyelvben, amely igen nagy ősiségre megy vissza. Ez az IZ és a hozzá kapcsolódó fogalmak szóbokra.

Ma az íz jelentést önmagában állva leginkább a nyelvünkkel ízlelt étel kapcsán emlegetjük. Például az étel íze kifejezésben. Jelen van azonban más, szintén a testünkön észlelhető jelenséggel kapcsolatban is szavak gyökeként. Ilyen szavaink az izzad, az izom, az izgul is. Az ízig-vérig (=testestől-lelkestől), az izé, izél (=”lelket csinál”), izgága (=nem bír magával), izeg-mozog, az ágaskodik benne az íz (=nem bír magával) kifejezések azonban arra utalnak, hogy az alapjelenség szélesebb körű volt egykor. Ha pedig az esz, isz, ész szavainkat is ide kapcsoljuk, akkor kibontakozik egy olyan ősi jelenségcsoport képe, amely a testből ki-be áramló dolgokat jelöli összességében. Ezt a kiáramló valamit a tűz esetén találjuk meg e jelenségkörben. Néhányat ábránkon is bemutatunk.

© Copyright Mikes International 2001-2014

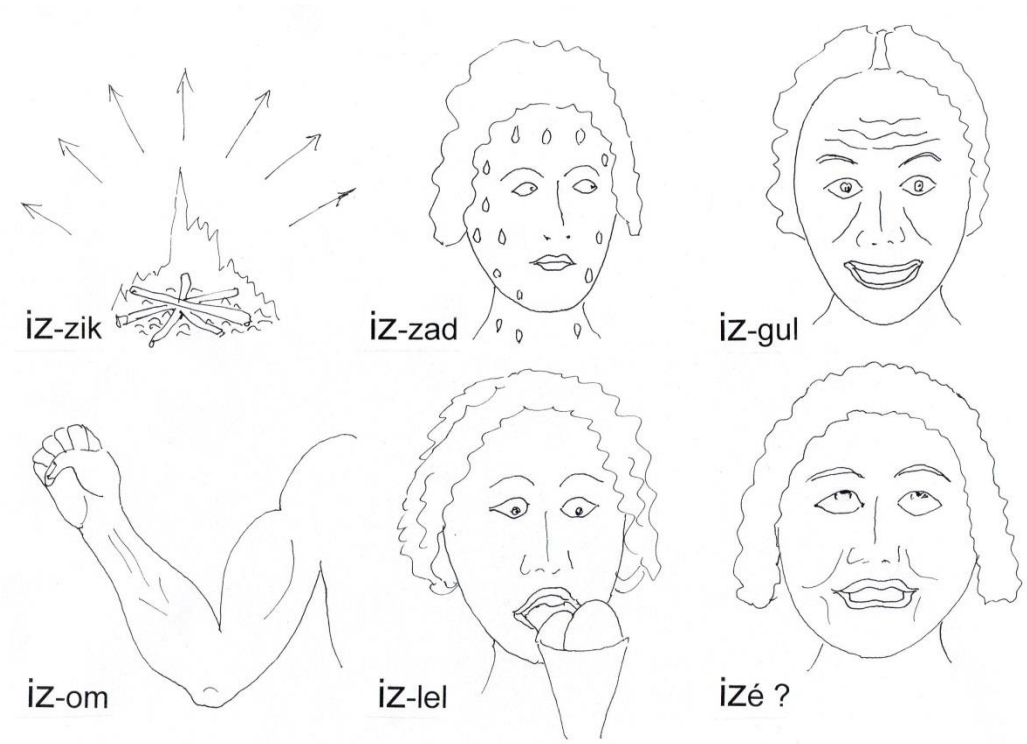

1. ábra. A magyar nyelv, fogalomfejlődése során, az ősi képből, a testből kilépő IZ alapgondolatából, igen kiterjedt fogalombokrot fejlesztett. A szerző néhány vázlatos rajzon bemutat ezekből hatot: az izzik, az izzad, az izom, az izgul, az ízlel és az izé (talán gondolati keresőszónak mondhatjuk) képét. Számos más lélekkel kapcsolatos kifejezés él még a magyar nyelvben olyan, ami ehhez a szó- és fogalombokorhoz tartozik.

Az 1. ábra hat képéből öt azt jelzi, hogy az alapfogalom a testhez kapcsolódik. Korábban bemutattuk azt, hogy a kezdeti alapfogalmak a test közeli életjelenségek közül, vagy a közeli természeti folyamatok jelenségvilágából, az azokat kísérő hangjelenségek közül választódtak ki. Ebben a hangutánzó alapképlet körbe most nem tudjuk biztosan beleilleszteni az IZ fogalomkör hangképletét, de azt látjuk, hogy az embernél megfigyelhető legalapvetőbb életjelenségek világának az alapszavai, azoknak gyökei kerülnek ki az IZ ősbokrából.

Van egy különleges terület, ahol az IZ szó máig széles körben használatos rokon nyelvekben is. Ez az íz lélek gondolata, amely megtalálható finnugor nyelvekben is. Kiindulva e szavaknak a belsőből való kilépés, az eltávozás, valaminek a kibocsátása jelentésére azt láthatjuk, hogy egy ősi megfigyelés fogalomfejlődésének állomásait, a fogalom differenciálódásának mozzanatait őrzik a különféle ma használt IZ alakok.

Izzik =	fényt bocsát ki (és hőt is kibocsát)
Izzad =	cseppeket bocsát ki
Izom =	kidomborodásokat „bocsát ki”
Izgul =	remegést mutat ki (ki be jár az ütőere pl.)
Izel vagy ízlel =	az ételből kijövő szagot, ízt érzékeli
Izeg-mozog =	mozgolódik, mozgás révén feszültséget sugároz
Ízzé-porrá zúz (tör) =	annyira összetöri, hogy a lélek is elmegy belőle
Ízig-vérig =	testestől-lelkeestől

Isz-ik =	táplálékot befogad
Esz-ik =	italt befogad
Isz-kol =	eltávozik
Űz =	eltávozásra bíztat
Ész =	valami történik belül, ami láthatatlan, de a lélekkel lehet kapcsolatban
Eszme =	az a valami, ami a halottal van még 40 napig a csángóknál

© Copyright Mikes International 2001-2014

„száradjon beléd az iz” átkozódó kifejezés
„rágja meg a májad az iz” átkozódó kifejezés

E szavak mind azt mutatják, hogy a magyar nyelv az íz gyökben alapjelenséget őriz, alapmegfigyelést rögzít. Azt mondhatjuk, hogy a gyökbelisége révén a magyar nyelvben az íz az elsődleges képet (fogalmi képletet) őrzi. (Néhányat ezek közül szintén megemlít Varsa Mátyás a Tiszatáj 2003, augusztusi számában megjelent cikkében, melynek címe: A legrégibb magyar mítosz.)

Ha a kettős lélekhitben a néprajz által megnevezett árnyék-lélek nevét tekintjük az IZ egyik mai továbbélő ősi, szinte elfeledett jelentésének, akkor a sámánhittel kapcsolatos, az ős-sel, s talán még az istennel is kapcsolatba hozható ősi fogalom szóalakját is láthatjuk benne. Az ős különösen fontos szókapcsolódási kör, mert az ősben egykor az ősök lelkét nevezték meg. Számos, az eurázsiai nyelvekben iz-zel kapcsolatos szó is megjelenik a gondolati társulás szintéjén, pl. Izisz. Az Izraeli törzsszövetségnek (és az Ószövetségi Bibliának), valamint az iszlám szónak e körbe tartozását most nem vizsgáljuk.

Indoeurópai nyelvek közül ezen ősi fogalomnak a jelenlétére először az orosz nyelvben bukkantam. Mivel a kettős lélekhit egykor igen elterjedt volt Eurázsiában, a néprajzkutatók a FU nyelvekben is megtalálták a hasonmás kifejezéseket. (Például *is, jis* a vogulban=manysiban, *is, ishor* az osztyákban=hantiban, *itse* a finnban, *ise* az észtben.) A FU népekkel érintkező szláv nyelvek, közülük legfőképpen az orosz nyelv, logikusan tartalmazhatja ennek az ősi fogalomnak (és műveltségrétegnek) a maradványait. Az orosz nyelvben a legismertebb eltávozást jelölő IZ szó a ból-, ből- jelentésű előljárószó. Az találtam, hogy az orosz nyelvben, a ból-ből elöljáró szón túlmenően is, megtalálható az íz szó, de kissé más szerepkörben. Ha egyszerűen kellene megnevezni, akkor az iz szó az oroszban egy olyan igekötő, ami ugyan viszi tovább a KI (kijutás, kimenés, eltávozás) jelentést, ***de nem a jelenséget hordozó alapszavakban***. Az orosz nyelvben tehát az IZ szó egy másodlagos fogalmi képlet. Ezt a magyar IZ fogalomkör alapszavainak orosz szavaival és az oroszban igekötősen megjelenő szavak sokaságával lehet bemutatni.

2. A magyar IZ alapfogalom orosz szavai

Első lépésként tekintsük át azt, hogy az eredeti IZ magyar gyök összetartozó szavai hogyan mutatkoznak az orosz szótárban:

Izzani =	fényt kibocsátani (és hőt is)	нака́ляться, нака́ливаться
Izzadni =	cseppeket kibocsátani	поте́ть
Izom =	kidomborodásokat „bocsát ki”	мускул
Izgulni =	remegést kimutatni (pl.)	волнова́ться
Izelni, vagy ízlelni =	az ételből kijövő szagot, ízt érzékelni	ошуша́ть вкус
Izegni-mozogni =		ёрзать
Ízzé-porrá zúzni (törni)		разбить в пух и прах

Láthatjuk, hogy az eredeti gyöknek a magyarban összetartozó szavai mind különbözőek az orosz szótárban. Az iz fogalombokor ősi jelenségképlete nem őrződött meg eredeti sokszínűségében a szavakban. A magyar IZ fogalomkört tükröző jelenségvilág elvont (a jelenségbokortól eltávolodott) – új szavakkal van megjelölve. Ez tehát mérési eredményként jelzi, hogy az orosz nyelv már eltávolodott attól az ősi állapottól, amikor még egymáshoz közeli szavakkal fejezték ki az egymással gondolati-jelenségbeli kapcsoltságban lévő fogalmakat.

Mégis, van a szavaknak egy olyan köre az orosz nyelvben, ahol megmutatkozik az iz ősi jelentésének egyfajta megőrzése. Ezekben a szavakban az iz igekötő szerepű, és a szó jelentésében a ki, kifelé, kiáradó értelmet adja a szavaknak. Mást jelent a húzni, és mást a kihúzni. Orosz nyelvi középszótáramban 10 oldalt, azaz 20 hasábot tesznek ki az iz-zel kezdődő orosz szavak. (Az из –zel kezdődő szavak között előfordulnak nem ebbe a jelentéskörbe illő szavak is, mivel a mai orosz nyelv egy nagy kevert rendszer.)

Néhány fontosabb из kezdetű szót bemutatunk. Maga az из szó azt jelenti, ból, ből (valamiből kifelé).

© Copyright Mikes International 2001-2014

IZ kezdetű szavak az orosz szótárban, (valamint az ISZ-szel és az SZ-szel kezdődő ki jelentésűek is)

избавить	(ki)szabadítani
избегать	(ki)kerülni
избирать	kiválasztani
изве́дывать	kitapasztalni
извергать	kihány, kivet, kidob, kilövell
извёртываться	kivágni magát
изве́стие	kibocsátás, hír, hírkibocsátás
извлече́ние	kihúzni
издать	kiadni
изливаться	kiáramlani (изливать сердце - kiönteni a szívét)
изощряться	kifinomulni
износиться	kilyukadni
измерять	kimérni
измучиться	kimerülni
излучать	kisugározni
извне	kivülről
искажать	kiforgatni (искажать смысл слов – kitekerni a szó értelmét)
испарение	kigőzölgés, kipárolgás
использовать	kihasználni, használni
исходить	kiindulni
истреблять	kiírtani, kiölni, kipusztítani
истираться	kikopni
исключать	kirekeszteni, kizárni, kiközösíteni
исход	kimenetel, eredmény
исчерпывающий	kimerítő, részletes
истощение	kimerültség
испаряться	kipárolog, párolog
испытывать	kipróbálni
исключение	kivétel
исследовать	kivizsgálni, kikutatni, tanulmányozni
сходить	kiszállni, menni valahová
стирать	kimosni, kitörölni,
сдвигать	kimozdítani
скончаться	kimúlni, kiszenvedni, meghalni
сводка	kimutatás
смотреть	kinézni (az ablakon)
сохнуть	kiszáradni
сыпной тиф	kiütéses tifusz
светлеть	kivilágosodni

Az IZ-zel (ISZ-szel, SZ-szel) kezdődő igekötős igék és szavak sorából azt látjuk, hogy az orosz из (és az ис, a c) azt a jelentést viszi tovább, ami az ősi gyökből kikristályosodott, és ez a ki-, a kifelé jövő (valami) értelemmel összefüggő jelentésű.

Elvégezve a vizsgálat próbáját, megnéztem a magyar-orosz szótár ki-vel kezdődő szavait. Ebből a vizsgálatból érdekes kép tárult elém. A ki-vel kezdődő szavak orosz megfelelői közül mintegy 60 százaléknyi a вы szóval kezdődött. Ez nem meglepő, hiszen a kijárat például выход. Ugyanakkor a ki-vel kezdődő szavak orosz megfelelői közül mintegy 15 százaléknyit tesz ki az из–zel kezdődő szavak aránya. Az orosz nyelvben tehát a ki igekötőt ma már nagyobb súllyal képviseli a вы igekötő, mint az из igekötő.

Mindezek alapján a következő, sajátos rétegződési helyzet áll fönn. Nyilvánvaló, hogy az iz gyökképlet a magyarban teljesebb, mert a magyarban képez rendszert és illik a testből történő eltávozás, valamilyen kibújás, kilépés képhez. A

© Copyright Mikes International 2001-2014

magyarban az IZ őrzi az eltávozó íz-lélek képét (képletét) is, de az ősi fogalomkör eredeti jelentésköre is föltárható belőle. De a jelentése ennek a rövid gyök alaknak jelen van egy másik nyelvben is, ahol azonban az eredeti jelentése már elveszett és csak a lényege, a kijutás, kitérést, kilépést őrző értelme van jelen. Ez az egyszerű megfigyelés és mérés a gyökrendszerben rejlő lehetőségeket támasztja alá abban, hogy segítségével nyelvfejlődési rétegeket tudunk föltárni.

III. Néhány jelentős CzF szóbokor nyomozása az orosz nyelvben

3. Az egy jelenléte az orosz nyelvben

További alapvető szavak nyomozására indulunk az orosz nyelvben. Talán az egy szó az, amelyik a legmarkánsabban van jelen az orosz nyelvben. A jelentése is megfelel a magyar jelentésnek. Kétféle hangalakkal is szerepel a szótárban.

один	egy
одина́ковий	egyforma, egyenlő
одино́кий	egyedülálló, magányos
одна́жды	egyszer, egy alkalommal
одновре́менний	egyidejű
однообра́зность	egyformaság
однорукий	félkarú (egykarú i.e. észjárással)
односторо́нний	egyoldalú
одино́кий	egyedülálló (ember)
единовла́стие	egyeduralom
единственний	egyetlen, egyedüli, példátlan
единица	egyes (oszt.), mértékegys.
единичный	egyes(en) előforduló
единобрачие	egynejűség
единовре́менный	egyidejű
единство	egység (egységesség)

Láthatjuk, hogy az eredeti gyök magyarban összetartozó szavai párhuzamosan, azonos értelemmel jelennek meg az orosz szóban és a vele kapcsolatos összetett szavakban. Ennek a szónak a jelenléte egy ősi közös örökség mindkét nyelvben.

4. A kör, ker, kar, gyökbokor, valamint a vele kapcsolatos gör, gur, gyökbokor jelenléte az orosz szavak körében

A körfogalomhoz tartozó szóbokornak és fogalomkörnek a nyomozása az orosz nyelvben szintén eredményes. Azonban az előfordulása a k és az r közé ékelt magánhangzó nélküli. (Kivéve a рук = kar szót, ahol a két mássalhangzó fölcserélődött). Ahogyan a magyarban, úgy az oroszban is fogalmi bokrot alkot a kr kezdetű szavak csoportja, és a vele kapcsolatos gr kezdetű szavak csoportja is.

рук	kar
круг	kör
крона	korona
кромка	karima, szél, perem,
крутить	csavar, sodor
кружить	kering
кругозор	látóhatár
крепость	vár, erőd
крюк	horog, kampó

© Copyright Mikes International 2001-2014

крошка	morzsa
крупинка	szem, (termény, pl. mák)
крот	vakond
кружок	korong, tárcsa (klub,kis társaság, kör)
кривой	görbe, ferde
кривить	görbíteni, ferdíteni
кресло	karszék
кроме	kívül (t. i. a körön), nélkül
кружка	korsó
крякать	krákogni,
крест	kereszt
округлять	kikerekíteni
вокруг	körül

A gör, gur, gyökbokor kapcsolódása

город	város
горбится	görbülni
горошек	borsó, pöttyös (ruha)
груша	körte
грабли	gereblye
гравий	kavics
груда	garmada, halom
грудь	mell, kicsi halom
грань	határ
гриб	gomba
грибок	kis gomba

Mind a kör, ker, mind a gör, gur, stb. gyökbokor nyoma kiterjedten van jelen az orosz nyelvben is, de dentően kr és gr formában. A közös fogalmi kör, amely a néhány konkrét képhez kötődő ősi gyök jelenlétét igazolja.

5. A ter, tér, tár gyökbokor

A térfogalomhoz tartozó szóbokornak és fogalomkörnek a nyomozása is eredményes volt az orosz nyelvben, de itt már nagyobb átalakuláson ment át a gyök. A térrel, területtel kapcsolatos szavak előfordulása itt is a *t* és az *r* közé ékelt magánhangzó nélküli. De a tr elé került még a *sz*-hang is. Ahogyan a magyarban a ***ter, tér, tár***, úgy az oroszban is fogalmi bokrot alkot az ***sztr*** kezdetű szavak csoportja is, de már sokkal kevésbé terjed ki a térfogalom területére. Inkább csak néhány helyen maradt meg a térrel kapcsolatos jelenségek (pl. építés, struktúra) világában.

пространство	tér, térség terület
странствовать	vándorolni
страна	ország
страна света	égtáj
строение	épület
строить	építeni
строй	alakzat, rendszer
строка	sor
структура	szerkezet
струиться	áradni, teret kitölteni

© Copyright Mikes International 2001-2014

6. A fog szóbokor

Az a kép, ahogy a fogával ragadja meg és fogja már az állat is a zsákmányt, igen ősi kép. A szervesen összetartozó négy hierarchiaszintes magyar nyelvben ez a képlet terjedt ki a kézzel megfogott, majd a fogóval megfogott tárgyi jelenségekre, majd képletesen is, a szemléletével, az agyával, eszével fölfogott dolgokra is az ősi gyöknyelvben. Érdekes látni, hogy ezt a rendszert már nem őrzi az orosz nyelv. A belőle leágazó szinte minden fogalomra külön szót használ.

зуб	fog
зубчатый, судак	fogas (foggal ellátott)
ловить	megfogni, elkapni
схватывать	fölfogni
принимать	fogadni
понятие	fogalom
щипцы	fogó (harapófogó)
держаться	fogódzkodni
ручка, рукоятка	fogantyú
составлять	fogalmazni

Láthatjuk, hogy az eredeti gyök magyarban összetartozó szavai szétesnek az orosz szótárban. Azt mondhatjuk tehát, hogy az absztrakcióval pontosító nyelvekben ez az ősi egység már szétesett, esemény-darabokra törött. Az ősi kép a magyarban megőrződött a fog kettős jelentésében. A szánkban lévő testrészünkkel harapunk, vagy fogjuk meg néha az ételt. Másrészt a hasonlóan elrendeződő a kézhasználat is, melynek fog igéje őrzi az ősi képet a fölülről négy és alul egy újjal történő fogásban.

IV. Következtetések

A szavaknál mélyebb szintet képviselő, a gyök szinten fölismert szerkezetek megléte alapján lehetséges az, hogy a magyar nyelvhez korai nyelvfejlődési korszakokat kapcsolhassunk. A gyök szint hatalmas egységeit képezik azok a szóbokrok, melyeket egy vagy több rokon gyök kapcsol össze. A szóbokrok körébe tartozó szavakat, fogalmakat a közös képi eredet ma is élteti a magyar nyelvben. A fogalomfejlődés mára már elhomályosult, de néprajzi segítséggel megvilágítható nyomai ezek a szóbokrok. (érdekes kutatást mutatott be erről a konferencián Juhász Zoltán.)

A szerves nyelvi rendszert a belső fejlődés útján tovább építő közösségek mellett olyan nyelvközösségek is kialakulhattak, amelyeknek részét képezték a szerves nyelvi közösségek. Az ilyen szétszóródó közösség, az idegen környezetben, már másféle nyelvi építkezéssel találkozott. Ilyenkor a magával vitt rendszert fokozatosan beépítette az új nyelvi közösségbe, de nem tudta tovább vinni annak belső építkezését. Ezért a szerves, négy-hierarchiaszintes nyelvi rendszer jelenléte alapján olyan nyelvi fejlődési fokozatokra is bukkanhatunk egy-egy idegen nyelvben, ahol ma még fölismerhetők a közös eredetű vagy átvitt korábbi fogalmi elemek, de csak részlegesen és töredékesen. A belső nyelvi rendszer épülése ugyanis, mint korábbi írásunkban rámutattunk, fogalomfejlődési rendszer. Egy fogalombokornak a kiépülése a fogalmat egykor kialakító közösségben túlél. Ilyen fogalombokorra leltünk az IZ gyökben. (Biológiai hasonlat: a sejtek energetikáját meghatározó mitokondriumnak saját DNS szála van. Ez azt mutatja, hogy eredetileg önálló egység volt, hosszú ideig önállóan fejlődött, s csak később kebelezték be a sejtmagvas sejtek és léptek vele szimbiózisra.)

A fogalomfejlődés eredményeként kiépült szóbokrok idővel arra is alkalmassá válnak majd, hogy fokozatos szétbomlásukkal és szétszóródásukkal az időt mérjük. Olyasmi módszer lesz ez, kifejlett állapotában, mint a radioaktív elemekkel történő időmérés. Hasonlóan működik, elvben, a genetikai óra is: a DNS szálban lecserélődő genetikai egységek fokozatosan alakulnak át, s ezzel az átalakulással genetikai távolságot határoznak meg a biológiai szereplők között. (E gondolatkörhöz is kapcsolódott Németh Endre előadása a konferencián.)

© Copyright Mikes International 2001-2014

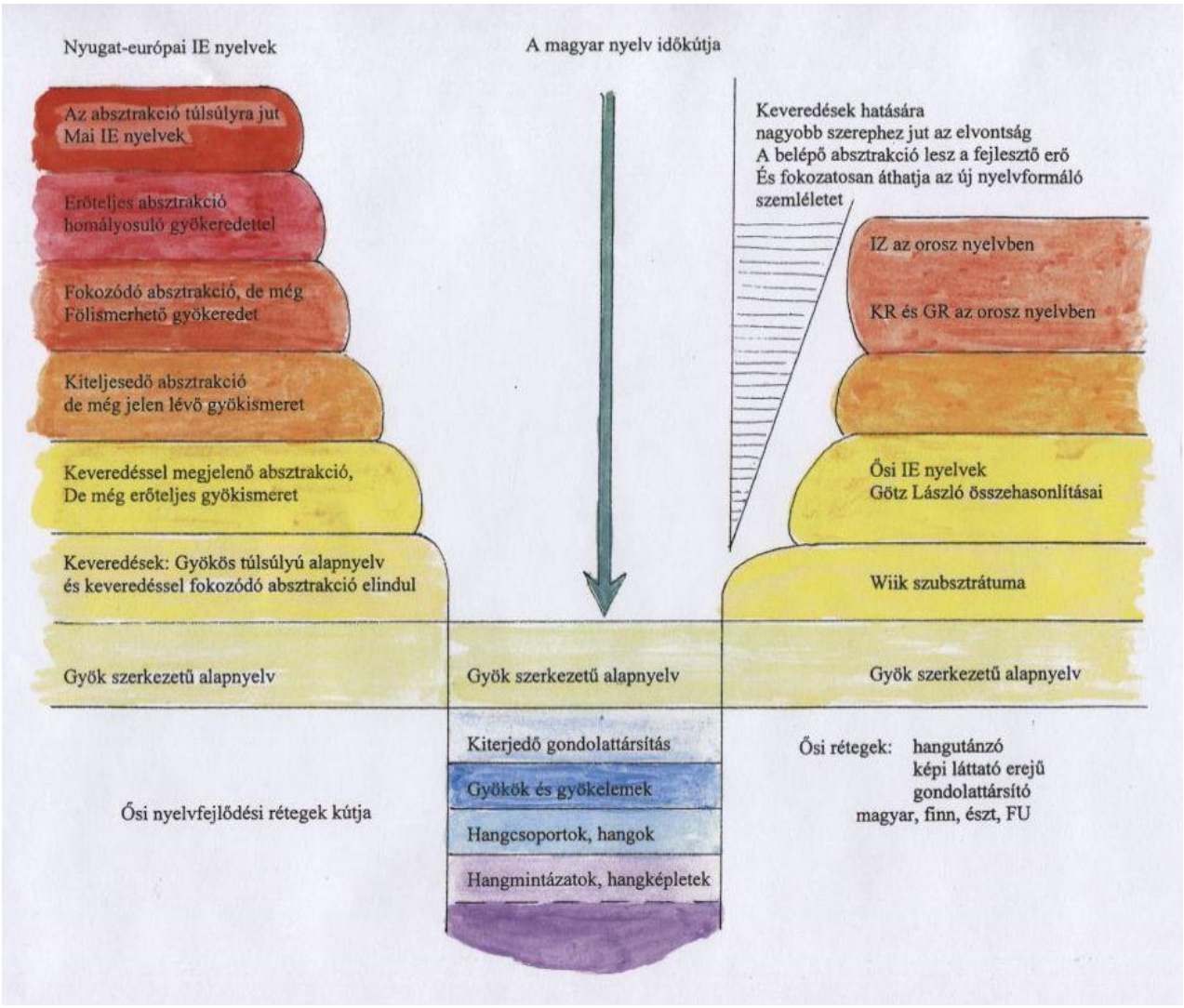

4. ábra. Néhány nyelv rétegződési modellje a magyar nyelv mélybe nyúló hierarchiaszintjeivel, a magyar nyelvkúttal. A fogalomfejlődése során, az ősi rétegeket a finnugor nyelvek őrzik. Wiik modellje ezt a nyelvtudomány eddigi, klasszikus módszereivel ismerte föl. A CzF alapján azonban a szerkezeti hierarchia is megerősíti Wiik megállapítását. Mérési eredményünk az orosz nyelvben megtalálható gyökökkel a további rétegződés egyik szakaszára mutat rá. A nyelvi keveredések az absztrakció kifejlődésének indokául szolgálnak

Az idő mérése a geológiában is az egymásra települt rétegek sorozatával indult. Csak később vált lehetővé az atommagok radioaktív bomlásán alapuló abszolút kormeghatározás. Az egyes nyelvek fejlődése esetén a relatív idő mérésének már ma is egy lehetséges módja a CzF szóbokrok különböző mértékű jelenléte (vagy fragmentációja) az egyes nyelvekben. Az orosz nyelvet vizsgálva három fokozatot figyelhettünk meg:

1. Van néhány olyan CzF gyök, amelyből származó szavak szinte teljes egészükben, rendszerként élnek tovább az oroszban. Ilyen az egy = egyin, (ágyin, mindkét alak él), Ilyen még a „top” gyök is.

2. Vannak olyan CzF gyökök, amelyek a közös ősi képre mennek vissza és ez tükröződik is a belőle eredő szóbokorban, de az oroszban meglévő szóalak már csak az elvontabb értelem szerinti fogalombokorhoz tartozást őrzi. Ilyen az iz igekötő szerepben, és a tár, tér, valamint a kör, ker, gör, tap, ... stb. CzF gyökök köre. Ebből a típusból találtam a legtöbbet.

© Copyright Mikes International 2001-2014

3. Vannak olyan ősi CzF gyökök, amelyek már nincsenek jelen az oroszban, mert a vele kapcsolatos szavak egészen mások. Ilyen a széles jelenségkört átfogó iz lélekfogalom, vagy a fog gyök vagy a nyeléssel kapcsolatos, nyál, nyelni, nyelv, nyúl(ik) fogalombokor gyökeinek esete.

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy egyes CzF gyökök különböző mélységig visszanyúlóan őrzik az ősi fogalombokor (fogalomfejlődés) jegyeit. Ez az összetett jelenlét azonban azt is mutatja, hogy ***az orosz nyelv, a vizsgált szempontok alapján, összehasonlítási kincsestár a CzF rendszer és a nyelvfejlődés számára***.

V. Összegzés

A magyar nyelvben föltárt, szervesen egymásra épülő, és máig összekapcsolódó, négy hierarchiaszintes szerkezet lehetővé teszi azt, hogy korai nyelvfejlődési korszakokat ismerhessünk föl a segítségével. A szavaknál mélyebb szintet képviselő, a gyök szinten fölismert szerkezetek megléte, elterjedtsége, vagy jelen nem léte teszi ezt lehetővé.

A gyök szint hatalmas egységeit képezik a gyökbokrok, melyeket egy vagy több rokon gyök kapcsol össze. A belőlük sarjadó hatalmas szóbokrok körébe tartozó szavakat, fogalmakat a közös képi és fogalmi háttér is egybekapcsoltan, fogalomtársított állapotban tartja. Ezért **a szóbokrok** (gyökbokrok, fogalombokrok) ***segítségével, fokozatos szétszóródásuk alapján javaslatot teszünk arra, hogy vele egyfajta relatív időt mérjünk.*** Olyasmi módszer lesz ez kifejlett állapotában, mint a radioaktív elemekkel történő időmérés. Egy korai változata azonban az, amikor a gyökrendszer „fossziliái" alapján még csak relatív skálába, geológiai kifejezéssel rétegsorokba rendezzük a nyelveket (Balázs Béla és munkatársai, 1980).

Mivel a magyar nyelvben, a CzF szótár 150 éve fönnálló elemzései alapján is, a szóbokrok (gyökbokrok, fogalombokrok) jelentősen nagyobb méretűek (szószámosságúak), mint a többi nyelvben megtalálhatók, ezért alkalmasak lehetnek arra, hogy segítségükkel a szóbokrok „túlélését", ill. „elsorvadását", szétesését" vizsgálhassuk meg más, a magyarral egykor minden bizonnyal kapcsolatban állt nyelvekben. Czakó Gábor már fölfigyelt arra, hogy a magyar nyelvészek **az egységes magyar szóbokrok** tagjait különböző FU népek beszédében találták meg. De fölfigyelt arra a nem logikus következtetésre is, hogy nem a mélyebb belső szerkezettel (hatalmas fogalombokor-világgal) bíró magyar nyelvből értelmezték e FU rokonnépi szavak eredetét, hanem mesterségesen konstruáltak egy közös PFU ősnyelvet, (minek a meglétét sehol sem lehet fölismerni), és ebből próbálták értelmezni az összes FU nyelvi szót. A FU modell nyelvi következtetése az, hogy egy ősnép egy közös őshazában alakította ki azt a nyelvet, melynek a FU nyelvek és a magyar is a leány-nyelve lenne. De a szóbokrok (gyökbokrok, fogalombokrok) mérete és korábbi megléte, egységes szemlélete, szerves egymásrautaltsága, és mindmáig élő használata összeférhetetlen ezzel a szavak szintjén létrehozott modellel és következtetéseivel.

Ha egy problémát nem lehet megoldani egy addig vizsgált hierarchiaszinten, egy másik, mélyebb, szervesen kapcsolódó hierarchiaszintre kell nyúlni a megoldásért. A grammatika az ókori görög világban született tudományág s benne a szó volt a beszéd legkisebb eleme, és később vezették be a gyök (radix) fogalmát. (C. Vladár Zsuzsanna előadása a konferencián.) A modern nyelvszerkezettani kutatások előrelépését a gyök szintek föltárása jelenti a nyelvekben, mert ott könnyen adódik a ma még nem tisztázott problémák megoldása. ***A szavak szintjén szétszórtságnak tűnő nyelvi állapot ugyanis a gyökszinten közös gyökereket talál.*** Ezt a megoldást, ***a gyökrendszer alapú belső nyelvi összetartozást, ma még egyedül csak a Czuczor-Fogarasi szótár alapján fölismert magyar gyökrendszer tudja nyújtani.*** A mélyebb belső szerkezettel bíró nyelvben máig meglévő, ***hatalmas szó-, gyök-, fogalom-tömbökből történő szószétszóródás logikailag természetesebb, egyenesebb, rövidebb út, mint a művileg konstruált ősnyelvből a töredékértelmű szavak szóbokorrá történő összeállítása***. Mégis, - mint Czakó Gábor megállapítja, - „a szavak etimológiáját kutató szakemberek inkább szétdúlták, „szétszerkesztették" a gyökrenden nyugvó szócsaládokat az értelmező szótárakban és különféle eredetűvé sorolták be". A fogalomfejlődés fölhasználásával tehát nagy előrelépések várhatók a nyelvi kapcsolatok föltárásában.

VI. Nyelvfejlődési rétegsor modell

A nyelvfejlődési emeleteket a hangutánzó hangképletektől indíthatjuk a nyelvfejlődési modellben. A hangképletek ősi szintjére rétegződik a hangjelenségeket a velük társuló más jelenségekkel társító gyökvilág kialakulása (Bérczi, 2010). Hosszú idő alatt kifejlődik és ma is él a CzF szótárban föltárt, gyökrendszeren alapuló fejlődési fok. Erre rétegződik a gyökrendszer szétszóródásával előálló, de a gyökrendszert még tartalmazó réteg (ilyen a vizsgált orosz nyelv). Még átalakultabb (hangalakban fragmentáltabb), a gyökrendszert már csak foszlányaiban és szétszórtan tartalmazó nyelvek világa figyelhető

© Copyright Mikes International 2001-2014

meg az angol, a német, stb. nyelvekben (*5. ábra*). Ismételten hangsúlyozzuk, hogy a rétegtani elrendezésben megjelenő egymásrarétegződés egy relatív idővel jellemezhető.

5. ábra. A magyar nyelv lépcsőzetes nyelvfejlődési rétegtani modelljére épülő olyan modell, amelyben már az eredeti rétegződésre ráépülő újabb, idegen nyelvi környezetből származó epizódok is szerepelnek. E modellben, a más nyelvben is megtalált gyökrendszeri maradék után, már az absztraktabb fejlődés irányába épül tovább a nyelvi rétegsor. A gyökrendszer szerepe ott elhalványul, de a maradványokból a jelenléte még rekonstruálható, mint ahogy azt jelen munkánkban az orosz nyelvből vett példákkal kimutattuk.

Irodalom

- Balázs B., Fényes I., Géczy B., Horváth J. (1980): *Mi az idő?* Gondolat, Budapest
- Balázs G., Takács Sz. (2009): *Bevezetés az antropológiai nyelvészetbe*. Pauz-Westermann – Inter – PREA.HU
- Bérczi Sz. (2011): Magyar nyelvkémia. *Életünk*, 2011/3-4. sz. 38-55. old.
- C. Vladár Zs. (2012): A gyök fogalma az európai nyelvészetben és a Nagyszótárban. Előadás a 2. CzF konferencián
- Czakó G. (2008): *Beavatás a magyar észjárásba*. CzSimon Könyvek. Budapest
- Czakó G. (2011): *Eredeti magyar nyelvtan*. CzSimon Könyvek, Budapest
- Czakó G., Juhász Z. (2010): *Beljebb a magyar észjárásba*. CzSimon Könyvek. Budapest
- Czakó G. (2012): személyes közlés
- Czuczor G., Fogarasi J. (1862-1874): *A magyar nyelv szótára*. Akadémiai, Budapest, (2003) Arcanum. CD ROM.
- Fényes I. (1980): *A fizika eredete*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest
- Götz L. (1994): *Keleten kél a Nap*. Püski, Budapest
- Györgyi G. (2011): személyes közlés
- Győri-Nagy S. (1999): A nyelvészet, mint szervességtudomány. *Kétnyelvűség*. *VI.* évf. No. 2. 2-15. old.
- Hadrovics L., Gáldi L. (1958): Magyar-orosz szótár. Terra, Budapest (928. o.)
- Hadrovics L., Gáldi L. (1959): Orosz-magyar szótár. Terra, Budapest (804. o.)
- Hoppál M. (2010): *Sámánok világa*. Püski, Budapest
- Horváth Katalin (2011): Czuczor és Fogarasi a szócsaládokról – a szavak egyenes ági és oldalági rokonsága. Életünk 2011/3-4 sz.
- Józsa S. (2011): személyes közlés

© Copyright Mikes International 2001-2014

- Juhász Z. (2009): *A gyökök, a marslakók és az entrópia*. Kézirat.
- Juhász Z. (2012): A gyökrendszer számítógépes vizsgálata. Előadás a 2. CzF konferencián.
- Kaplinski J. (2010): Bevezető Kádár György *Bevezetés az uráli filozófiába* című munkájának finn nyelvű bővített kiadásához. *Magyar Szemle*, Új folyam XX.
- Kádár Gy. (2010): *Egy lehetséges uráli filozófia*. Püski Kiadó, Budapest
- Kövecses Z., Szabó R. (2012): Kognitív nyelvészet és a Czuczor-Fogarasi szótár. Előadás a 2. CzF konferencián
- Molnár Zs., M. Czeglédi C. (2009): *A tiszta magyar nyelv kincseinek megőrzése és tanítása*. Püski, Budapest
- Németh E. (2012): Észak és dél a finnugor népek apai vonalú genetikai kapcsolatrendszerében. Előadás a 2. CzF konferencián.
- Németh R. (2009): *A XIX. századi nyelvbölcselet és a Magyar nyelv szótárának etimológiai elvei.* Ph. D. tézisek. ELTE, BTK, Budapest
- Pusztay J. (2010): A magyar nyelv eredetéről. *Vasi Szemle*, 2010/1. szám.
- Rozanov V. V. (1979): *Az orosz nyelv rövid értelmező szótára*. Moszkva
- Szendrey Á. (1986): *A magyar néphit boszorkánya*. Magvető, Budapest
- Turunen, K. E. (2011): A finn nyelv szelleme és a finn művelődés. *Magyar Szemle*, Új folyam XX. 9-10. szám.
- Varga Cs. (2005): *A magyar szókincs titka*. Fríg Kiadó, Budapest
- Varsa M. (2003): A legrégibb magyar mítosz. *Tiszatáj*, 2003/augusztus, 69-84.
- Wiik, K. (2008): Where Did European Men Come From. *Journal of Genetic Genealogy*, 4, pp. 35–85.
- Witzel, M. (2011): Shamanism in Northern and Southern Eurasia: Their distinctive methods of change of consciousness. *Social Science Information*, 50(1) 39–61.

Függelék

Néhány a CzF-ben szintén jelentős szóbokrot alkotó gyökelemhez kapcsolódó fogalombokor meglétét az orosz nyelvben a függelékben mutatjuk be.

Az l lebegést, könnyűséget jelölő hang jelenléte:

A lebegést, könnyűséget jelző la, le, lé, li, lo lu gyökelemmel kezdődő szóbokornak és fogalomkörnek a nyomozása szintén eredményes volt az orosz nyelvben. Lényegében az l hang jelenléte utal arra, hogy ezek a szavak kapcsolódhatnak a l korábbi és testesebb magyarbani l szóbokrához.

лебедь	hattyú
легко	könnyen
лёгкое	tüdő
лёгкость	könnyűség
лёгочний	tüdő
лете́ть	repülni
листва́	lomb
льн	len
полёт	repülés
лета́ть	repülni, szállni (többször)
лете́ть	repül, múlik, telik
летучка	röpgyűlés
лже	ál, hamis
лжец	hazug
листовой	lap, leveles
листок	kis levél
лопух	lapu (levél)
лопа́та	lapát

© Copyright Mikes International 2001-2014

A tap, top szóbokor

tapad	прилипать,
tapaszt	лепить,
tapasztal	испытывать,
tapasztalat	опыт,
tapint	ощупывать,
tapintás	осязание,
tapló	трут,
tapogat	щупать,
tapos	попирать,
taps	аплодисменты,
tapsol	аплодировать,
topog	топтаться,
toporzékol	топать ногами,
toppant	топнуть ногой,
toprongyos	оборванный,

A tap és a top gyök is jelen van az oroszban. Az előbbi mellett annak invertáltja (mássalhangzócserés változata) is jelen van, пать (és a пить) (ahogy a pata és pattog is a magyarban, Györgyi Géza kiegészítése) és így már egy szélesebb körű jelenlétét találjuk ennek a CzF gyökpárnak is az orosz nyelvben. A p hang a fenti hangutánzó hangképleteknek a legerőteljesebb hangja.

A lap, lep szóbokor

lapály	низина,
lap	пластина, плоская
lapos	плоский,
lapít	сплющивать,
lapul	прижиматься,
lappangó	латентный,
lapát	лопата,
talp	лапа
lep	покрывать,
lepedő	простыня,
lepény	лепешка,
ellepni (árvízkor)	наводнить,

Igen töredékesen, de találni olyan szavakat, amik még az ősi gyökrendszerre emlékeznek. A lep gyök is jelen van, a lap is (лап = talp), de az utóbbi, főleg az invertált változatban, a пл képletben, (pl. площадь=tér) van jelen töredékes, mert számos helyen az alapképletet más szó helyettesíti. Például a lapul = прижиматься, vagy a lappangó = латентный. Ennél a gyöknél is jól látható a jelenlét is, de a szétszóródás is.

© Copyright Mikes International 2001-2014

A kap szóbokor

kap-ni	получать
kapa	мотыга
kapálni	копать (de ásni is, pl. выкопать = kiásni, закопать = elásni)
kaparni	выскабливать, расцарапывать,
kapaszkodni	карабкаться,
kapkodni	хвататься (за)
kapkodás	суматоха
elkapni	поймать

A kap gyök is jelen van, de már csak töredékesen, mert számos helyen az alapképletet más szó helyettesíti. A копать ige is, bár jelenti a kapálást is, de főleg ásást jelent. Magára a kapálásra a kapa eszközből származó мотыжить igét használják. Fölhívjuk a figyelmet arra, hogy a kapát az etimológiai szótár szláv eredetűnek jelöli, de vegyük észre, hogy éppen a kapálás hangalakja az oroszban drámaian különbözik. Tehát ennél a gyöknél is jól látható, hogy a CzF fogalombokor fragmentálódásának az az oka, hogy eltérő hangalakok is bekerülnek a fogalomkör szavai közé.

A nyel, nyal, nyál, nyelv szóbokor

Ugyancsak ősi kapcsoltságú az a kép, ahogyan a szájban található nyelvvel, a belőle kiáradó nyúlós nyállal, a megrágott táplálék lenyelésével állat is, ember is táplálkozik. A szervesen összetartozó négy hierarchiaszintes magyar nyelvben ez a képlet egységes hangalakú a nyel, nyal, nyál, nyelv szóbokorban. Láthatjuk azonban, hogy a magyarban összetartozó szavak különböző hangalakúak, tehát már fogalmilag szétváltak az orosz szótárban.

nyelni	глотать,
nyalni	лизать,
nyál	слюни,
nyelv	язык,

Azt a műveletsort, amikor az egyik nyelvi rendszerben fölismert szerkezetre egy másik nyelv elemeit vetítjük, általánosabb értelemben vett „koordináta-transzformációnak” nevezhetjük. Ha elkészül az orosz nyelv gyökök és hangérteménnyel bíró hangokig lenyúló, négy hierarchiaszintes rendszere, - ezt az *olasz neolingvisztikai iskola belső rekonstrukció”-nak és a vizsgált nyelv* ***szinkron relációinak*** *nevezi* - akkor elképzelhető, hogy annak a rendszerére vetítjük a magyar szavakat. Ezt a nyelvek közötti kölcsönös egyenlőség akkor majd természetessé teszi. Ma azonban ilyen orosz nyelvi CzF rendszer még nem létezik. De talán ez a gondolatkísérlet is, amit itt bemutattunk, arra sarkallja a kutatókat, hogy végezzék el ezt a belső nyelvi vizsgálatot.

Ezt a munkámat Szása Bazilevszki (Александр Базилевский) orosz űrkutató kollégámnak ajánlom, 33 éve történt első, varsói konferencia-találkozásunk emlékére.

Az előadás elhangzott a II. Czuczor-Fogarasi konferencián, 2012, január 6-án a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

BÉRCZI, Szaniszló: Concept-Development Directions and Stratigraphy Model Based on the Czuczor-Fogarasi Root-System

Present article was presented on January 6, 2012 in the Petőfi Literary Musem in Budapest and it presents the basic concepts of the author’s language theory. A further developed version can be found in the most recent coloring booklet entitled *’Ascension to Heaven, Descent to Earth in the Ancient Eurasian Decorative Arts*’. http://www.federatio.org/tkte.html

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

Czakó Gábor :

Szabir szó és szolga

A hunfalvysta nyelvészet alighanem a világon egyedülálló módon vizsgálta a magyar nyelvet a maga ugyancsak páratlan „történeti-összehasonlító” módszerével. Valószínűleg semelyik ország tudományosságában sem fordult elő, hogy nem magából a helyi nyelvből indultak volna ki a kutatók. Arra meg végképp nem tudok példát, hogy a második lépés sem a „belhasonlítás” volt.

Nos, a magyarral megesett ez a tréfa. Hunfalvyék abból indultak ki, hogy a magyar finnugor nyelv, ezért elvetették a magyar nyelv kutatásában elért addigi eredményeket, különösen annak máig kikezdhetetlen csúcsteljesítményét, a Czuczor Gergely és Fogarasi János akadémikusok készítette A magyar nyelv szótárát1 – CzF. – s a magyart a finnugorok származékának, mi több függvényének tekintették. Elsőnek megállapították, hogy 2000 magyar szó a finnugoroktól származott. Később ez a szám ezerre csökkent, majd hatszáz alá.

A történeti összehasonlító módszer születési hibáját tilos szóba hozni. Nevezetesen a féllábúságát, azt, hogy a magyarnak a múlt évezred első feléből hatalmas szövegtestei maradtak fönn a Halotti Beszédtől a majdnem teljes négy evangéliumokig, viszont a finnektől és az ugoroktól e korból semmi. Tehát az egyik oldalon nincs történetileg összehasonlítható adat. Erre kitalálták a hangtörvényeket és a belőlük kikövetkezetett finnugor ősszavakat. Ily módon pl. a hal (fn.) ősi örökség az uráli korból, eredeti ősalakja *kale volt, egyezően a mai finn ’hal’ szóval: kale.

Elég sokat bújtam a hivatalosnak tekintett A magyar nyelv történeti- etimológiai szótárát (TESz.), anélkül, hogy a mi nyelvünkből, vagy annak jelentős közrehatásával levezetett *ősszóval találkoztam volna.

A finnugorok által meghagyott szókészletet pedig elkezdték cincálni abból a szempontból, hogy milyen más nyelvből érkezhetett. Mit ne mondjak, a maradékon veszekedhettek a germanisták, a szlavisták és többiek – a rossz nyelvek szerint a politikai széljárásokat kihasználva.

A maradék szemete ment az „ismeretlen szavak” levesébe. Ez ismét egyedülálló az európai nyelvtársak között, a szókészletnek kb. 19 %-a!

*

Nos, nézzünk egy, a tudományos körökben szlávnak tekintett jövevényt.

Szolga szavunkról a Czuczor-Fogarasi Szótár ezt írja: „*... egyezik a különféle szláv nyelvekben divatozó szluga v. szluha szókkal. Mongol nyelven a szolga boghol, mely összeüt a magyar fogoly szóval (a mongolban nincs f hang). (...) Vannak kik a ‚szolga’ szót a török-tatár oghlan v. oglan szóval rokonítják, mely am. fiú, legény szolga (Sohn, Knabe, Jüngling, Bursche, Diener. Zenker szótára). Egyébiránt a törökben eléjön még kul am. szolga, rabszolga; és: katona.*”

A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára – TESz. – különféle szláv nyelvek ’szolga’ szavait részletesen fölsorolva a szláv származás híve, a mongol és a török kapcsolat lehetőségét nem említi.

*

’Szolga’ szavunk jellegzetes őrzője az őskori eurázsiai műveltség egyik fontos eszméjének, az ellentétek kölcsönös áthatásának, amit *Hermész Triszmegisztosz* híres mondat-párjával szoktak szemléltetni: *„Ami fönt van, az van lent is, ami lent van, az van fönt is.”* Ikerszavaink százai tudják ugyanezt: *jön-megy, esik-kel, körülbelül*, stb. Ugyanez egy szóval: *bán – bán*t, el/*bán*/ik, meg/*bán*, *szab – szab*/ály, *szab*/adság stb. Az ellentétek együtt, egymásban élnek. Ami *mély*, az egyszersmind *magas* és fordítva. *Szolga* szavunk ősbölcseleti beavatottsága különösen igekötős, pontosabban: igeirányítós és egyéb toldott alakjaiból tűnik elő: *szolga>szolgál, kiszolgál, kiszolgáltatott, leszolgál, megszolgál, rászolgál, beszolgáltat, fölszolgál, visszaszolgál/tat, ellenszolgál/tat, jószolgálat stb.*

Ide vág, hogy népmeséinkben a hős általában természetfölötti erőhöz – például táltos lóhoz – szeretne jutni szolgálata által. Mi sem természetesebb, hogy szolgálatát ugyancsak magasabbrendű lénynél, például boszorkánynál *teljesíti*.

1 A mű az MTA megbízásából és állandó ellenőrzése mellett készült. Soha tudományos testület nem állapította meg „tudománytalanságát.”

© Copyright Mikes International 2001-2014

Az utóbbi szó is megér egy gondolatot. A szolgálatot nem csináljuk, hanem teljesítjük, vagyis hiánytalanná, tökéletessé tesszük – különben a századik karóra kerül a fejünk…

*

Hanem miféle szó a szolga?

Nyilvánvalóan magyar az a szó, ami magyar gyökre épül. A CzF. nem állítja, hogy a 'szolgának' volna gyöke, inkább megengedi a szláv, mongol, török származás lehetőségét.

Ha belegondolunk a szó jelentésébe, akkor nyilvánvaló, hogy a szolga lényege, hogy nem szabad akaratából cselekszik, hanem parancsra. Másképpen: szóval irányítják.

Ha magyarként elemezzük, a *sz* általában a légmozgás hangját utánozza: *szél, szív, szuszog, szól. Szól+-ga/-ge* névképző= szolga – l. *fürge, ürge, hanga, banga* stb. A *szolgát* szó tereli, mert szófogadó. Ugye mennyire érdekes, hogy milyen közel áll a 'szó, szolga' kettős hangalakja és esetleges alapjelentése sok szláv nyelvben? Például az oroszban a *'szolga' слуга2, 'szolgálat' служба*, a 'szó' – *слово3*. „A szerb *sluga*, 'szolga' – a te észjárásod mentén haladva, írja nekem Csorba Béla Délvidékről – levezethető a *slog*-ból is, ami a szerbben közönségesen szótagot jelent a *sloga* pedig egyetértést, ami már nincs messze a szófogadástól." Oroszul 'engedelmes, szófogadó' *послушный4*, 'engedelmeskedni' *слушаться5*, mert 'hallani' *слышать*. A jó szolga ugyanis meghallja a parancsot. A dologban az a legérdekesebb, hogy a szavakon túlmenően egy eszmét, egy gondolati összefüggést is fölismertek és eltanultak a szlávok! Ők a szabirok színrelépése után6 bő kétezer évvel jelentek meg. Elődeik a Baltikumig és a Fekete-tengerig vezető szabir kereskedő-útvonalak mentén éltek. Nem ellenőrzött értesüléseim szerint az oroszok legközelebbi genetikai rokonai – hogy, hogynem – a finnugorok, közelebbről a finnségi népek. Még kevésbé tudom, hogy e „vérrokonság" milyen nyelvi és egyéb kulturális hatásokkal járt.

A hivatalos nyelvtudomány alapműve, a már említett TESz.7, azt állítja, hogy *szó* szavunk *„ősi örökség az ugor korból",* továbbá a török *sab, sav* átvétele. Hivatalos nyelvészeink Kr. e. 1300 tájékára becsülik az ugor nyelvi egység felbomlását, viszont a törökök csak a Kr. u. 5-6. században bukkantak föl az írott történelem színpadán. Addig bizonyára lappangtak valahol, de pajkosságból nyilván előreküldtek néhány szó-előörsöt…

Bíborbanszületett Konstantintól tudjuk, hogy a türköket, azaz Árpád magyarjait, régen *„szabirnak nevezték*" – szabartoiaszfaloi. 'Erős szabiroknak' értelmezi a kifejezést Szabados György történész8. *Szabir titok* c. könyvemben sok példával igazoltam, hogy az obi ugorok és a szamojédok emlékezetébe mélyen beivódott, hogy ők valamikor szoros közelségben éltek a *szibir, szabar, szabir, tapar* stb. neveken emlegetett néppel, amely példaképük volt: lovon járt, kereskedett, fémeszközöket csinált, zablisztet adott nekik, páncél-átlövő íjat, sőt, méhsört! Szóbeli hagyományuk legtöbbet emlegetett népe. Az ugorok és szamojédok hűségesen őrzik a tőlük-tőlünk tanult népdal-, népmese és nyelvi elemeket – lásd *Reguly Antal, Pápay József, Munkácsy Bernát, Juhász Zoltán* és mások kutatásait.

„A szabirok háromszögletű földvárai, a szabolcsira hajazó csud-várak, ma is láthatók. „Az oroszok némely finn népséget csudok-nak neveznek. Azt gondolták s gondolják, hogy e csud név azonos a régi sküth (szittya) névvel. A csud kifejezés az Enari, vagy Anara körül lakó lappoknál azt teszi, mint a finn sota, s magyar csata; csud tehát am. csatanép, hadi nép, a csudeh (mely többes = csudok) pedig jelent nálok csatanépet, vagy csatározó, száguldó hadnépet. Közel az Enári egyházhoz magas hegy van: csudvár, melyen hajdan a lappokat bántó csatanép tartózkodott. S ezen nevezés legjobban illik azon népekre, kiket az orosz krónikák csudoknak neveztek, illenék egy szóval a hellén által nevezett sküth-ekre. A lapp csud jelentését, melyet a skuth-ekre hajlandók vagyunk érteni, nagyon találólag kifejezi a magyar csatangol ige szó is." (Sjögrén után Hunfalvy Pál, CzF. CSUD szócikke).

A régészek azt derítették ki, hogy az íjfeszítő szabir az *andronovói kultúracsalád* egyik népeként Kr. e. 1800 körül telepedett meg az északi sztyeppe és a Dél-Ural vidékén. Elterjedt az Altájig, majd ment Nyugatra a népvándorlás hullámaival. Egy része lemaradt; kik mások, ha nem ők voltak azok, akikkel Juliánus remekül szót érett magyarul 1236-ban a Volga-könyök tájékán!?

2 http://dictzone.com/orosz-magyar-szotar/%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%B0
3 http://dictzone.com/orosz-magyar-szotar/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BE
4 http://dictzone.com/orosz-magyar-szotar/%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D1%88%D0%BD%D1%8B%D0%B9
5 http://dictzone.com/orosz-magyar-szotar/%D1%81%D0%BB%D1%83%D1%88%D0%B0%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F
6 Czakó Gábor: A szabir titok, CzSimon könyvek, Bp. 2013
7 A TESz legtöbbet hivatkozott forrása CzF.
8 Szabados György: Magyar államalapítások a IX.-XI. században, Szegedi Középkorász Műhely, 2011.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Tehát írott történeti forrásokból és maguktól a nyelvrokon ugoroktól tudjuk, hogy „régi nevünk szabir" volt, nyelvünk és műveltségünk pedig magyar! A szabir titok tehát rég nem titok, csak éppen nem tudhat róla a magyar.

*

Meglehet, hogy szó és szolga szavunk nem vendég, hanem tőlünk indulva tett egy nagy kört a szláv nyelvekben?

CZAKÓ, Gábor: Sabir Word and Servant

The author presents an analysis of the Hungarian word 'servant' and arrives to the conclusion that contrary to the theories of the so-called 'finn-ugrist' scientists, the word is a native Hungarian word, and probably the Slavic peoples living around the Hungarians borrowed it from the Hungarians.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

Mellár Mihály : Atlantisz — hol volt, hol nem volt

Fresco: *ship procession* or *flotilla*. Akrotiri, Santorini (Thera)

Cipész maradjon a kaptafánál! – hallani számtalanszor, amikor egy kívülálló beszól a „magas tudomány" művelőinek. De beszélhetünk-e cipészről akkor, amikor az akrotiri hajóraj freskója előtt állva, egy nyugalmazott tengerésztiszt a hajókon látható evezők számából a hajók méreteit és tengerjáró képességeit mérlegeli?

Gavin Menzies arra a megállapításra jut, hogy a freskón látható, időszámításunk kezdete előtti XVI. századból származó minószi gályák összemérhetők Sir Francis Drake, időszámításunk XVI. századának gályáival. Menzies valószínűleg azért említi éppen Drake-t, mert a kalózkodáshoz, a rabszolga-kereskedelemhez és a világ körülhajózásához is Drake-nek kitűnő gályákra volt szüksége. Más szóval, Menzies minden idők legjobb gályáihoz hasonlítja a minószi hajóraj dicsőséges felvonulásán látható hajókat.

Menzies, a tengerésztiszt tudja, hogy a hajókat tervezett feladatuknak megfelelően, a nekik szánt feladat követelményeihez építik: óceánjáró hajókat az óceánokhoz. Ezért megvizsgálta egy, az i.e. 1305 táján, a kis-ázsiai partoknál, Therához nem messze elsüllyedt, méreteiben a rajzon láthatókhoz hasonló gálya rakományát. Az Uluburun roncsra 45 méter mély tengerben találtak rá, melynek rakománya így 3300 év után, érintetlenül került elő. A remekbe készült arany és ezüst ékszerek, gyümölcsök és fűszerek bőségszaruja mellett óriási libanoni amfórák; illatszer készítéshez használt terebinth gyanta, ébenfa Egyiptomból, elefánt agyar, orrszarvú fog, strucctojás, borostyánkő és más egzotikumok képezték a hajó látványos rakományát. A rakomány igazi értékét azonban a réz és ón öntecsek jelentették. A 354 átlagban 23 kilós *'oxhide'* (ökörbőr alakú) és a 130 cipó alakú öntecs elegendő (kb. 10 tonna) rezet tartalmazott, mellé a szükséges mennyiségű 40 ón önteccsel, egy egész hadsereg bronz fegyverekkel való felszereléséhez.

A rakomány eredete a következő kérdés amire a hajós rákérdez és a minószi gályákat nyomon követi keletre az indiai Kerala államig, míg nyugaton az ibériai és angliai réz és ónbányák után és nyomán elhajóztatja őket az amerikai Nagy-tavak felszíni rézkincséhez.

No, ezzel az állításával Menzies újabb cunamit idézett elő. Az előzőekben az *1421*-ben és az *1434*-ben a kinaiakkal utaztatja körbe a világot, nem kis felháborodást keltve. Itt pedig azt meri állítani, hogy európaiak már jóval Kolumbusz előtt jártak Amerikában! És ezek éppen Platón képzeletbeli Atlantiszának képzeletbeli hajósai lettek volna – badarság! Nézzük meg alaposabban mit is mond erről maga **Platón** a *Timaiosz*ban (Benjamin **Jowett** angol nyelvű szövegét magam fordítottam magyarra):

Platón (i.e. 427-347), aliász Kritiász (Critias), 10 éves volt amikor 90 éves nagyapja, aki ugyancsak Kritiász névre hallgatott, elmondta neki azt a történetet amit apjának, Dropidesznek, a barátja, a legbölcsebb embernek és legnemesebb költőnek tartott Szolón (i.e. ?638-558) Atlantiszról mesélt. Szolón Atlantisz történetét az egyiptomi Szaiszban hallotta egy ottani paptól, aki a templomában őrzött feljegyzésekre, krónikára hivatkozott. Szaisz védszentje Neith istennő, aki a görög Athéné megfelelője, így Szaisz és Athén testvérvárosok. Az egyiptomi pap elmondja Szolónnak, hogy amiről beszél arról azért nem tudnak a görögök, mert egy özönvíz „csak azokat hagyta meg közülletek, akik betűvetés és más oktatás hiján voltak, és így nektek előlről kellett kezdeni, mint a gyerekeknek, nem tudva, hogy mi történt a régmúlt időkben a mi avagy a magatok körében."1 A 'pap' lényegében arra utal, hogy Atlantisz katasztrófáját népesség- és műveltségcsere követte „ezért ti nem

1 and leaves only those of you who are destitute of letters and education; and so you have to begin all over again like children, and know nothing of what happened in ancient times, either among us or among yourselves.

© Copyright Mikes International 2001-2014

tudhatjátok, hogy ott a ti területeteken egykor minden idők legbecsületesebb és legnemesebb emberfaja honolt és hogy te és az egész városod a túlélők egy kis magjából vagy maradékából származtok."[2] Hát igen, ebből a pár túlélőből, no meg a balkáni hegyekből leözönlő vad akháj és dor pásztorokból kovácsolódott össze, néhány sötét évszázad alatt az új hellén-görög nép. Szolón személyében ez az új nép keresi dicső múltját az egyiptomi feljegyzésekben. És ha már lúd, legyen kövér: Athént az *írás szerint* ezer évvel korábban alapították mint a nyolcezer éves Szaiszt, mondja állítólag Szolónnak az egyiptomi pap, ami azért hihetetlen mert maga az írásbeliség jó, ha fele annyi idős. Egyelőre azonban fogadjuk el az állítást így ahogy van.

Most egy még trükkösebb bekezdéssel indít Platón: „Államotok sok nagyszerű és csodálatos cselekedetét jegyeztük fel történelmünkben. De egy közülük nagyságban és vitézségben túl tesz a többin. Ezek a történetek egy tekintélyes hatalomról szólnak, amely indokolatlan katonai támadást hajtott végre egész Európa és Ázsia ellen, s ennek a ti városotok vetett véget."[3] Mint ahogy azt a „történelmünkből" mi is tudjuk, az az „állam" és az a „tekintélyes hatalom" csak a krétai Minósz és/vagy a peloponnezoszi Mükéne lehettek, akikkel Athén könnyen elbírt, miután azok maguktól kimúltak sosem látott erősségű természeti katasztrófák következtében. Hellénekről itt szó sincs, nem is lehet, de a hellének ezer évvel az események után, és akkor is csupán szóban, az elfoglalt területek *csodálatos tettekel teli* történelmét is megöröklik úgy, hogy közben „győzedelmeskednek" a nem annyira *dicső tettek* felett. Ismerős a recept, igaz?

„Ez a hatalom az Atlanti-óceánból jött elő, mivel azokban az időkben az Atlanti-óceán hajózható volt; és ott helyezkedett el egy sziget a földnyelvek *előtt*, melyeket ti Herkulesz oszlopainak hívtok; ..."[4] Figyeljünk oda minden szóra: Nem Atlantisz, hanem a *hatalma* jön az Atlanti-óceánból, – az onnan származó javak forgalmazása feletti egyeduralom révén – de *a sziget maga a szoros **előtt** van*! (Az *'in front of'* kifejezést fordítottam *előtt*-nek, jogosan, mivel a Wiktionary szerint „*in front of* : 3. Located before, ahead of, previous to (someone or something). *I'll take the one **in front of** the black one.*") És innen más szigeteket érintve lehet elérni az igazi óceánt szegélyező *határtalan*(!) világrészt. A határtalan világrész egyértelműen a két Amerika, melynek végein Atlantisz hajósai nem találtak átjárót, sem északit, sem délit, ezért határtalan! (Cook kapitány sem talált északit, de Magellán szerencsésebb volt, megtalálta a déli átjárót.)

A fordítások mindig tartalmaznak némi belemagyarázást, ezért álljon itt ennek a fontos résznek **R. G. Bury** a *Loeb Classical Library* számára készült angol fordítása is, ugyancsak saját magyarra fordításommal: "For all that we have here, lying *within* the mouth of which we speak, is evidently a haven having a narrow entrance; but that *yonder* is a real ocean, and the land surrounding it may most rightly be called, in the fullest and truest sense, a continent.

Hogy mindaz amiről itt szó van, azon a torkolaton *belül* fekszik amiről beszélünk, egy szűk bejárattal rendelkezik nyilvánvalóan mennyei adomány; de azon *túl* a valódi óceán, és a föld ami körülveszi leghelyesebben, a szó legteljesebb és legvalódibb értelmében, kontinensnek nevezhető."

Benjamin **Jowett** fordításának fordításával folytatjuk: „Na most, Atlantisz szigetén van a nagy és csodálatos birodalom, mely az egész szigeten és több másikon is uralkodik, és a kontinens részein is, továbbá Atlantisz emberei maguk alá rendelték Libya Heraklesz oszlopain belüli részeit egészen Egyiptomig és Európáét egészen Tyrrheniáig."[5] A *sziget* elhelyezkedését Platón az előbbi idézetben határozta meg, itt most megnevezi, de világos, hogy ugyanarra a szigetre gondol! És kik felett uralkodik Atlantisz? Az Amerikai kontinens(ek) részei felett, Afrika Libiától az Atlasz hegységig terjedő része felett és Európa mai Toszkána magasságáig terjedő részei felett, vagyis mindazok a területek felett amik Krétát körülveszik, kivéve Egyiptomot, ahol a sok nevű Avaris/Peru-nefer/Tell el-Dab'a-ban állandó tengerészeti kikötőjük és kereskedelmi bázisuk volt és Kis-Ázsiát, amely szerves része volt a birodalomnak.

– És Athén ekkor egymaga, nagylelkűen felszabadított bennünket, de aztán jött az erőteljes földrengés és egyetlen éjszaka alatt harcos embereitek egy testként kerültek a föld alá, Atlantisz szigete pedig hasonló módon tűnt el a tenger fenekére – mondja lényegében a szaiszi pap Szolónnak, de ennél cizelláltabban és hosszabban. Azért ez eléggé világos beszéd és teljesen hiteles korkép a Minószi korszak fénykoráról és összeomlásának okáról, melyet Platón érthetően úgy tüntet fel mint Athén, vagyis a hellének győzelmét, de nagyon ügyesen: győztes hadsereg nélkül! Így nem kérdés a bekövetkező párszáz éves sötét korszak.

---

2 you do not know that there formerly dwelt in your land the fairest and noblest race of men which ever lived, and that you and your whole city are descended from a small seed or remnant of them which survived.

3 Many great and wonderful deeds are recorded of your state in our histories. But one of them exceeds all the rest in greatness and valour. For these histories tell of a mighty power which unprovoked made an expedition against the whole of Europe and Asia, and to which your city put an end.

4 This power came forth out of the Atlantic Ocean, for in those days the Atlantic was navigable; and there was an island situated in front of the straits which are by you called the Pillars of Heracles;…

5 Now in this island of Atlantis there was a great and wonderful empire which had rule over the whole island and several others, and over parts of the continent, and, furthermore, the men of Atlantis had subjected the parts of Libya within the columns of Heracles as far as Egypt, and of Europe as far as Tyrrhenia.

© Copyright Mikes International 2001-2014

A Timaiosz idézeteket Benjamin **Jowett** angol nyelvű, a New York, C. Scribner's Sons, [1871] kiadásából ültettem át magyarra. Ez azért fontos, mert a könyv kiadása több mint száz évvel megelőzi az akrotiri flotillás freskó kiásását és mert B. Jowett tántoríthatatlan volt abban a meggyőződésében, hogy az egész Atlantisz mese csupán Platón agyszüleménye, így fordítása mentes nemcsak a megelőző több mint kétezer év fantáziálgatásai, de az azóta napvilágot látott régészeti leletek általi befolyásolástól is. Arról Jowett már nem tehet, hogy a leletek és a kor történelmének mind pontosabb megismerése Platón meséjét igazolják, ha nem is pont szóról szóra.

*Kritiász*ból itt csak a már említett 9000-es évszám érdekes, melyet először mint összeget említ a könyv, ami utalás a Timaioszban említett Szaisz 8000 évére és Athénnek még ezen is egy ezressel való túllicitálására, vagyis a számért az egyiptomi pap a felelős, Platón mossa kezeit. Csúsztatásoknál ez a szokásos formula, de az is lehet, hogy a lehetetlen 9000-es évszámmal Platón csupán a mese birodalmába helyezi Atlantisz valós történetét, úgy mint ahogy mi tesszük meséink helyszínét hetedhét országon túlra. Meglepő, hogy i.e. 360 körül írt művében Platón nem említi az i.e. 426-ban Athéntől északra végzetes pusztítással járó földrengést, sem az i.e. 373-ast, mely az alapokig elpusztította Helike várost, de valószínűleg a katasztrófa leírásában felhasználta ezek friss élményét. (Christos A. Djonis, egy amerikai kutató most megjelenő könyvében Atlantiszt az i.e. 9000 táján a Kiklád szigeteket összekötő, ma 130 méter mélyen fekvő *Cyclades Plateau*-ra teszi, mely szerinte az utolsó jégkorszak alacsonyabb tengerszíntje következtében egy nagy sziget volt, közvetlenül Thera felett.)

Mire gondol Platón amikor azt írja, hogy „azokban az időkben az Atlanti-óceán hajózható volt"? Mivel az Atlanti-óceán mindig is hajózható volt, ez csak azt jelentheti, hogy *akkor* megvoltak az óceánjáró hajók és a navigációs tudás is hozzá. Nézzünk most ennek utána! De hol és hogyan? A hitregékben (mitoszokban) és legendákban, azokkal a módszerekkel melyeket Robert Graves alkalmazott, de hivatkozhatnék száz évvel korábbról Lugossy Józsefre is, aki szerint a mítosz akkor kezdődik, amikor a nép „a meglevő, de homályos értelművé vált ős elnevezést hatalmába ragadván, saját személyesítő s történelmileg ecsetelő modorában újra értelmezi. Így terem fel gomba-tenyészettel a mythos működései alatt eredetileg egészen mást jelentett appellatív [leíró, fogalomkörbe soroló] nevekből a temérdek tulajdonnév és költeményes személyiség, melyekkel a görög mythologia is terhelve van." Nem hinném, hogy az MTA által fekete listázott Lugossyt Robert **Graves** olvasta volna, pedig a *The Greek Myths* című művében ő is hasonló gondolatokat fogalmaz meg: „Amikor a hitregei (mitológiai) és álmitológiai elbeszéléseknek prózai értelmet ad az ember, akkor mindig gondosan kell figyelnie a nevekre, a törzsi eredetre, és az érintett személyek sorsára; és vissza kell billenteni a szertartás színi műfajába, amit kísérő elemei néha sejtetnek más mondával való hasonlatosságukkal, de egészen más adomázó fordulattal, fényt derítve mindkettőre."6

A Graves által említett neveknek a minószi kép- vagy hieroglif és a vonalas A írás olvasatainak tanúsága szerint magyarul kell megszólalni és hitelességük erősebb bizonyítékaként rendszert kell, hogy alkossanak, nemcsak a magyarban, hanem azoknak a későbbi hajós népeknek a nyelvében is, akik velük kapcsolatba kerülhettek. Erre legjobb jelölt a ***Canobus*** csillagot övező egyiptomi illetve görög-római legendakör, mivel a csillag tagja a déli égboltra egy csodálatos gályát felrajzoló – a feltételezett Atlantisz birodalom minden szegletéből látható – Argo csillagképnek.

Az óceánon nincsenek útjelző táblák, Canobus ennek ellenére az Argot biztosan kormányozza és irányt mutat a tengerek többi kormányosának is.

Kényszer-kormányos

Régészeti adatokból, logikai és logisztikai meggondolásokkal alátámasztva – hajóépítésre legalkalmasabb ciprusfa bősége – tudjuk, hogy a tengeri hajózás Krétán (és Cipruson) kezdődött és nőt ki egyeduralkodó szintre a Földközi-tengeren. A *gyakorlati* (tengeri tájékozódás), *gyakorlási* (diák, zo*diák*) és *emlékeztető* célokra gyártott csillagképek és a bennük szereplő csillagnevek a minószi nyelvből kerültek Egyiptomba, a kiterjedt kereskedelmi kapcsolatok révén. A tengeri hajózással kapcsolatos ***Argo csillagzat*** is így került Egyiptomba, míg a görög-római műveltségbe a minósziakét váltó mükénei műveltség közvetítésével került. Mindkét helyen megkísérlik mesékkel visszaadni a csillagzatra és csillagaira épülő az eredeti, ésszerű és gyakorlati célokat szolgáló megnevezések összefüggéseit, de a szavak gyökrendszernek köszönhető mélyszerkezeti értelmét teljesen semmilyen mese nem tudja helyettesíteni. Csodák csodájára, a más nyelveken üresen kongó csillagneveket meg lehet szólaltatni magyarul. A magyar nyelv gyökrendszere a távolinak tűnő fogalmakat (gondolati) rendszerbe gyűjti és így felfedi a más nyelveken rejtve maradó összefüggéseket.

6 When making prose sense of a mythological or pseudomythological narrative, one should always pay careful attention to the names, tribal origin, and fates of the characters concerned; and then restore it to the form of dramatic ritual, whereupon its incidental elements will sometimes suggest an analogy with another myth which has been given a wholly different anecdotal twist, and shed light on both.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Az egyiptomi piramisok vallásos szövegei és a görög mitológia nagyjából ugyanazt a mesét szövi az **Argo csillagzat** és legfényesebb csillaga, a **Canopus** köré: Egy tűzhányó-kitörés gázaitól terhes vihar **kén-bűze *kormányozta*** Menelaoszékat Trója felperzselése után Egyiptomba. Miután a kén-bűz *elhalt* a hajó folytatta útját haza. Banális történet, melyből mítosz akkor lesz amikor a regélő már nem érti, hogy a kén-bűz mit jelent, mitől származhat, ezért a hajót kormányzó természeti *kény*szert, a halált is hozható mérges *kén-bűz* elöli menekülést megszemélyesíti, KéN-BűZ lesz – kissé görögösen ejtve – *CaNoBuS, a kormányos*, aki a hajót Egyiptomba KéNYszeríti. Majd miután a kén-bűz *elhalt* vagyis megszemélyesítve és félreértve az 'elhalt' szót: Kénbűz/Canobus „*meghalt*" és eltemették Egyiptomban. (A mítosz keletkezésének iskolapéldája ez!)

A KéN BűZe KöNNYezésre KéNYszerít, ha a BűZ nem űz el akkor az életed leKoNYulhat, elHuNYsz és az örök HoNba vONulsz, a fortyogó KéN-BűZébe, melyhez az irányt CaNoBuS mutatja. Az elHuNYás közeledtére néha a test BűZös GeNNyesedései figyelmezetnek, ilyenkor illóolajokkal beKeNjük a testet. A KeNYés KéNYeztet, KéNYelmet nyújt, mivel a halálra emlékeztető GeNNY-BűZt elűzi, vagy legalábbis KöNNYíti. A felKeNés megszabadít a testi BűZöktől, és KeNettel teljes viselkedésre KéNYszerít. Tehát a csillag hun neve: *Keniveni* = KéNi-FéNY vagy KeNőFéNY = Szentelőfény olvasatai végeredményben megerősítik a Canopus nevének eredetét és eredeti értelmét.

A kén-bűzös tűzhányókitörés óriási erősségű lehetett, ha Menelaoszt úgy megfélemlítette, hogy hazája helyett Egyiptomba kényszerült kormányozni hajóját. Tette ezt az a Menelaosz akinek a szaglószerve még ki sem tisztulhatott az élők, haldoklók, halottak és már foszló testek ezreinek az elégetésétől, a porig égett ellenséges város üszkeinek orrfacsaró bűzétől. A mítosz hozzáköti Trója elestét egy óriási vulkán kitöréséhez, ennél pontosabb időmeghatározásra nagyon kevés esély van. De nemcsak Trója eleste köthető e kitöréshez: ebben az időben semmisült meg Mükéne, lett Tiryns és Pylos tűz martaléka és számos kisebb település is ekkor vált lakatlanná. És erre az időszakra tehetők az úgynevezett tengeri népek beözönlései is.

Egyiptomi szövegek többször is emlegetik a hajókon a mélység meghatározására használt függőónt (függő- vagy csüngőmértéket) a Canopusszal kapcsolatban: Sziriusztól, a képzeletbeli zsinóron lelógatott ón, azaz Canopus pontosan Délre esik, tehát ez a képzeletbeli függőón az észak-déli irányt méri. (Coppens írja, N. Lockyer-re és R. H. Allen-re hivatkozva: Canopus, who was also known as „heavy", it being the weight of the plumb line.)

Egyiptomról lévén szó, a *le* észak felé van, a Nilus ebbe az irányba folyik *le* a tengerbe, Kréta az ügyben (majdnem) semleges, de a Kárpát-medencéből a *le* délre van, innen ered hát a *le* és a *dél* irányok egybeesése. DéL a napnak az a szaka melyben a nap DeLel, angolul a teljes napos napszak DaY, a görög δειλη (a nap legmelegebb időszaka) jól bizonyítja, hogy a DéL és DaY egy tőről fakad! De DéL-hez, ennek tükörszava: LéD segítségével is kapcsolódik az angol: *LeaD* (=ólom), ez a nehezék a "*plumb line*"-on, a függőleges vonalon, ez huzza *DéL*-felé a zsinórt. Magyarul az ÓN vON *le*felé (régebben az ón magyarul is az ólomot jelölte), az angolban a *LeaD LeaDs* (=az ón von/vezet) *DéL*nek. Az égi ÓN vON, meghatározza életünk vONát Isistől Osirisig, az éLő világtól az aLvilágig.

Angolul LoDe-nak hívják az ásvány erét, ami a bányászokat vezeti. LoDe-star az a csillag melyhez viszonyítva a kormányos irányítja a hajót. Átvitt értelemben a szó irányelvet vagy az utazás célját jelenti. A LoDestone/loadstone pedig a magnetite nevű mágneses tulajdonságú ásvány, mely tű alakba formálva, közepén felfüggesztve iránytűként viselkedik.

Hajókon a *függőón*nal, vagyis a LáTóÓNnal (*sounding lead!*) kopogtatják, LaTolják, LaTolgatják (=*ponder*, angolul) a tenger mélységét, MéRik a MéLYét. (They PoNDer or bring to LighT (ejtsd: LaiT) how TaLL the water is.) Canopus azonosítása az LáTóÓNnal onnan is származhat, hogy a csillag a Földközi-tengerről nézve állandóan a LáTkör/LáTóhatár szélén van, szinte belelóg a vízbe. (Megjegyzendő, hogy oroszul *lot* am. ólom, tükörszava a *tall* (=magas) angolul a mélységet - a tengerfenéktől felfelé - méri. A *tall ship* kifejezés talán nem is magas vitorlákra utal?) A *latol* gyökszava a LaT egy súlyegység, az 1/32 font neve, ma már "nem sokat nyom a *lat*ban". A látóón ha TaL-ajt TaLál (=*find*, angolul, de a *tally* mérésre használt rovátkás bot) az jó, mert akkor a tenger nem fenékTeLen, s TaLán hamarosan kiköthet a hajó és ismét szilárd TaLapra (=*fund*ation, angolul) léphet utasa.

Egy tárgy súlyát az határozza meg, hogy mennyi ÓNt vON a mérleg másik serpenyőjébe: ha 3 ÓNt vONt akkor 3 (f)ÓNt NYOm, 3 FONT (POUNDus, PfUND, FUND, POUND, stb.) a súlya. (A kőművesek függőÓNja mONY alakú, ennek a tükörszava NYOm.) A mérleg TáL-ÓNja, a TaLON tárgyiasítva, mint ***talent*** került a mükénei görög(?) nyelvbe és terjedt el mint súly, pénz, sőt eszmei *érték mérté*ke (*talentum*).

Canopus az égi függőón súlya, mely az észak-déli irányt tartja, ezért Ponderosusnak is hívták. Ponderosus valóban rengeteget nyom a latba: átmérője a Nap átmérőjének 65-szöröse, fényessége pedig a 15 000-szerese. (A csillag arab neve is a függőón nehezékére utal: The Arabic name for Canopus, Suhail el-wezn, meaning „heavy-weighing", with the weight at the end of a plumb-line.)

A Canopus egyiptomi neve SaH/u, arab neve SuHaiL. Ezek a nevek nagyon közel állnak SúLY szavunkhoz és az uSZáLYhoz, melynek MeRülése, SüLYedésének MéRtéke nagyon is függ a rajta levő teher SúLYától. A vonalat a hajó

© Copyright Mikes International 2001-2014

oldalán ahol a víz SZüNeTje kezdődik vízSZiNTnek nevezzük. Ha vízSZiNTje nem SZűNiK (=SiNK, angolul) emelkedni a hajó elSűLYed, megSZűNiK (the ship SiNKs!)

Nem mellékes itt megjegyezni, hogy az *ón*, a bronz nélkülözhetetlen adalék anyaga, a minósziaknak nagyon *fon*tos volt, a vele való kereskedelmi egyeduralomtól függött gazdasági hatalmuk, nyelvünk ennek emlékét a mai napig őrzi. Érdekes, hogy az angolnak, tengerhajózó nép lévén a behozatal *important* (=fontos).

Hajós nép léttére, az angol etimologizálás a *pound* (lat. pondo), *fund*ation (lat. fundus = fenék), és *find* (pp. *found*, óangol) szavak között semmilyen összefüggést nem érzékel, pedig mint láttuk ezek a szavak egyetlen, a tengeri hajózás szempontjából nagyon hasznos és fontos cselekedettel kapcsolatosak: a tengerfenék megtalálása látóónnal.

Ha jól megFoNToljuk a szavak eredetét, akkor a PéNZ, (az angol penny/PeNCe), és a PiNT is a családba tartozik.

A súlyt amivel a görögök az Abyss mélységét mérték *merkhet*-nek hívták: MeRKHeT < MéReGeT/ő, innen a MéReG szavunk, az ABySS-ből (Al-BűZ), az alvilágból feltörő bűzös kénre és minden hasonló anyagra. Az Abysst a Sziriusz kavarja fel, előidézve kiáradását. A haragvó áradaton, a zuborgó árkon Isist és Osirist Argo, az ark/bárka viszi át, melynek kormányzó csillaga Canopus.

A Canopus a déli Sarkcsillag, régiesen mondva Dél húgya. A felkavart és a Niluson lezúduló áradat angolul *deluge*, kiejtve DeLJúDZS. Magyarosítsunk egy kicsit a kiejtésen, DéL-HúGY, úgybizony –mégpedig a szó mindkét értelmében: déli csillag és délről lezúduló vize… a Nilusnak. Az angolban a (vélt) ok nevét kapta az okozat, van ilyen.

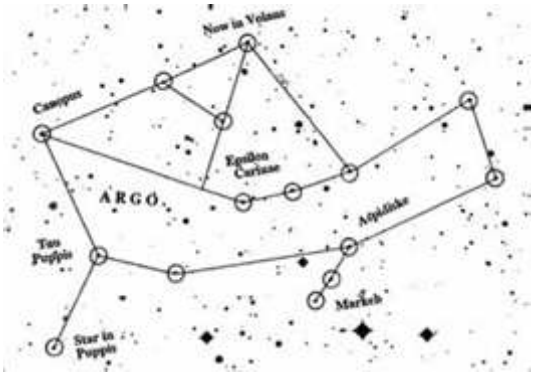

Eddig az óriási Argo csillagzatnak csak egyetlen csillagával foglakoztunk. A csillagzat háromba lett törve:

1. CaRiNa, jelentése (hajó)GeRiNc.

2. PuPPis = PúP, hajótat, a sivatag hajójának púpjára emlékeztető kiPúPoSodó rész,

3. VeLa = Vitorla. A *vitorlá*ba (=SaiL, angolul) *torló*dó SZéL ToLja az árút SZáLLító uSZáLYt, mely SZeLi a SZéLes tengert. SZéL viszi a hajót a tenger egyik SZeLétől a másik SZeLéig és/vagy egyik SZéLétől a másik SZéLéig! A *szél vi-torla* (*szél-vitt torló*) *vi*szi a hajót a beléje *torló*dó szél ereje által. A leíró név első feléből lett az angol rövidségre törő *sail*, míg a leírást értő magyar az értelmi rész lényegét tartotta meg: a *vitt torló*ból lett *vitorlá*t. (A magyar nyelvészek szerint a vitorla természetesen szláv eredetű szó!)

Valószínűleg mindhárom rész szolgáltatna még érdekességeket, meglepetéseket...

Az egyiptomi vonatkozások Philip Coppens The Canopus Reveletion című dolgozatából valók (http://www.philipcoppens.com/canopus_art1.html)

Természetesen, a minószi gályák nemcsak Canobus kormányosra hagyatkozva szelték a tengereket, a teljes csillagos égbolt a segitségükre volt, de Canobus jó példa arra, hogy a minósziak tengerhajózási és tájékozódási tudása nem tűnt el nyomtalanul. És nemcsak anyagi emlékek, falfestmények, hajóroncsok és más régészeti anyag, de akármilyen meglepő és hihetetlen, anyanyelvünk is őrzi ezt a tudást. Gavin Menziesre a legnagyobb becsmérlő ösztűz nép- és nemzettársaitól azért zúdult, mert a minószi/atlantiszi gályákat angol vizekre vezette. Pedig kétségtelen bizonyítékok szólnak amellett, hogy Cornwall ón, réz, cink, ólom és vasbányáit a bronzkorban a Földközi-tenger keleti feléből jött bányászok ásták ki és ugyanonnan jött kereskedők értékesítették. Sőt, az Atlanti óceánban, az óramutató járásával azonos irányba forgó Golf áramlat hátán, az Amerikát megjárt hajósok a Külső Hebridáknál vagy az Orkney szigeteknél érkeztek vissza Európába. Itt javították meg hajóikat, töltötték fel készleteiket útban hazafelé. Ez azt jelenti, hogy Britannia teljes hosszában intenzív keresekedelmi kapcsolat folyt a szigetek lakói és a minószi/atlantiszi bányászok és kereskedők között. Ennek nyomát kitörölhetetlenül őrzi a (minószi) magyar nyelv és a mai angol nyelv alaprétege is, amit az angol szótárakban legtöbbször *Old English*-nek neveznek.

Kereskedő tengeri népek

Az első cserekereskedelem a folyók, folyamok mentén alakult ki. A folyó ÁRja szállította az ÁRút, ha az eladó és vevő megegyeztek az ÁRban akkor ÚSZ*lat*ot (ÚSZó árú ami nyom a *lat*-ban) magas hangon ÜZ*let*et *kötöttek*, ki*kötötték* az úszó LaT-ot, a kimért LoT-ot (árútételt). A SZéL-vitorlás úszlaton/hajón (= SaiLing BoaT) történik az adás-vétel (SeLLing & buying, pp. BoughT; BuYing occurs in BaYs.). Az üzlet, tájnyelven BóT (a BolT-ban az *l* csupán töltőhang, amint azt a *boutique* szó ékesen bizonyítja), az úszlat/üzlet ténylegesen BoThoz köttetik, általában a készletek PóTlására (to SToCK up).

© Copyright Mikes International 2001-2014

Nagyobb üzletkötéshez bot helyett TőKére(!) van szükség. A TőKepénzt TéKába tették, innen a „betét”. Úszlat (boat) az amit a parton leszúrt bothoz (ki)kötöttek (the boat is STaKed to a STiCK/STaKe), és üzlet vagyis bót amit kötöttek képletesen és bot az amire egészen a közelmúltig rótták számadó juhászaink az üzleteiket. A part*menti* botok száma arányos a TaKarék vagy tartalék pótlásának a mértékével. The number of STaKes along the bank*ment* is proportional to the size of SToCKpiling. (A T > ST hasonulás gyakori magyar-angol viszonyulatban: Tőke = STake, Terel = STeer, Tár = STore, Tud = STudy, CSődör = STud)

Az már csak hab a tortán, hogy mindez a PaT-on (folyón), a ParT (=BaNK, az a része a partnak, melyre - mint VáNKosra a fej – támaszkodik (= BaNK on) a hajó) mellett történik. A PaRTi (ember) nélkül nincs PaRTi a (csere-)BeRéhez. Without the man on the (riva-)bank there is no PaRTy to BaRTer with. Miután a vevő az árút BiRTokba vette, vagy a BóT az ÁRút TáRolta, az úszlat/üzlet távozik a PaRTtól. After having SToRed in a BooTH (piaci bót = bódé) the BoughT wARes/ARticle – or the BooTy! – the BoaT dePaRTs. Még csak annyit, hogy a BóT angolul SHoP, a SHiP = (big) BoaT hajó, a SáP pedig, magyarul, tisztességtelen jövedelem, pl. viszonteladásból.

A pat megfordíva tap, TaPoly folyó Sárosmegyében, TaPolca, kicsinyítve a Tapoly, több patak, forrás neve, a táp folyamatos ellátás pl. vízzel (tápvíz). A tap módosítva csap (angolul, őrizve az eredeti formát: tap) víz átfolyását szabályozó eszköz.

Csupán formailag tartozik ide *szellem* szavunk, melynek képzésére ugyanaz az ésszerűségi szabály vonatkozik: „a hellén πνευμα törzse πνεω (fúvók), a latin spiritus-é spiro (lehelek), a szláv duch-é dujem (fúvok); hasonlóan a magyar szellem is a természeti széltõl, mint fúvásban jelenkezõ s ámbár láthatatlan, de mûködéseiben igen is érezhetõ tárgytól kölcsönöztetett. Az *l* kettõztetése nagyobb nyomatosság végett jött használatba, s az egész sajátlag am. szel-el-em (szelelõ valami).” CzF. A példák alapján, SZeLLem szavunk gyöke kétségtelenül a SZéL gyök, mely ugyancsak minden kétséget kizárva ott van az angol SaiL [Old English] ’szélvitorla’ és ... a SouL [Old English] *’lélek, szellem’* szóban is!

Egy értelmes ember, mégha nyelvész is az illető, nem mondhatja és sorolhatja be csupán vaktában előállt véletleneknek ezeket a párhuzamokat az angol és magyar nyelv között, ezek mindkét nyelvben ésszerű rendszereket alkotnak!

Egy kép néha ezer szóval is felér! Noha Menzies ezt a képet, az Uluburun roncs rakományának egy részéről, a rajta látható elefánt agyar és orrszarvú fogak miatt közölte és egy szót sem ejt könyvében a kacsacsőrű edényekről, azok jelentősége felértékelhetetlen. Ezek a kacsaformára kialkított edények, ugyanis félreérthetetlen modelljei az úgynevezett *’tengeri népek’* hajóinak, melyeket majd a Medinet Habu-i csatajelenet képeiről ismerünk meg. **Kristin Romey** *The vogelbarke of Medinet Habu* című dolgozatában a következőket írja: “III. Ramszesz (i.e. 1184-1153) fáraó elhatározta, hogy a Luxor melletti Medinet Habu ravatalozó templomban örök emléket állit uralkodása nyolcadik évének csatájáról. Magasan a szemlélő feje felett a kőfalba vésve látható a Nilus Deltában ütközetben összefonódó hajókkal és harcosokkal egy zűrzavaros színtér. Az egyiptomi elbeszélő művészetben tájékozott szemlélőt azonnal megdöbbenti az ellenség idegen megjelenítése: szakálltalan, szoknyás félelmetes kinézesű férfiak és hosszú szúrókard vagy kelevéz, szarvas sisakkal, vagy magas, tollas tarajdísszel. Ezek az emberek idejöttek dúlni-rombolni, a Földközi-tengeren soha nem látott szokatlan vízi járműveiken: hosszú, vékony, mindkét végén farokban – függőleges kiszögellés kifelé néző madárfejekkel – végződő hajóikon.”[7] A madár egyértelműen kacsa és nem csupán kacsahír(!), az Uluburun hajóroncs rakományának ékes tanúsága szerint, hogy a *vogelbarke* jelenléte a Földközi-tengerben legalább 130 évvel megelőzi a Medinet Habu-i csatajelenetet.

Vegyük hát górcső alá ezt a *vogelbarke* díszítőelemet. Kezdjük az összetétel második részével: BÁRKA, fn. tt. bárkát. 1) Kisebb nemü tengeri hajó. Noé bárkája. 2) Likacsos, vízjárta halászhajó, melyben a fogott halakat tartják. *Halászbárka*.

A latin *arca* vagy *barca* szóból eredettnek látszik. A hellenben *βαριζ* szintén hajónem, mely több más, mint a franczia, spanyol, olasz, angol, szláv, stb. nyelvekben is megvan. Rokona a dunai kisebb szállító hajókat jelentõ *burcsella*, azaz *barcella*. CzF.

7 In the mortuary temple of Ramesses III (r. 1184–1153 B.C.E.) at Medinet Habu near Luxor, the pharaoh chose to commemorate for eternity a battle from the eighth year of his reign. Carved into the rock walls that rise high above the viewers head is a chaotic scene of boats and warriors entwined in battle in the Nile Delta. For the viewer familiar with Egyptian narrative art, one is instantly stuck by the almost alien presence of the enemy: beardless, skirted men bearing fearsome expressions and long swords or javelins, with horned helmets or high, feathered crests. These men arrived to wreak havoc on equally unusual vessels never seen before in the Mediterranean: long, sleek ships finishing on either end in a stern, vertical projection of an outward-facing bird head.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Közelebbről megnézve, nem nehéz észrevenni, hogy a díszítőelem madara a kacsa, vagyis kacsacsőrök: egy a bárka elején, egy a farán, egymást tükrözve. RuCa tükrözve CSőR. A RuCa CSőRe a NYaK-ban folytatódik, a kettő együtt: CSoR+NYaK maga a ***CSoLNaK***! A *nyak* megfordítva *kany*, a *kany*arodás a bárka bordáinak ívelését, *HaJ*olását fejezi ki (***HaJó***), ez a *Bó'T-HaJ*tás szerű *haj*olás latinul aRCus, angolul *aRCH* (**aRK, *báRKa***), a *BoaT* (ejtsd Bó'T!) pedig HaJó. HoY 'kisebb HaJó, nagyobb uszály', HuLL 'hajótest: HuLLa = hullt test, az „élő" hajó holt teste', HoLd (from hollowed) 'HaJóüeg, rakodótér'.

Az ark/bárka kezdő ***á*** hangját megmagyarázandó pontosítsunk: a dunai *árúszállítók* az **áR-RuCák**, akik a folyó áR-ját felhasználva szállítják az áRút! A szó ilyen formában ma már nincs meg, de a *karuca* (kar-ruca!), a hordágyhoz hasonló, szálas anyagok szállítására szolgáló alkalmatosság hasonlóan összetett szó, a mai napig őrzi emlékét. És őrzik az indo-európai nyelvek, így az angol is *carousel* formában!

A RuCa másik nevén is fontos szerepet töltött be az árú szállításában: a KaCSa rímel a ***KoCSi*** szavunkkal és az angol *CoaCH*-csal is. A képen látható szobrocskán a kacsa nem jelkép, nem is igavonó állat; itt a *kacsa* szó kiejtve egyértelműen jeleníti meg ősmagyar hangváltással a képen látható jármű nevét: KaCSa > KoCSi. Ez a szerves kifejezési módszer messze felülmúlja a könnyen félreérthető, mesterséges jelképes kifejezési módszert.

Nyomozzunk további kacsák után az angolban: KeTCH [probaly from CaTCH] *'kétárbocos'* (esetleg a KeTTőSből?); de a kacsa angolul DuCK: DeCK *'hajópadló'*, DoCK *'zárt kikötő'*. A kacsacsőr (BeaK) alakú hajóorra éjjel lámpát (BeaCon-t) akasztottak. Később a tengeri tájékozodást segítendő, ezek a csőrön függő lámpák mintájára a tengerpart jelesebb pontjaira világítótornyokat építettek, amit az angolok ugyancsak *beacon*nak hívnak, noha az már nem *beak*-on(!) van.

Ha valaki azt mondaná, hogy a madarak a bárkákon nem is kacsák hanem LuDaK, az sem lenne baj: a ***LaDiK*** is egy vízi szállítóeszköz és a LáDa is árú tárolására és szállítására szolgál (és itt van megint az angol *LoaD 'teher, rakomány'*; *LaDe 'megrak (hajót)'*; *LiDo 'fürdő, lúd-úsztató'*. Hát nem furcsa véletlenek?)

Ime még egy madár: a GóLYák hosszú vándorútjukat – (Közép-)Európa és Egyiptom között! – hajóorra hasonlító, ékalakú felállásban teszik meg. Szárnyaik az ék két oldalán mind szabályos eloszlásukban, mind mozgásukban a ***GáLYa*** evezőire emlékeztetnek. Angolul a gólya *SToRK*, a *STRoKe* pedig *'csapás, evezőcsapás, vezérevezős'*, pl. egy gályán! *STRaKe 'hajópalánk'*. Véletlen, igaz? Csakhogy aki az ilyen szerkezeti egyezések sorozatát véletlennek mondja az vagy korlátozott szellemi téren vagy tudatosan ferdít. De toldjuk meg még egy kicsit az egybeeséseket: GáLYa > GuLYa, együtt mozgó állatok; *GaLLey* > *GaLLery 'banda'*; *SHiP 'hajó'* > *SHeeP 'birkák'*. És talán egy nem is olyan mellékes megjegyzés, hogy magyarul a kacsa hangja SáP.

Shelley Wachsmann, a *Bird-head devices on Mediterranean ships* című dolgozatában a hajókat díszítő madarak egyike a *SHeaRwater* magyarul SiRály, vészmadár, azaz VéSZeLő, angolul a hajó másik neve *VeSSeL*. Egy újabb furcsa véletlen.

A kiemelt szavak mindkét nyelvben összefüggő rendszereket alkotnak. Az angol szócsaládok több láncszemmel kapcsolódnak a magyar nyelv gyökrendszeréhez. Egy állítólagos sztyeppei lovas nemzet, tengerhajózási és kereskedelmi szaknyelve, a véletlent matematikailag teljesen kizáró rendszerűséggel jelenik meg egy óceánt uraló szigeti nép nyelvében – ez olyan kihívás amivel a magas tudománynak is előbb-utóbb foglalkoznia kell. És számtalan más kapcsolódó kérdésre is előítélet és dogma-mentes választ kellene találniuk.

Gyakorlati tájékozódás

A tengeri hajózás nem abból áll, hogy kifeszítjük a vitorlát, a szél belekap és a hajó, ha szerencsénk van, valahol majd partot ér velünk. Noha nincsenek útjelző táblák, a hajósoknak időről-időre meg kell határozni, hogy pontosan hol vannak anyakikötőjük és a célállomás között. Ehhez térképre és tájékozódási pontokra van szükség, a sík vízfelületen azonban ilyen pontok nincsenek, de vannak álló- és bolygó csillagok fenn az égen. Ha az állócsillag valóban állna, könnyű lenne a dolguk, de az csak a többihez viszonyítva áll, látszólag velük együtt kerüli meg a Földet napjában és éves, sőt években, évezredekben mérhető kilengéseket is végez.

A csillagmozgásokról a csillagászok táblázatokat készítenek, melyekből a hajó kapitánya megtudhatja, hogy egy adott csillag, mondjuk a Nap, az adott év adott napjának delelőjén a Föld egy bizonyos szélességi vonalán milyen szög alatt látható. Ő azonban fordítva használja a tablázatot: megméri a Nap DéLi DüLés-szögét, a kapott számot kiigazítja a táblázat KüLöNáLLó (deKLiNáLó), kulcs vagy KiLINCS (deKLINáCió) számával és megkapja helyzetének földrajzi szélességét, vagy ha percekben mérte a szöget, akkor az Egyenlítőtől tengeri mérföldekben mért távolságát. (KILINCS: szláv *klucs, klinecz*, a német *Klinke*, a latin *clavis, claudo*, a görög *κλειω, κλεις*. CzF)

© Copyright Mikes International 2001-2014

Ha azonos szélességen vagy egyazon helyen mérjük a DéLi DüLést akkor az időbeni, napi eltolódás, angolul DaiLy DeLay olvasható ki a táblázatból. A földrajzi szélesség az Egyenlítő felé közeledve növekszik, dél felé haladva, vagyis DéLíTve *TeLíTődik: the latitude DiLaTes 'szélesedik'*. A dőlés szögét *szögellő*vel mérjük.

A minószi képírások gyüjteményében kétszer is szerepel a szögellő (#**217** CR (?) S: CMS IX 22 (3APr of gray-yellow steatite) és #**309** PYR S: HM 2595 (4RPr of green jasper)) mint hieroglifa, SZőGeLLő (SZ_G_L) hangértékkel (itt a SZeM hieroglifa előtt és után), de mostani témánkhoz nem kapcsolódó szövegkörnyezetben.

Érdekes a *teodolit* [nk: ang< ? gör el.], angolul *theodolite* szó eredete körüli teljes bizonytalanság a nyugati forrásokban, de mint látjuk a Magyar Értelmező Kéziszótár sem biztos egy viszonylag újkeletűnek tűnő, először 1571-ben jegyzett szó eredetével kapcsolatban. A teodolit tulajdonképpen egy ***cső***, mely lencséivel a célra irányítva beméri a célpont (pl. egy csillag) vízszintes és/vagy függőleges *dőlését*, a TeoDoLiT tehát a CSő-DőLíTéS fokát mutatja. Az angol szókezdő *th* valószínűsíti a *cs* kezdőhangot. Lehet erőlködni a szó indo-európai eredeztetésével, de a szerkezet alapját és rendeltetését a magyarnál lényegretörőbben egy nyelv sem fejezi ki, akkor pedig ez ennek a régi műszernek nyugaton felmelegített ősi szittya-hun-magyar neve.

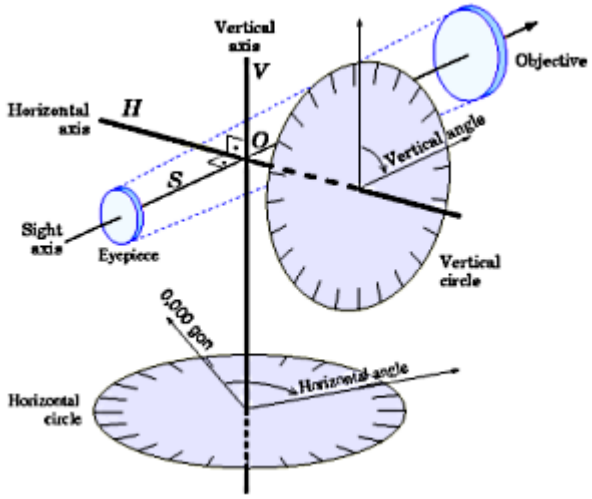

A délkör (meridián), a meghatározás szerint, az a nagy félkör mely egy adott ponton áthaladva összeköti a Föld két sarkát. Valószínűleg egy-egy kiemelt MeRiDIáN volt a MéRő-GYáMpont/vonal, az a viszonyítási támpont vagy vonal amihez viszonyítva bemérték a hely hosszúsági koordinátáját. Ennél semmivel sem meggyőzőbb a meridiánt a latin *medius dies* lokativuszából, a *'medi die'*-ből levezetni, ahogy azt az indo-európai nyelvészek teszik.

A délkör vagy földrajzi hosszúság méréshez nagyon pontos időmérésre van szükség. De vajon a minósziak rendelkeztek-e a vízóráknál pontosabb időmérő eszközökkel? Ennek eddig semmi nyoma. Korunkban John Harrison készítette el az első hajon is működő órát: „Negyedik időmérő eszközét, zsebóra formájában, 1759-ben fejezte be, ez volt az amivel a kitűzött jutalmra igényt tartott. A készüléket Őfelsége hadihajója, a *Deptford* fedélzetén vitték próbaútra Porthsmouth-tól Jamaikáig, fiának, Williamnak a kíséretében, aki felügyelte az óra napi rendszeres felhúzását. A hajó 1761 novemberében hajózott ki és 1762 március 26.-án ért Jamaikába. Megérkezésekor az órát leellenőrizték és megállapították, hogy 1 perc 54 másodpercet késett, ami 18 földrajzi mérföldnek felelt meg."8 (http://www.royalnavalmuseum.org/info_sheets_john_harrison.htm) Ezeknek az időmérő szerkezeteknek a használata a XIX. század elején vált rendszeressé.

A tengeri chronométer rendszeresítése előtt a földrajzi hosszúság mérésére több féle csillagászati módszerrel is kisérleteztek. A legismertebb a Hold-távolság módszere, melynek használata egyszerű: a Hold úgy mozog mint az óra kismutatója a csillagos égbolt mint számlap előtt. Mérve a Hold bizonyos csillagokhoz viszonyított helyzetét, a *Nautical Almanac* 1767-től megjelenő, előre kiszámított táblázatából kiolvasható volt a Greenwich-i pontos idő. Ez az így mért idő és a helyi idő közötti eltérés adja a földrajzi hosszúságot. Egy óra eltérés 15°-nak felel meg. A táblázat három órás időközökre lebontva jelent meg, a számítások időtartamát ezzel 30 perc alá csökkentve, amit hatékony táblázotos módszerrel 10 percre csökkenthettek. A Hold-távolság módszere gyorsan elterjedt, de 1850-től már csak ritkán használták.

Gavin Menzies azt feltételezi, hogy a minószi/atlantiszi hajók is csillagászati módszereket használtak a földrajzi hosszúság meghatározására. Szerinte a kőkörök (megaliths): Nabta (Egyiptom), Xaghra (Gozo - Málta), Montalbano (Szicilia), Cromleque dos Almendres (Portugália), Er Lannic (Franciaország), Stonehenge (Anglia), Callanish (Lewis - Skócia) és a többi körkörös kőépítmény valójában csillagvizsgálók, melyeket a csillágászati táblázatok pontosítása végett építették az atlantisziak. Mondanom sem kell milyen felháborodást keltett Angliában az az állítás, hogy nemzeti büszkeségük, a Piramis-építőkkel egyidős magaskultúra e jelképes épületét idegenek építették. Fogást is könnyen találtak rajta: Stonehenge kezdetei visszanyúlnak a bronzkor előtti időkre, vagyis az óceáni hajózás kezdetei előtti korokba. Az a magyarázkodás, hogy jó, akkor az atlantisziak csak folytatták a megkezdett munkát, elégé sántít. És ezért a lebőgésért még sajnálnunk sem kellene Menziest,

8 His fourth timepiece, in the form of a pocket watch, was completed in 1759, and was the one with which Harrison intended to claim the prize. It was taken on board *HMS Deptford* for a voyage from Portsmouth to Jamaica and his son, William, accompanied it, to ensure that it was wound daily. The ship left in November 1761 and arrived in Jamaica on 26th March 1762. On arrival, the clock was checked and found to be 1 minute and 54 seconds out, a matter of 18 geographical miles.

© Copyright Mikes International 2001-2014

mert úgy tesz mint minden más indo-európai, de főleg angolszász, számára Európának nincs közepe, pedig Stonehenge újkőkori kezdetei és bronzkori használói és továbbépítői közötti ellentmondásnak a feloldása onnan jön.

Grandpierre Attila: *A kőkörök eredete és az emberiség eltemetett őskori civilizációja* című dolgozatában írja a következőket: „Amikor a jezsuiták kőköröket találtak a Kárpát-medencétől Kináig ívelő területen, a köröket a körzet szkíta örökségének bizonyítékának tekintették. India északi részén, Radzsisztánban is nyilvánvalónak tartják: **a kőkörök mindenhol a szkíta uralom tanúbizonyságai.** Metcalfe báró, az indiai brit kolónia ügyintézője szerint „nem kell nagy találékonyság ahhoz, hogy párhuzamra, vagy egyenesen közös ős létére következtessünk a druida kőkörök és az indoszkíta építészet maradványai között.”””

A szkítákhoz kapcsolható területeken mindenhol található kőkörös építmény, Magyarországon is: „Kovadomb (Kárpát-Ukrajna); Iklód; Balatonmagyaród; Hódmezővásárhely-Gorzsa; Tiszapolgár-Csőszhalom; Parác; Szászváros; Felsőlupkó; Füzesabony-Pusztaszikszó; Endrőd; Szolnok-Zagyvapart; Tiszanána; Nitriánsky Hrádok (Felvidék); Szarvas; Balatonmagyaród-Hidvégpuszta; Felsővárca; Bututcheni (Moldva); Bogit-Berg (Ukrajna); Susani (Erdély), Rákos (Erdély), Sarmizegetusa közelében két kőkört is találtak (Erdély). Nemrég újabb kőkört találtak, Kisompolynál, Erdélyben, Gyulafehérvártól nem messze, amely ezer évvel megelőzi Stonehenge-t, és nagyobb is nála. Vajon mikor érzi feladatának egy-egy magyar tudós, hogy ismertesse ezeket a beláthatatlan jelentőségű kő-emlékeket a nagyközönséggel?”

Ezeknek a köralakú építményeknek a hatása, vagy inkább egyenes folytatása, továbbfejlesztése a körtemplomok, zsinagógák és minarettek. A KőKöR, másképpen KöRKő szó az egyetlen ésszerű alaki és értelmezési alapja a *KiRK, KiRKe, KyRKa, KiRCHe, CHuRCH, CeRKova, ŞiRKew*, stb., és a Kű-LiSZa/LéSZe (fonat/kerítés) pedig az *eKLeSia, KiLiSe, éGLiSe, iGLeSia*, stb. szavaknak. (A két utóbbi lehet éGi-LiSZa vagy LéSZe, éGiekkel összefonódó, szövetkező hely.)

A Britt-szigetek őslakói a skótok voltak, népnevük eredete nem lehet kétséges: SZKíTa > SCoT (ejtsd: SZKoT). A bronzkori közép-európai urnamezők műveltségéhez szorosan kapcsolódó kelta népek lakta területeken – Brittany/Bretagne (*Breizh*), Cornwall (*Kernow*), Ireland/Írország (*Éire*), the Isle of Man/Man-sziget (*Mannin*), Scotland/Skócia (*Alba*), és Wales(*Cymru*, lásd kimmerek!) – szintén sok a kőkörös építmény. Különböző népnevekhez kötve és különböző változatokban, de mégis annyi a közös ezekben a kőkörös (megalith) építményekben, hogy el kell fogadnunk Grandpierre Atilla, Euan **MacKie** „*The Megalith Builders*” című könyvére támaszkodó érvelését: „Létezett egy rendkívüli magaskultúra, amely köralakú szentélyeket épített. E magaskultúra tagjai egységes kultúraalkotó népként léptek fel, és minden jel szerint nekik köszönhető a kőkörök építése a Földközi tenger és az Atlanti óceán mellékén.

Eddig jutott Euan MacKie könyvében. Nekünk azonban nem kell megállnunk ezen a ponton. Kérdezzük meg: kik voltak ezek a magaskultúrát alkotó, szentélyeket építő, magasfokú tudományos ismeretet birtokló emberek? A választ megadják tetteik. A kőkörök a négy égtáj felé *tájoltak*. A hozzájuk vezető folyosók keleti *tájolásúak*. A mellettük talált agyagkorongok napkorongok. Ezek a szentélyek napszentélyek voltak! Napistenhívő, ősi magaskultúrát hordozó papokat egyetlen egyet ismer a történelem: a mágusokat.” De a mai népek közül egyedül a magyar ősvallás papjait hívták mágusoknak, következésképpen a mágusok magaskultúrájának a nyelve a magyar volt. A fentebb kimutatott nyelvi párhuzamok is a mágusok magyar nyelve révén kerültek az angolba.

Ha a Britt-szigetek kőkörös építényei valóban a csillagászati táblázatok pontosítását szolgálták, legalábbis a bronzkorban, akkor azokat mágus papok *irányították* – egy csodálatos magyar szó: *tájolták* és/vagy vezették, ellenőrizték, kormányozták!

Az őskorban, egészen a vaskor kezdetéig a Duna vízgyűjtő medencéjétől a Tigrisen és Eufráteszen le a perzsa öbölig, sőt azon is túl és a Nílus forrásaitól az Ural forrásáig egy azonos vagy hasonló nyelveket beszélő népesség élt. Az ókori görögök ennek a zsugorodó népességnek, a tőlük főleg északra élő, akkor még mindig hatalmas részét nevezték *szkítá*nak. Az Ó-Világ földközi tengereit övező területek újkőkori, réz- és bronzkori népességének nincs egységet sugalló neve, noha egységes volt a nyelve és a műveltsége. Ez a nevenincs népesség és ennek leszármazottjai építették a köröket (megalithokat, menhireket, dolmeneket).

És nagy hiba lenne ezt a műveltséget a mágusokra korlátozni. Az írásbeliség sokkal elterjedtebb volt mint azt hisszük, pl. a minószi képírás #305-ös felirat szöveg-részlete arról szól, hogy hogyan szórakoztak az atlantisziak: *Iváson kap kürtével mustokat, söröket asztalán, kit az locska közben vén tökke'/tikka' szó-rakót vakolva itasson.* Őseink, ezek szerint, borozgatás-sörözgetés közben, a hozzájuk hasonló vén tökösökkel és/vagy tyúkokkal locsogva, szó-rakót vakolgatva, rejtve/fejtve szó-rakoztak. Lám, milyen óriásit fejlődött az emberiség négyezer év alatt! Ma már az ember, ha szórakozni akar, az eszét nyugodtan otthon hagyhatja: a bingó és a nyerőgép (egy barátom szerint nyelőgép) csak az erszényünkre kíváncsi. Pedig a #205 felirat tanúsága szerint: “*Szó-rakóban á'dott ész, szótag kincs.*” A ránk maradt minószi emlékek ezeknek szórakó szórakozásoknak az emlékei, ugyanis a jól sikerült, oda-vissza olvasva frappáns szóvirágokat féldrágakőbe vésték és jóformán csak ezek a „pecsételők” élték túl a katasztrófát. A Faisztoszi Korong ennek a szórakó játéknak a csúcsa, tíz különböző irányú értelmes, noha kissé léha tartalmú olvasattal.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Visszakanyarodva a kőkörökhöz, Stonehenget, a legismertebb ilyen építményt Dr. Gerald **Hawkins** amerikai csillagász 1963-ban, az akkor legerősebb IBM 704-es számítógéppel kielemzve megállapította, hogy Stonehenge egy óriás csillagvizsgáló a nap- és holdfogyatkozások előrejelzésére. Hawkins kutatásait a nagyra becsült angol csillagász, Sir Fred **Hoyle** vizsgálta felül és arra a megállapításra jutott, hogy Stonehange a *Naprendszer modellje*. Az építmény tehát alkalmas pontos csillagászati táblázatok elkészítésére, melyek a Stonehenge latitudóján hajózoknak segítené viszonylag pontosan meghatározni a hajó longitudóját és ezzel pontos helyzetét. Ilyen táblázat azonban eddig nem került elő, pedig táblázatok tömkelegét kellett volna elkészíteni minden hajó számára.

A dolog ugyanis úgy működne, hogy a kőkörök már említett során – Nabta (Egyiptom), Xaghra (Gozo - Málta), Montalbano (Szicilia), Cromleque dos Almendres (Portugália), Er Lannic (Franciaország), Stonehenge (Anglia), Callanish (Lewis - Skócia) és a többin – mint adott és könnyen bemérhető földrajzi szélességeken, a szélességnek megfelelő táblázat segítségével lenne a tengeri tájékozódáshoz nélkülözhetetlen hosszúsági koordináta bemérve. Attól félek, hogy ez így kivitelhezhetetlen vállalkozás lenne: ahány „csillagvizsgáló" annyi táblázat, legalább négyéves előrejelzéssel a főbb csillagászati eseményekről. Túl bonyolult és ormótlan ahhoz, hogy ezt egy hajón gyakorlatilag meg lehessen valósítani. Amellett kérdés, hogy mennyire jellemzőek ezeknek a „csillagvizsgálóknak" a földrajzi szélességei a Golf-áramlat és az uralkodó szelek viszonylatában, mennyire fedik a szokott, óceánt átszelő útvonalakat.

A választ arra, hogy pontosan mi volt a kapcsolat – ha volt – a „csillagvizsgálók" és a gyakorlati tengeri tájékozódás között, szerintem, másutt és más összefüggésben kell keresni.

Hun csillagok

Két címszót idezek egy szótárból, melynek hivatkozásait bizonytalanság övezi. Amennyiben a megjelölt források valódiaknak bizonyulnának, azok a szittya-hun-magyar csillagászat hihetetlen fejlettségéről tennének tanúbizonyságot.

Vahan Anhaghth **Astvatzaturian** : ASHKATAN B – CHUNONOGUR BARRILD című Szittya-Hun szótárában ZK (Société Arménienne de Zarytos: „Kozmológia") és SG (Shareza-i Szurb Khács örmény kolostor: ún. „Guidebook") forrásmegjelöléssel találjuk a következő címszót: **Egazdigh** ***Polaris (sarkcsillag)***.

Az **ég** gyök tükörszava **gé** a **Ge**a, **ge**o- szavakban szerepel és köti össze az Eget a Földdel. Az ég gyökhálózatához tartoznak az **ag, ig, ügy** gyökök. Az **ég**i **agg**astyán **eg**ész éjjel **ig**en **agg**ódva **ügy**el álmunkra, sohasem nyugszik le. A **kör** amit a Föld elképzelt tengelye leír olyan mint egy **kor**ona a Föld felett, melynek két fényes **ág**a, **ag**ancsa van: Aveni és **Eg**azdigh. Jelenleg az *Egazdigh*-hez *Igaz(o)dik* az egész égbolt! Sőt igazodunk hozzá magunk is, helyzetünk földrajzi szélességének meghatározásakor.

A Polarison megy át egy elképzelt „*pole*" (=rud) az angoloknál. Mivel mi kis nép lettünk, a Föld képzeletbeli forgástengelye is csak egy kicsinyített **pál**, egy **pál**-ca, azért az osz-**lop**-ban megfordítva még nagyra tartjuk. A pálca ügyesen forgatva fonja és gombolyítja a fonalat, ezért *orsó*nak hívjuk, akárcsak a rokka azonos szerepű részét. Láttam asszonyokat orsópálcával fonni-gombolyítani: a pálca egyszerre pereg és végez ingómozgást ügyes ujjaik között, a pálcára felgöngyölődő fonal pedig a Földgolyóra emlékeztet. PáL családja: PaLangol, PáLYa, PáLYázás, BaLLag, BoLyong, BeLLõke, BiLLeg, BöLcsõ, stb. A polus másodlagos értelmezés: a Föld felszínének azon ellentétes pontjai, melyeken a képzeletbeli pálca áthalad.

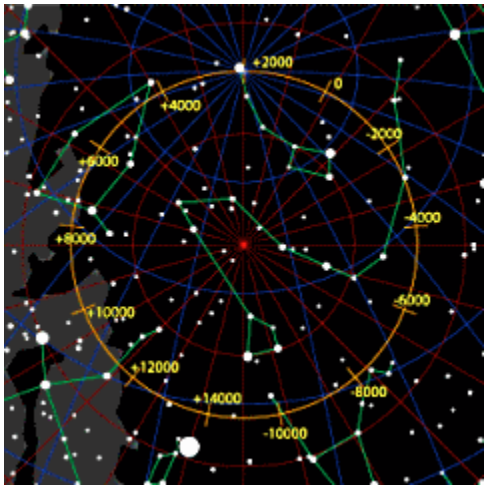

Polaris Egazdigh = **PoL-aRiS eGaZ**(o)**DiGH** < **PáL**(ca)**oRSó iGaZoDiK:** az a csillag amihez az *orsó pálca igazodik.* – ez olyan tökéletesen foglalja össze egyetlen névben a csillagászat néhány alapvető elemét, hogy tanítani kellene az egész világon. De mielőtt ezt megtenné valaki, had hívjam fel a figyelmét egy kis, mintegy ezer éves hibára, a Polaris (α Ursae Minoris) csak kb. egy évezreddel Atilla nagykirály halála és a hunok eltűnése után lesz sarkcsillag, de leghamarább IX. századtól. A *Stella Polaris* név először 1492-ben Velencében, az úgynevezett *Alfonsine Tables*-ben kerül leírásra. Atilla korábban a *Kochab* (β UMi) volt közelebb a csillagászati sarokponthoz. (Ez az ellentmondás egyértelműen arra utalna, hogy a hun szótár egy ügyes tréfa csupán, ha nem tudnánk, hogy a II. századi Claudius Ptolemaiosz csillag katológusa legkorábban a VIII., de inkább a XI. században készülhetett – vagy jobbik estben: ekkor lett átjavítva – Anatoly Fomenko, a moszkvai állami egyetem tanszékvezető tanárának aligha cáfolható állítása szerint. És nem Fomenko az egyedüli, aki kételkedik a ma használatos időszámítás évszámaiban.)

A Sarkcsillag másik neve Göncöl < göm-cöl(öp), cölöp melyhez kötve

© Copyright Mikes International 2001-2014

gömbölyögnek (körbejárnak) a szekerek, a Göncöl Szekerek.

A szótárban az **Aveni *Vega (csillag)*** címszónál a fenti forrásmegjelölések mellet SE is szerepel (Shareza-i Szurb Khács örmény kolostor: „Eposz").

Az **AV**eNi rajta van azon az **öV**-öN, **íV**-eN melyet a Föld forgástengelye körbejár kb. 26000 **éV**eN-ként (***precession***). Ez a nagy-**év-öv** csillaga, aki erről a tényről tud, az évezredekben lát, gondolkodik. 12000 év múlva ismét AVeNi (az ÖVöNi csillag) lesz a sark-csillag, mivelhogy **Aveni** a ***Vége***(!) a Föld tengelye által az Égre rajzolt öv azon átmérőjének, mely Egazdighnál, a Sarkcsillagnál kezdődik.

A csillagos égbolt ilyen mélységű ismerete nem a hunok hullócsillagszerű tündöklése és gyors eltűnése alatt született a semmiből és vált semmivé. Évszázados megszakitás nélküli megfigyelésen alapuló tudásról van szó, melyet értelmezni és megmagyarázni csak a kőkörökhöz kötött több ezer éves folyamatos műveltséggel lehet.

A bronzkorban a **Sárkány (*Dragon*)** csillagkép α-ja, a **Thuban** volt a sarkcsillag, ez a csillag volt az *égi függőón csúcsa*, más szóval csúpja (lásd *csuporít*), vagyis THuB-aN volt a CSúP-óN, de lehet TöV-óN is, a függőón tője vagy töve. Majd hosszú ideig, mintegy háromezer évig a sarkon nem volt csillag. Ez idő alatt az északi sarkponthoz legközelebbi csillag **Kochab** volt, β-UMi, igaz 5-8° nem elhanyagolható eltéréssel, noha ennyi eltérést az iránytű is mutathat, mivel a mágneses és a földrajzi sarok nem azonosak. Nevének eredete ismeretlen, mondják a szakértők. Segítünk: KoCSaB vagy KaCSaB (> KaCSiBa) lőcslábút, általában lőcsszerűen meggörbült valamit jelent, itt: a *Kis* Göncöl*szekér* lőcsét. (KoCS/KaCS gyök + ab képző, mint kasz-ab, dar-ab.)

Claudius Ptolemaiosz *Geographika* című műve sem kevésbé ellentmondásos mint a már említett csillag-katológusa, az *Almagest*. Módszereinek és eszköztárának ismertetéséből kivilláglik, hogy a görögök és a rómaiak nem ismerték a földrajzi hosszúság pontos meghatározásának módszerét, ennek ellenére térképe 152 kiemelt helyzetű pontjának koordinátái majdnem mai pontossággal lettek meghatározva. Itt nem lehet azzal kimagyarázni ezt a gyanúsan nagy pontosságot, hogy a későbbi másolók feljavították a fontosabb földrajzi pontok a koordinátáit, mivel erre a teljes feltérképezett világra egységes módon – módszer híján – a XIX. századig nem volt lehetőség. Ennek a rendkívüli pontosságnak az lehet a magyarázata, hogy Ptolemaiosz az alexandriai könyvtárban elfekvő régebbi, minószi/atlantiszi térképeket rajzolt át, sőt hivatkozott is a szíriai születésű, Tyrei Marinatoszra, aki elsőnek alkalmazott valódi koordinátákat.

Az Ó-Világot behálózó kőkörök egy jó része valóban csillagvizsgálóként működhetett és a szkíta mágusok képesek lehettek a földrajzi hosszúság pontos mérésére. A kőkörök rendszere elegendő szilárd viszonyítási pontot adhatott nagyon pontos térképek készítéséhez. A délkör meghatározásának esetleg olyan módszerét is ismerhették mellyel a kőkörökön kívül is eltudták végezni a hosszúság pontos meghatározását, így akár a tengereken is. Az akrotiri freskó csodálatos gályái, az Uluburun hajóroncsnak a világ minden tájáról származó rakománya, Ptolemaiosz hihetetlenül pontos térképei csupán utalások arra, hogy Atlantisszal egy nagyon magas műveltség süllyedt el örökre, de nem nyomtalanul. Bízom benne, hogy előbb-utóbb kiderül, hogy hogyan tájékozódtak az atlantisziak a nevüket viselő óceánon és ez a bizonyíték jöhet a tengerektől legtávolabbi sztyeppéről is. Talán éppen Ptolemaiosz köti össze említett két művével a kontinenseken otthonosan és gyorsan mozgó lovas szkítát és a végtelen óceánok hullámait meglovagló atlantiszi hajóst.

Összefoglaló

A bronzkorban Kréta uralta a Földközi-tengeri hajózást és kereskedelmet. A minósziak tengerészetükkel és hajóikkal teljesen kisajátították maguknak Ibéria, Bretagne és Cornwall, valamint az amerikai Nagy-tavak réz és ón kincsének beszállítását a keleti Mediterráneumba. Egyeduralmi helyzetük folytán hatalmas gazdagságra tettek szert, de egy óriási, soha nem tapasztalt méretű tűzhányó kitörés i.e. 1450 körül szétrobbantotta egyik fő bázisukat, Thera (Szantorini) szigetét, a robbanás okozta cunami pedig a tengerbe söpörte, szinte teljesen elnéptelenítette Krétát. Ez a történet nagyjából megegyezik Platón Atlantiszról szóló beszámolójával.

Az atlantiszi, kb. 1200 gályát számláló hajóhad egy része nagy valószínűséggel úton hazafelé értesült, hogy valójában nincs hová hazatérni. Ezeket a hajókat fogadta be Mükéne és a többi, ma Görögországhoz tartozó város, illetve Trója és más kis-ázsiai kikötők. Mindkét oldal megpróbálta szövetségesei segítségével visszaállitani az atlantiszi aranykort. A trójai háborúnak, melyben – így, teljesen érthető módon – mindkét fél ugyanazt a nyelvet beszélte, nem volt tétje: a közben beindult vaskorral okafogyottá vált, így a háborúnak csak vesztesei lehettek.

A trójai Fa-Ló MaLYában/MáLában (hasaaljában) várták a 'görögök', hogy a trójai FaL-oMoLjon, de nem csupán trójai fal omlott le, a Keleti-Mediterraneum szinte teljes anyagi, szellemi és emberi állománya eltűnt egy ötven éves katasztrófa-sorozatban: "Számos ismérv sugall esetleges földrengés-károsodást: beomlott, toldozott vagy megtámogatott falak; összelapított csontvázak, vagy holttestek az omladékok alatt; egymással párhuzamosan fekvő feldöntött oszlopok; árkádok

© Copyright Mikes International 2001-2014

elcsúszott alapkövei, és kapualjak meg falak lehetetlen szögekben dőlve vagy eredeti helyükről kimozdítva … **A régészek széleskörű bizonyítékát találták ilyen földrengés-károknak a válságos ie. 1225-1175 időszakban**. Az égei térségben valószínűleg földrengések sújtották Mycenae, Tiryns, Midea, Thebes, Pylos, Kynos, Lefkandi, a Menelaion, és Kastanas városokat; Thessalyban Korakou, Profitis Elias … és a Kelet-Mediterraneumban földrengés-kár látható többek között Trója, Karaoglun, Hattusa, Ugarit, Alalakh, Megiddo, Ashdod és Akko romjain."[9] **Amos Nur & Eric H. Cline**, *Earthquake Storms: What triggered the collapse?*

Tűzhányó-kitörés, cunami, és *földrengés-vihar* megtépázta, sérülékeny, védhetetlen várak/városok sora esett áldozatul az új bronz- és vasfegyverekkel olcsón felszerelt, de a sorozatos katasztrófák miatt gazdátlanul maradt zsoldos seregeknek, melyekhez csatlakoztak, a zűrzavart fokozandó, a szárazság és rablások következtében előállt éhinség hajtotta tömegek. Ezeket a tömegeket növelte az atlantisziból lett mükénei bányászok, kereskedők, tengerészek és más, a gyarmatokon munka nélkül maradt emberek, a *'tengeri népek'* új megélhetést kereső hajóhada.

A Platóni Atlantisz-rege nagyon is hiteles: noha nem *'egy nap és egy éjszaka'* tűnt el a birodalom népestől, de Thera katasztrófális felrobbanását követő belháborúk és az i.e. XII. század fordulója körüli kb. ötven évig tartó *földrengés-vihar*ral járó gyászos csapások szinte teljesen elnéptelenítették a Földközi-tenger keleti részének városait. Kis-Ázsiában ugyan megmaradt ideig-óráig az atlantisziak néhány utódnépe (károk, lüdök, lükik/turok, ...), de a városi-polgári lakosság akár 75%-ig menő elvesztése következtében fellépő, és a birodalom összeomlása után maradt hatalmi és népességi vákumot, végérvényesen a szemita és indo-európai népek töltötték fel.

Irodalom

- Gavin **Menzies**: *The lost Empire of Atlantis*, Swordfish, ISBN: 978 0 857 82005 1
- Benjamin **Jowett**: *Introduction and Analysis of Timaeus*, New York, C. Scribner's Sons, [1871]
- **Robert** Graves: *The Greek Myths*
- Lugossy József: *Ősmagyar csillagismei közlemény*
- Philip **Coppens** The Canopus Reveletion
- Kristin **Romey** *The vogelbarke of Medinet Habu*
- **Grandpierre** Attila**:** *A kőkörök eredete és az emberiség eltemetett őskori civilizációja*
- Béla **Lukács**: Comments on Fomenkology: My Comments No. 1.
- *Béla Lukács:* Ptolemy's Almagest and Fomenko's opinion about it
- Amos **Nur &** Eric H. **Cline**, *Earthquake Storms: What triggered the collapse?*
- Vahan Anhaghth **Astvatzaturian** : *Ashkatan B – Chunonogur Barrild*

MELLÁR, Mihály: Atlantis

This paper presents an interesting overview of the civilization of Atlantis based on archaelogical findings, historical documents and linguistic research.

~ ~ ~ ~ ~ ~

9 A number of criteria suggest possible earthquake damage: collapsed, patched or reinforced walls; crushed skeletons, or bodies found lying under fallen debris; toppled columns lying parallel to one another; slipped keystones in archways and doorways' and walls leaning at impossible angles or offset from their original position. … **Archaeologists have found widespread evidence of earthquake damage like this dating to the crucial period, 1225-1175 BC.** In the Aegean, earthquakes probably struck at Mycenae, Tiryns, Midea, Thebes, Pylos, Kynos, Lefkandi, the Menelaion, and Kastanas in Thessaly, Korakou, Profitis Elias and Gla. … In the eastern Mediterranean, earthquake damage is visible at Troy, Karaoglun, Hattusa, Ugarit, Alalakh, Megiddo, Ashdod and Akko, among other sites.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Mellár Mihály : Magyar Nagyasszony a magyarok istene

Ő boldog ***asszony istenünk***, akinek tanát az ŐS-TaN tartalmazza. Ő az életadó Előanya (a Bibliában EL(ő)), az Ő neve MaGYaR. Ezt a szót ejtik az indo-európai népek MaTeR, MaTHeR, MuTTeR, MaDRe, MaCaR, MâDaR, és további hasonló alakú szavakkal; ahányan annyiféleképpen ejtik a középső mássalhangzót, mivel sehogy sem áll a szájuk a jellemzően magyar *GY* hangra.

Ahogy a magyarban a Teremtő ANYAsága tetten érhető az általa teremtett ANYAg nevében, ugyanúgy az indo-európai nyelvekben is a MoTHeR ('*anya*') és MaTTeR ('*anyag*') megfelelői azonos gyökerű szavak. (Wiktionary: *matter* is derived from *mater* ('mother') in the sense of „source".)

Nagyon érdekes amit a Wiktionary a *mother* etimológiájáról ír:

> From Middle English *moder*, from Old English *mōdor*, from Proto-Germanic **mōdēr* (compare West Frisian *moer*, Saterland Frisian *Muur*, Dutch *moeder*, German *Mutter*, Danish *moder*), from Proto-Indo-European **méh₂tēr* (compare Irish *máthair*, Latin *mater*, Albanian *motër* ('sister'), Tocharian A *mācar*, B *mācer*, Lithuanian mótė, Russian мать (mat'), Greek *μητέρα* (mitéra), Armenian *մայր* (mayr), Persian □□□□ (mâdar), Sanskrit मातृ (mā́tṛ)).

Különösen a Proto-Indo-European **méh₂tēr* az érdekfeszítő, hiszen ez azt jelenti, hogy az indo-európai nyelvészek a *méh*-ben vélik megtalálni *mater* szó gyökét, ahová mi is jutunk ha a MaG-ot vesszük a MaGYaR gyökének. A MaG ugyanis a MéH-ben, a MéH TeR-ében TeR-mékenyül meg (G<>H). A **méh₂tēr* második összetevője a TēR >TéR, aminek űR a rokon értelmű megfelelője. A Magyar istennév tehát annyit tenne mint a MaG-űR vagy a MaG-őR, ami ugye nem más mint a MéH TeRe, a MaTHeR, MuTTeR, stb. Természetesen az indo-európai nyelvészek nem így gondolták, annál inkább hálásak vagyunk nekik a nem várt útbaigazításért.

A *mater* 'anya' jelentésű szó minden nép nyelvében az alapszókincshez, a nyelv legmélyebb rétegéhez tartozik, tehát már az indo-európai ősnyelvben is meg kellett lennie. A családi fészek elhagyásakor minden nép vitte magával ezt az alapszót is, és alakította saját szájíze szerint. No de mindegyik csak a középső mássalhangzón változtatott, mégpedig ahány annyiféle képpen, és legfeljebb elhagyta a szózáró, folyékony *r*-t. Miért? Erre a kérdésre csupán egyetlen ésszerű magyarázat kínálkozik: indo-európai ősnyelv és őshaza sohasem létezett és ezek a nyelvek egy tőlük idegen nyelv, számukra idegen hangjára reagáltak, egymástól függetlenül, mindegyik nép a maga módján.

Finnugor őshaza és ősnyelv sem létezett soha, éppezért a Marsról vagy a *mansi*-ból eredeztetni a magyart: egy kutya, egyik sem meggyőzőbb a másiknál. Ezekre kár szót vesztegetni. De akkor mi marad?

A MaG-aR, MaH-GaR, MaG-GAR, MaG-HaR sumérosan lehet, hogy jól hangzik, de magyarul értelmetlen, márpedig a magyart a magyarból kell értelmezni, nem a finnből, törökből, vagy a jobb pedigrének számító sumérból. Az aR mint áR(adat), tömeg/nép értelemben ésszerű és elfogadható. A GaR-t későbbre hagyjuk. A HaR gyök a Czuczor-Fogarasi szótár szerint elég barátságtalan szó egy nép saját megnevezésére, meghatározására pedig öngyalázó:

> HAR, elvont gyök, és eredetileg hangutánzó, s jelent erõsebb, a fogak között rezegtetett hangot, és általán valamely horzsolást, (mint a német *scharr*-en), mely ennél fogva hasonló hangot adó lelketlen tárgyakra is átvitetik. ... CzF

Sokkal szerencsésebbnek mutatkozik a HaR-ral rímelő HáR gyök:

> HÁR, (ho-ar v. ho-kar, V. ö. HAR); elvont törzs, melynek gyöke a felületet, tetõt jelentõ *ho* (haj, héj), egybeolvadván az r hanggal, vagyis ar vagy har szótaggal, az egész jelenti valamely tárgy felületének érdes, sérzõ, horzsoló, karczoló, hersegõ voltát vagy mûködését. Származékai*: hárít, hárúl, hárs, hártya* stb. Megvan a latin *cortex*, szanszkrit *karsz* vagy *kart* (választ, hasít), honnan: *karttisz* (bõr), hellén *κρως* stb. szókban, s rokona magyar vékony hangu *kéreg* szó *kér* törzsével is. CzF

A MaG-HáR *maghártyá*t, a mag bőrét vagy burkát jelentené, vagyis az anyaméhet. Mégiscsak jó helyen kutakodnának az indo-európai nyelvészek? Zárjuk a kört, és nyissunk egy újabbat, ezzel a kevésbé ismert CzF címszóval:

> NÁDRA, fn. tt. nádrát. A latin *mater* vagyis *matrix*, talán közelebbrõl az olasz *madre* után módosúlt szó, máskép: *mádra*. Magyarosan l. MÉH (2), és MÉHANYA. CzF

MÁTRA (méh), ó-görög *μέτρα*, szittya-dór *mátra* (anyaméh). **Aczél** József *Szittya-görög eredetünk*

© Copyright Mikes International 2001-2014

És itt Czuczorékat szembe kell fordítani önmagukkal, ugyanis a magyarban a NaD/NáD/NeD/oD gyökre épülő szócsalád minden tagja kapcsolatba hozható a méhvel. A NáD a NeDves NeDrek/MeDrek Növénye, melynek szára, a NaDrág szárához hasonlóan oDus, üreges akárcsak a NáDra és a hozzávezető hüvely. NeDvek nélkül a NáDrában nincs sem megtermékenyülés, sem Növekedés, NeDély nélkül szellemi üDeség sincs. Amellett a NáD NaGY azaz magas, a NaGY-asszony, a MaGasztos MaDre pedig az anyagi világ teremtője.

A fenti NaD/NáD/NeD/oD gyökök családjába már beírtam a NeDer-rel azonos értelmű MeDer szót is, bővítsük hát ki a sort a MeD/MaD/MáD gyökökkel, mivel láthattuk, hogy a CzF NÁDRA címszavával teljesen azonos értelmű a MÁDRA szavunk, ennek pedig anagrammája a MADÁR!

MADÁR, ... Mi e szó elemzését illeti, több ismeretes nyelvekben a madarat vagy tojó, vagy repülõ, vagy mindkét tulajdonságáról nevezték el. Tojásra, vonatkoznak talán a vogulfinn: *oija* madár, és lapfinn: *aiva* tojás. Repülés viszonya van a hangokban is egyezõ szanszkrit *pat*, honnan: *patámi* (szállok, repülök; esem) és *patat* v. *pataga* (madár), között; így a hellen *πετομαι*, *πτενος*, *πτερον* és a szláv *ptá*k; továbbá a német *Vogel* és *fliegen* s a latin *volare* és *volucris*; s a repülés suhanó hangja után talán a török *kos-mak* (szaladni) és *kus* (madár) között, melyhez tartozik a magyar madárüzõ *hess*! repülj. 1) **Amennyiben *madár* v. *madar* szóban a tojás, vagyis *mony* (tikmony, lúdmony stb.) alapfogalma látszik rejleni, gyöke *mad*, gömbölyübben *mod*, mint Dunán túl némely vidéken ejtik, *modár*, rokon a *mogy*; *mogyoró*, tájdivatosan *magyaró*, *magyal* v. *mogyal* (bogyótermõ fa), a *mony*, *bod*, *bogy*, *bogyó* szókkal, mint melyekben alapfogalom a gömbölyü alak.** Ide tartozik a hímgolyót jelentõ finn *muna*, *muno*, *munyi*, *mok*. Másik alkotó része *ár* v. *ar*, ha a hasonló képzöjü sudár, hinár, bogár, csapodár stb. szókkal hasonlitjuk össze, úgy látszik, nem egyéb, mint az alapszó tulajdonságát jelentõ képzõ *ár* v. *ar*; **e szerént *madar* am. *madó modó* v. *mada moda*, azaz *tojó* t. i. állat**. 2) Ugyanezen *ár* képzõvel amennyiben *mad* mozgást, különösebben emelkedést jelent, az emelkedési vagy repülési tulajdonság jelöltetnék. CzF

Ide kívákoznak még az angol *bird* 'madár' és *birth* 'szülés' szavak, mivel ezzel magyarkodás nélkül, angolkodással(!) vezethetem be a következő idézetet a Képes Krónikából: „Az Úr megtestesülésének 677. esztendejében, Attilának, a magyarok királyának a halálát követő 104. évben, III. Konstantin császár és Zakariás pápa idején, amint az meg van írva a rómaiak krónikájában, a *magyar*ok másodszor is kijöttek Szkítiából az alábbi módon. Eleud, Ugek fia Szkítiában Eunodbilia leánytól egy fiút nemzett, kit Álmosnak neveztek el arról az eseményről, hogy anyjának álomban úgy tűnt, egy *madár*, héja formájában jőve, őt teherbe ejtette, és hogy *méh*éből egy sebes patak indult meg, de nem a saját földjén sokasodott meg. Ezért történt, hogy *ágyék*ából dicső királyok származnak. Mivel pedig a sompniumot nyelvünkön alm-nak mondják, és hogy maga a születés álom által volt előre bejelentve, ezért hívták őt magát Álmosnak, ki volt Eleud, ki volt Ugek, ki volt Ed, ki volt Csaba, ki volt Etele [...] fia." Az eredeti latin(!) szöveg összeköti a *magyar*, a *nádra*/*mádra* (itt *méh*-nek fordítva), a *medence*/*meder* (itt *ágyék*nak fordítva) és a *madár* szavakat. Sőt, a szöveg tovább megy és burkoltan ugyan, de utal Alma Materra, a nagylelkű, jótékony Istenanyára, aki a kereszténység felvétele után Bodogságos Szűz Márai lesz, eredeti nevét, a Magyart átengedve a Kárpát-medencében újra államot alapító nemzetének.

A születés *álom* általi megjövendölése azt jelenti, hogy *Alma* Mater kegyelméből, a magyarok Istenasszonyának ajándékaként lesz *Álmos*, az új-régi *állam*-alapító turul nemzetség szakrális, szent turultól származó ősapja. Az *állam* *almá*ja nem véletlenül, vagy csupán elvontan, szimbólikusan jelképezi a magyar *állam*ot, teszi ezt nevével is, mely rímel az *állam* szóval. (A magyarban a jelképek *beszélnek* magyarul!)

A turul is ugyanilyen szervesen épül a képbe, ez a madár volt ugyanis Kis-Ázsiában a trójai háborút és a '*tengeri népek*' mozgolódását követő zűrzavaros időkben mintegy ezer évig fennálló Lycia jelképe. Lycia egy 23 városállamból álló összefonódás, liga (Lycian League), a turok magyar nyelvén: ᛏᚹᚷᛗᛖᛚᛖᛊᛇ – *trm̃milise* – *TuR áLLaMI LÍSZE*. A *lísze* vagy *lésza* alapjelentése növények ágaiból vagy száraiból összefont szövedék vagy fonadék. Ez a *lísze/lésza* lesz kissé elferdítve *Lycia*, lágy *c*-vel (lüszia), míg kemény c-vel ugyanez a szép magyar szó lesz a *lüki* népnév, illetve *liga/league*, a lüki államforma megnevezése.

A lüciai sírfeliratokon gyakran előforduló *trm̃mili* nem az előző név ragozatlan változata, ahogy a kutatók gondolják, hanem a Tur állam jelképe, a TuR áLLaMI öLÜ, ahol ölü az ölyv régi neve. (A név vonatkozhatott a sólyomra is.)

Ha a *tur állami ölü*-ből kihagyjuk az államit, marad a *tur-ölü* > *tur-olu* > *turulu* > *turul*, vagyis a magyar *turul madár* azonos a turok/lükik nemzeti jelképével, a *tur ölyv*-vel. E turul madár tanúsága szerint Atilla és Árpád a Tur Állami Lísze évezredes tapasztalataival a *tar*solyában fogtak államalapításhoz. *TuRK* népnevünk is ugyanebben a tarsolyban érkezett, hiszen a Bizánchoz tartozó *TuRoK TuRK vagy TRáK* nyelvét beszéltük.

Kétségtelen, hogy Kálti Márk (és Anonymus) magyar forrásból merítettek, sőt még azt is leszögezhetjük, hogy ez a forrás kihagyásos módszerrel íródott. Ez a módszer ugyanis sugallja az egymással rímelő szavak/gyökök alkalmazását.

© Copyright Mikes International 2001-2014

A fentebb már említett angol *bird* és *birth* szavak rímelését érdemes kissé tovább fejtegetni: *bee* 'méh'; *bear* 'medve, bír, szül, hord, visel'; *berth* 'odu' (hállóhely, „probably from a special use of *bear*" (Oxford dictionary)); *berry* 'bogyó'. A MeDve formailag mégcsak beillik valahogy a fenti N_D/M_D szóbokorba, no de tartalmilag? A válasz elcsépelt: a *med*ve szereti a *méz*et. Az angol szó többi jelentése is magáért beszél, vagy talán mégsem? Segítek: a *szül*etendő csecsemőt a *visel*ős anya az anyaméhben *hord*ja ki. És az sem olyan egyértelmű, hogy a mézgyüjtő méhnek mi köze van az anyaméhhez. Több mint gondolnánk, - írja dr **Végvári** József „*És mégsem mozog...*" című dolgozatában. (Röviden, de nem a dolgozat elolvasása helyett: a *méh* a virágot *megtermékenyíti*, az (anya)*méh*ben a petesejt *megtermékenyül*. MéH-HíM tükörszavak!) A *berth*-ben, különösen a régebbi hajókon, csak annyi hely volt és aludni is csak úgy lehetett mint az anyaméhben! A *berry*-k (bogyók) méhszerű burokban érlelik levecses gyümölcsüket.

A *bee* és a *méh* nemcsak azonos jelentésű szavak, hanem azonos alakúak és azonos eredetűek is. A *b* és *m* ajakkal képzett, rokon hangok és felcserélődhetnek mint pl. a *m*ese *b*esze, *b*ekeg *m*ekeg, *b*ee! *m*ee! *b*ankó *m*ankó szavakban. Tudni kell, hogy az angol írás régente fonetikusabb volt, közelebb állt a kiejtéshez, így az *ee* és az *éh* hangzása azonos volt.

A *to* ***be*** 'LeNNi' létigével rímel az eLLeNi/eLLNi (szülni) ige, a ***bee*** 'MéH' szóval rímel a MéHe (szül, lásd Aczél, 128. oldal), megelőzve az angol ***bear*** (*borne, born*) 'szül' jelentését. És ezzel még nincs vége! Ki gondolná ugyanis, hogy az angol ***bear*** (ejtsd: *bír*) ige *bír* magyar kapcsolatokkal is! Ez az írás talán még *elbír* egy kis kitérőt a *bear* szó eme kapcsolatainak a felvillantására:

1 : to accept or endure (something) [+ *obj*] ▪ He *bore* [=*tolerated*] their insults patiently. Türelemmel bírta *(elviselte)* támadásaikat. – usually used in questions and negative statements with *can*, *can't*, *could*, and *couldn't* ▪ He *could* hardly *bear* [=*stand*] the pain. Nehezen bírja *(tűri/állja)* a fájdalmat. ▪ I *couldn't bear* his behavior. = His behavior was more than I could bear. Viselkedéssük kibírhatatlan.

2 [+ *obj*] **:** to be worthy of (something) **:** to deserve or allow (something) ▪ a joke too silly to *bear* repeating [=a joke that is too silly to be worth repeating] Ez a vicc nem bírja el *(nem éri/érdemli meg)* a nyomdafestéket. ▪ It's so horrible it doesn't *bear* thinking about! [=it's so horrible that I don't want to think about it] Rá se bírok *(akarok)* gondolni olyan szörnyű.

3 [+ *obj*] **:** to assume or accept (something, such as cost or responsibility) ▪ The company agreed to *bear* the costs/expenses. A vállalat elbírja *(tudja vállalni)* a költségeket.

4 [+ *obj*] **a :** to have a surface on which something is written, drawn, etc. ▪ a letter *bearing* the date of 1900 a levél 1900-as dátummal bír *(visel/hordoz)*

b : to have (a name, price, etc.) ▪ He *bore* the name (of) John. A János név bírtokossa.

5 [+ *obj*] **:** to produce (something) ▪ a bank account that *bears* interest = an interest-*bearing* bank account bankszámlája bír *(termel v. jár?)* némi hozadékkal

6 [+ *obj*] **:** to support the weight of (something) ▪ How much weight is that wall able to *bear*? Mennyi súlyt bír ki ez a fal?

Hát nem furcsa „*véletlen*", hogy a *bear* '***bír***' ige az angolban is és a magyarban is több jelentéssel ***bír*** és ezek közül jó néhány egyezik? Két nyelv „rokonságának" egyik legfontosabb ismérve a több jelentésű szavak több jelentésének egyezése. Ezért, aki a fenti bekezdés után is még képes hinni a finnugor, török, sumér, hottentotta, vagy – esetleg félreértve e párhuzamokat – angol nyelvrokonságban, azzal mindent meg lehet etetni: óbi őshazát, révületbe részegülő sámánok körül makogó, törzsközösségi színten élő, ázsiai vadbarbár ősöket, akiket 907-ben, mint gyomot, akartak a magas műveltségű egyesült európai hadak kiírtani... De hagyjuk a zsörtölődést, itt most nem erről van szó.

Ezek az összefüggések nem maguktól értetődőek, de ha két ennyire távoli nyelvben mégis hasonló rendszerbe foglalhatók akkor véletlenről még vélelem szintjén sem beszélhetünk. Ezek bizony szerves összefüggések. Miért ennyire fontos a rendszer, a rendszerűség kimutatása? Az ok nagyon egyszerű: gyakorlati, *észlelésen*(!) alapuló tudományos ismeretet a világ valamely dolgairól csak azok rendszere és a rendszert működtető mechanizmusok megismerése révén szerezhetünk. „A tudás tudományának (*cognitive science*) alaptétele, 'hogy a gondolkodást az agy értelmezési szerkezeteként értelmezzük és azon számítástechnikai műveletekként, melyek ezekre a szerkezetekre hatnak.'"[1] **Thagard**, Paul, Cognitive Science, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2008 Edition), Edward N. Zalta (ed.)."

1 The central hypothesis of cognitive science is that thinking can best be understood in terms of representational structures in the mind and computational procedures that operate on those structures.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Csupán egyetlen „tudományt” ismerek, amely ezzel az alapvető meghatározással szembemegy: ez a hivatalos magyar nyelvtan, melynek alaptétele, hogy a magyar nyelv egy szedett-vedett szavakból, ész nélkül összetákolt sufni-nyelv, melynek vak és süketnéma kontárjai néha ugyanazt a szót több nyelvből lopkodták össze (lásd rag[1][?fgr tőből] és rag[2][szláv], vagy ér[1][?tör] és ér[2][fgr], stb.).

Térjünk vissza az állítólagos MaG-HaR második tagjához. A HaR magashangon HeR, egy nagyon gazdag szóbokor gyöke:

HER, 1) Elvont gyök; jelentése erõ, különösen férj- v. hímerõ, s rokon a görög *ανηρ*, latin *vir*, német *Herr*, török *er*, *erkek* stb. szókkal. Származékai *here*, *herél*, *hergel*, *hersent*, *herész*, *heréczel* stb. 2) Elavult fn. mely csak öszvetételben és némely belõle képzett szókban divatozik, s jelentése: fû v. fûféle növény (cser, sarj), s megvan különösen a latin *herba* szóban is. Ide tartoznak: *lóher*, (túl a Dunán), *hervad*, *herkél*, *hernyó* (her-nyû), *herehura* stb. Rokonai *har*, *haraszt* szóban, *hir*, *húr* a növényeket jelentõ *gólyahir*, *csíbehúr* szókban. V. ö. **SARJ**, CSERJ. ... CzF

Vegyük külön gorcső alá ***here*** szavunkat, mely régen jelentett férfit, hímállatot, innen maradt fenn a *hereméh*, vagy egyszerűen *here*. A herét miután az anya-méhet, más szóval méhkirálynőt megtermékenyítette, a munkás méhek elzavarják vagy megölik, aki nem gyüjtöget ne is egyék alapon. Innen átvitt értelemben, a munkátlan embert herének szokás mondani. Ugyanez a *here* szó, szűkebb értelemben, hímállatok nemző részét jelenti, azt a tojáshoz hasonló, s egymásba szövődött edényekből és csövekből álló magtartót a férfiaknál és hím állatoknál, melyet máskép *tök*nek vagy *tojás*nak is hívunk.

A HeRe szó többszörös kapcsolódását az előbbi szóbokrokhoz felesleges lenne külön kifejteni, magától értetődő, azért talán nem árt rámutatni az angol *he-him* ’ő-őt’ (*him*nemű); *she-her* ’ő-őt’ (nőnemű) névmásokra. De lépjünk tovább, bővítsük a kört egy ógörög istenség nevével. Robert **Graves** írja a következőket a *The Greek Myths* című művében (33. oldal): “*Héra* neve, noha rendszerint a ‘*lady*’ (’úrnő’) görög megfelelőjének veszik, lehetett eredetileg *Herwa* (‘Védelmező’). Ő a hellének előtti kor *Nagy-Asszonya*.”2

Első hallásra bizarr gondolatnak tűnhet *Hera* Nagy-Asszony nevét a *here* szóval azonosítani, hiszen a here éppenhogy a férfiak ivarszerve. Ez kétségtelen, de figyeljünk csak tovább Gravesre (7. oldal): “Amikor a hitregei (mitológiai) és álmitológiai elbeszéléseknek prózai értelmet ad az ember, akkor mindig gondosan kell figyelnie a nevekre, a törzsi eredetre, és az érintett személyek sorsára; és vissza kell billenteni a szertartás színi műfajába, amit kísérő elemei néha sejtetnek más mondával való hasonlatosságukkal, de egészen más adomázó fordulattal, fényt derítve mindkettőre. A görög mitológia tanulmányozását annak a fontolgatásával kellene kezdeni, hogy milyen politikai és vallási rendszerek álltak fenn Európában az északról és keletről betolakodó árják előtt. Az egész újkőkori Európa, a fennmaradt műtárgyakból és mondákból ítélve, feltűnően egységes vallási eszmerendszerrel rendelkezett, melynek alapja a sok címmel felruházott *Anya-istennő* (*Mother-goddess*), akit Szíriában és Líbiában is tiszteltek.

Öreg-Európának nem voltak istenei. A *Nagy-Asszonyt* halhatatlannak tartották, öröknek, és mindenhatónak; és az apaság fogalma nem volt a vallásos tanok része.”3 Magyarán, Az Anya-istenre hárult a megtermékenyítés is! Ő egyszerre volt *anya-méh* és *here-méh*, röviden ***here***, görögösen **Hera**, de például Platón Timaioszában így: **Here**!

Magyarosan pedig MaG-HeRe, melyből önhangzó harmonizálással alakult ki MaGYaR, igaz? Lehet, de nem valószínű, a G+H>GY hasonulás elégé hihetetlen. Sokkal valószínűbb, hogy az előbbiekkel rokon értelmű MaD illetve SaR(j) szavak összevonásában, a MaDSaR-ban, a DS összeolvadt egyetlen DZ hanggá és ez a DZ (amely kiejtésre /^{d}z/ azonos a görög ζ (zeta) hanggal) lágyult magyar GY-vé. Magyar tehát MaD-SaR, madból vagy tojásból sarjadtat jelent, de lehet sár-ból sarjadt is, az angol *MuD* (ejtsd: mad) szó jelentése ugyanis sár. (*Sárból lettél, porrá válsz!*)

A magyar nyelvben a MéZ-hez hasonlóan módosulva (D>Z), mint MáZ/MáZol maradt meg ez a sár jelentésű *mud* szó.

MÁZ, ... Ha a máz szóban alapfogalmul azon tulajdonságát veszszük, hogy eredetileg híg és folyó természetû, úgy azon szókkal áll rokonságban, melyeknek *maz*, *masz* gyöke valami folyóst, nedveset jelent, mint *maszat*, *maszog*, *mazúr* (mocskos). Ugyan a mondott tulajdonsága miatt *mász* igével is tekintethetik azonosnak. Egyébiránt rokon hozzá a latin

2 Hera's name, usually taken to be a Greek word for 'lady', may represent an original *Herwa* ('Protectress'). She is the pre-Hellenic Great Goddess.

3 When making prose sense of a mythological or pseudomythological narrative, one should always pay careful attention to the names, tribal origin, and fates of the characters concerned; and then restore it to the form of dramatic ritual, whereupon its incidental elements will sometimes suggest an analogy with another myth which has been given a wholly different anecdotal twist, and shed light on both. A study of Greek mythology should begin with a consideration of what political and religious systems existed in Europe before the arrival of Aryan invaders from the distant North and East. The whole of Neolithic Europe, to judge from surviving artefacts and myths, had a remarkably homogeneous system of religious ideas, based on worship of the many-titled Mother-goddess, who was also known in Syria and Libya.
Ancient Europe had no gods. The Great Goddess was regarded as immortal, changeless, and omnipotent; and the concept of fatherhood had not been introduced into religious thought.

© Copyright Mikes International 2001-2014

madeo, mador, s vékony hangon a magyar *med, ned*, ismét vastag hangon a német *nass*, és a magyar *áz*-ik. Megegyezik vele a szláv *maz, mazati*. CzF

Tehát egyetlen szóban benne van szinte az összes ismert származáselmélet, a sumértól az egyiptomin és a zsidón keresztül Darwin elméletéig: akár tojás, akár sár a MaD szó értelme, abból SaRjad, SZáRmazik az emberiség. *A MaDSaR > MaDZaR > MaGYaR szóban minden benne van: sara és sarja vagyunk a teremtőnek nevében is!*

A sumér GaR-ral rímel a GáR (elavult önh. ige, am. jár, ballag. Innen lett: garat, ami a felöntött gabonát lejárja v. járat-ja. CzF), de akkor már sokkal valószínűbb e szónak a JáR változata: akár MaG, akár MaD az első szó, a JáR szavunk hozzáadásával, a G illetve a D hangok *j-sítődnek*, a lehető legtermészetesebb módon lágyulnak bele a GY hangba. Az összetett szó jelentése: (kétlábon) JáRó MaG-ból vagy MaD-ból (sárból vagy agyagból) lett lény. Sem többlet, sem hiány, minden hang a helyén van, de ... a mater/mother/madre stb. következetes *e* önhangzója még magyarázatra vár.

Jer/jere a jár ige rendhagyó parancsoló módja. A JeR/JéR/GYeR gyök a CzF szótárban elégé szégyenlősen búvik meg, pedig a gyök három alakja egyértelműen csak a magyarban áll össze azonos jelentéssel:

JÉRCZE, (jér-cze, szlávul: jaricza) fn. tt. jér-czét. Gyöke jér, v. jer, melyből cze kicsinyező képzővel lett: jér-cze. Jelent fiatal tyukot, vagy fiatal nőstény csibét. *Kis jérczék. Már tojni kezdenek a jérczék is. Hogy ez a jérczecsibe?* Túl a Dunán némely vidékeken: gércze.

JERKE, (jer-ke, szlávul: jarka) fn. tt. jerkét, Jelent nőstény bárányt. Kriza J. szerint a székelyeknél egy éves kecske. *A jerkéket elválasztani a kosoktól. A jerkék farkait elmetszeni.* Néhutt összetéve: jerkebárány. 'Gyerek' szóval azonosnak látszik.

GYER, (1), elvont gyök, melyből gyer-k v. gyer-ìk, gyer-m-ek szók erednek. Rokon vele a jerke és jércze szók gyöke, távolabbról: cser, cserj, sar, sarj, (mint fiatal növényzetek). Megvan a latin *germen*, s franczia *germe* szókban is. A csagataj nyelvben *dser*, am. gyerek, fiú, legény. (Abuska). Általán jelent fiatal állatsarjadékot, ivadékot, különösen emberi magzatot.

A MaG/MaD + GYeR/JeR = MaGGYeR/MaDJeR > MaGYeR > MaGYaR képlet mindenféle nyelvészeti trükközés nélkül hozza mindazokat a szóalakokat melyekkel a dolgozat elején találkoztunk, jelentése pedig egyértelmű: a *mag*ból és/vagy *mad*ból (tojásból vagy sárból) született/teremtett *leánygyermek*, mindannyiunk ***ősanyja***. Ő az *Előanya*, a *Nagy Asszony* akinek anya-méhéből/mátrájából származik az emberiség.

Az egyiptomiak NuN/AN/ON/ÉN vagy a mezopotámiak AN/ANu isteneinek nevét az indo-európai nyelvészek csak találgatják, meg sem próbálva, hogy a szónak mély értelmét, a név kiválasztásának ésszerűségét is megválaszolják. A két név az ANYA szóban nyer mélyebb értelmet, az ANYAgi világ teremtőjeként. Ő az aki öröktől ***vAN***, ő az *őskáosz*, az *ősóceán*, ezért személytelen. Ő az aki – az anyasági társadalom korában – az anyagból megalkotta *MaGYaRt, az Előanyát, akit mint* ***isteni személyt*** *ismerünk* (képzeletünkben asszonyként megjeleníthetünk), akit tisztelünk és imádunk. (Érdekes „véletlen", hogy az egy/***el***ső az indo-európai nyelvekben: *ένας/ένά, unus, un, one, eins, een,...* de talán még különösebb „véletlen", hogy *ένά* (*egy/első* görögül) *és Éva*, valamint görög megfelelője: *Εὐα* formailag (betűk szerint) is nagyon hasonló, a görög alfabéta *ν* (N) és *υ* (Y) valamint a latin abc *v* (*V*) betűinek hasonlósága miatt. Az *en, ene*, (eme, anya) gyökből alakult ki az *ellik* szavunk: en-lik = anyává lesz. A bibliai EL lehet ELLő is. A szó sszonyokra aljas felhangja újabbkori ragadvány.)

Öreg Európának nem voltak istenei a Nagy Asszonyon kívül, akinek a neve Magyar-Mater-Mather-Madre-Mâdar... R. Graves értelmezése szerint a hellén(?) aeol és ion törzsek inváziója békésen folyt le. A Balkánról beszivárgó csoportokból fokozatosan kialakult egy *katonai arisztokrácia* a hellének előtti *női theokrácia* mellé. Ez tükröződik az ismert olympuszi rendszerben: „hat istenből és hat istennőből álló mennyei család, a *társ-uralkodó* Zeusz és Héra vezetésével, Istenek Tanácsát alkotva babilóni mintára. De a hellének előtti kor népességének lázadása után, mely az Iliászban Zeusz elleni összeesküvésként van leírva, Héra Zeusz alárendeltje lett, Athéné elismeri maga fölött mindenben mint Atyját és végül, Dionüszosz biztosította a Tanácsban a férfi túlsúlyt Hesztia eltávolításával. Mégis, az istennők, noha kisebbségben maradtak, soha sem lettek teljesen kirúgva – úgy mint Jeruzsálemben – mivel a megbecsült költők Homérosz és Hésziod(osz) 'adott az istenségeknek kedvező alkalmat és elkülönített nekik több szerepkört és sajátságos erősséget' (Herodotosz), amit nem lenne könnyű eltulajdonítani."[4]

Az első, a társ-uralkodói szakasz, a mükénei műveltség néven ismert PeLaZG kor volt, a FeLeSSéG kora, amit M. Alinei *félmagyar*nak vagy *magyarfélé*nek értelmez és amiben nagyon igaza lehet ha a népnevet a FéL-iaZiG (fél-jazig, azaz fél-jász)

4 a divine family of six gods and six goddesses, headed by the co-sovereigns Zeus and Hera and forming a Council of Gods in Babylonian style. But after a rebellion of the pre-Hellenic population, described in the Iliad as a conspiracy against Zeus, Hera became subservient to him, Athene avowed herself 'all for the Father' and, in the end, Dionysus assured male preponderance in the Council by displacing Hestia. Yet the goddesses, though left in a minority, were never altogether ousted—as they were at Jerusalem—because the revered poets Homer and Hesiod had 'given the deities their tides and distinguished their several provinces and special powers' (Herodotus), which could not be easily expropriated;

© Copyright Mikes International 2001-2014

népnév görögös elferdülésének vesszük. Ezt a kort a kétnyelvűség vagy a kevert nyelvűség korának is nevezhetjük. Mükéne, noha megkísérelte megállítani a Thera kitörése okozta Minószi (Atlantiszi) Impérium teljes összeomlását, nem tudott ellenálni a következő hullámnak, az akhájok és dórok barbár inváziójának. Ezeknek a pre-hellén törzseknek a pusztítása olyan katasztrófális volt a balkáni területeken, hogy az azt követő négy évszázados sötétség a kevésbé érintett kis-ázsiai területek felől kezdett derengeni. Itt tudták ugyanis a kár, lüd, lüki és más utódnépek még pár száz évig tartani magukat a görög asszimilációs nyomással szemben. Itt Chioszban hallhatott Homérosz az őslakosoktól a Trójai háborúról. Anakreon Teoszban, Herakleitosz Epheszoszban, Pitagorasz Számosz szigetén, Thalesz Miletoszban, Herodotosz Halikarnasszoszban tanulhatta el e területek őslakóinak nyomokban még fellelhető ősi műveltségét és adta elő mint saját megvilágosodását. Euklídesz pedig egyenesen Alexandriában írja meg az Elemeket.

Zeusz győzelme társ-uralkodója és a többi istennő felett a hellén-görögök végső győzelmét jelképezi. A dórok inváziója véget vet az emberiség *Arany*-korának, az *arány*ok felborulnak és az eddig méhek módjára harmónikusan együtt élő emberek felett az irányítást átveszik a herék, a Méh-istennő helyét a heremé Zeusz veszi át.

Graves módszerével vizsgálva, a Hunor és Magor/Magyar eredetmondánk teljesen új értelmezést kap. A harciasabb férfi Isten, akinek nevében Atilla ostorozza a lezüllött, bűnös, végnapjait élő Római birodalmat tud a Szűz Mária, a volt Nagy-Asszony kegyességével megkegyelmezni akár még Rómának is. Noha a matriarhátus csillaga keleten is halványabban ragyog, azért nem teljesen alárendelt a nő szerepe, Hunor és Magyar egyenrangúak. *A Csodaszarvas mondánk valójában egyetlen népről szól, a hunról, melynek istene Magyar, a Boldog Asszony:* ***Hun a nép teste, Magyar a lelke***.

A Nagy-Asszony védőszárnyai alatt egyesültek a barbár szittya-hun népek, lettek jó testvérek, szemben a „magasabb műveltségű" népek legendás testvérpárjaival, mint amilyen *Káin és Ábel* vagy *Romulus és Rémus*. Világok harcáról van itt szó: egyik oldalon a ***mellérendelő***, *'feleség és férj*' viszonyon alapuló család és a társadalom, melyben a személyes jó tulajdonságok döntik el az egyén helyét és szerepét; míg a másik oldalon a születési előjogon, vagy testvérgyilkosságtól sem visszariadó 'férfias' erőszakon alapuló *'husband and wife*' ***alárendelő*** viszonyra épülő világ. Az utóbbi tűnik győzedelmesnek, de mivel az erőforrások használatában (ez a *husband* 5 másik értelme) a haszon elve az egyedüli mérvadó, ez a győzelem önmegsemmisítő.

A fentiek bizonyítására szolgáljon, hogy a több mint száz évig uralkodott nézet, miszerint a knosszoszi palota trónján a fenséges Minosz, Kréta (és Atlantisz) bölcs és tejhatalmú királya ült, mára megbukott. Újabban a régészek azt állítják, hogy a trón egy királynőnek készült. És ha Graves jól olvassa a görög mondákat, akkor MiNoSZ csupán a királynő egy évre (13 hónap) vagy egy nagy évre (8 év = 100 holdhónap) választott férjének a címe lehetett: egy férfi a MéNeSből (gondoljunk az angol *husband* 'férj' – *husbandry* 'állattenyésztés' szavakra) vagy egy jóképű, jó képességű, MiNőS/MeNőS királyi férj. Hivatkozhatunk Herodotoszra is, aki arról tudósít, hogy még az ő korában is (i.e. V. század) a turok/lükik származásukat anyai ágon vezették, akárcsak a károk és lüdök.

Graves azt mondta: figyeljünk a nevekre. A Zeusz előtti kor titánjai Héra istenasszony tanai lehetek, Héra intései: az íTő-TaNok. A hangsúly görögös hátrább tolódásával ebből lett TőTaN > TiTaN, majd megszemélyesült, Titán lett, mint ahogy az ŐS-TaN-ból lett Isten.

Többször is leírtam ***asszony*** szavunkat, de még nem határoztam meg, hogy mit is jelent valójában. Asszony szavunk eredetét illatően a CzF szótár bizonytalan, míg a finnugristák *alán* eredetűnek mondják (megszokhattuk: szerintük minden szavunk idegen eredetű). Az elmondottak alapján azonban nem is olyan nehéz kibogozni ennek az alapszavunknak az eredetét. Az anyasági társadalomban – természeténél fogva – anyai ágon tartották nyilván a rokonságot. A családi fészekbe egyetlen anya gyermekei számítottak bele, függetlenül az apától vagy az apáktól.

FÉSZ, (fé-sz v. fe-esz) elvont törzsök, melybõl ek képzõvel származott: *fészìk*. Egy eredetû és értelmû a *fûz* szóval, s jelent *együvé fûzöttet*; ... CzF

FÉSZÌK, (fisz-ìk, megegyezik vele a vastaghangú: *vaszok* v. *vaczok*, továbbá a finn *pesä*, s a mennyiben az f és n [m] között is rokonság van, a német *Nest*) fn. tt. fészket. 1) Tulajd. apróbb állatoknak, különösen madaraknak sokszor igen mesterségesen egybefûzött ágyok, melyben tanyázni és szaporodni szoktak, mely egyszersmind kisdedeik bölcsõje gyanánt szolgál... 2) Átv. ***tanya***, hely, melyben valaminek eredete, s létezésének tartós oka van; oly hely, melyben valami, mint fészekben nyugszik. *Sárfészek* am. állandó sárnak tanyája; *tolvaj-*, *zsiványfészek*, am. tolvajok, zsiványok buvó, menedékhelye... CzF

VASZOK v. VACZOK, (vacz-ok?) fn. tt. vaczk-ot, harm. szr. ~a. 1) Némely négylábu állatok *fészke*, p. kutya, macska, egér, nyúl vaczka... 2) Szélesb ért. *alom*, *ágy*, *fekvõhely*... CzF

5 *husband, verb*: To manage or administer carefully and frugally; use to the best advantage; economise. *For my means, I'll* ***husband*** *them so well, / They shall go far.* — Shakespeare.

© Copyright Mikes International 2001-2014

A VaSZok/VaCok gyöke a FéSZek szó gyökének mélyhangú párja, és azonos a VáSZon szó gyökével, hiszen a vászon is ugyanolyan *együvé fűzött anyag* mint a madarak fészke. A VáSZon *~on* képzőjét felcserélve a hasonló szerepű *~aNY* képzővel, mely anyaságot is sugall, – mint pl. ar-any = az *ár-arányosság* szülője, hig-any = a hígság szülője szavakban, – kapjuk a *v*ÁSZANY szót, melyből a félhangzó *v* lekopásával és az első szótag nyomatékosításával jutunk el az **ASSZONY** szóig, mely így *alapértelmében a **családi szövet(ség)** vagy **vászon(!)** megteremtőjét jelenti*.

A Bibliában Isten egyik neve *EL* (egyesszám, 238-szor fordul elő) vagy *ELOhim* (2600-szor!), ahol *~im* a héber többesszám képzője, mely az **Egy** Igaz Isten nevét többesszámba teszi! Nincs elfogadható magyarázat a többesszám használatára, hacsak az EL nem *ELő/ÉLő*, az Elohim pedig *Előhím*, az Előanya patriarchális változata. És ott van a Teremtés 14:18-20-ban *El Elyon*, amit *magasságbeli Isten*-nek fordítanak (*God Most High*), de kell-e fordítani?

Az Agape Bible Study weboldal foglakozik Isten titkos, ismeretlen kiejtésű *tetragram* nevével is: „Based on etymology and context most scholars have agreed that YHWH is an archaic form of the verb "to be" (in Hebrew *hawah*) and should be translated "I am who I am or I will be who I will be." … ***God [Elohim] said to Moses, 'I am [YHWH] he who is.'***” Meglepő, hogy ez a tolmácsolás mennyire egyezik Borbola János olvasatával, aki a mezopotámiai AN/ANu (ANYa) isten felől közelítve jut oda, hogy „Ha Isten ősmagyar nyelven beszélt – márpedig a hieroglifák (ős)magyar olvasata ezt sugallja –, akkor valahogyan így szólhatott Mózeshez: ’**AN** *(az ősóceán)* **vagyok, aki VAN** *(aki tehát egy IGE!)*. /.../ **A VAN** *(aki öröktől létezik – nem lett, mégis mindörökkön **van**)* **küldött engem hozzátok.**’” Ugyanakkor megdöbbentő, hogy Isten szava mennyivel ésszerűbben és természetesebben hangzik magyarul...

AN és NuN azonos a görögök ÓCeáNjával, és a teremtésmondákban *tevékeny* része *vAN*, amit neve is tükröz: ha az Ó-KeaN-ba behelyezzük a félhangzó *v*-t, amint tettük azt *AN-vAN* esetében is, akkor az *Ó-KIvAN*, illetve az *Ó-KÍvÁN/KÉvÁN* szavakat kapjuk.

KIVAN, (ki-van) ösz. állapotige. 1) Bizonyos téren, határon kivül van. *Üres az egész ház, mind kivannak.*

KÍVÁN, (kiv-án v. kiv-a-an) áth. m. kíván-t. A Tatrosi vagy Müncheni codexben keván, pl. kevánattal kevántam (desiderio desideravi). Benigna asszony imádságos könyvében, keván és kiván vegyesen fordúl elé. Gyöke kiv v. kev, mely egy a ké, kéj szókkal, s rokonok hozzá a kedélyre vonatkozó, kies, kees, kedv, kegy, kecs, kell, kény, kér, kenál, kinál stb. Egyezik a kiv v. kév törzszsel a latin ‚cupio‘ cup gyöke is. A persa nyelfben pedig kháh-íden, v. khász-ten am. kivánni, akarni, s ezzel tétetik öszve a jövõ idõ is, pl. kháhem resid fogok (vagy akarok) érkezni. Megjegyzést érdemel, hogy a persa irásban ezen szónál a kh után v is találtatik, s az egész szó irva így áll: khváhem = kivánom. Értelme, ... 4) Átv. ért. mondjuk lelketlen tárgyakról, s am. lényegökhöz szükséges. *A tûz és tudomány táplálékot kiván. A száraz föld esõt kiván. A sós étek italt kiván. Azt a szükség, és körülmények úgy kívánják. A jó munka idõt kíván.*

Az ürességnek, melyből minden KIvAN lehet-e nagyobb KÉvÁNalma minthogy létrehozza az ANYAgi világot, melyet szeretettel körülölelhet és melyre, a maga isteni mivoltára megalkotja MAGGYERt/MADJERt/MAGYARt, mindannyiunk ős-ANYját, akinek ANYA-méhéből, MADRÁból benépesült a Föld. (Ezt az eredet-mondát mondja el a Képes-krónika kicsiben, csak ránk vonatkoztatva!)

(7.) *Az Úrnak a te Istenednek nevét hiába fel ne vedd; mert nem hagyja azt az Úr büntetés nélkül, a ki az ő nevét hiába felveszi* – áll a zsidó intés a Tízparancsolatban. Fogalmazzuk ezt át a mi nyelvünkre:

7. ***Ne Bántsd a Magyart!*** *Magyar Nagy-Asszonynak nevét hiába fel ne vedd; mert nem hagyja Boldog-Asszony Anyánk büntés nélkül azt, aki bántja a magyart!*

***

Már lezártam a dolgozatot amikor ráfutottam **Obrusánszky** Borbála a *Magyarok Nagyasszony*a ünnepnapjára írt ismertetőjére, melyben azt írja, hogy „A Magyarok Nagyasszonya nem Mária, Jézus anyja, hanem a magyarság ősi istenasszonya, a Nagyboldogasszony, aki az ősi táltoshitben a szkíta és hun népek legfőbb oltalmazója és segítője. ... Rokonítható vele a kisázsiai Kübelé, aki számára az ókori kisázsiai sztyeppei népek felajánlották az országot.” A „rokonítható” kifejezésben némi bizonytalanság búvik meg. Talán az, hogy Graves szerint (45. oldal) Kübele (Cybele) a phrygiaiak Aphroditája, akit mint méhkirálynőt imádtak. Ő a hegyek, pontosabban Ida-hegy (*Mount Ida*) istennője. Ennek a *Halál-az-Életben* (Death-in-Life) Istennőnek kiválasztott és felszentelt királyi férjével, miután férji kötelezettségeinek eleget tett, rendszeresen villám végzett. Míg mások szerint Kübelé az a kis-ázsiai Nagyasszony (Magna Mater, frígül: *Matar Kubileya*) akinek Çatalhöyükben

© Copyright Mikes International 2001-2014

megtalált szobrocskáját az időszámításunk előtti VI. évezredből eredeztetik. KüBeLe neve, a méhkirálynővel való társítás alapján csakis a KöPű (méhkas, öblös edény) vagy a KöPüLő görögös változata lehet és így valóban Hérával is összekapcsolható. De neve lehet egyszerűen a hegyek istenének jelzője: KűBe'-éLő > KüBeLē.

Természetesen, OB-vel fenntartás nélkül egyetértek abban, hogy „Szent István királyunk nem magától találta ki, hogy a Szent koronát a Boldogasszonynak ajánlja fel, hanem ősei örökségét vitte tovább a kereszténységben."

Összefoglaló

1. *Kezdetben volt az **IGE***: ez az ige magyarul ***vAN***, a sumeroknál ***AN/ANu***, az egyiptomiaknál ***NuN/AN/ON/ÉN***, a görögöknél ***Ó-KeáN***, vagyis az ***ó/ősi*** űr amiből minden ***KIvAN*** (üres), és amelyik ***KÍvÁN/KÉvÁN*** megmutatkozni.
2. *Kezdetkor teremtette Isten az eget és a földet. A föld puszta volt és üres, ...* Létrejött az ***ANYAgi*** világ, a ***MATERia***.
3. *Isten újra szólt: „Teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá."* és ***a maga isteni mivoltára megalkotja MAGGYERt/MADJERt/MAGYARt,*** azaz ***MATERt, mindannyiunk ős-ANYját, akinek ANYA-méhéből,*** vagyis ***MADRÁból benépesült a Föld.***
4. ***MAGYAR****t, az Elő-****ANYÁ****t* ***isteni személyként, Nagyasszonyként*** *tiszteljük*, hiszen ***VAN*** (az örökké létező, az **IGE**) ***saját isteni mivoltára alkotta.***
5. *A Csodaszarvas mondánk valójában egyetlen népről szól, a hunról, melynek istene Magyar, a Boldog Asszony:* ***Hun a nép teste, Magyar a lelke***.
6. A görögöknél „az ***istennők***, noha kisebbségben maradtak, soha sem lettek teljesen *kirúgva* – úgy mint Jeruzsálemben –" ahonnan az istenség kizárólagos férfiúsága ered, ami ellen sok nép igazságérzete a Szűzmária imádatával, illetve a Nagyboldogasszony visszacsempészésével tiltakozik.

Irodalom:

- **Biblia** – *Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás*, Szent István Társulat, Budapest, 1976
- Robert **Graves** *The Greek Myths*, 1955, revised 1960, 24grammata.com_.pdf
- **Czuczor** Gergely és **Fogarasi** János *A magyar nyelv szótára*, Arcanum CD-ROM
- **Aczél** József *Szittya-görög eredetünk*, Bp. 2926, Turán Reprint Garfield, 1975
- **Kálti** Márk *Képes Krónika*
- Gavin **Menzies** *The lost Empire of Atlantis*, Orion Publishing Group Ltd, 2011
- **Végvári** József *„És még sem mozog..."*, Főnix Könyvek, Debrecen, 2005
- **Obrusánszky** Borbála *A Magyarok Nagyasszonya*, alfahir.hu, 2013, október 8
- **Borbola** János *A Magyarok Istene*

MELLÁR, Mihály: Grand Lady of Hungarians

Present paper examines the concept of the Grand Lady of Hungarians based on several historical documents, sacred books and linguistic reserach.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

TÖRTÉNELEM

Erős Vilmos :

A középkori történetírás[1]

A fenti tanulmány részlet egy historiográfiai összefoglalásból, s a középkori magyar történetírás fő vonásait elemzi. A tanulmány első felében a szerző a középkori történetírás néhány alapvető jellemzőjét foglalja össze. A második rész bemutatja a középkori magyar történetírás fő műfajait, legfontosabb általános jegyeit, illetve sajátosságait. A szerző különösen a gesták műfaját helyezi előtérbe, amelyek ennek a historiográfiának az alapját képezik. A gesták fejlődésében három fő korszakot különít el, a XI-XII század, a XIII-XIV.század és a XV.század időszakát. E periódusok hátterében az eltérő társadalmi és kulturális fejlődés van nagy hatással a történetírók szemléletére. A szerző az egész folyamat hátterében (az európaiban is) egyfajta elvilágiasodási tendenciát feltételez, amely azt eredményezi, hogy bár a közékori történetszemlélet alapvetően történetellenes, vagy inkább ahistorikus volt, a fokozatos elvilágiasodás következtében sok vonatkozásban előkészítette az újkori, modern, az evilági történelmet középpontba állító törekvéseket. Az elmondottakon kívül a szerző röviden figyelmet szentel a történetírás ún. „marginális" elemeinek (nők, szájhagyományok, irodalmi művek) is.

Amint a korábbi fejezetből kiderül a középkori történetírás és történetszemlélet alapvetően és sok vonatkozásaban történetellenesnek, legalábbis ahistorikusnak tekinthető, de ezen a – persze sommás - megállapításon a következőkben némileg finomítanunk kell. Mindenekelőtt idézzük fel azonban a középkori történetírás néhány fontos momentumát.[2]

1 Részlet egy készülő historiográfiai összefoglalásból. Mivel az összefoglalás alapvetően a modern kori történetírás történetével foglalkozik, a középkori történetírásról itt elmondottak – természetesen – csak egyfajta bevezetésként szolgálnak, tehát jelen tanulmány szerzője egyáltalán nem törekedett valamiféle teljességre. Mindezeken felül a továbbiakból az is kitűnik, hogy a nagyobb hangsúly a magyar történetírás bemutatásán van.

2 V.ö. összefoglaló munkák, pl. M.Ritter, Thompson, Barnes, Carbonell, Ch. Simon, Völkel stb.

Valamint Heinrich von Eicken: Geschichte und System der mittelalterlichen Weltanschauung. Stuttgart, 1887.

Krumbacher: Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des oströmischen Reiches(527-1453). Beck, München, 1897.

Storia della Storia. Per cura di Angelo de Gubernatis. Milano, 1884.

Áldásy Antal: A XV.század nyugati elbeszélő forrásai. Budapest, 1928. (A magyar történettudomány kézikönyve I. 7/C.)

Herbert Grundmann: Geschichtsschreibung des Mittelalters. Vandenhock&Ruprecht, Göttingen 1965.

Bernard Guenée: Histoire et culture historique dans l'occident médiéval. Paris, 1980.

Le métier d'historien au moyen age: Etudes sur l'historiographie médiévale. Ed. Bernard Guenée. Paris, 1977.

Gabrielle M. Spiegel: The Past as Text.(The Theory and Practice of Medieval Historiography. The John Hopkins University Press. Baltimore and London, 1997.

Peter Brown: A szentkultusz. Atlantisz, Budapest, 1993.

Norbert Kersken: Geschichtsschreibung im Europa der "nationes". Nationalgeschichtliche Gesamdarstellungen im Mittelalter. Köln-Weimar-Wien, 1995. (Münsterische historische Forschungen, 8.)

Antonia Gransden: Historical Writing in England c. 550-c.1307.

Routledge, London and New York. 1996

Vanyó László: Ókeresztény írók lexikona. Budapest, 1994.

Karl Löwith: Világtörténet és üdvtörténet. (A történelemfilozófia teológiai gyökerei.) Atlantsiz, Budapest. 1996.

Donald R. Kelley: Faces of History. (Historical Inquiry from Herodotos to Herder) Yale University Press New Haven&London, 1998.

Klaniczay Gábor: Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek. Budapest, 2000.

Aron Gurevics: Az individuum a középkorban. Atlantisz Könyvkiadó. Budapest, 2003.

Johannes Fried: Der Schleier der Erinnerung. (Grundzüge einer historischen Memorik.) Verlag C.H.Beck, München, 2004.

Pósán László: Genealogikus múltszemlélet és kollektív emlékezet a középkorban. Debreceni Disputa. II.évf., 2004/10. 76-79.o.

© Copyright Mikes International 2001-2014

A középkori történetírás/történetfilozófia elméleti alapjai ismeretesen Szent Ágostonra vezethetők vissza[3]. Szent Ágoston történetfilozófiai főműve, a "De civitate dei" az első átgondolt, a történelemről alkotott átfogó értelmezés, ami a kereszténység novuma, s melyből a keresztény egyházatyák is jelentős mértékben merítettek. Mint ez szintén ismeretes, ebben a művében Szent Ágoston két részre osztja a világot/ a létezőket: a civitas dei és a civitas diaboli világára, s ennek a kettőnek a küzdelme határozza meg a földi élet és a történelem lefolyását is. A földi élet, a földi világ - a civitas terréna - tulajdonképpen ennek a két antagonisztikus , ellentett világnak a keveréke , vegyüléke, a civitas mixta. A civitas dei az istenivilág, ahol az emberek, a létezők isten iránti szeretete uralkodik (caritas), a szellemi, az időtlen birodalom, az alázat, az erkölcsi értékek , az önzetlenség és a szabadság világa, ahol nincsen semmiféle változás, s amely ráadásul egy fokozatos belső szemlélődés, töprengés(vívódás, egyfajta megvilágosodás/illumináció) útján tárul fel. A civitas diaboli világa az anyagi világ, a változás, a külsőségek birodalma, ahol az emberek/létezők cselekedeteit az önszeretet (cupiditas), a büszkeség (superbia), és gőg determinálja, az érzékek, az érzékiség, a szenvedélyek és a szükségszerűség szempontjai regnálnak s alapvető létezési közege az idő (kronosz értelmében).[4]

Mint ez szintén közismert, Szent Ágoston számára . a keresztény ember számára - a fő cél a civitas dei világának megteremtése, a földi életnek a keresztény erkölcsiség alapján való berendezése (azaz mondjuk a vágyaktól, az érzékiségtől, az evilágtól való megszabadulás) - ez azonban csak a kiválasztottaknak, az isteni kegyelemben részesülők számára lehetséges. Hiszen egyébként a földi életet az isteni elve elrendelés, az isteni gondviselésszerűség, a predesztináció irányítja. ebben a keretben kapnak azután értelmet Szent Ágoston történelemről való fejtegetései. A történelem ugyanis it nyilvánvalóan inkább a civitas diaboli, legfeljebb a civitas mixta világába tartozik, hiszen fő közege a politikum, az állam, a birodalmak, a hatalom világa, melyet leginkább az Ágoston által megvetett szenvedélyek, az önzés, az önszeretet, a gyűlölködés és az erőszak, Nietzschével szólva a "Wille zur Macht" irányítanak. Ennek megfelelően a történelem az ugyanannnak az örök visszatérése is (”Der ewige Widerkehr des Gleichen”), a birodalmak egymásutánja, a hatalmak, hatalmasok, államok kialakulása és szükségszerű - hiszen a rossz, a bűn irányítja őket - pusztulása. (translatio imperii). A történelemnek egyetlen lehetősége van az ettől az örök körforgástól, rossz végtelentől való megszabadulásra, kiemelkedésre, azaz a civitas dei elveinek a megvalósítására/azaz a megváltásra - persze ez is csak lehetőség, vagyis egy végtelen irányú, folytonos törekvés, nem pedig

---

Bernhard Schmeidler: Italienische Geschichtsschreiber des XII. und XIII. Jahrhunderts. Verlag von Quelle&Meyer in Leipzig. 1909.

Gabrielle M. Spiegel: Történelem, historicizmus és a szöveg társadalmi logikája a középkorban. Korall, 15-16. 2004.május. 37-69.o.

Kulcsár Péter: A történetszemlélet előzményei. In: Történetszemlélet, historiográfia, eszmetörténet, történetfilozófia. (Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sctio Philosophica Tomus XVI:-Fasciculus 2. Miskolc, 2011. 5-128.

Az összefoglalások közül különösen és legújabban

Ernst Breisach: Historiográfia. Osiris Kiadó, Budapest. 2004.

Markus Völkel: Geschichtsschreibung. (Eine Einführung in globaler Perspektive.) Böhlau Verlag. Köln Weimar Wien 2006.

John Burrow: A History of histories. (Epics, Cronicles, Romances and Inquiries from Herodotus and Thucydides to the Twentieth Century.) Alfred A. Knopf New York, 2008.

Valamint Daniel Woolf: A global history of history. Cambridge University Press, Cambridge, 2011.

A szöveggyűjtemények közül különösen Versions of history from Antiquity to the Enlightenment. (Edited by Donald R. Kelley) Yale University Press New Haven&London, 1991.

3 V.ö. Augustinus: De civitate dei. In. Patrologia Latina. Paris 1844-1855.XLI.???

Magyarul legújabban Szent Ágoston: Isten városáról. (Fordította Dr. Földváry Antal).

Kairosz Kiadó, Budapest. 2005. I-IV.

A régebbi irodalomból v.ö. pl.Rácz Jenő Ferenc: Aurelius Augustinus világnézete. Gyula, 1937.

Bozsik Rafael: Megjegyzések Augustinus történetszemléletéhez. Acta Academiae Pedagogicae Agriensis XVIII/6. Eger, 1987. 3- 21.o. (Uo. magyar nyelvű irodalom is)

Legújabban magyarul Peter Brown: Szent Ágoston élete. Osiris, Budapest. 2003.

4 Augustinus történetértelmezésének alapfogalmairól kitűnő áttekintést nyújt Breisach:i.m.95.o. Augustinus fontos kategóriája a kairos-kronos megkülönböztetés, amelyben a kronosz a külső, extenzív, semleges, mennyiségi és mérhető időt jelenti, míg a kairos, a belső, tartalommal és gondolatokkal telített, intenzív „tartam”. Természetesen az utóbbi a magasabb rendű a számára, ennek fő terrénuma gondolatai szerint azonban nem a történelem. V.ö. pl. Rácz Jenő Ferenc: Aurelius Augustinus világnézete. i.m.

© Copyright Mikes International 2001-2014

bizonyosság - ez pedig a kereszténység felvétele. Ezután kaphat egyáltalán bármi magasabbrendű értelmet a földi lét s a népek, nemzetek, birodalmak története is.[5]

Úgy tűnik e történeti interpretációval szerves összefüggésben vannak a középkori történetírás, történeti gondolkodás (mely alapvetően a 15-16.századig meghatározó) fő jellegzetességei is, melyet a neves angol filozófus, Robin Georg Collingwood négy lényeges jellemvonásban sűrített össze[6].

A középkori történetírásnak egyik fő jellegzetessége ugyanis szerinte az egyetemes, ökumenikus jelleg. Ezen azt lehet értenünk, hogy az ókori történetírás fő szemléleti kerete a polisz; persze foglalkozik az ezen kívűl eső népek történetével is, de csak saját politikai közösségének függelékeként. Az újkori, modernkori történetírásnak alpvető kerete pedig a nemzet, illetve az ennek az érdekeit megvalósító állam - ehhez képest a középkori történetírás minden nép, nemzet történetével foglalkozik, mely beletartozik a keresztény közösségbe. Egyetemes jellege ennek megfelelően nem terjed ki a kereszténységen kívüli népek és államok történetére (ezt majd csak a felvilágosodás tűzi ki megvalósítandó célként.) Látható egyébként - s a továbbiakból ez még inkább kiderül -, hogy Collingwood a krónikát, pontosabban a világkrónikát tartja a középkor per definitionem műfajának. Ez levezethető egyébként Szent Ágoston felfogásából is; de nem illik ez az egyetemes jelleg az egyéb műfajokra - ld. alább - így a gestára vagy a legendára sem.][7]

Egy másik fontos jellegzetessége a középkori történetírói munkáknak, szintén az angol filozófus gondolatmenetét követve, a gondviselésszerűség. Ezen azt kell értenünk, hogy a középkori történetírók általában mindent az isteni gondviselésre vezettek vissza, azaz az események mögött nem keresnek semmiféle ésszerű magyarázatot; hiszen a gyarló emberi értelem úgyis képtelen lenne a dolgok mögötti mozgatórugók, okok feltárására. (Mindebből adódik a középkori történetírói munkák jellegzetes stilisztikai eszköze is: csupán felsorolják az eseményeket, melyeket, az és vagy az azután/utána...stb köt össze, mert véletlenül sem található bennük)[8].

Egy további fontos jellemzője a középkornak a történelmeről alkotott felfogását tekintve a periodicitás. Azaz a világtörténetet különböző, de előre elhatározott koncepció és séma alapján készült periódusokra osztják. ezek alapvető szervező elve a translatio imperii, a birodalmak egymásutánja s a történetírók között csak abból a szempontból van különbség, hogy 4 vagy 6 birodalom, állam, lefolyásában látják az eddigi - pogány, tévelygő történetet; illetve, hogy mely államok tartoznak e négy vagy hat birodalomba.[9]

Collingwood szerint végül apokaliptikus jelleg is jellemzi ezeket a történetírásokat. Ezen azt érti, hogy e művek többnyire tételeznek egy cezúrát a történelemben, ami általában a kereszténység felvételének az időszaka. Az ezt megelőző időszak a népek pogány története, ahol leginkább acivitas diaboli elvei uralkodtak. A kereszténység felvétele után azonban megkezdődhet a népek igazi históriája, hiszen történelmük ezután értelmet, célt, jelentést kap, valamiféle végkifejlet felé halad. Ez természetesen a civitas dei megvalósítása, amit azonban egy végtelen jellegű feladatként, törekvésként lehet elképzelnünk úgy az egyén, mint a közösség számára.10

A középkori történeti munkák áttekintésekor természetesen fontos szempont a műfajok kérdése, mely lehetőséget ad az egyes történetírói munkák bizonyos fokú rendszerezésére is. Ezek közül az egyik legfontosabb és legjellegzetesebb - melyre alapvetően (a periodicitás kivételével) érvényesek a Collingwood által kiemelt jellemvonások - az annales, azaz az évkönyvek műfaja. Az évkönyvek sajátos jellemvonása, hogy az eseményekkel egyidejűleg, évről-évre rögzítették bennük a történéseket. Tehát időbeli egymásutánban, tárgyi-személyi összefüggés nélkül. Írói kolostorok, monostorok szerzetesei, akik általában a világi élettől távol álltak, így látókörük pusztán a saját kolostorukat közvetlenül érintő eseményeket, illetve a közvetlen környezetükkel kapcsolatos cselekedeteket rögzítették. Ilyen jellegű évkönyveket szinte minden kolostorban. monostorban írtak Sankt Gallentól Monte Cassinoig és Hildesheimig, magyar szempontból a leginkább relevánsabbak Fulda és Altaich évkönyvei. Az annales-hez hasonló műfaj a krónikák egy csoportja, mely évkönyvhöz hasonló műfaj, de valamely utólagos időpontban - tehát nem egyidejűleg - rögzíti az eseményeket.[11]

5 V.ö. még mindehhez Henri-Irénée Marrou: Saint Augustin et la fin de la culture antique. Paris, 1949.

6 V.ö. Robin G. Collingwood: A történelem eszméje. Bp., 1987.

7 Ld. alább.

8 V.ö. Breisach: i.m. 102-103.o. és passim.

9 V.ö. Orosz István: Európa a korai középkorban. 3-11.század. Debrecen University Press, Debrecen, 1997. passim.

10 V.ö. Robin G. Collingwood: A történelem eszméje.i.m. Illetve Kulcsár Péter: A történetszemlélet előzményei. i.m.

11V.ö. Szabó István: Bevezetés a történelem forrásaiba. (Sokszorosított egyetemi jegyzet.) - Debrecen, 1951.Uő: Bevezetés a történettudományba . Bp. 1951. [Jegyzetsoksz.] V.ö. pl. Froissart krónikája. Fordította: Hap Béla és Szeredi Anna. Gondolat, Budapest, 1971

Thietmar von Merseburg: Chronik. Übersezt und elaeutert von Werner Trillmich. (Ausgewaehlte Quellen 9.) Darmstadt, 1985.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Legalább ilyen fontos műfajai a középkori történetírásnak a legenda és a vita, melyek persze azt is alátámasztják, hogy a történetírás és az irodalom ebben az időszakban egyáltalán nem váltak el egymástól - hiszen e kettő ugyanolyan mértékben irodalmi műfaj is, mint történelmi. A legenda egy személynek többnyire szentnek az életét meséli el[12], tanító, nevelő, tehát morális célzattal s ha világi személyről is van szó, a hangsúly nem mondjuk a politikai működésén, tettein van. Hanem azon, hogy mennyire a keresztény erkölcsiség elvei szerint élt, azokat mennyiben testesítette meg. (Rex iustus et pius.) A vita ezzel szemben világi személyről szól, klasszikus példa Einhard: Vita Caroli Magni-ja, melyben a világi (történeti, politikai) elemek inkább érvényesülnek, de itt is kötelező a keresztény etikával való kongruencia.[13]

A középkori történetírás par excellence műfajai a gesta és a krónika, (utóbbi a világkrónika értelmében[14]). Mindkettőt az különbözteti meg az előzőktől, hogy már nem egyszerű időrendben, felsorolásként, hanem tárgyi-személyi összefüggésben adja elő a történéseket s a világi szempontok is nagyobb szerepet kapnak bennük. A krónika egyetemes történeti műfaj, s itt érvényesülnek leginkább Szent Ágostonnak a történelemről alkotott nézetei. A műfaj megteremtői is a korai kereszténységhez kötődnek (egyházatyák: Tertullianus, Orosius, Origenész, Eusebius[15]), de igazi virágkora a XI-XII.századra esik. (Fő reprezentások ekkor: John of Salisbury, William of Malmesbury, Hugh of Saint Victor, Joachimus de Fiore, Freisingi Otto,...stb)[16] Az egyetemes történelmet a Szent Ágoston által felvázolt séma alapján, azaz a két ország (civitas dei-civitas

G. Villani: Chronicle Florentine. Selectons from the First Nine Books. Transl. R. Selfe. London 1986. Magyarul: A három Villani krónikája. Attraktor, Máriabesnyő, 2011. (Eredeti kiadása vö. A három Villani krónikája. Fordította, bevezetéssel ellátta: Rácz Miklós. [Középkori krónikások VII–IX.] Budapest, 1909.)

Adamus Bremensis: Gesta pontificorum Hamburgiensis ecclesiae. PL CXXXIX.

Villehardouin: Bizánc megvétele. (Ford. Szabics Imre). Budapest, 1985.

Dino Compagni Krónikája korának eseményeiről. (Fordította Kiss A.) Kriterion, Bukarest. 1989.

Peter Classen-Cremonai Liutprand: A Nyugat és Bizánc a 8-10.században. Szerk. Baán István. (Varia Byzantina IX.) Budapest, 2005.

Liutprand történeti munkái. Antapodosis, Liber de rebus gestis Ottonis Magni imperatoris, Relatio de legatione Constantinopolitana. Fordították Jurkovich Emil, Dr. Gombos F. Albin és Gaál Lajos. Bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel ellátta Dr. Gombos F. Albin. (Középkori Krónikások VI-VII.) Budapest, 1908.

12 V.ö. részletesen Klaniczay: i.m.

Valamint pl. Jacobi a Voragine: Legenda aurea, vulgo historia Lombardia dicta. Ed. T. Graesse. Vratislaviae 1890. Osnabrück, 1965.

13 V.ö.Einhard: Vita Karoli. Hrsg. Von Reinhold Rau. Darmstadt, 1955.

Valamint még pl.Suger: Vita Ludovici VI. grossi. PL. CLXXXVI:

Joinville: The life of St. Louis. In. Memoirs of the Crusade. New York, 1958.

Amint A.Gurevics idézett munkájában rámutat azért a középkori történeti irodalomban megjelenik az önéletírás is. V.ö. pl. Petrus Abelardus: Szerencsétlenségeim története.[Historia calamitatum] (Fordította, az utószót és a jegyzeteket írta Turgonyi Zoltán). Helikon Kiadó, 1985.

A klasszikus a műfajban persze Szent Ágoston. V.ö. Aurelius Augustinus: Vallomások. Gondolat. Budapest, 1982.

Az egyéb műfajok közül megemlíthetők még pl. a királytükrök, útleírások, mondjuk Rubruk, Plano Carpini, Marco Polo többnyire keleti útjairól.

Vö. pl. Julianus barát és Napkelet fölfedezése. (Válogatta, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Györffy György.) Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 1986. (Benne Rubruk, Plano Carpini, stb. beszámolói.)

Valamint Larner, John, *Marco Polo and the Discovery of the World*, Yale University Press, 1999; Marina Münkler: Marco Polo. (Vita e leggenda.) Vita E Pensiero, Milano, 2001. Illetve magyarul pl. Marco Polo utazásai. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. Korábban Marco Polo utazásai. (Válogatta, a bevezetőt írta és a jegyzeteket összeállította Dáné Tibor.) Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1986.

14Mint arról szó esett a krónika – egy másik értelemben – lehet saját korának eseményeit egyidejűleg, vagy utólagos szempontból tárgyaló munka. E műfajban különösen Froissart, Liutprand, Hincmar, D. Compagni, Villehardouin, a Villanik, Thietmar, Brémai Ádám munkái emelkednek ki.

15 V.ö. Breisach:i.m. „A történetírás keresztény forradalma" című fejezet. 86-114.o.

Eusebius: The Ecclesiastcial History. transl. Kirsopp Lak, Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1926.

Eusebiushoz pl. Grant, Robert M. (1980). *Eusebius as church historian*. Oxford: Clarendon Pr.

Órigenész: Kata kelsu/Contra Celsum. In. Patrologia latina. XI. Paris, 1844-1855.

Orosius: Historiae. PL. XXI.

Orosiushoz Löwith: im. 225-233.o. Uo. részletes irodalom is.

16 John of Salisbury: Policraticus. Atlantisz Kiadó, Budapest, 1999

(Vö ehhez pl. Cary J. Nederman: Aristotelianism and the Origine of 'Political Science' in the Twelfth Century. Journal of the History of Ideas. 1994/2. 179-194.o.).

Freisingi Ottó Krónikája. Ford.: Gombos F. Albin, Irsik József és Vajda György. Budapest, 1912.

© Copyright Mikes International 2001-2014

diaboli) küzdelmeként írják le; csak aszerint különböznek, hogy 4 vagy 6 birodalom egymásutánjában látják e küzdelem színterét s minden történés beteljesülése a kereszténység felvétele, ahonnan a népek előtörténetét felváltja az igazi történet (sub gloria), azaz Isten országának megvalósítása.[17]

A gesta a krónikával szemben csak egy nép történetét írja le. Ez is meghatározott, de nem szent ágostoni séma lapján készül: kezdődik a valamely bibliai őstől való leszármaztatással, folytatódik a pogánykori vándorlások leírásával; következik a cezúra, a kereszténység felvétele, illetve az ezt követő időszak (ami többnyire az államalapítás ideje is.) A gesta szintén tárgyi-személyi összefüggésben ad elő, írója főként világi pap, kinek a látóköre országos eseményekre is kiterjed. A legismertebb gesták: Sevillai Izidor, Beda Venerabilis, Cassiodorus, Tours-i Gergely, Jordanes, Paulus Diaconus, Saxo Grammaticus...stb[18].[19]

Archidiaconi Huntindonensis Historiae. PL CXCV.

Guilelmus Malmesburiensis: De gestis regum Anglorum. PL CLXXIX.

Joachimus de Fiore-hoz Löwith i.m. 197-210.o.

17 V.ö. William of Malmesbury: Chronicle of the Kings of England from the Earliest Period to the Reign of King Stephen. Ed. Trans. J.A. Giles. George Bell and Sons . London, 1904.

18 V.ö. Iordanes: A gótok eredete és tettei. Ford. a PTE Ókortörténeti Tanszékének hallgatói munkaközössége Kiss Magdolna vezetésével. A jegyzeteket és a névmagyarázatokat írta Kiss Magdolna. Pécs 2000; 2002.

Tours-i Gergely: Historiae ecclesiasticae Francorum. PL LXXI. Magyarul és legújabban Tours-i Gergely: Korunk története.(A frankok története.)(Fordította, a bevezető tanulmányokat és a jegyzeteket összeállította Mezei Mónika és Adamik Tamás) Kalligram, Pozsony. 2010.

Paulus Diaconus: A longobardok története. (Historia Langobardorum). Fordította, életrajzzal és magyarázó jegyzetekkel ellátta: Dr. Gombos F. Albin. (Középkori Krónikások I.) Brassó, 1901. Brassói Lapok Nyomdája.

Sevillai Izidor: Chronicon. PL LXXXIII.

Beda Venerabilis: Historia ecclesiastica gentis Anglorum. PL XCV.

Saxo Grammaticus: Gesta danorum. Übersetzt und kommentiert von Hans Jürgen Hube. Wiesbaden. 2004.Valamint pl. Gesta Francorum, Keresztesek levelezése, Szent Bernát: Az új lovagság dícsérete. (Válogatta, a jegyzeteket és az utószót írta Veszprémy László. Szent István Társulat, Budapest. 1999. 246 o.)

A kérdéskörrel foglalkozó nagyszámú irodalomból vö. pl. Walter Goffart: The Narrators of Barbarian History. (Jordanes, Gergory of Tours, Bede, and Paul the Deacon.) Princeton University Press, Princeton, 1988.

19 Természetesen a fenti felsorolásban nem törekedtem teljességre s számtalan középkori szerző kimaradt Notkertől Vincent de Beauvais-ig. Megemlíteném még azután a kelet-európai történetírást és Bizáncot is. Előbbiben főként a cseh és lengyel történetírás olyan képviselőit kell megemlíteni, mint Cosmast, Callimachost, Jan Dlugosst vagy az orosz történetírást illetőleg a Nestor krónikát, a novgorodi évkönyveket és Herberstein Zsigmondot. A bizánci történetírásnak több kiemelkedő korszaka és képviselője van. Így a legkorábbi időszakból például Priscos rétor (de Prokopoisz, Justinus vagy Malalas is). A magyar történelemmel való kapcsolatai miatt is ismert Bölcs Leó és Bíborbanszületet Konstantin munkája a 8-9.századból. Szintén a 11-12.századi magyar történelem bizánci kapcsolatai miatt ismert különösen Nikétasz és Psellos munkája (valamint pl.Kinnamosz, Anna Komnéna). A 14-15.századból pedig mindenekelőtt Kritobulosz és Kalkokondülész munkái ismertek (illetve pl.Dukász). Általában a bizánci történetírásra jellemző az antik örökség továbbélése, tehát a magas színvonal, oknyomozó vagy egyéniségformáló retorikus jelleg, alkalmanként a forráskritika is(egyáltalán az eredeti források használata). Ugyanakkor természetes a hagiografikus és retorikus beállítódás is.

A legújabb irodalom – természetesen – megemlékezik az első női történetírókról is (pl. Christine de Pisan), illetve az Európán kívüli – alkalmanként valóban mérföldkövet jelentő – historikusokról, mint pl.Ibn Khaldun, Al Tabari, Firdauszi stb. Ők jelen keretek között nem lehetnek behatóbb elemzés tárgyai.

Az észak-európai népek történetírásából kiemelkednek a mítoszaik és mondáik.

V.ö. mindezekhez például

Vincent von Beauvais: Speculum Historiae. (Speculum quadruplex sive speculorum maius. Bd. 4.) Graz, 1965.

Valamint Prokopiosz: Titkos történet. (Ford. Kapitánffy István). Budapest, 1974.

Laonicae Chalcocandulae Historiarum Demonstrationes. Hrsg. Von Eugen Darkó. 2 Bde. Budapest. 1922-1927.

Europa im XV. Jahrhundert von Byzatinern gesehen. Aus dem Geschichtswerk des Laonikos Chalkokondyles. (Byzantinische Geschichtsschreiber 2.) Übersetzt und erklaert von Franz Grabler. Graz, 1954.

Choniates Nicetas: Historia. Hrsg. Von Johannes A. van Dieten. 2 Bde. Berlin/New York, 1975.

Constantinos Porphyrogenitus: De administrtando imperio. Hrsg. Und ins englische übersetzt von Gyula Moravcsik u. Romily J.H.Jenkins. Washington, 1967.

Michael Kritobulos: Critobuli Imbriotae historiae. Hrsg. Von Diether Roderich reinsch. Berlin, 1983.

Moravcsik Gyula: Byzantinoturcica. Berlin, 1958.

© Copyright Mikes International 2001-2014

A fentieket összegezve elmondhatjuk, hogy bár a középkori történetírás és történetszemlélet – amint erről már korábban volt szó – alapvetően történetellenes, helyesebben ahistorikus20, erre több vonatkozásban egy fokozatos elvilágiasodási folyamat jellemző, ami maga után vonja a történelem és a történelem iránti érzék fokozatos előtérbe kerülését.21 Ennek az elvilágiasodásnak22 számos jele figyelhető meg, különösen a 13-14.századtól kezdődően, például a nemzeti nyelvek előtérbe kerülése (vö. Froissart, Villanik), az egyéniségek szerepének, az egyéni látásmód megrősödése (Abelard), a források kritkája iránti érdeklődés felbukkanása (vö. Guenée, G. Spiegel) a konkrét világi események iráni érdeklődés felkeltése (vö. várostörténetek), a racionálisabb, evilágibb magyarázatok keresése az események okainak feltárásában. Mindez párhuzamos azzal a jelenséggel, hogy a világnézeti-művészettörténeti korszakokban is az alapvetően túlvilági román kori művelődés után a lényegesen evilágibb szempontokat megtestesítő gótika kerül előtérbe (a történetírásban ekkor virágozik a krónika műfaja). Mindezt pedig az alapvetően evilági szempontokat megtestesítő reneszánsz tetőzi be, amikor a tudás fölébe kerül a hitnek, a külső (pl. a természet formájában) a belsőnek, a földi, evilági állam (vö. Machiavelli) pedig Isten országának, a civitas dei-nek.23

Mi jellemzi a magyar történetírást ebben az időszakban?[24]

Hadzisz Dimitrosz: A bizánci irodalom kistükre. (Társszerző: Kapitánffy István). Budapest, 1974. (A bizánci történetírásról összefoglalás és irodalom legújabban Völkel: im. 79-96.o.)

A kelet-európai történetíráshoz v.ö. Niederhauser: im. passim. Valamint pl. Klaniczay: i.m.

Az egyes szerzők kiadásaihoz v.ö. pl. Joannes Dlugossi: Annales seu cronicae inclitii regni Poloniae. (Pantswowe Wydawnictwo Naukowe, Varsaviae, 1985.)

Cosmae Pragensis Chronica Boemorum – Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag. Ed. Berthold Bretholz. MGH(Monumenta Germaniae Historica) SS RG NS II. Berlin, 1923.

Az észak-európai mítoszokhoz

Edda – Óészaki mitologikus és hősi énekek. Szerk. N. Balogh A. Európa Kiadó, Budapest. 1985

Germán, kelta regék és mondák. (Feldolgozta és az előszót írta Dömötör Tekla.) Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest. 1965. Valamint Gurevics: i.m. Passim.

A női történetírókhoz Takács Erzsébet: A középkori kereszténység története Christine de Pisan műveiben. Sic Itur ad Astra 1999/2-4. XI.évf. 163-194.o.

Az Európán kívüliekhez pl. Simon Róbert: Ibn Khaldún. (Történelemtudomány és birodalmiság.) Akadémiai Kiadó. Budapest, 1999.

20A középkori szemlélet a historikus jellegének számos bizonyítéka, illetve összetevője van (minderre a kötet bevezető tanulmányában hivatkoztam). Például alapvetően hiányzik a történetfilozófia, jóllehet Szent Ágoston említett művét annak első alkotásaként szokták értelmezni. Ennek ellene vethető, hogy mindez messzemenően nem egy Vico-val vagy Herderrel összvethető történetfilozófia (jelen sorok szerzője szerint ez – tehát a 18.század - a történetfilozófia születésének időszaka), hiszen mindebben a történeti rész szinte elenyésző szerepet játszik. De ahistorikusnak tekinthető a középkor abban is, hogy – bár ekkor születnek az egyetemek – a történelem külön tárgyként nem szerepel a kurzusokban, csak a retorikának alárendelve kap szerepet, nem szerepel a hét szabad művészet között sem. Általában sem válik el például történelem és irodalom, műfajaik és eszközeik sok vonatkozásban azonosak. A történelem feladata ekkor márlis és retorikus jellegű, nem az a fő cél, hogy a dolgokat úgy mutassák be, ahogyan „valóban”megtörténtek (például az uralkodók tetteit a maguk kegyetlenségében), hanem stilizált formában jelenítették meg őket (azaz az uralkodók keresztényi és igazságos jellegét kívánták bizonyítani). Ezért is roppant jellemző például a legenda műfaja.

21 Így aztán Collingwood korábban idézett nézetei is ebben az értelemben rektifikálandók.

22 Vö. G. Duby, J. Le Goff, Hajnal István és Mályusz Elemér a későbbiekben részben még idézendő műveit ezzel kapcsolatban.

23 Ezt az elvilágiasodási folyamatot elemzi Georg Duby magisztrális művében, amikor is pl. az építészeti korszakok egymásutánjában mutatja be a szóban forgó folyamatot. Eszerint a román kori művelődés ekvivalense a művészetben a kolostor, a gótikáé az evilági és a túlvilági elemek között egyensúlyt kereső katedrális, míg a reneszánszé a teljes, egyenesen pogány evilágiságot jelképező palota.

vö. Georges Duby: A katedrálisok kora. Gondolat, Budapest, 1998. Hasonló gondolatok fogalmazódnak meg Jacques Le Goff-nál vagy Karl Löwith-nél is.

24 V.ö. Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genui. I-III. Cura et studio Ioannis Georgii Schwandtneri. Bibliopolae Vidoboniensis 1746-1748.

Scriptores rerum Hungaricarum. 1-2. Edendo operi praefuit Emericus Szentpétery. Utószó, bibl., függelék Szovák Kornél-Veszprémy László. Budapest, 1999.

Kristó Gyula: Magyar historiográfia. I. (Történetírás a középkori Magyarországon.) Osiris, 2002.

Hóman Bálint: A magyar történetírás első korszaka. In. Uő: Történetírás és forráskritika. I.köt. Attraktor Máriabesnyő-Gödöllő 2003. 239-267.o.

Deér József: Pogány magyarság, keresztény magyarság. Budapest, 1938.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Mindenekelőtt az, hogy a magyar történetírás persze egyáltalán ebben időszakban alakul ki. Itt rögtön felvetődik a probléma, hogy egyáltalán meddig beszélhetünk nálunk középkori történetírásról, meddig érvényesek - természetesen mutatis mutandis - az alább röviden vázolt általános, közös ismertetőjegyek. Bár léteznek ezzel ellentétes értelmezések is [25], a későbbiekben világossá válik, hogy Thuróczy munkájával bezárólag beszélhetünk középkori magyar történetírásról. Az ezután - mondjuk Bonfinivel - kezdődőd időszak egy alapvetően más, új alapokon építkező történetírói megközelítés.

Műfaji szempontból elmondhatjuk, hogy alapvetően nálunk is létezik az Európában már vázolt műnemek csaknem mindegyike, ugyanakkor - érthető okokból - messzemenően nem ugyanazzal a súllyal és eloszlásban. Megtalálható ugyanis nálunk is az évkönyv, azonban csak elszórtan, elvétve (Pannonhalma/Pozsonyi Évkönyv)[26]. Már csak azért is érthető ez, mert amikor ez nálunk is elterjedhetett volna, természetesen a kereszténység felvétele után, ez Európa nyugati felében már egy letűnőfélben lévő genre volt. Vannak természetesen, sőt bőségesen legendák (István legendái, Imre, Zoreárd/Szórád és Benedek, Gellért27, László, Erzsébet, Margit28, Kinga, Özséb, Csáki Móric, Kapisztrán János ...stb)[29] és vita is (Küküllei

Csóka L. Lajos: A latin nyelvű történeti irodalom kialakulása Magyarországon a XI-XIV.században. Irodalomtörténeti Könyvtár 20. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1967.

Mályusz Elemér: A Thuróczy-krónika és forrásai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967.

Uő: Királyi kancellária és krónikaírás a középkori Magyarországon. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1973.

Szücs Jenő: Társadalomelmélet, politikai teória és történetszemlélet Kézai Gesta Hungarorumában. (A nacionalizmus középkori genezisének elméleti alapjai.)

In. Uő: Nemzet és történelem. (Tanulmányok) 2.kiadás. Gondolat. Budapest, 1984. 413-555.

Földes Péter: Vallanak az ősi krónikák. (A 900 éves ősforrások) Kozmosz Könyvek, 1986.

Györffy György: Anonymus (Rejtély avagy történeti forrás?) Válogatott tanulmányok. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1988.

C.A. Macartney: Studies on the Earliest Hungarian Historical Sources 3 vols. (Budapest, 1938-40.)

Uő: The Medieval Hungarian Historians: A Critical and Analyical Guide. (Cambridge, 1953.)

Horváth János: A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Magyar Szemle Társaság. Budapest, 1931. (reprint, 1988.)

Horváth János: Az irodalmi műveltség megoszlása. (Magyar humanizmus). Magyar Szemle Társaság, Budapest. 1935.(reprint 1988)

Csapodi Csaba: Az Anonymus-kérdés története. Budapest, 1978. (Gyorsuló idő.)

Domanovszky Sándor: A Dubniczy Krónika. Századok, 33(1899.) 226-256, 342-355, 411-451.o.

Klaniczay Gábor: Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek. Budapest, 2000.

Szabados György: A magyar történelem kezdeteiről. (Az előidő-szemlélet hangsúlyváltásai a XV-XVIII.században.) Balassi Kiadó, Budapest, 2006.

VESZPRÉMY László, The birth of hungarian identity in the historiography of the middle ages=Des Normands aux Hongrois. Conquête, acculturation, identité: des Normands aux Hongrois. Les traces de la conquête. Ed. PIROSKA Nagy. Rouen, 2000, 93-104.

Az összefoglalások közül különösen

Flegler Sándor: A magyar történetírás történelme. Budapest, 1877.

Gunst Péter. A magyar történetírás története. Csokonai Kiadó, Budapest, 1995.

25 V.ö. Gunst Péter: i.m.

26 V.ö. Kristó: i.m. 28-30.o. Illetve pl.Szovák Kornél: L'historiographie hongroise á'lépoque árpádienne. Les Hongrois et l'Europe. 1999. 375-384.o.

Valamint Csóka:i.m. passim.

27 Gellérthez vö. pl. Márk Aurél Érszegi: San Gerardo: mediatore attuale. In: Hungarica Varietas. Mediatori culturali tra Italia e Ungheria. A cura di Adriano Papo e Gizella Németh. Edizione della Laguna, 2003. 61-66.o.

Püspöki Nagy Péter: Szent Gellért csanádi püspök vértanú élete és műve. Budapest, 2002.

San Gerardo fra Venezia e Ungheria - Szent Gellért, Velence és Magyarország. A cura di M. A. Érszegi, Venezia 2002. (Benne pl. L. Csorba: San Gerardo nella storiografia ungherese.)

28 Vö. pl. Mályusz Elemér: Árpádházi Boldog Margit. (A magyar egyházi műveltség problémája.) In *Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére*. Budapest, 1933. 341-384.

29 V.ö. ehhez pl. Árpád-kori legendák és Intelmek. (Válogatta, a bevezető tanulmányt, a jegyzeteket írta és a szövegeket gondozta Érszegi Géza). Szépirodalmi Kiadó, Budapest. 1983.

Valamint Legendák és csodák. (13-16.század) Szentek a magyar középkorból II. (Összeállította és szerkesztette Madas Edit és Klaniczay Gábor: Az utószót írta Klaniczay Gábor.) Osiris Kiadó. Budapest, 2001.

A régebbi irodalomból v.ö. Magyar szentek. (Szekfű Gyula bevezetőjével) Magyar Katolikus Írók Könyvei. Budapest, 1941. Új kiadása: Maecenas Könyvkiadó, Budapest. 1991.

© Copyright Mikes International 2001-2014

János Nagy Lajosról szóló életrajza)[30], de a legjellegzetesebb és legfontosabb középkori műfajunk a gesta, a műfajnak a korábban vázolt értelmében31. Ami persze azt is jelenti, hogy hiányzik a középkori nyugat-európai történetírás vezető műfaja, a krónika (világkrónika), tehát azok a munkák is, melyeket általában krónikaként szoktunk emlegetni (Képes Krónika, Thuróczy-krónika) alapvetően a gesta műfajába tartoznak. Hiszen - szemben a világkrónikával - kizárólag nemzeti történetet mesélnek el.[32]

A középkori magyar történetírói munkák egy további közös jellemvonása (s ebből a szempontból bizonyos, hogy Thuróczy is alapvetően még középkori történetíró) a megírásuk technikája, az elkészítés módja is. Itt ugyanis Thuróczyval bezárólag lényegében egy munkáról van szó, azaz ezek a művek (néhány kivételtől eltekintve - főként persze Anonymustól) egymás folytatásai, s jelenleg is egy krónikáról, illetve krónika-szerkesztményről beszélünk velük kapcsolatban, melyet az Országos Széchenyi-Könyvtárban őriznek[33]. Ezek a munkák ugyanis úgy készültek, - s ez igen jellemző a középkornak a történelemhez való viszonyulására -, hogy a nemzeti történet írója nem maga írta meg az egész történetet a kezdetektől, többnyire a bibliai őstől való leszármazástól fogva, - hanem szó szerint átvette a korábbi munkákat s csak az általa ismert előző gestától kezdve írt eredeti művet, azaz írta meg az attól az időponttól eltelt események történetét. Ezt azután különböző források alapján tehette - saját értesülései, mások elbeszélései, más (esetleg külföldi) munkák, véletlenszerűen választott oklevelek...stb -, de alapvetően a Collingwood által jelzett "olló és ragasztó" módszerrel: azaz önkényesen /kritika nélkül/ válogatva, és így feltétlen tekintélyként elfogadva őket. Vannak azután olyan művek is, amelyek interpolálnak, azaz a történetírók bizonyos szavakat, neveket kijavítanak az általuk használt - és egyébként szóról- szóra átvett munkákban, aminek az a célja, hogy a korábbi mű koncepcióját a saját, eltérő felfogásához, értékrendszeréhez igazítsa. Ez alapjában azonban nem változtat a szó szerinti átvétel vázolt alapvető jellegén, s majd csak Bonfini lesz az első, aki - az itáliai humanizmus eredményeit hasznosítva - megszakítja e hagyományt s magyar történelmet már a kezdetektől eredeti és általa kritikának alávetett, primér forrásokból kísérli meg összeállítani.[34]

Középkori történetírói munkáink egy további fontos és közös jellemvonása végül az, hogy mindegyikük mögött egy politikai nézet, illetve ideológia húzódik meg. Az erre való utalás azután segíti ezen munkák bizonyos mértékű (és az átláthatóságot segítő) csoportosítását is. Ez az ideológia szoros összefüggésben van a társadalmi és politikai háttérrel, aminek

Újabban Schola Europaea. Les valeurs de l'Europe-L'Europe des valeurs. (Európa értékei – az értékek Európája. A Magyar Tudomány Ünnepe, 2007. november 22-23. c. konferencia előadásai.) Szerkesztette: Havas László-Takács László-Tegyey Imre. Budapest-Debrecen. 2009. (Benne számos tanulmány Szent Erzsébetről, stb.)

Valamint Tóth Zoltán: A Hartvik-legenda kritikájához. (A szt. korona eredetkérdése.) Budapest, 1942.

Vö. mindehez A magyar középkor irodalma. (Válogatta, szerkesztette, a szövegeket gondozta V. Kovács Sándor.) Szépirodalmi Könykiadó, Budapest, 1984.

30 V.ö. újabb kiadása

Küküllei János, Lajos király krónikája. Névtelen szerző, Geszta Lajos királyról. Ford., utószó, jegyz. Kristó Gyula. Osiris Kiadó, Budapest. 2000. (Milleniumi magyar történelem. Források.)

31 Megemlítendők egyéb műfajok is ebből a korszakból pl. az útleírás (Julianus barát), vagy a királytükör (Intelmek), amelyek hagyományosan nem feltétlenül tarzonak a történeti irodalomhoz, azonban számos történeti elemmel és utalással is telítettek, így itt is felidézhetjük őket.

Vö. A magyar középkor irodalma. i.m.

Julianus barát és Napkelet fölfedezése. (Válogatta, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Györffy György.) Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 1986.

Figyelemre méltó alkotása közékori történeti irodalomnak az itáliai Rogerius beszámolója a tatárjárásról, a „Carmen miserabile" is. Amint az ezzel foglalkozó szakirodalom felhívja a figyelmet, Rogerius májdhogynem úttörőnek tekinthető abban (s ezzel erősíti a korábban jelzett elvilágiasodásról való tézist), hogy nem egyszerűen leírja a magyarok számára katasztrófát eredményező eseményeket, hanem mindennek hátterét is igyekszik eltárni, okokat keres, amelyet a társadalom, az uralkodó rétegek széthúzásában talál meg.
annotated by János M. Bak and Martyn Rady.) Central European University Press Budapest-New York, 2010.+Jászay Magda? Valamint pl. Turchányi Tihamér: Rogerius mester Siralmas éneke a tatárjárásról. Századok, 37.évf., 1903. 412-430, 493-514.o.

32 A középkori magyar történetírásban a Drági-féle kompendium számít egyedül világtörténetnek, de ez – elnevezéséből is kitűnik – nem eredeti alkotás.

V.ö. Gunst: i.m. 48.o.

33 V.ö. erre Kristó: Magyar historiográfia. I. Mályusz: : A Thuróczy-krónika és forrásai. Természetesen ebbe az ún. „krónika kompozícióba" Anonymus, Kézai, a Képes Krónika stb. nem tartoznak bele, s a magyar medievisták egyik szép feladata már a 19.századtól kezdve az e gyűjteménybe tartozó önálló munkák elkülönítése, szerzőségük megfejtése. Ebben nincs egyöntetű állásfoglalás máig sem, így jelen sorok írója is pusztán utalhat az itt felmerülő problémák halmazára.

34 V.ö. Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei. Ford. Kulcsár Péter. Budapest, 1995.

© Copyright Mikes International 2001-2014

az ezzel foglalkozó főként társadalomtörténeti kutatások eredményei alapján alapja[35]: Thurócziig bezárólag a középkori társadalomfejlődésünk alapvető iránya (ami természetesen egyéb területeken, így a kormányzat. és az intézmények fejlődésében is megnyilvánul) egy erős, dinasztikus, majdhogynem abszolutisztikus királyi hatalomból kiindulva (amely a XI-XII. századra jellemző) egyre újab és újabb társadalmi rétegek emancipálódása és az állami hatalomban való megjelenése[36], részesedése. Először, főként a XIII-XIV.század folyamán az egyházi rend és a nagybirtokos arisztokrácia emancipálódik, s ennek ideológiája (a kezdődő communitas teóriában) kifejeződésre is jut a korban készült munkákban. Az ezután emancipálódó társadalmi réteg - főként a XIV.században - pedig a magyar rendiség végső formáját kialakító köznemesség lesz. Ez pedig szintén megfogalmazza ideológiáját, már a kialakulás időszakában a communitas-t a köznemességgel bővítő Kézai-ban, de leginkább Thuróczyban, aki az államrezont képviselő Mátyás legfontosabb szövetségesének, s így a nemzet fundamentumának tekinti a köznemesi rendet.[37]

Mindezek alapján a középkori magyar történetírói munkák áttekintésekor (ezek, mint erről már sokszorosan esett szó, csak a gestákat jelentik) a következő csoportosítás látszik célszerűnek.

XI-XII.századi munkák: ide tartozik az ősgeszta (feltételezhetően a XI.század közepéről), a Gesta Ladislai regis, a III. István kori gesta[38]. Ezen munkák fő jellegzetessége, hogy a művek gerincét a király, a dinasztia története képezi, hiszen a nemzet története egyenlő a király történetével. Forrásai főleg a Biblia, szájhagyományok, külföldi történetírók s itt foglalták először írásba pl. a fehérló mondát, illetve a honfoglalással kapcsolatos egyéb mondákat, a Turul-mondát, a vérszerződést...stb.39

A következő periódus a XIII-XIV.század időszaka: ide tartozik természetesen Anonymus (lett légyen bármelyik Béla királyunk jegyzője is)[40], Ákos mester[41], Kézai Simon[42], illetve a Képes-Krónika[43]. Ezen munkák közös jellemvonása, hogy a

35 V.ö. V.ö. ehhez például Mályusz Elemér: A patrimoniális királyság; Uő: A karizmatikus királyság. Újabban In: Klió szolgálatában. 11-21.o. 22-44.o. Eredetileg Társadalomtudomány 13 (1933) 1-2.sz. 37-49.o.; illetve Társadalomtudomány 14 (1934) 3.sz. 153-178.sz.

Valamint uő: A magyar társadalom a Hunyadiak korában. (A hűbériség és rendiség problémája.) In. Mátyás király emlékkönyv születésének ötszázéves évfordulójára. I-II. (Szerkeszti Lukinich Imre). Budapest, 1940. 309-403.o.

36 V.ö. előző jegyzet.

37 Mályusz Elemér: A Thuróczy-krónika és forrásai. című i.m.

38 V.ö. Hóman Bálint: A magyar történetírás első korszaka. In. Uő: Történetírás és forráskritika. I.köt. Attraktor Máriabesnyő-Gödöllő 2003. 239-267.o.

Valamint Gerics József: Legkorábbi gesta-szerkesztéseink keletkezésrendjének problémái. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961.

Kristó Gyula egyébként megkérdőjelezi a Gesta Ladislai regis létezését, s így nem ezt tekinti az első önálló gesta-nak sem. V.ö. Kristó: Magyar historiográfia. I. i.m.

39 A XI-XII.századi történetfelfogás/történetértelmezés/történeti tudat intézménytörténeti hátteréhez, főként a könyvállomány klasszikus latin szerzőiről vö. Előd Nemerkényi: Latin classics in medieval Hungary, eleventh century. Debrecen-Budapest, 2004.

40 Anonymushoz v.ö. Csapodi Csaba: Az Anonymus-kérdés története. Budapest, 1978. (Gyorsuló idő.)

Györffy György: Anonymus (Rejtély avagy történeti forrás?) Válogatott tanulmányok. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1988. A korábbi irodalomból v.ö. pl.

I. Tóth Zoltán: Tuhutum és Gelou. Hagyomány és történeti hitelesség Anonymus művében. Századok 1945–46. 21–84.o.

A legújabb irodalomról tájékoztat Thoroczkay Gábor: Az Anonymus-kérdés kutatástörténeti áttekintése(1977-1993). Fons (Forráskutatás és történeti segédtudományok) 1.évf., (1994) 2.sz. 93-149.o.; 2.évf., (1995) 2.sz. 117-173.o. Angolul vö. Anonymus, notary of King Béla: The deeds of the Hungarians. (Edited, translated and annotated by Martin Rad and László Veszprémy.) Master Roger's Epistle to the sorrowful lament upon the destruction of the Kingdom of Hungary by Tatars.(Translated and annotated by János M. Bak and Martyn Rady.) Central European University Press Budapest-New York, 2010.

41 V.ö.

Mályusz Elemér: Az V.István-kori gesta. Budapest, 1971. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 58.)

42 V.ö.

Szücs Jenő: Társadalomelmélet, politikai teória és történetszemlélet Kézai Gesta Hungarorumában. (A nacionalizmus középkori genezisének elméleti alapjai.)

In. Uő: Nemzet és történelem. (Tanulmányok) 2.kiadás. Gondolat. Budapest, 1984. 413-555.

Szücs felfogásával szemben v.ö.Kézai Simon védelmében. Sebestyén László vitairata. Budapest, 1975.

Váczy Péter: A népfelség elvének magyar hirdetője a XIII.században: Kézai Simon mester. In. Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére. Budapest, 1933. 546-563.o.

43 V.ö. Kristó Gyula: A magyar nemzet megszületése. Szeged, 1997. (Szegedi középkortörténeti könyvtár 12.)

© Copyright Mikes International 2001-2014

nemzet története itt már összhangban a társadalom fejlődésével - nem pusztán a király történetét jelenti, hanem már egy szélesebb társadalmi rétegét, többnyire a nagybirtokos arisztokráciáét is. A sort Anonymus "Gesta Hungarorum"-a nyitja[44], amely - mint ismeretes - kivétel a középkori krónikahagyományban, hiszen alapvetően a honfoglalás történetét írja meg, naiv etimologizálás alapján. Mint a magyar történészek számos alkalommal rámutattak, Anonymus a honfoglalás leírásában saját korának a viszonyait vetíti vissza a IX-X.századi időkbe. fő célja ugyanis a törzsökös arisztokrácia érdekeinek a megfogalmazása, azt kívánja alátámasztani ugyanis, hogy saját korának magyar nemzetségei /108/ birtokaikat örökjogon bírják, hiszen már az ország birtokbavételekor is ezek a területek kerültek tulajdonukba. Ennek megfelően azután jogtalan a királynak aza a törekvése, hogy idegenek (főként németek) számára elidegenítse, elajándékozza azokat. Ugyanez érvényes az Anonymus-kérdés egy másik Akhilleuiszi pontjára is - melyről a magyar és román történészek folytattak beható vitákat -, miszerint a honfoglaláskori Magyarország etnikai viszonyainak bemutatásakor is saját korának etnikai térképét vetíti vissza. Ebből következően kérdéses a románok (vlachok) 9.századi erdélyi jelenléte is - a probléma bővebb taglalása (vagy eldöntése) azonban természetesen nem tartozik ezen összefoglaló kereteibe.

A XIII-XIV. század már évszámra is biztosan megállapítható gestája Ákos mester "Gesta Hungarorum"-a, azaz az V. István-kori gesta.(1272[45]. Az időpont megállapítását, mint ahogy a gestával kapcsolatos ismereteink nagy részét is - Mályusz Elemérnek köszönhetjük.) Ákos mester munkájának legfőbb novuma a communitas gondolatának megjelenése. Ennek az az ideológiai alapja, hogy a király egy szélesebb társadalmi réteggel együtt, ezzel közösen gyakrolja a hatalmat. Ennek megfelelően ennek a szélesebb társadalmi rétegnek (ami jelen esetben, Ákos mesternél szintén a nagybirtokos, de nem csak a törzsökös arisztokrácia), a története, a királlyal együtt szintén beletartozik a nemzeti történet kereteibe.

Ákos mester után körülbelül 10 évvel (1282) írja meg "Gesta Hungarorum"-át Kézai Simon[46], aki IV.(Kun) László nem kis részben pogány udvarában élt s ez a körülmény rányomja bélyegét művére is. Kézai erdetileg köznemesi származású volt s ez gestájában úgy tükröződik, hogy ő is megfogalmazza az ún. communitas teóriát. Nála a communitas (azaz azoknak a közössége, akik a hatalmat a királlyal együtt, közösen gyakorolják) nem pusztán a nagybirtokosok, hanem ebbe már a köznemesek is beletartoznak. A nemzet fogalma így szélesebbé válik, ennek megfelelően a köznemesség története is alapvető a nemzeti történelem szempontjából, többen ebből következően Kézait tartják a modern népszuverénitás -gondolat első magyarországi megfogalmazójának.[47]

Kézai művének egy további fontos álláspontja a hun-magyar azonosságról szóló tézis megfogalmazása, amely a későbbiekben jelentékeny történészi és nem történészi vitákat váltott ki. (Legutóbb Szücs Jenő - Sebestyén László48.)Mindezeken felül eredeti gondolatokat tartalmazna munkájának függeléke is, mely a társadalmi különbségek eredetére kíván magyarázatot adni. Ez is nemesi, köznemesi szemléletet tükröz, hiszen szerinte a nemesi privilégiumok onnan erednek, hogy a nemesség harcos rend, s ezzel jogosan az alacsonyabb értékű termelő munkát végző jobbágyok fölébe kerekedhet a társadalmi hierarchiában.[49]

A XIV.századi munkák közül természetesen meg kell még említenünk Kálti Márk (feltételezhetően) 1358-as munkáját, a Képes Krónikát[50]. Ez, mint közismert, onnan kapta a nevét, hogy első miniatúrákkal díszített gestánk (azaz nem krónikánk)

Kálti Márk műve annyiban kapcsolódik az előző munkákhoz, hogy itt is egy szélesebb társadalmi réteg (köznemesség) érdekei, nézetei kerülnel előtérbe. A gesta középpontjában - Nagy Lajos király alter ego-jaként - Szent László király áll. Ő

44 V.ö. legújabban Kristó(nemzettudat).

Román részről pl. Alexandru Madgearu: The Romanians in the Anonymus Gesta Hungarorum. Truth and fiction. Romanian Cultural Institute. Cluj-Napoca, 2005.

45 V.ö.

Mályusz Elemér: Az V.István-kori gesta.

46 V.ö. Szücs.i.m.

Angol kiadása újabban vö. Simonis de Kéza: Gesta Hungarorum. Simon of Kéza: The Deeds of the Hungarians. (Edited and translated by László Veszprémy and Frank Schaer. With a study by Jenő Szűcs.)

CEU Press, Budapest, New York, 1999.

47 V.ö. Váczy Péter:i.m.

48?Vö. Kézai Simon védelmében. Sebestyén László vitairata. Budapest, 1975.

49 Kézai nemesi felfogásához vö. még Szabó István: Nemzetszemlélet és magyarságtudat. Sorsunk, 1943. 730-738, 836-844, 891-895. l., 1944. 34-42. o.

50 Kristó Gyula: A Képes Krónika szerzője és szövege. In. Képes Krónika. Ford. Belus Ibolya. Budapest, 1986. 459-516.o. (Pro memoria.)

© Copyright Mikes International 2001-2014

azonban itt a nyilvánvalóan csak a XVI.századból visszavetített "lovagkirály" eszményének a megtestesítője, s mint pl. Mályusz Elemér kutatásaiból tudjuk a lovagi kultúra társadalmi hordozója nálunk a köznemesség volt.[51]

A hagyományos felosztás szerint egyébként a Képes Krónika a Kézai.féle gesta egyik folytatása, s nem csak egy munkából áll, hanem Képes Krónika családról beszélhetünk, melyet több, de nem igazán önálló koncepcióval rendelkező mű alkot. Kézai munkájának egy másik folytatása a Budai Krónika család[52]. Ez utóbbi alapjában véve szintén nem igazán önálló munka, s nevét onnan kapta (1473-ban készült egyébként), hogy az első magyar nyomdában készült, Hess András műhelyében. Szintén nem önálló koncepciójú munkák a zsámboki krónika vagy a dubnici krónika[53]. Ez utóbbi onnan kapta nevét, hogy az Illésházyak dubnici kastélyában őrizték s ott is találták meg. A 14. századból meg lehet még említenünk János minorita barát és Kétyi János műveit is, ezekben azonban szintén nem található érdemleges történészi/történeti koncepció.[54]

Annál inkább a középkori magyar elbeszélő történeti irodalom utolsó nagyobb, összefoglaló művében, Thuróczy János krónikájában, mely 1488-ban jelent meg[55]. Thuróczy műve három alapvető egységből áll. Egyrészt Durazzói Károlyig - a középkori történetírás elveinek megfelelően - szó szerint átveszi a korábbi munkák leírását. Külön, önálló egység itt Durazzói Kis Károly története, majd Zsigmondtól kezdődően a saját koráig terjedő magyar történet, középpontban Mátyással, számos kezébe kerülő oklevelet is felhaználva. Thuróczy történetszemléletére jellemző, hogy már megjelennek nála a reneszánsz és a humanizmus elemei is: nagy teret szentel az egyes egyéniségek bemutatásának, jellemzésének, fontosak a természeti leírások (egyfajta földrajzias, a geográfia irán nyitottabb szemlélet jegyében), s az események mögött már valamiféle magyarázatot is keres, mégha ez utóbbi többnyire csak az asztrológiát, a csillagok állásának analízisét is jelenti. Lényeg a világ felé való nyitottság, a világiasabb szemlélet, amit alátámaszt/erősít az is, hogy Thuróczy az első világi személy, aki történetírói munkát készít. Mátyás személynöki tábláján volt ítélőmester, látóköre így nyilván még a világi papoknál is szélesebb lehet[56].

Szemléletéről azonban leginkább a művében megfogalmazódó politikai elmélet, politikai filozófia árulkodik. Machiavellit ugyanis több tekintetben megelőzve, de egy hozzá közel álló felfogást fejt ki: alapvető fogalmai ugyanis, amelyre koncepcióját építi a fátum, a fortuna és a virtu. Azaz a történelmet, az emberi cselekedeteket – Szent Ágostonhoz hasonlóan – szerinte is alapvetően az isteni eleve elrendelés, a sorsszerűség, a fátum irányítja. Ebben azonban (s itt már nagy a különbség az egyházatyákhoz képest) adódnak bizonyos szerencsés pillanatok, szerencsés szituációk (fortuna), amikor az ember úrrá lehet saját sorsán, fölébe kerekedhet az isteni gondviselésszerűségnek és eleve elendelésnek, kezébe veheti sorsának irányítását. De erre csak az képes, aki rendelkezik a virtuval, az erénnyel, az erkölcsi belátással, ami azonban alapvetően különbözik a Szent Ágoston által képviselt erkölcsi magatartástól. Ebben a machiavellista konstrukcióban ugyanis nem az az erkölcsös, erényes, aki a keresztény, főként szent ágostoni erkölcsi elvek szerint él és cselekszik (azaz például egy a világtól elvonuló, belső, elmélyedő szemlélődésben keresi Istenét), hanem az, aki az államrezon érdekében, az állam (ami Szent Ágostonnál inkább a civitas diaboli volt) megerősítése érdekében tevékenykedik. Ebből következően pedig megsértheti a keresztény erkölcsi

51 V.ö.pl Mályusz Elemér. A Toldi-monda történeti alapja. In. Klió szolgálatában 108-129.o. Eredetileg Hadtörténeti Közlemények, 25(1924), I-II.füzet 3-32.o

52 V.ö Domanovszky Sándor: A Budai Krónika. Századok, 36.évf., 1902. 615-630, 729-752., 810-831.o.

53 V.ö. Domanovszky Sándor: A Dubniczy Krónika. Századok, 33(1899.) 226-256, 342-355, 411-451.o.

54 V.ö. Mályusz, Kristó, Gunst idézett műveit.

A XIV-XV.századi krónika szerkesztmények közül a szakirodalom kiemeli még a különböző szövegváltozatokban fennmaradt Zágrábi krónika, Váradi Krónika, Budai Krónika, Magyar-lengyel krónika, Pozsonyi krónika, illetve pl. Mügelni Henrik, vagy az Ossolenski kódex jelentőségét. Ezek azonban többnyire nem önálló koncepciót tükröző alkotások, így az itteni beható tárgyalásuk talán érthetően mellőzhető.

Vö.

C.A. Macartney: Studies on the Earliest Hungarian Historical Sources 3 vols. (Budapest, 1938-40.)

Uő: The Medieval Hungarian Historians: A Critical and Analyical Guide. (Cambridge, 1953.)

Valamint pl. Domanovszky Sándor: A pozsonyi krónika és a kisebb latin-nyelvű prózai szerkesztések. Századok, 1905. 402-419.o., 518-525.o.

55 V.ö. Mályusz Elemér: A Thuróczy-krónika és forrásai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967.

Legújabb kiadása

Johannes de Thurocz: Chronica Hungarorum. II. Commentarii. 1-2. Composuit Elemér Mályusz, adiuvante Julio Kristó, Budapest, 1988. (Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum. Series nova, VIII-IX.)

56 Látható mindezekből, hogy a korábban jelzett elvilágiasodás a személyek szintjén is megfigyelhető.

© Copyright Mikes International 2001-2014

elveket, sőt hazudhat, erőszakoskodhat, ölhet, lophat, csalhat – v.ö. a „cél szentesíti az eszközt” persze sokszor félreértelmezett elvét – ha mindezzel az állam érdekeit, az állami szuverénitás kiteljesítését szolgálja.57

Thuróczy az ennek az elvnek leginkább megfelelő személyiségnek Mátyást tekinti, s ezért állhat ő a mű középpontjában, mint akinek cselekedetei – a köznemesség társadalmi súlyára támaszkodva – nem csak a saját, hanem a nemzeti állam kiépítését és megerősítését is célozzák.[58] [59]

57 Mindebből világosan kiderül. hogy Turóczy műve sok vonatkozásban kifejezi, sőt majdhogynem betetőzi a közékori elvilágiasodási folyamatot. Itt ugyanis a földi állam – a vázolt konstrukcióban – már alapvetően fölébe kerül a civitas diaboli-nak, de ezt húzza alá a természeti ábrázolásokra való törekvés, az események mögötti magyarázatok keresése (akár asztrológia formájában is), vagy az a Mályusz Elemér által először felvetett újdonság is, hogy a korabeli történetírók már egyfajta forráskritikára törekedtek. A királyi kancellárián dolgozva (tehát eleve világi funkciót betöltve), azaz oklevelekkel foglalkozva ugyanis lehetőségük volt az oklevelek kiadásának előzményeit elbeszélő/tisztázó narrációk tanulmányozására, ami szinte automatikusan maga után vonta a nagyobb ívű, összegző történeti elbeszélés (országos történet) kialakítására/megfogalmazására való igényt. Vö. Mályusz Elemér: Királyi kancellária és krónikaírás a középkori Magyarországon.. i.m.

Mályusz Elemér egyébként (hasonlóan a vele baráti viszonyban lévő Hajnal Istvánhoz) átfogóan veti fel az egész közékori magyar társadalmi fejlődésre vonakozóan a fokozatos elvilágiasodás tartalmát.

Mályusz Elemér, 1971. *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*. Budapest:

58 U.a.

59 Az itteni összefoglalás természetesen korántsem teljes, hiszen kimaradt belőle például a vázolt műfaji keretekbe nehezen sorolható Csáki Demeter, Mátyás külföldi történetírói (Ransanus, M. Sanuto, G. Marzio), akik például a humanista földrajzírás kezdeményezőinek is tekinthetők, Janus Pannonius vagy a középkorvégi magyar nyelvű kódexmásoló irodalom képviselői (Temesvári Pelbárt, Laskai Osvát, Ráskai Lea) Ezekben – részben a magyar nyelv előtérbe kerülésével – több vonatkozásban ugyanazok az elvilágiasodásra utaló folyamatok figyelhetők meg, mint pl. Geszti János Kapisztrán Jánosról írott életrajzában (ahol a novum – Klaniczay Gábor megállapítása szerint – az, hogy a szerző már a közelmúlt egy történeti alakjának apoteózisát is felvázolhatja. Hasonló képpen az evilági elemek erősödésére utal az egyéni szemszög további erősödése, például Kottaner Jánosnénak a korona elrablásáról írott beszámolója, vagy Kakas János naplója a késő középkorból. Hasonló irányba mutat a rendtörténetek felbukkanása (Gyöngyösi Gergely), a városi krónikák megjelenése (Lőcsei Krónika) vagy egyéb szerzők (Leibici Jakab, Andreas Pannonius) szintén az indiviuális látásmódot is érvényesítő beszámolói és alkotásai.

V.ö. mindezekhez az összefogaló munkákon kívül

Petrus Ransanus: A magyarok történetének rövid foglalata. Ford., utószó, jegyz. Blazovich László-Sz. Galántai Erzsébet. Osiris Kiadó, Budapest. 1999. (Milleniumi magyar történelem. Források.)

Kulcsár Péter: A humanista földrajzírás kezdetei Magyarországon. Földrajzi Közlemények, 17 (1969), 297-108.

Temesvári Pelbárt válogatott írásai. Szerk. V. Kovács Sándor. Budapest, 1982.

Galeotto Marzio: Mátyás királynak kiváló, bölcs, tréfás mondásairól és tetteiről szóló könyv. (Ford. Kardos Tibor) Magyar Helikon, Budapest. 1977.

Gyöngyösi Gergely: Arcok a magyar középkorból. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 1983.

A legújabb irodalomból v.ö. még például Csernus Sándor: A középkori francia nyelvű történetírás és Magyarország, 13-15.század. Osiris Kiadó, Budapest. 1999. (Doktori mestermunkák)

Tringli István: A szent királyok szabadsága. (A középkori történelmi tudat és a történelem-hagyományozódás sajátosságai.)

Századok 137.évf., 2003/4. sz. 809-848.o.

A korona elrablása. (Kottaner Jánosné emlékirata 1439/1440.) Fordította és közzéteszi Mollay Károly. Magyar Helikon, Budapest. 1978.

Legendák és csodák. (13-16.század) Szentek a magyar középkorból II.

Az itáliai humanizmushoz Adriano Papo: Umanisti e storiografi italiani alle corti d'Ungheria e di Transilvania.

In: Hungarica Varietas. Mediatori culturali tra Italia e Ungheria. A cura di Adriano Papo e Gizella Németh. Edizione della Laguna, 2003. 93-102.o.

Janus Pannoniushoz László Havas: La conception de l'histoire chez le poete hongrois Janus Pannonius. Acta Conventus Neo-Latin Budapestiensis. ACMRS, Arizona. 2010. 281-289.o. Illetve Janus Pannonius - Magyarországi humanisták. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 1982.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Irodalom:

- Áldásy Antal: A XV.század nyugati elbeszélő forrásai. Budapest, 1928. (A magyar történettudomány kézikönyve I. 7/C.)
- Bozsik Rafael: Megjegyzések Augustinus történetszemléletéhez. Acta Academiae Pedagogicae Agriensis XVIII/6. Eger, 1987. 3- 21.o.
- Peter Brown: A szentkultusz. Atlantisz, Budapest, 1993.
- Peter Brown: Szent Ágoston élete. Osiris, Budapest. 2003.
- Robin G. Collingwood: A történelem eszméje. Bp., 1987.
- Heinrich von Eicken: Geschichte und System der mittelalterlichen Weltanschauung. Stuttgart, 1887.
- Johannes Fried: Der Schleier der Erinnerung. (Grundzüge einer historischen Memorik.) Verlag C.H.Beck, München, 2004.
- Grant, Robert M. : *Eusebius as church historian*. Oxford: Clarendon Pr. 1980.
- Antonia Gransden, 1996: Historical Writing in England c. 550-c.1307. Routledge, London and New York.
- Walter Goffart: The Narrators of Barbarian History. (Jordanes, Gergory of Tours, Bede, and Paul the Deacon.) Princeton University Press, Princeton, 1988.
- Herbert Grundmann: Geschichtsschreibung des Mittelalters. Vandenhock&Ruprecht, Göttingen 1965.
- Bernard Guenée: Histoire et culture dans l'Occident médiéval. Aubier Montaigne, Paris. 1980.
- Aron Gurevics: Az individuum a középkorban. Atlantisz Könyvkiadó. Budapest, 2003.
- Gesta Francorum, Keresztesek levelezése, Szent Bernát: Az új lovagság dícsérete. (Válogatta, a jegyzeteket és az utószót írta Veszprémy László. Szent István Társulat, Budapest. 1999. 246 o.)
- Donald R. Kelley: Faces of History. (Historical Inquiry from Herodotos to Herder) Yale University Press New Haven&London, 1998.
- Norbert Kersken: Geschichtsschreibung im Europa der "nationes". Nationalgeschichtliche Gesamtdarstellungen im Mittelalter. Köln-Weimar-Wien, 1995. (Münsterische historische Forschungen, 8.)
- Kulcsár Péter: A történetszemlélet előzményei. In: Történetszemlélet, historiográfia, eszmetörténet, történetfilozófia. (Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sctio Philosophica Tomus XVI:-Fasciculus 2. Miskolc, 2011. 5-128.
- Larner, John, *Marco Polo and the Discovery of the World*, Yale University Press, 1999.
- Marco Polo utazásai. (Válogatta, a bevezetőt írta és a jegyzeteket összeállította Dáné Tibor.) Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1986.
- Marina Münkler: Marco Polo. (Vita e leggenda.) Vita E Pensiero, Milano, 2001.
- Orosz István: Európa a korai középkorban. 3-11.század. Debrecen University Press, Debrecen, 1997.
- Pósán László: Genealogikus múltszemlélet és kollektív emlékezet a középkorban. Debreceni Disputa. II.évf., 2004/10. 76-79.o.
- Rácz Jenő Ferenc: Aurelius Augustinus világnézete. Gyula, 1937.
- Simon Róbert: Ibn Khaldún. (Történelemtudomány és birodalmiság.) Akadémiai Kiadó. Budapest, 1999.
- Gabrielle M. Spiegel: The Past as Text.(The Theory and Practice of Medieval Historiography. The John Hopkins University Press. Baltimore and London, 1997.
- Bernhard Schmeidler: Italienische Geschichtsschreiber des XII. und XIII. Jahrhunderts. Verlag von Quelle&Meyer in Leipzig. 1909.
- Takács Erzsébet: A középkori kereszténység története Christine de Pisan műveiben. Sic Itur ad Astra 1999/2-4. XI.évf. 163-194.o.

Az összefoglalások közül:

- Harry Elmer BARNES, *A history of historical writing*, New York, Dover Publications, 1963
- Ernst Breisach: Historiográfia. Osiris Kiadó, Budapest. 2004.
- Markus Völkel: Geschichtsschreibung. (Eine Einführung in globaler Perspektive.) Böhlau Verlag. Köln Weimar Wien 2006.
- John Burrow: A History of histories. (Epics, Cronicles, Romances and Inquiries from Herodotus and Thucydides to the Twentieth Century.) Alfred A. Knopf New York, 2008.
- Charles-Olivier CARBONELL, *L'historiographie,* Paris, Presses Universitaires de France, 1981.
- Daniel Woolf: A global history of history. Cambridge University Press, Cambridge, 2011.

© Copyright Mikes International 2001-2014

- Moritz RITTER, *Die Entwicklung der Geschichtswissenschaft an den führenden Werken betrachtet,* München, R. Oldenburg, 1919.
- Christian SIMON, *Historiographie: Eine Einführung*, Stuttgart, UTB 1901, 1996.
- James Westfall THOMPSON, *A history of historical writing,* New York, Macmillan, 1942, I-II.
- A szöveggyűjtemények közül különösen Versions of history from Antiquity to the Enlightenment. (Edited by Donald R. Kelley) Yale University Press New Haven&London, 1991.

A középkori magyar történetírás:

Általában:

- Földes Péter: vallanak az ősi krónikák. (A 900 éves ősforrások) Kozmosz Könyvek, 1986.
- Györffy György: Anonymus (Rejtély avagy történeti forrás?) Válogatott tanulmányok. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1988.
- Horváth János: A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Magyar Szemle Társaság. Budapest, 1931. (reprint, 1988.)
- Horváth János: Az irodalmi műveltség megoszlása. (Magyar humanizmus). Magyar Szemle Társaság, Budapest. 1935.(reprint 1988)
- Hóman Bálint: A magyar történetírás első korszaka. In. Uő: Történetírás és forráskritika. I.köt. Attraktor Máriabesnyő-Gödöllő 2003. 239-267.o. Eredetileg Magyar Történelmi Társulat. Budapest, 1938. 251-282.
- Klaniczay Gábor: Az uralkodók szentsége a középkorban. Magyar dinasztikus szentkultuszok és európai modellek. Budapest, 2000.
- Kristó Gyula: Magyar historiográfia. I. (Történetírás a középkori Magyarországon.) Osiris, 2002.
- C.A. Macartney: Studies on the Earliest Hungarian Historical Sources 3 vols. (Budapest, 1938-40.)
- C.A. Macartney: The Medieval Hungarian Historians: A Critical and Analyical Guide. (Cambridge, 1953.)
- Mályusz Elemér: A Thuróczy-krónika és forrásai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967.
- Mályusz Elemér: Királyi kancellária és krónikaírás a középkori Magyarországon. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1973.
- Csóka L. Lajos: A latin nyelvű történeti irodalom kialakulása Magyarországon a XI-XIV.században. Irodalomtörténeti Könyvtár 20. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1967.
- Scriptores rerum Hungaricarum veteres ac genui. I-III. Cura et studio Ioannis Georgii Schwandtneri. Bibliopolae Vidoboniensis 1746-1748.
- Scriptores rerum Hungaricarum. 1-2. Edendo operi praefuit Emericus Szentpétery. Utószó, bibl., függelék Szovák Kornél-Veszprémy László. Budapest, 1999.
- Szücs Jenő: Társadalomelmélet, politikai teória és történetszemlélet Kézai Gesta Hungarorumában. (A nacionalizmus középkori genezisének elméleti alapjai.)
- In. Uő: Nemzet és történelem. (Tanulmányok) 2.kiadás. Gondolat. Budapest, 1984. 413-555.
- Veszprémy László, The birth of hungarian identity in the historiography of the middle ages. In: Des Normands aux Hongrois. Conquête, acculturation, identité: des Normands aux Hongrois. Les traces de la conquête. Ed. PIROSKA Nagy. Rouen, 2000, 93-104.

Az összefoglalások közül különösen

- Flegler Sándor: A magyar történetírás történelme. Budapest, 1877.
- Gunst Péter. A magyar történetírás története. Csokonai Kiadó, Budapest, 1995.

Az egyes kérdésekhez:

- A magyar középkor irodalma. (Válogatta, szerkesztette, a szövegeket gondozta V. Kovács Sándor.) Szépirodalmi Könykiadó, Budapest, 1984.

© Copyright Mikes International 2001-2014

- Árpád-kori legendák és Intelmek. (Válogatta, a bevezető tanulmányt, a jegyzeteket írta és a szövegeket gondozta Érszegi Géza). Szépirodalmi Kiadó, Budapest. 1983.
- Csapodi Csaba: Az Anonymus-kérdés története. Budapest, 1978. (Gyorsuló idő.)
- Csernus Sándor: A középkori francia nyelvű történetírás és Magyarország, 13-15.század. Osiris Kiadó, Budapest. 1999. (Doktori mestermunkák)
- Domanovszky Sándor: A Budai Krónika. Századok, 36.évf., 1902. 615-630, 729-752., 810-831.o.
- Domanovszky Sándor: A Dubniczy Krónika. Századok, 33(1899.) 226-256, 342-355, 411-451.o.
- Domanovszky Sándor: A pozsonyi krónika és a kisebb latin-nyelvű prózai szerkesztések. Századok, 1905. 402-419.o., 518-525.o.
- Gerics József: Legkorábbi gesta-szerkesztéseink keletkezésrendjének problémái. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961.
- Györffy György: Anonymus (Rejtély avagy történeti forrás?) Válogatott tanulmányok. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1988.
- Janus Pannonius - Magyarororszagi humanisták. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 1982.
- Julianus barát és Napkelet fölfedezése. (Válogatta, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Györffy György.) Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 1986.
- László Havas: La conception de l'histoire chez le poete hongrois Janus Pannonius.
- Acta Conventus Neo-Latin Budapestiensis. ACMRS, Arizona. 2010. 281-289.o.
- Hóman Bálint: A magyar történetírás első korszaka. In. Uő: Történetírás és forráskritika. I.köt. Attraktor Máriabesnyő-Gödöllő 2003. 239-267.o.
- Kristó Gyula: A magyar nemzet megszületése. Szeged, 1997. (Szegedi középkortörténeti könyvtár 12.)
- Kristó Gyula: A Képes Krónika szerzője és szövege. In. Képes Krónika. Ford. Belus Ibolya. Budapest, 1986. 459-516.o. (Pro memoria.)
- Kulcsár Péter: A humanista földrajzírás kezdetei Magyarországon. Földrajzi Közlemények, 17 (1969), 297-108.
- Küküllei János, Lajos király krónikája. Névtelen szerző, Geszta Lajos királyról. Ford., utószó, jegyz. Kristó Gyula. Osiris Kiadó, Budapest. 2000. (Milleniumi magyar történelem. Források.)
- Legendák és csodák. (13-16.század) Szentek a magyar középkorból II. (Összeállította és szerkesztette Madas Edit és Klaniczay Gábor: Az utószót írta Klaniczay Gábor.) Osiris Kiadó. Budapest, 2001.
- Alexandru Madgearu: The Romanians in the Anonymus Gesta Hungarorum. Truth and fiction. Romanian Cultural Institute. Cluj-Napoca, 2005.
- Mályusz Elemér: Árpádházi Boldog Margit. (A magyar egyházi műveltség problémája.) In *Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére*. Budapest, 1933. 341-384.
- Mályusz Elemér: A patrimoniális királyság; Uő: A karizmatikus királyság. Újabban In: Klió szolgálatában. 11-21.o. 22-44.o. Eredetileg Társadalomtudomány 13 (1933) 1-2.sz. 37-49.o.; illetve Társadalomtudomány 14 (1934) 3.sz. 153-178.sz.
- Mályusz Elemér: Az V.István-kori gesta. Budapest, 1971. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 58.)
- Mályusz Elemér. A Toldi-monda történeti alapja. In. Klió szolgálatában 108-129.o. Eredetileg Hadtörténeti Közlemények, 25(1924), I-II.füzet 3-32.o.
- Mályusz Elemér, 1971. *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*. Budapest:
- Márk Aurél Érszegi: San Gerardo: mediatore attuale. In: Hungarica Varietas. Mediatori culturali tra Italia e Ungheria. A cura di Adriano Papo e Gizella Németh. Edizione della Laguna, 2003. 61-66.o.
- Előd Nemerkényi: Latin classics in medieval Hungary, eleventh century. Debrecen-Budapest, 2004.
- Adriano Papo: Umanisti e storiografi italiani alle corti d'Ungheria e di Transilvania.
- In: Hungarica Varietas. Mediatori culturali tra Italia e Ungheria. A cura di Adriano Papo e Gizella Németh. Edizione della Laguna, 2003. 93-102.o.
- Püspöki Nagy Péter: Szent Gellért csanádi püspök vértanú élete és műve. Budapest, 2002.
- Kézai Simon védelmében. Sebestyén László vitairata. Budapest, 1975.
- San Gerardo fra Venezia e Ungheria - Szent Gellért, Velence és Magyarország. A cura di M. A. Érszegi, Venezia 2002. (Benne pl. L. Csorba: San Gerardo nella storiografia ungherese.)
- Schola Europaea. Les valeurs de l'Europe-L'Europe des valeurs. (Európa értékei – az értékek Európája. A Magyar Tudomány Ünnepe, 2007. november 22-23. c. konferencia előadásai.) Szerkesztette: Havas László-Takács László-Tegyey Imre. Budapest-Debrecen. 2009.
- Szabados György: A magyar történelem kezdeteiről. (Az előidő-szemlélet hangsúlyváltásai a XV-XVIII.században.) Balassi Kiadó, Budapest, 2006.
- Szabó István: Nemzetszemlélet és magyarságtudat. Sorsunk, 1943. 730-738, 836-844, 891-895. l., 1944. 34-42. o.

© Copyright Mikes International 2001-2014

- Szovák Kornél: L'historiographie hongroise á'lépoque árpádienne. Les Hongrois et l'Europe. 1999. 375-384.o.
Szücs Jenő: Társadalomelmélet, politikai teória és történetszemlélet Kézai Gesta Hungarorumában. (A nacionalizmus középkori genezisének elméleti alapjai.)
- In. Uő: Nemzet és történelem. (Tanulmányok) 2.kiadás. Gondolat. Budapest, 1984. 413-555.
- Thoroczkay Gábor: Az Anonymus-kérdés kutatástörténeti áttekintése(1977-1993). Fons (Forráskutatás és történeti segédtudományok) 1.évf., (1994) 2.sz. 93-149.o.; 2.évf., (1995) 2.sz. 117-173.o.
- Tóth Zoltán: A Hartvik-legenda kritikájához. (A szt. korona eredetkérdése.) Budapest, 1942.
- Tóth Zoltán: Tuhutum és Gelou. Hagyomány és történeti hitelesség Anonymus művében. Századok 1945–46. 21–84.o.
- Tringli István: A szent királyok szabadsága. (A középkori történelmi tudat és a történelem-hagyományozódás sajátosságai.)
- Századok 137.évf., 2003/4. sz. 809-848.o.
- Turchányi Tihamér: Rogerius mester Siralmas éneke a tatárjárásról. Századok, 37.évf., 1903. 412-430, 493-514.o.
- Váczy Péter: A népfelség elvének magyar hirdetője a XIII.században: Kézai Simon mester. In. Emlékkönyv Károlyi Árpád születése nyolcvanadik fordulójának ünnepére. Budapest, 1933. 546-563.o.
- Veszprémy László, The birth of hungarian identity in the historiography of the middle ages=Des Normands aux Hongrois. Conquête, acculturation, identité: des Normands aux Hongrois. Les traces de la conquête. Ed. PIROSKA Nagy. Rouen, 2000, 93-10.

ERŐS, Vilmos: Medieval Historiography

The above study is a part of a historiographical summary and analyses the main features of the Hungarian historiography in the Middle Ages. In the first part the author gives a short general picture about the paramount features of the historical wiritng of this age. The second part introduces into the main genres and special traits of the Hungarian historiography in the Middle Ages. The author points out first of all the so called „gestas", which can be regarded as the footage of this historiography. In the development of these gestas can be three major periods distinguished, namely the XI-XII-th, XIII-XIV-th, and XV-the centuries. In these periods mainly the different social and cultural background exerted a fundamental impact on the specific views of the historians. The author assumes in the background of the whole process (in that of the European as well) a certain tendency of „secularization". It has the result, that, although the basic philosophy of the Middle Ages was anti- rather ahistorical, in the consequence of the gradual secularization it prepared in many respects the modern, secular tendencies, that put history in a central position. The author touches briefly besides the so called „marginal" components (women, oral traditons, literature) of this historiography as well.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

ERŐS, Vilmos :

Historiographie catholique en Hongrie entre les deux guerres mondiales[1]

— Gyula Szekfű et Jacques Maritain —

Le sujet de mon essai est l'analyse du rapport entre l'historien hongrois, Gyula (Jules) Szekfű et le philosophe catholique français, Jacques Maritain, qui – à ma connaissance – n'a pas été abordé dans la littérature le concernant. Toutefois Szekfű, depuis les années 1930, mais plutôt au début des années 1940 a souvent recours à la loi naturelle, et spécialement à Jacques Maritain. Le propos de mon intervention est aussi, étant donné que nous célébrons cette année (en 2013) le 130-ème anniversaire de la naissance de Szekfű, de réaliser un petit hommage à son oeuvre.2

Avant d'analyser en détail le catholicisme de Szekfű dans les années 1930, je voudrais rappeler, que la pensée catholique et l'influence de cette religion furent déterminantes pendant la carrière de Szekfű des le début, car il est né et fut élevé dans une famille catholique. Cependant, d'une manière intérressante, lors de la polémique sur « Le Rákóczi éxilé »3 les plus importants et véhéments contradicteurs/ opposants de Szekfű étaient les journaux catholiques, peut étre parce que Szekfű avait publié plus tôt un volumineux article sur Anatole France4, dans lequel il a traité avec une sympathie comprehensive sur des oeuvres littéraires ironiques du grand écrivain français, lesquelles ont critiquées la religion catholique. On ne doit pas oublier que Szekfű lors la polémique « Le Rákóczi exilé » a formé sa théorie sur 1'opposition concernant les deux attitudes spirituelles: l'une la transdanubienne, grande-hongroise, labantz (austrophile); l'autre cisdanubienne, petite-hongroise, kurutz et protestante. Cette opposition détermine principalement la marche de l'histoire hongroise selon lui, à cette occasion toute sa sympathie va vers les catholiques transdanubiens, qui sont hongrois d'une manière européenne. Tout cela se révéle dans sa « Biographie de l'état hongrois »5, où Saint Étienne, qui avait introduit les hongrois dans la culture et communauté « chrétiennegermanique » devient l'icone à suivre. Mais il démontre également tout cela dans son livre « Trois générations »6, où les réforme-idées conservatrices de Széchenyi prennent racine principalement dans la politique-romantique, en accentuent la réforme éthiqueinterne et ont donné à Szekfű un programme social même dans la troisième generation á l'opposé du liberalisme nationaliste, qui utilisait des slogans vides.

C'est bien connu, que Szekfű était un publiciste/chroniqueur important du journal militant catholique « Új Nemzedék » [Nouvelle Génération] au début des années 1920 et plusieurs essais de « Történetpolitikai tanulmányok » [Études historiques-politiques] (1924)7 sont initialement parus dans les revues catholiques. Tout cela démontre, que la notion de « L'état de Saint Étienne », qui joue un rôle principal dans les oeuvres de Szekfű et qui est congruent avec les valeurs catholiques, y apparait déja avec une conscience historique-politique. Szekfű y retient, que la nation hongroise est plutôt une unité historique et politique et son interpretation se dirige principalement contre les fondamentalistes racistes, selon lesquels les Hongrois forment une unité biologique, ethnique, raciale. Sa volumineuse synthèse (« Magyar Történet » [Histoire Hongroise]8) écrite avec Bálint Hóman (également catholique militant), dont les derniers volumes sont parus en 1934-1935, et dans lesquels il étend á toute l'histoire hongroise depuis le 16ème siècle l'oxymore catholique grand hongrois-protestants, petit hongrois, déja mentionné est également une preuve claire de l'engagement catholique de Szekfű dans les années 1920. De l'attitude catholique de Szekfű nous possédons également plusieurs preuves dans la suite de sa carrière. On peut ainsi se référer à son étude parue dans l'Album « Saint Étienne », à ses articles parus dans « Magyar Nemzet », ou à son livre « Forradalom után »

1 D'après une communication tenue dans le Collegium Hungaricum á Louvain en septembre 2012.
2 Gyula Szekfű est le plus célebre et plus discuté historien en Hongrie du 20-ême siecle. Sur ses ouvres cf. Epstein. Raab Epstein, Irene 1987. Gyula Szekfű. A Study in the Political Basis of Hungarian Historiography. New York: Garland Publishing. Sur Szekfű en français cf. Tibor Baráth, L'histoire en Hongrie, Paris, 1936 (Extrait de la Revue historique, t. 177, 1936.
3 Sur les oeuvres de Szekfű cf. Szekfű Gyula, Nép, nemzet, állam [Peuple, Nation, État]. Rédigé par: Vilmos Erős, Budapest, Osiris, 2002, p. 739-754. Bibliographie des oeuvres de Gyula Szekfű.
4 Cf. Szekfű Gyula: Anatole France. Budapesti Szemle. 1910. Vol. 143. p. 359-387.
5 Cf. Szekfű Gyula: A magyar állam életrajza. Történelmi tanulmány. Budapest, é. n. [1918] En allemand Gyula Szekfű. Der Staat Ungarn. Lepizig, 1917.
6 Cf. Szekfű Gyula. Három nemzedék. Egy hanayatló kor története. Budapest: „Élet" Irodalmi és Nyomda Rt. 1920.
7 Cf. Szekfű Gyula: Történetpolitikai tanulmányok. Budapest: Magyar Irodalmi Társaság. 1924.
8 Cf. Hóman Bálint – Szekfű Gyula: Magyar történet. I–V. (2. edititon.) Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.1935–1936.

© Copyright Mikes International 2001-2014

[Après la révolution9]. Dans ce dernier ouvrage il attire l'attention sur le fait que l'Union Soviétique, après les persecutions inititales, a respecté l'autonomie de l'Église lors de la deuxième guerre mondiale et assure la liberté de culte.

Dans la période plus importante pour notre sujet choisi, les années 1930, puis pendant la deuxième guerre mondiale, il y a selon moi un changement significatif concernant les opinions catholiques de Szekfű, en correlation avec une modification de son écriture de l'histoire et de son activité historique-publicistique. Dans cette période il considère comme le plus grand danger de son temps l'avancement des systemes totalitaires divers (étatiques, ethniques, païennes), qui piétinnent la loi naturelle et qui regardent comme un bien superieur l'état, le parti et le peuple au lieu de la Personne. Szekfű oppose á cela l'humanisme catholique qui considère la Personne comme une fin en soi et s'appuie sur l'amour du prochain et c'est á ce moment la qu'il approfondit la connaissance des idées de Jacques Maritain.

À cette époque Szekfű agit à plusieurs niveaux pour l'approfondissement du catholicisme, fondé sur la loi naturelle et chrétienne. Il suffit de rappeler ses efforts considérables pour la fondation de l'« Université d'Été Catholique à Esztergom » [Katolikus Nyári Egyetem]10. On peut évoquer ses nombreux articles dans les revues catholiques, comme « Revue Catholique » [Katolikus Szemle], « Korunk Szava », « Jelenkor » et « Emericana »11. Dans ses articles il s'occupe d'une part des racines historiques de la tolérance religieuse et nationale, et d'autre part de l'arrière-plan idéologique et de la critique des systèmes totalitaires, fondés sur la dictature et sur l'idolatrie de la collectivité et du peuple. On peut mentionner, qu'il fait fonder une revue historique catholique, sous le titre « Történetírás » [Historiographie] pour contrebalancer les recherches « histoire-demographiques » « Volksgeschichte ») – initiés par V. Mályusz – qui coquettent plutôt avec le protestantisme12. Ses élèves (p.e. János Belitzky – redacteur en chef –, János Kósa, Ödön Lénárd, Csaba Csapodi etc.) y publient de nombreux articles et études, qui défendent et relevant l'attitude des catholiques. Mais on peut également considérer comme des élèves de Szekfű Győző Ember, Egyed Hermann, Antal Meszlényi, László Tóth, Tihamér Vanyó, Lajos Gogolák, Béla Iványi Grünwald, qui ont fondé l'almanach de l'histoire de l'église « Regnum », en 193613.

Selon moi dans la connaissance des nouvelles tendences du catholicisme français, qui a placé au centre du débat la loi naturelle chrétienne et réforms sociales et politiques, le rôle le plus significatif a été joué par la triade Zoltán Szabó, Iván Boldizsár, Dezső Keresztury14. Ils ont publié depuis le début des années 1930 dans le « Magyar Szemle » (dirigé par Szekfű), mais également dans les revues catholiques, p. e. dans le « Korunk Szava » et « Katolikus Szemle ». Leur role est également important étant donné le fait, qu'ils ont eu des rapports significatifs avec le mouvement populiste, ils ont ainsi participé personnellement aux recherches sur les villages, et – avec Imre Kovács – ils auraient donc pu réaliser le pont entre Szekfű et le mouvement populiste.

On peut cependant remarquer une modification, parallèle dans le cas de deux autres historiens et philosophes dans les années 1930, qui ont placé au centre de leurs oeuvres la Personne, l'humanisme et les problèmes d'éthique: je pense ici à Friedrich Meinecke et à Benedetto Croce15. Meinecke a écrit par exemple au milieu des années 1920 sa célèbre étude « Die Persönlichkeit und die geschichtliche Welt » [La Personne et le monde de l'histoire]. Dans cet essai il considère l'ideal humaniste et culturel de Humboldt comme la voie à suivre car il permet de former une Personne s'élevant au-dessus des masses, ce que l'on peut regarder comme une fin en soi et une culture fondée sur le principe de qualité. La situation est identique avec Benedetto Croce16. Dans ses livres « L'historie et la liberté » et « L'histoire comme pensée et action »17 (qui étaient connus, feuilletés par Szekfű certainement) il s'est prononcé pour une historiographie éthique, c'est-à-dire, qui construit

9 Cf. Szekfű Gyula: Forradalom után. Budapest: Cserépfalvi.1947.

10 Cf. Papp Barbara: Katolikus történetírás Magyarországon. (Szekfű Gyula katolicizmusa.) [L'historiographie catholique en Hongrie. Le catholicisme de Gyula Szekfű.) In Paksa Rudolf (red.): Szekfű Gyula és nemzedéke a magyar történetírásban. [Gyula Szekfű et sa generation dans L'historiographie hongroise.] Budapest: Argumentum – Eötvös József Collegium. 2007.p. 127-151.

11 Cf. note 3.

12 Cf. Erős Vilmos: A Szekfű-Mályusz vita.[Le Szekfű-Mályusz débat.] Debrecen: Csokonai Kiadó. 2000.

13 Cf. Szekfű Gyula: Előszó.[Avant-propos] Regnum. Vol. I. Budapest, 1936. p. 3-6.

14 Selon moi son ami, le célebre professeur de la langue et litterature francaise (aussi catholique) a joué une role importante pareillement dans ce rapport. Par lui en français cf. A. Eckhardt: Sicambria. Paris, 1943.

15 Sur Meinecke cf. Richard W. Sterling, Ethics in a World of Power. (The Political Ideas of Friedrich Meinecke), Princeton, N. J., Princeton University Press, 1958. Sur Benedetto Croce cf. p. e. Benedetto Croce, Die Geschichte als Gedanke und Tat, Bern, Verlag A. Francke AG, 1944.

16 Sur Croce et Szekfű cf. Árpád von Klimó: Nineteenth Century Liberal Master Narratives Revisited: A Comparison of Gyula Szekfű and Benedetto Croce. Dans Nationalizing the Past (Historians as Nation Builders in Modern Europe), Eds. Stefan Berger, Chris Lorenz, Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2010. p. 341-357.

17 Cf. B. Croce, La storia come pensiero e come azione, Laterza, Bari 1938.

© Copyright Mikes International 2001-2014

la réalité et ne se content pas de la reconstruire. Il réclame une historiographie, qui n'a pas voulu justifier le fascisme et la théorie des races comme une réalité irrévocable et c'est pourquoi il a présenté l'histoire italienne dans la deuxième moitié du 19ième siècle comme une victoire de l'humanisme, du libéralisme et de la liberté personelle.

Ou que l'on cherche les sources spirituelles de Szekfű, après Meinecke et Croce depuis le milieu des années 1930, plusiers fois apparaît chez Szekfű le personnalisme chrétien, et spécialement l'oeuvre de Jacques Maritain18. Je voudrais mentionner particulièrement quatre articles de Szekfű, dans lesquels on peut prouver avec des moyens philologiques l'influence de Maritain. (Sans mentionner de nombreux autres, p. e. l'étude « Ma és száz év előtt » [Aujourd'hui et il y a 100 ans], parue dans le Magyar Szemle, en général la série « Valahol utat vesztettünk » [Nous avons perdu notre chemin] – dans lesquels – sans se référer directement á Maritain – il considère comme le problem le plus aigu l'omnipotence de l'état qui piétine la loi naturelle chrétienne19.) Les quatre articles où Szekfű se réfere à Maritain sont: « Kísértésben » [Dans la tentation], Jelenkor, 1940, « Izmosodik az egyén » [L'affermissement de la Personne] Jelenkor, 1940, « Magyar katolikus történetfelfogás » [La vue catholique de l'histoire de Hongrie] et enfin « A honfigond » [Le souci d'un patriote]20.

De ses articles je voudrais maintenant citer seulement « Dans la tentation », paru dans le Jelenkor, en 193921. Dans cet article Szekfű oppose à l'omnipotence étatique, à la dictature la loi naturelle chrétienne de Maritain, qui préfere les formations cellulaires des communautés chrétiennes primitives, c'est á dire non institutionnalisées. Elles sont les cadres les plus fertiles, les plus efficaces pour la formation de la liberté personelle, de la conviction individuelle (en suivant les principes du personnalisme chrétien), car elles ne sont pas fondées sur l'individu détaché de tous liens á une communauté, mais sur la Personne non absorbée par les communautés, en representant une synthèse entre ces deux instances. « Maritain considère – écrit Szekfű – que dans notre monde insipide se sont forms de nombreux de petits cercles, communautés cellulaires, dans lesquels un-deux personnes, un-deux familles vivent leur vie catholique intransigeante avec une peine commune, avec une résolution commune. Ces cellules sont aujourd'hui sans coeurs, à peine visibles, ni pouvoir. Elles sont quand même fortes, car elles ont pris racine dans la foi, et ne se rompent pas même si une force extérieure efface toute la masse formelle, dans laquelle elles se tapissent… » « De semblables personnes, cellules, petits cercles laïcs existent déja chez nous » – continue Szekfű – « couverts, enveloppés par les masses et organisations, qui sont toujours formidablement formalistes à cause de l'affirmation étatique et sociale de l'Église. La tâche des catholiques laïcs est de bâtir plus loin dans ce sens, en essayant de transplanter l'exemple de leurs prêtres à l'âme pure dans les circonstances plus compliquées de la société, tranquillement, sans mot dire, en méprisant les mots discrédités, mais en apprenant les qualités nécessaires pour la création d'une société chrétienne. »22 Une question apparait ici naturellement: Comment doit on interpréter ceci et comment peut on concilier les opinions de Szekfű sur l'humanisme chrétien, sur la loi naturelle (qui considère la Personne comme fondamentale) avec l'autre ingrédient de sa pensée, selon lequel – de ce point de vue Meinecke et Croce sont aussi ses antecedents – le moteur principal de l'histoire est la lutte pour le pouvoir, la priorité de la politique extérieure et les questions de la souveraineté étatique, (y compris dans les années 40). Tout cela est prouvé par l'autre icône des opinions de Szekfű de cette époque, par la thèse (déja mentionnée) sur l'état de Saint Étienne (une notion clé dans les « Történetpolitikai tanulmányok » dans « A magyar állam életrajza »23) qui joue un rôle central dans beaucoup de ses études de cette époque. C'est ainsi le cas dans son article dans l'Album consacré à St. Étienne (1938), dans « A nemzetiségi kérdés rövid története » [Essai d'une histoire des nationalités en Hongrie], dans les études de son « État et nation »24, mais aussi dans son essai déja cité « Magyar katolikus történetfelfogás » également25. Il est par ailleurs connu, que la notion de l'état de St. Étienne – fondamentale dans lés années 30 – se constitue selon l'opinion de Szekfű contre deux notions de la nation. Elle s'oppose d'une part à la conception politique française de la nation26, qui d'après Szekfű n'est pas acceptable pour les Hongrois, parce qu'elle songe à assimiler, en identifiant l'état et la nation. Pour Szekfű cette conception n'est pas suffisante pour les Hongrois, car l'état Hongrois historique était multinational, et il n'était pas possible (comme dans le cas des Bretons) d'assimiler, d'absorber les Roumains, les Slovaques, les Serbes, les Ruthènes dans une nation unique, comme Kossuth l'a envisagée. Mais la notion de la nation telle qu'elle est envisagé par St. Étienne s'oppose

18 Sur Maritain en Hongrie, cf. Frenyó Zoltán – Turgonyi Zoltán (éd.), Jacques Maritain, Tanulmányok [Études], Budapest, L'Harmattan, 2006.

19 Cf. p. e. Szekfű Gyula 1943. Ma és száz év előtt. Magyar Szemle 45, p.113–119.

20 Cf. Szekfű Gyula: Kísértésben. Jelenkor, 1939. 1. p. 5–6; Szekfű Gyula: Izmosodik az egyén. Jelenkor, 1940. 10. p.5–6; Szekfű Gyula: Magyar katolikus történetfelfogás. In Katolikus írók új magyar kalauza. Budapest, é. n. [1941], p.396-418; Szekfű Gyula: A honfigond. Magyar Nemzet, 1941. március 11. p. 5. Les mêmes idées dans son: Il Principe, Cap. XVIII. Jelenkor, 1940. 3. p. 1–2.

21 Cf. Szekfű Gyula: Kísértésben. Jelenkor, 1939. 1. 5–6;

22 Cf. Szekfű Gyula: Kísértésben. op. cit.

23 Cf. notes précédants.

24 Cf. Jules Szekfű, État et nation. Paris, Les Presses Universitaires de France, 1945.

25 Cf. Magyar katolikus történetfelfogás. In Katolikus írók új magyar kalauza. Budapest, é. n. [1941], 396-418

26 Cf. Ernest Renan: Qu'est-ce qu'une nation? Calmann-Levy: Paris, 1882.

© Copyright Mikes International 2001-2014

aussi à la théorie allemande, conçue déja par Herder, qui s'appuie sur la conception ethnique (Volkstum), et qui était d'abord populaire après la première Guerre Mondiale chez les Allemands27. Elle privilégie au lieu de l'état et des liens politiques la communauté de la culture, de la langue, de la tradition, de la descendance, eventuellement de la race et songe à dissimiler. Cette théorie considérait comme but principal après la guerre la préservation de l'individualité ethnique-nationale (au contraire de l'assimilation), et qui ne convient pas non plus dans le cas des Hongrois, car elle aurait signifié la dissolution de l'État Hongrois historique. L'État de St Étienne, considéré comme optimal par Szekfű, se situe entre ces deux conceptions: c'est pourquoi Szekfű célèbre la politique tolerante envers les nationalités conçue par St. Étienne dans ses « Admonitions »28, car il garantie une autonomie aux nationalités, d'une manière historiquement variable (pouvant eventuellement aboutir au fédéralisme), mais seulement dans la mesure, où cela ne met pas en péril l'integrité et la souveraineté de l'état hongrois historique.29 Selon moi cette contradiction est à plusieurs points de vue insoluble, on peut évoquer dans le même temps plusieurs arguments, qui exhortent une formulation distincte. Car on ne doit pas oublier – et dans ce cas son opinion ressemble extraordinairement à celle de Jacques Maritain30 –, que bien que Szekfű considère l'état comme un instant important, ce n'est pas une fin en soi (possédant une âme), et la Personne ne s'y subordonne pas mais se place au-dessus et elle est ainsi une fin en soi. D'autre part on ne doit pas négliger, que Szekfű suggère la tolerance et une politique, qui offre eventuellement le fédéralisme aux nationalités. Troisièmement: L'état dit de St. Étienne (et sa politique envers les nationalités), dont le point principal de référence est l'Admonition et qui pousse au traitement équitable des hôtes, des étrangers immigrés en Hongrie, se dirige principalement contre la notion ethnique dans les années 30, qui songe à dissimiler, à exclure les étrangers et ainsi reçoit un contenu éthique-politique en s'opposant à l'extrême-droit31. On peut dire d'une manière générale, que la caractéristique principale de la notion de la nation politique (qui s'appuie sur la théorie de l'état de St. Étienne – et qui apparaît déja dans les « Történetpolitikai tanulmányok » est, qu'il perçoit les Hongrois, comme une unité historique, qui contient la possibilité, et même l'exigence de l'acceptation, de l'assimilation des étrangers (des Allemands et des Juifs). Ainsi cette conception de la nation politique se constitue contre la notion de la nation ethnique, fundamentaliste, xénophobe, ce qui est très bien représenté par son étude « Essai d'une histoire des nationalités en Hongrie »32. Dans cet écrite au contraire p. e. de l'étude de István Szabó33, selon lequel l'unité ethnique des hongrois s'était formée déjà lors dès la conquête du pays (et n'a pas changée pendant 1000 ans)34, Szekfű interprète l'essence des hongrois comme une unité historiqueculturelle-spirituelle, dont la survie dependait de la manière, dont ils acceptent et transforment à leur visage les accomplissements de la culture et de l'histoire européenne (ce qui signifie éventuellement le developpement des institutions d'état). Quatrièmement: il va de soi – et c'est un point primordial de son étude « A Magyar katolikus történetfelfogás » –, que la mise en relief de l'état St Étienne, de la souveraineté étatique (qui prend corps dans l'idée de la Sainte Couronne35) se dirige à la fin des années 30, et au début des années 40 contre les prétentions allemands, fascistes, hitlériennes, qui ont songé à la dissimilation et à une politique raciste. Et la dernière (avec son pendant hongrois et avec le système communiste) en mettant en relief le peuple (Volk) au lieu de l'état (Staat) (eventuellement la souveraineté du peuple, de la société à la place de la souveraineté de l'état) n'a pas diminué l'omnipotence étatique, mais l'a augmenté d'une manière encore jamais vue, en se détachent de tous les liens chrétiens (qui défendaient la Personne) et en se regardant comme une fin païenne en soi.

27 *Sur la notion "Volkstum" p.e. cf. Hettling, Manfred* (Hrsg): Volksgeschichten im Europa der Zwischenkriegszeit. Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen 2003.

28 Sur « Admonitions » cf. Sancti Stephani Regis primi Hungariae, Libellus de institutione morum sive amonitio spiritualis-Saint Étienne de Hongrie, Petit Traité d'éducation morale ou exhortation spirituelle, Debreceni, MMVIII, textum edendum curavit et apparatu critico intsruxit L. Havas, translatione Franco-Gallica instruxit J.-P. Level, volumen tertio corrigendum augendumque redegit E. Tegyey.

29 Cf. note précédante.

30 Cf. p.e. J. Maritain: Humanisme integral. in Ouvres completes, Paris, Éditions Universitaires Fribourg Suisse_Éditions Saint Paul, vol. VI. Sur Maritain en Hongrie en francais cf. Roberto Papini: L'idée d'Europe selon Jacques Maritain. In. Schola Europaea. Les valeurs de l'Europe-L'Europe des valeurs. Ediderunt: Ladislaus Havas-Ladislaus Takács - Emericus Tegyey. Budapest-Debrecen. 2009. 357-364.

31 Cf. Erős Vilmos: A Szekfű-Mályusz vita.[Le Szekfű-Mályusz débat.] op. cit.

32 Cf. Szekfű Gyula: A nemzetiségi kérdés rövid története.[Essai d'une histoire des nationalités en Hongrie] In: Állam és nemzet. Tanulmányok a nemzetiségi kérdésről. Budapest: Magyar Szemle Társaság. p. 85-177.1942; Szekfű Gyula: État et nation.Op. cit.

33 Sur Étienne Szabó et sur son étude parue dans la Revue d'Histoire Comparéee en 1943 cf. Vilmos Erős: Asszimiláció és retorika [Assimilation et rhétorique], Debrecen, Csokonai, 2005.

34 Cf. Szabó, Etienne, 1943. L'assimilation ethnique dans le bassin des Carpathes avant 1918. Revue d'Histoire Comparée, 279-330.

35 Cf. Szekfű Gyula: The doctrine of the holy crown. Danubian Review, Budapest. 1941. 2. p. 1-7. Vardy, Steven Béla: Modern Hungarian Historiography. New York: Columbia University Press.1976.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Remarque supplémentaire: On a prétendu récemment que Szekfű avec son étatisme, avec sa loyalité envers tous les pouvoirs étatiques, avec son opportunisme sans morale – on prétend que son activité après 1945 prouve cela – aurait justifié la mutilation de la révolution de 195636, c'est-à-dire le régime de Kádár, car il a fait l'éloge, notamment après 1945 de l'Union Soviétique et a aussi tenu une conférence sur Lénine37. Mis à part le fait, que Szekfű était vraiment naif envers l'Union Soviétique – peut être consciemment –, et que ses critiques veulent établir leur propre identité politique, se plaçant ainsi dans le même camp que le primitif et intransigeant nationaliste Kálmán Thaly, c'est á-dire dans le camp romantique national38, on peut affirmer de manière certaine que beaucoup de ses éleves et collègues, comme par exemple Egyed Hermann, Béla Iványi-Grünwald, Lajos Gogolák, József Deér, Gyula Miskolczy, s'appuyant sur l'humanisme chrétien ont émigrés après la guerre39, ne peuvent donc pas être regardés comme des compagnons de Kádár. Nombreux de ceux qui sont restés en Hongrie – ont été considéré comme des opposants au régime par excellence. C'est notamment le cas de Dezső Keresztury, Kálmán Benda, Ödön Lénárd, Gyula Bisztray, avec Domonkos Kosáry40 á leur tête, qui a joué un rôle essential en 1956 et fut emprisonné avec Tibor Déry41 après la révolution et qui, jusqu'à la fin de sa vie, a considéré Szekfű comme son maître, y compris du point de vue de la morale.

ERŐS, Vilmos: Catholic Historiography in Hungary between the Two World Wars

The above study analyses the relation between the Hungarian historian Gyula Szekfű, and the famous French catholic thinker and philosopher, Jacques Maritain. In the first part of the essay the author gives an overview about the whole historical writing of Szekfű between the two World Wars. The second part treats the parallels of the two thinkers, pointing out first of all the idea of "Personne"/"Personality" and natural rights of the individual which are paramount components in both thinkings in the 1930s. To it is attached - from the part of Szekfű - the catholic idea of the so called "Holy Crown" and of "State of Saint Steven" in Hungary which is based on the notion of "political nation" and which declares e.g. tolerance towards the ethnic minorities - in contrast to the so called and ethnically conceived "Volkstum" idea, represented by his opponents in various debates of that time.

Erős Vilmos: Katolikus történetírás Magyarországon a két világháború között

A fenti tanulmány a kiemelkedő magyar történész, Szekfű Gyula és a híres francia filozófus, Jacques Maritain néhány nézetének hasonlóságát elemzi. A tanulmány első részében a szerző áttekintést ad Szekfű egész történetírói pályafutásáról a két világháború közötti időszakban, különös tekintettel nézeteinek katolikus vonatkozásaira. A második részben a két gondolkodó nézeteinek párhuzamait mutatja be, mindenelőtt a "Személy" és az egyéni természetjogok problémáit, amelyek mindkét életműben alapvetők az 1930-as években. Ehhez csatlakozik Szekfű részéről az úgynevezet "Szentkoroná"-ról és a "Szent Istváni állam"-ról való elképzelés, amely a "politikai nemzet" fogalmán alapszik. Ez egyebek mellett abban is szemben áll az ellenfelei által osztott "népi nemzet" gondolatával, hogy türelmet képviselt az etnikai kisebbségek irányában, párhuzamosan a felfogás alapvetően humanisztikus üzenetével.

~ ~ ~ ~ ~ ~

36 Je y pense á l'interpretation de Dénes Iván Zoltán. Cf. ma critique de son livre: Századvég 2004/4, pp. 135-144.

37 Cf. Szekfű Gyula: Lenin. Budapest, 1946.

38 Cf. Vardy, Steven Béla: Clio's Art in Hungary and Hungarian America. New York: Columbia University Press, 1985

39 Cf. p.e. J. Miskolczy: Ungarn in der Habburg-Monarchie. Wiener Historische Studien. V. Wien-München, 1959.

40 Domokos Kosáry étais un des plus connus historiens hongrois apres 1945, un ami p.e. de F. Braudel. En 1943 fondait (avec Kálmán Benda) la "Revue Histoire Comparée", paru en français en suivent la tradition historiographique et politique de la journée francaise. "Annales". Sur Kosáry cf. Hommage à Kosáry Domokos. Budapest, Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia, 2009. (En français aussi.)

41 Tibor Déry est un des plus célebres écrivains en Hongrie après la Deuxième Guerre Mondiale, qui étais emprisonné pour son activité pendant la revolution de 1956.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Farkas László Róbert :

Inczédy László, szegedi vallástanári jelentése az 1947/48-as tanévről

A dolgozat a magyar katolikus egyház második világháború utáni korszakát vizsgálja, megyei és városi szinten. Az állam és egyház viszonyában láthatjuk az egyház felmorzsálását célul kitűző államhatalom politikáját, a korrajzból megismerhetjük Szeged–Belváros 1947/48-as hitoktatási helyzetét, a fiatalok valláserkölcsi magatartását, a hitbuzgalmi társulatokban való részvételét, amely sok esetben példásabb volt, mint szüleiké vagy a pedagógusoké. Az egyháztörténeti tanulmány végén teljes terjedelmében olvashatjuk az 1948-ban készült vallástanári jelentést.

Bevezetés

A Szeged–Csanádi Egyházmegye Püspöki Levéltárában fellelhető forrásunk, az „Inczédy–jelentés”1 értékes tartalommal bír a magyar katolikus egyház második világháború utáni és az 1956 előtti korszakának vizsgálatára. Jelen tanulmány forrása a magyar társadalom erőszakkal történő szovjetizálásának egyik múltbéli bizonyítéka. Az állam és a Római Katolikus Egyház2 viszonyában szemléltetve láthatjuk az egyház felmorzsálását célul kitűző államhatalom politikáját, de a lakossági reakciók is kiválóan kitűnnek ebből az egyetlen iratból is. Ebből a korrajzból megismerhetjük Szeged–Belváros 1947/48-as hitoktatási helyzetét, a fiatalok valláserkölcsi magatartását, a hitbuzgalmi társulatokban való részvételét, amely sok esetben példásabb volt, mint szüleiké vagy a pedagógusoké. A jelentés egyik fontos momentuma, hogy az 1947/48-as tanév folyamán Szegedről internáltak egy szülőt, amiért a szülői értekezleten bírálta a politikai rendszert, s a szovjet mintára bevezetett iskolai foglalkozásokat.3

Annak érdekében, hogy a forrásunkban szereplő tényeket „tájolni” tudjuk, s pontosabban tudjuk érzékelni az idézett mondatok mögött a katolikus egyház hazai helyzetét és a hívők vallásos mindennapjait, dolgozatunkban elsőként a katolikus egyház társadalmi beágyazottságát s a politikai hangsúlyok eltolódását vizsgáljuk, a második világháború utáni időszakban. Majd a szegedi központú Csanádi Egyházmegyében4, a hitéletre hatással bíró történések áttekintése után jutunk el Inczédy Lászlo5 dokumentált írásához, a Szeged „BOLDOGASSZONY”6 Kereskedelmi Leányiskola7 1947/48 évi záró értékeléséhez. Tanulmányunk végén szöveghűen idézve olvashatjuk Inczédy László vallástanári jelentését.

Dolgozatunk elkészítésében a Délmagyarország című csongrád megyei napilap 1947; és 1948-as években kiadott lapszámai voltak segítségünkre, valamint a Csongrád Megyei Levéltár gondozásában megjelent Szeged története 5. kötet. Inczédy László vallástanári jelentését a Szeged-Csanádi Egyházmegye Püspöki Levéltárának I. 1. a. fond alatt található archivált irata által ismerhetjük meg. A vizsgált időszak ideológiai alapvetéseit, politikai történéseit Ágoston István: Istentelen állam, harcoló egyház Tiszáninnen című egyháztörténeti tárgyú kiadványból, és a Gyarmati György–Botos János–Zinner Tibor–Korom Mihály: Magyar hétköznapok Rákosi Mátyás két emigrációja között, 1945 – 1956. című könyvből ismerhetjük meg. Kiszely Gábor: ÁVH, egy terrorszervezet története című munkája is segítségünkre volt az országos politikai történések áttekintéséhez.

1 Szeged – Csanádi Egyházmegye Püspöki Levéltár I. 1. a. fond – 2151/48. számú dokumentum. Továbbiakban: Jelentés.

2 Továbbiakban: egyház.

3 Jelen tanulmány szerzője kutatást végzett a szülő személyét illetően az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (továbbiakban: ABTL). Az internált személyre vonatkozó adatok, információk egyelőre nem ellenőrizhetőek a dokumentumtárban. Mindezt Vörös Géza történész is megerősítette, az ABTL munkatársa egy személyes konzultáció alkalmával, 2013. december 9-én. Amennyiben az ABTL-ból fellelhető források kerülnek elő az internált szülő személyére vonatkozóan, úgy a szerző tollából az egy következő tanulmányban bizonyosan publikálásra kerül a jövőben.

4 1982. augusztus 5-től Szeged – Csanádi Egyházmegye a Püspökség elnevezése. Az Egyházmegye vezetője ez időben Hamvas Endre volt, aki 1944. márciusában foglalta el püspöki székét. Később betegeskedése, majd nyugdíjazása után, a Vatikán kalocsai érsekké nevezte ki, ahová Szegedről 1969. február 18-án távozott. (Szeged története 5. Csongrád Megyei Levéltár. Szeged, 2010. 477 – 485. o.)

5 Inczédy László vallástanár. Szeged – Móraváros római katolikus plébánosa 1941 és 1968 között. Az Actio Catholica egyházmegyei igazgatóhelyettesi posztját látta el 1933 – tól 1948 – ig. (Magyar Katolikus Lexikon online – www.lexikon.katolikus.hu. - Letöltés dátuma: 2013. október 8. Továbbiakban: Katolikus Lexikon.)

6 Szöveghű idézet a jelentésből. Inczédy végig nagy betűket használ, amikor az iskola nevét feltünteti.

7 A szegedi, belvárosi intézmény neve ma már „Szegedi Gazdasági Középiskola Vasvári Pál Tagintézménye”.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Helytörténeti adattárak is segítették a tanulmány elkészítését: Dr. Miklós Péter: A vásárhelyi domonkos leányiskola államosítása, és Medgyesi Konstantin: Mindszenty bíboros és a Marosmenti Mária-napok, valamint Péter László: A jezsuiták Szegeden című tanulmányokból kerültek adalékok a Csanádi Egyházmegye történéseit bemutató fejezetbe. A tárgyalt vallástanári jelentésben, valamint az azt megelőző egyháztörténeti áttekintésben említésre került személyek életútjai a rendelkezésünkre álló lexikonok, valamint a világhálón található információk alapján rajzolódnak ki elénk.

A katolikus egyház helyzete

A katolikus egyház a szocialista tábor más országaihoz hasonlóan méltatlan szerepre kényszerült a szovjet mintára történő társadalmi változások folyamatában Magyarországon. Ennek stációit, főbb állomásait tárgyaljuk vázlatos formában a következő oldalakon, hiszen az 1947/48-as vallástanári jelentésünkhöz - amely a homlokterében szerepel elemzésünknek - nem elegendő csak 1947 őszétől 1948 nyaráig átvizsgálni ezt a politikai és egyháztörténeti korszakot. Ahhoz, hogy teljesebben lássuk a nagyító alatt vizsgált tanévet, érdemes a második világégés utolsó napjaitól, 1945 tavaszától 1950 őszéig, az állammal történő katolikus kiegyezés aláírásáig áttekinteni az egyház kálváriáját. Ebben az öt éves intervallumban, a virágzó katolikus egyház egy térdre kényszerített, megalázott és ellehetetlenült katolikus egyházzá változott. Tekintsük át röviden a történéseket.

Magyarországon, a trianoni békediktátum megszületése után, egymásra utaltságuknál fogva állam és egyház indokoltan szoros kötelékben működött. Reneszánszát élte a katolikus egyház, kiemelkedő társadalmi pozícióban látta el feladatát. A nemzet működtetésének szinte minden olyan szegletében képviseltette magát – hitbuzgalmi egyesületek, oktatás, sajtó, segélyszervezetek, törvényhozás, vallási élet – amely a lakosság életére közvetlen hatással volt, annak belső és külső minőségére. A második világháború után, a hitleri birodalom terjeszkedését egyik megakadályozó ellenerő, a „felszabadító" orosz hadsereg Magyarországon való megjelenése igencsak erősen átrajzolta társadalmunk lelki, szellemi és politikai attitűdjét. A dicsőségesnek kikiáltott felszabadításunk – ma már tudjuk – igazából egy évtizedekig tartó katonai megszállást jelentett. A karhatalmi jelenlét erőt jelentett a sztálini diktatúra részére, hogy több közép-európai állammal együtt Magyarországot a szocialista nemzetek közé sorolja. A szovjet katonaság politikai hátteret biztosított a kommunista és bolsevista ideológia térnyerésére.

A kommunista ideológia mindennél fontosabb feladatként a vallás elleni küzdelmet határozta meg céljául. Ez azon az alapvetésen alapult, hogy egyedül csak a munkásosztály forradalma képes új világot teremteni és azt örökre jóra változtatni. Ebben nincs helye más elméleteknek, különösen a vallásnak nincs szerepe a társadalomban, mert abban lényeges szerepet kap a megbocsátás, megbocsátani pedig csak a gyenge tud, az erős haragja örök. Ez szemben áll a kommunizmussal, mert a kereszténység az ellenkezőjét állítja. A gyűlölet: gyengeség, a megbocsátás: az erő. Ezért akarta az ateizmus, a marxizmus, a leninizmus az Istent kitörölni a az emberek tudatából. Ennek alapján más nemzettel együtt, Magyarországon is fokról-fokra teret nyert az a kommunista definíció, hogy a vallást a félelem teremtette, s azt az évszázadok során a kizsákmányoló osztályok csak a tömegek szellemi leigázásának eszközeként használták. A szovjeturalom alatt létrejött állami vezetés a magántulajdont rövid időn belül köztulajdonná tette, a termelőerőket államosította, a szellemi és lelki nevelést végző iskolákat a dialektikus materializmus és leninizmus világnézetének oktató-nevelő helyévé alakította át, ami magába foglalta az ember állattól származását, a majom emberré válását, Isten létének tagadását, s a burzsoázia és a ploretariátus közötti állandó harcot. Ezeknek nevelő eszközeként való alkalmazásával, Moszkvából irányítva nálunk is egy új szellemiségű társadalom kezdett kibontakozni, és vallásellenes ideológia kapott szerepet az iskolai oktatásban.8 Mint, ahogy láthatjuk is a dolgozatunk végén szereplő vallástanári jelentésben: akik ezt nem fogadták el, akik hangot adtak más véleményeknek, azokkal szemben az államhatalom könyörtelen módon fellépett.

A politikusok egyik fontos eszköze volt a diktatúra kiépítésében a társadalom megtisztítása olyan elemektől, akik veszélyt jelentettek a kommunizmus térnyerésére. A „felszabadulásunk" után, 1945. november 15-én a kisgazda párt birtokolta az országgyűlési választások trófeáját, így új kormány alakult Tildy Zoltán9 vezetésével. Mégis a Vorosilov10 vezette SZEB11

8 Ágoston István: Istentelen állam, harcoló egyház Tiszáninnen című könyve alapján. (Kairosz Kiadó. Budapest, 2012. 10-12.o.)

9 Tildy Zoltán (1889–1961): református lelkész, a magyar kisgazdapárt politikusa. A párt alelnöke volt, később elnöke. Politikai karrierje a második világháború utáni kezdeti időben folyamatosan felfelé ívelt, 1945/46-ban Magyarország miniszterelnöke volt, majd 1946/48-ban köztársasági elnöke. 1948-tól a kommunista hatalom házi őrizetben tartotta egészen az 1956-os eseményekig. Az újjáalakul Nagy Imre kormányban (1956.) államminiszteri posztot kapott, amiért Kádárék később hatévi börtönre ítélték. 1959-ben engedték szabadon. (Egyetemes Lexikon A-Z. Magyar Könyvklub. Budapest, 2001. 921. o. Továbbiakban: Egyetemes Lexikon.)

10 Vorosilov, Klement Jefremovics (1881–1969): szovjet politikus, a Szovjetunió marsallja volt, az SZKP politikai bizottságának tagja hosszú időn át, 1926-1960. Hadügyi, tengerészeti és honvédelmi népbiztosként dolgozott Moszkvában, később a magyarországi szövetséges erők, a Szovjet Ellenőrző Bizottság (SZEB)elnöke a „felszabadulásunk" után. (Egyetemes Lexikon. 981. o.)

© Copyright Mikes International 2001-2014

ellentmondást nem tűrő támogatásával a kommunisták vették kezükbe az állam egyik legfontosabb irányítószervét, a belügyet. A politikai irányítást nagymértékben birtokló kommunisták, Rákosi Mátyás12 miniszterelnök-helyettes vezetésével végigvitték a törvényhozáson a „hóhértörvény" elfogadtatását. Az 1946 tavaszán elfogadott, a demokratikus államrendszer és a köztársaság büntetőjogi védelméről szóló jogszabály kimondta, hogy bűntettet követ el mindenki, akik a demokratikus rend felforgatására vagy megbuktatására, a köztársasági államforma megdöntésére irányuló cselekményre vállalkozik. A kommunisták tisztogatásának törvényi úton történő legitimizálása mellett, a politikai rendőrség 1946 októberétől „Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya" (ÁVO) néven működött tovább, közvetlenül a belügyminiszter felügyeletével13, amely biztosította országos szinten a továbbiakban a kommunizmus „megkedveltetését", ideológiai szépségének megismertetését.

A kommunisták megerősödve, a papságot gyengítve kampányokat indítottak az egyházi oktatás megszüntetése érdekében. Az 1946 nyarán, a budapesti Teréz körúton történt gyilkosságot is az egyház számlájára írta a politikai rendőrség. Az ittas állapotban lévő orosz katonák egymás közötti véres konfliktusa jó ürügy volt ahhoz, hogy Rajk László belügyminiszter rendeleti úton feloszlathassa a Magyar Cserkészszövetséget és összesen több mint 1000 civil és egyházi jellegű egyesületet. Ennek esett áldozatul többek között a KALOT, a KALÁSZ, a Foederatio Emericana Katolikus Egyetemi Szövetség, a Katolikus Dolgozó Leányok és Nők Szövetsége, a Katolikus Ifjak Országos Egyesülete, a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete. Megkezdődött a civil társadalom intézményeinek szétverése is, a következő egy év során az egyházi szervezetek mellett vallási, kulturális, társadalmi, és ifjúsági szervezeteket, valamint egyesületeket oszlattak fel.14

A lakosság háromnegyede ekkor még katolikus vallásgyakorló volt15, amely különösen nehezítette a Moszkvából hazatért politikusok terveit. A térnyerésük érdekében szervezett egyházellenes propaganda fontos eleme volt Páter Kiss Szaléz ferences szerzetesnek, a KEDIM vezetőjének 1946-os meghurcoltatása és vértanúhalála, valamint Mindszenty József esztergomi érsek, bíboros-hercegprímás letartóztatása és bebörtönzése 1948 végén, 1949 elején. A katolicizmus hazai képviselőinek ellehetetlenítése mellett, a Parlament a társadalmi rangjától is megfosztotta az egyházat 1948-ban az iskolák államosításáról szóló törvénnyel, valamint 1949-ben a fakultatív hitoktatás bevezetésével. Az egyházi iskolák állami kézbe vétele biztosította a hitoktatók ellehetetlenítését, a hittanórák, a katekizmus kiszorítását az iskolák falai közül, amely lehetőséget teremtett a hatalomnak arra, hogy a materialista szemléletet minél hamarabb, már a kisgyermekkorban elültessék a fejekben, biztosítva egy új társadalom kialakítását.

Ám mindezen történések, a meghurcolt klérus, a profanizált oktatási rendszer korántsem voltak elegendőek ahhoz, hogy az egyházat rávegyék az állammal való kiegyezésre. A támadás a „szerzetesrendek" vonalán folytatódott, amelyek többsége az iskolák és a szociális intézmények államosítását követően elvesztette működési területét. Szakértői becslések szerint mintegy 2689 egyházi pedagógus került lehetetlen helyzetbe.16

Az egyház elleni végső csapásként, az állam 1950 nyarának végén, a szerzetesek deportálásával erősen hangsúlyozni kívánta a Püspöki Kar felé a „külön utas" politika hasztalanságát. Így a szellemi tekintélyének megfakultságával bíró katolikus vezetés Grősz József17 vezetésével, az erőszakos ideológiai nevelés eredményeképpen aláírta a kiegyezést az államhatalommal.

A következőkben érdemes áttekintenünk a rendelkezésünkre álló források alapján, hogy milyen országos és helyi illetőségű történések befolyásolták a Csanádi Egyházmegye életét a hívők lelkiségét és a papság hétköznapjait a tárgyalt időszakban.

11 Szovjet Ellenőrző Bizottság hazánkban.

12 Rákosi (Rosenfeld) Mátyás (1892-1971): a magyar proletárdiktatúra idején népbiztos, majd a „Vörös Őrség" országos parancsnoka. 1921-24-ben a Komintern titkára, majd visszatért 1925-ben Magyarországra, s 1940-ig börtönben volt. Egy 1848-as zászlóért cserébe Horthyék, az oroszokkal megállapodást kötve kiengedik Moszkvába, ahonnan 1945-ben tér vissza. A háború végétől a magyarországi kommunista párt (MKP)főtitkára. 1945/52-ben miniszterelnök-helyettes, majd 1952/53-ban miniszterelnök. 1956-ban minden tisztségétől megfosztották, és a Szovjetunióba kényszerült távozni, 1962-ben kizárták az MSZMP-ből (Egyetemes Lexikon. 778. o)

13 Kiszely Gábor: ÁVH, egy terrorszervezet története című könyve alapján. Továbbiakban: Kiszely. (Korona Kiadó. Budapest, 2000. 49-53. o.)

14 Gyarmati György – Botos János – Zinner Tibor – Korom Mihály: Magyar hétköznapok Rákosi Mátyás két emigrációja között, 1945 – 1956. (Minerva Kiadó. Budapest, 1988. 157 – 159. o.)

15 Az 1949-es népszámlálási adatok alapján.

16 Kiszely 138. o.

17 Grősz József (1887-1961): római katolikus pap. 1936-tól a szombathelyi egyházmegye apostoli kormányzója, 1943-tól kalocsai érsek. 1951-ben koholt vádak alapján bebörtönözték, 1955-ben szabadult. 1955-től a Magyar Katolikus Püspöki Kar elnöke volt. (Egyetemes Lexikon. 342. o.)

© Copyright Mikes International 2001-2014

Befolyásoló hatások a Csanádi Egyházmegye hitéletére

Az Egyházmegye közvetett és közvetlen történéseiről a Délmagyarország című megyei napilap18 az 1947/48-as években, a témánkat érintő hírekkel megjelent lapszámain keresztül tájékozódhatunk.

Az újság 1947-ben még háborús, áldatlan állapotokat mutatott be a még nagyobb részben egyházi kézben lévő dél-alföldi iskolák körül. A megye 855 tantermében 182 megrongálódott - olvasható, 27 terem teljesen elpusztult. A 368 tanítói, tanári, altiszti és igazgatói lakásból megrongálódott 98, teljesen elpusztult 23. A tankötelesek száma 1947. február 1-re 41.347; az iskolába ténylegesen eljárt 37.200 fő. A tankötelesek 10 százaléka tehát nem részesült oktatásban. Az iskolától való távolmaradás oka részben iskolakerülés – sorolja a híradás -, részben pedig ruha-, és cipőhiány a téli időszakban. *„Az iskolaköteles korban lévő gyermekek 15 százaléka a nyomasztó szegénység miatt kenyérkereseti foglalkozást is kell vállaljon részben a szorgalmi idő alatt, részben pedig azon kívül. A 41.347 iskolaköteles korban lévő tanulóra 815 tanterem jut. Egy tanteremre 40 tanulót számítva a megye területén a tanteremszükséglet a népoktatási intézeteknél 1034. A 41. 347 tankötelest 1.281 tanerő tanítja. A tanyáról mindaddig megszökik a tanító, amíg anyagi juttatásokban nem látja biztosítva mostohább életszínvonalának ellenértékét.”19* Talán nem véletlenül hangsúlyozta a hatalom a megyei oktatás tarthatatlan állapotát, aláhúzva ezzel, hogy állami kézben megfelelőbb minőségű oktatást lehetne folytatni.

Továbblépünk egy kevéssé az időben, s már 1948-ban vagyunk, száz évvel a márciusi ifjak forradalma után. A politika határozott szándéka látszódott kirajzolódni az irányban, hogy a szabadságharc eszméjét és annak örökíthető értékeit a maga hasznára fordítsa a centenárium évében. A Szegeden nyomtatott megyei napilap vezércikként hozta az ünnepségsorozat megnyitójának tudósítását, amelyet Kiskőrösön, Petőfi szülőházánál tartottak. Révai József20, a Szabad Nép című országos napilap főszerkesztője, Csongrád megye országgyűlési képviselője így beszélt a jelenlévőknek: **„***Petőfi Sándor forradalmár volt, szabadító megujító21 forradalmat akart, amely lerombolja Magyarországon a feudalizmust. Tudta, hogy a magyar szabadság és függetlenség ügye igazán jó kézben akkor van, ha a nép kezében van. Szembeszállt azokkal, akik félmegoldásokat, kompromisszumokat hirdettek. Népi demokratikus forradalmár volt, ezért ő tudta a legvilágosabban, hogy a magyar szabadságharc része egy nagy európai szabadságmozgalomnak, amelytől elkülönülni nem lehet, amellyel vállalni kell a szolidaritást. A magyar demokrácia hü22 végrehajtója volt és lesz Petőfi örökségének. A magyar függetlenség ügyét a nép ügyévé tettük s aki demokratikus rendünkre a mukás-paraszt23 dolgozó értelmiségi hatalmára kezet emel, az nemzeti függetlenségünkre emel kezet. Eggyé vált demokrácia és függetlenség, nép és haza. Valóra váltottuk Petőfi álmát. A magyar demokrácia a világszabadság kártyájára tette fel akkor és teszi fel most is a haza sorsát.”24*

A magyar függetlenség - Révai szavaival élve -, a nép és haza ügyének megoldását a klerikális reakcióval történő mihamarabbi leszámolásban látta Rákosi, aki már az év elején így fogalmazott a Magyar Kommunista Párt III. konferenciáján: *„Meg kell szüntetnünk azt a tarthatatlan állapotot, hogy a magyar nép ellenségeinek zöme az egyházak, elsősorban a római katolikus egyház palástja mögé bujjon.25 (…) Ugyanugy biztosithatunk26 minden magyar hazafit, hogy a 48-as nagy nemzeti hagyományokat, amelyek mindannyiunk előtt szentek, még a biboros hercegprimástól27 sem engedjük bemocskolni. A reakció ma a háborut28, pusztulást, nyughatatlanságot és mérhetetlen szenvedést jelenti, a demokrácia pedig a béke, nyugalom és sokat szenvedett hazánk felvirágoztatása. Ezért vagyunk mi magyar kommunisták demokraták és ezért fogjuk következetesen végigvinni és megalkuvás nélkül a demokrácia minden célkitüzését29. A csatát vesztett reakciót módszeresen, lépésről-lépésre*

18 Továbbiakban: Délmagyarország.

19 Délmagyarország. 1947. május 4. 4. o.

20 Révai (Lederer) József (1898-1959): politikus, a Szabad Nép című napilap főszerkesztője, 1949/53-ban a magyar kulturális élet tejhatalmú ura, népművelési miniszter. (Egyetemes Lexikon. 791. o.)

21 Szöveghű idézet.

22 Szöveghű idézet.

23 Szöveghű idézet.

24 Délmagyarország. 1948. január 3. 1. o.

25 Szöveghű idézet.

26 Szöveghű idézet.

27 Szöveghű idézet.

28 Szöveghű idézet.

29 Szöveghű idézet.

© Copyright Mikes International 2001-2014

fogjuk visszaszoritani30, bárhol is keressen menedéket és éberen őrködünk azon, hogy ne szervezkedhessék és ne zavarja nemzetünk felemelkedését."31

A korifeusok a felnövekvő, új generáció átnevelésében látták a nemzet felemelkedésének egyik mozgatóját. Ezért határozott szándékuk volt, hogy a centenárium évében, végérvényesen államosítsák az iskolákat, megfosztva ezzel az egyházat egyik legfontosabb küldetésétől. A bírálatokat, ellenvéleményeket a fizikai ráhatások mellett a propaganda eszközeivel is ellensúlyozni kívánták. Olyannyira, hogy még ezt az ügyet hiányos szakértelemmel szemlélő, a „jó elvtárs" kisgazdát, a súlyosan alkoholista Dobi Istvánt32 is felhasználta a hatalom hangadónak, aki ebben az időszakban földművelésügyi miniszterként látta el feladatait. Vélhetően a vidéknek, az agráriumban dolgozóknak akartak üzenetet közvetíteni ezzel a hatalom illetékesei. Az év nyarán, tüdőgyulladásából felgyógyulva, a klinikát elhagyva így nyilatkozott a tárca vezetője: *„Sajnálom, hogy a felekezeti iskolák államosítása körül vita keletkezett és egyes egyházi férfiak barátságtalanul szemlélik a magyar demokrácia fejlődését. A Kisgazdapárt mindig bizakodott abban, hogy az egyházak idővel mégis csak megértik a nép érdekében való szándékainkat és hajlandók lesznek velünk dolgozni. Pártunk katolikus vezető politikusai azért jártak az egyházi vezetőkhöz és jelentek meg Mindszenty primásnál33 is, hogy az egyház és a demokrácia dolgairól beszéljenek. Az iskolákat államositani34 akarjuk, ez a Kisgazdapárt akarata is. A nép érdekében akarunk így cselekedni, hogy az egész országban, a legeldugottabb faluban is demokratikus szellemű, olcsó és rendezett legyen az oktatás. A vallást, a vallásos nevelést senkisem35 fogja sérteni az uj államositott36 iskolákban, mint ahogy az eddig is működő állami iskolákban sem sértették."37*

A nyilatkozat példaértékű, hogy még 1948 tavaszán az iskolák államosításának tervét dédelgető kormányzat szabadnak hirdette a jövőbeni hitoktatást, tehát a lakosság felé nyugtatólag tolmácsolták a hittanítás további érvényességét. 1948. május 22-23-án, az országos Mária-év keretében Mindszenty bíboros ellátogatott a dél-alföldi hívekhez, amely makói program a Csanádi Egyházmegye által megrendezett Marosmenti Mária-nap, a hercegprímást fogadó város történetének legnagyobb tömegdemonstrációja volt. Sem előtte, sem utána ennyi ember nem gyűlt össze a város területén egy adott cél érdekében. Korabeli források alapján 70 ezer ember látogatott el erre a rendezvényre.38

Az 1948. május 30-án megjelent Délmagyarország napilap egyik cikke ugyancsak hivatott volt a közvélemény, a lakosság véleményét formálni. A *„Harc a klerikális reakció ellen!"* című tudósításban egy városi szülői értekezletről olvashatunk, ahol a szegedi tanulók szülei egyhangúlag követelték az iskolák államosítását. *„A szegedi iskolák pedagógusai és a tanulók szülei töltötték meg szombaton este a központi egyetem auláját"* – írja az újság. Dr. Berky Imre a leánygimnázium igazgatója tartott előadást a közös szülői értekezletnek a korszerű nevelés kérdéseiről. *„Az állami iskola kérdése egyetlen országban sem probléma. Mindenütt régen megoldódott már és csak nálunk probléma, illetve akarnak némelyek problémát csinálni belőle."* – mondta Berky. Ezután, pár nappal később a szegedi egyetem tanárai is hitet tettek nyilvánosan az iskolák államosítása mellett. Így szól a híradás a már többször idézett megyei napilapból: *„A szegedi egyetem orvosprofesszorai a felekezeti iskolák államositása39 mellett: A szegedi egyetem orvoskarának tanárai pénteken ülést tartottak, amely dr. Rávnai Tamás40 professzor inditványára41 az iskolák államositásának kérdésével is foglalkozott. Az ülés tulnyomó42 többségi határozattal*

30 Szöveghű idézet.

31 Délmagyarország. 1948. január 11. 1. o.

32 Dobi István (1898-1968): politikus, 1943-tól a Független Kisgazda Párt (FKGP) egyik vezetője. Tárca nélküli miniszter 1945/46-ban, államminiszter 1946/47-ben, földművelésügyi miniszter 1948-ban, miniszterelnök 1948/52-ben. 1952/1967-ben az Elnöki Tanács elnöke, 1959-től az MSZMP központi bizottságának tagja. (Egyetemes Lexikon. 202. o.)

33 Szöveghű idézet.

34 Szöveghű idézet.

35 Szöveghű idézet.

36 Szöveghű idézet.

37 Délmagyarország. 1948. május 27. 3. o.

38 Medgyesi Konstantin: Mindszenty bíboros és a Marosmenti Mária-napok című tanulmánya alapján. (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Történeti Tanulmányok 3. Móra Ferenc Múzeum. Szeged, 2000. 289. o.)

39 Szöveghű idézet.

40 A fellelhető forrás szerint az orvosprofesszor „Y"-al írta vezetéknevét, így: Prof. Dr. Rávnay Tamás. Az orvos a szegedi Bőr-, és Nemikórtani (korabeli megfogalmazás) Klinika igazgatója volt 1940 és 1963 között. (A szegedi Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár honlapján fellelhető digitális emléktáblák – www.sk-szeged.hu – Letöltés dátuma: 2013. október 30.)

41 Szöveghű idézet.

42 Szöveghű idézet.

© Copyright Mikes International 2001-2014

állást foglalt az egyházi iskolák államositása mellett. Üdvözölte Ortutay Gyulát ebből az alkalomból és biztositotta43 őt arról, hogy az orvoskar demokratikus törekvéseiben minden erejével támogatja."44

Az Egyházmegye jezsuita szerzetesének, Csák Boldizsár esetének a híre is bizonyosan hatással volt a hívőkre: *„Demokráciaellenes izgatásért átadták a népügyészségnek páter Csák Boldizsár szegedi jezsuita szerzetest: Páter Csák Boldizsár szegedi jezsuita szerzetest az államvédelmi osztály demokráciaellenes izgatásért őrizetbe vette és átadta a népügyészségnek, ahol döntenek további sorsa felett. Az ügy előzménye a következő: Csák páter vasárnap délelőtt a ruzsajárási45 ruki I-es iskolában misézett. A hivek46 legnagyobb megdöbbenésére azonban az istentisztelet keretében elmondott szentbeszédéből politikai szónoklat, mégpedig reakciós politikai szónoklat kerekedett ki. <Ördögi lelkekkel vagyunk körülvéve>-mondotta>-Minden keresztény katolikus embernek ma olyan erős hitének kell lennie, hogy azért ölni is tudjon.> Ilyen egyáltalán nem keresztényi kijelentés után az iskolák államositására tért Csák páter: a felekezeti iskolában lehet hitet és erkölcsöt tanítani, de ehhez keresztény kormány lenne szükséges. <Saját gyermeke és vallás ellen vét, aki állást foglal az iskolák államositása mellett. Az iskolák államositásával hitünket veszitjük47.> Egész Ruzsajárás48 katolikus népe nagy felháborodással fogadta Csák Boldizsár eljárását, aki a szentbeszédet használta fel arra, hogy szemérmetlenül izgasson a demokrácia ellen.*"49 Csák Boldizsár szerzetes büntetéséről és későbbi életszakaszáról Péter László Professzor Úrnak a szegedi jezsuitákat bemutató tanulmányából tájékozódhatunk: *„Csák Boldizsárt négy évre ítélték. Szegeden és Vácott ülte le. Utána Kistarcsára internálták, s csak 1953 őszén szabadult. Pannonhalmán talált menedéket, ott is hunyt el."50*

Az egyházmegyei történésekből válogatva, a napilap következő fontos híradása már a megtörtént államosítást mutatja be nekünk, helyi adatokkal bővítve: *„Tizenkétezer szegedi és csongrádmegyei51 gyermek nevelése került állami kézbe: Csongrád vármegyében52 és Szegeden összesen 31 felekezeti általános iskolát államositottak 290 tanitóval53, 182 tanteremmel és 7617 tanulóval."*

A kommunista sajtógépezet megyei szinten már az államosított iskolák helyreállításáról ad hírt: a 4760 államosított iskolából 3000 iskolaépület és tanítólakás szorul javításra, a kormány erre a célra tíz-millió forintot adott, amelynek felét 600 iskola rendbehozatalára fordítják. A lap szerint a társadalom is megmozdult és minden megyében magalakult bizottságok addigra – 1948 nyara - több, mint ezer iskola helyreállítását vállalták. Az eddig felajánlott munka és nyersanyag értéke meghaladta az öt és fél-millió forintot.54 Így tudósított a Délmagyarország című napilap az iskolai renoválásokról, amelynek egyetlen fontos mondanivalója lehetett a lakosság, a hívők felé: az egyház kezében elmaradott, lepusztult állapotban voltak az ingatlanok, az államnak hatalmas összegeket kellett fordítani a megfelelő szintű iskolai oktatás folytatásához.

Az Egyházmegye ez időbeli történéseit zárva, érdemes szemügyre vennünk még az államosított iskolák falain belül egy csapásra megváltozott hangulatot, a már profanizált alma materekben a diákok és hittanárok kapcsolatát. Ennek a jelenségnek kiváló példája, amelyet a hódmezővásárhelyi Szent Domonkos Leányiskolában volt tapasztalható: 1948 júliusában az iskola és a rendház megállapodást kötött – bizonyosan nem a rendház kezdeményezésére -, hogy tanítási időben a szerzetesrend tagjai lehetőleg a hátsó lépcsőfeljárót veszik igénybe, nehogy az apácák találkozzanak a diákokkal, akiknek onnantól már civil, az államhoz lojális tanáraik voltak. Ám, a beszámoló szerint a leányiskola igazgatója nem érte be ennyivel, még ez év őszén utasította a domonkos rendi nővéreket, hogy a volt tanító szerzetesnők sem az iskola épületében, sem annak udvarán nem tartózkodhatnak. Továbbá az iskola vezetője előírta számukra, hogy a fiatalokkal sem az iskolában, sem az iskolán kívül nem érintkezhetnek, még a családi otthonukban sem. 55

43 Szöveghű idézet.

44 Délmagyarország. 1948. június 5. 1. o.

45 Szöveghű idézet.

46 Szöveghű idézet.

47 Szöveghű idézet.

48 Szöveghű idézet.

49 Délmagyarország. 1948. június 31. 3. o.

50 Péter László: A jezsuiták Szegeden című tanulmánya alapján. (Móra Ferenc Múzeum: Irodalom- és művészettörténeti tanulmányok. Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 1997. 16-17. o.)

51 Szöveghű idézet.

52 Ez időben Csongrád megye közigazgatási neve.

53 Szöveghű idézet.

54 Délmagyarország. 1948. augusztus 1. 1. o.

55 Dr. Miklós Péter: A vásárhelyi domonkos leányiskola államosítása című tanulmánya alapján. (Toronyirány, a Szeged-Csanádi Egyházmegye magazinja – V. évfolyam. 4. szám. 28. o.)

© Copyright Mikes International 2001-2014

Az Inczédy-jelentés

Az Actio Catholica56 egyházmegyei igazgatóhelyettesének, Inczédy Lászlónak hitoktatási felügyelőként feladatának része volt jelentést írni a szegedi központú Püspökség felé a kerületébe tartozó iskolák tanévi oktatási eredményeiről. Beszámolva a tanárok munkájáról, a gyermekek tanulmányi és erkölcsi helyzetéről. A plébános 1948 augusztusában írta meg a Szeged „Boldogasszony" Kereskedelmi Leányiskola 1947/48-as tanévének záró értékelését, jelen dolgozat forrását, amely a következő fejezetben, teljes terjedelmében, szöveghűen kerül publikálásra.

A szegedi belvárosi intézmény, a leányiskola 1912. szeptember 17-én nyitotta meg a kapuit 150 diákja előtt, *„Állami Felső Kereskedelmi Iskola"* néven. Csak később, 1942-ben kapta a vallásos szellemiségű iskola a Szeged Szabad Királyi Város *„Boldogasszony Kereskedelmi Leányközépiskola"* nevet. Ekkor az igazgató és a tantestület célja az volt, hogy *„az iskola növendékei elé követésre méltó női személyt és patrónát"* állítsanak.57 Az oktatási felügyelő a tárgyalt dokumentumban az iskolát hivatalosan még Szeged Városi „BOLDOGASSZONY" Kereskedelmi leányiskolának nevezi. 1948 júniusában fogadta el a Parlament az iskolák államosításáról szóló törvényt, s a szabály által az országban 6505 egyházi oktatási intézmény került állami kézbe.58 Így a jelentés megszületése után röviddel az iskola történetében is változás állt be: 1948 őszétől az intézményt már *„Állami Kereskedelmi Leányközépiskolának"* nevezték, majd egy évvel később koedukált „*Közgazdasági Technikummá"* alakult át.59

Az egyház által meghirdetett Mária – évben, az 1947/48-as tanévben Dr. Majtényi Béla60 oktatta a hittant ebben a szegedi iskolában. A tanítás a Shütz-féle tankönyvek61 és a hittanár jegyzetei alapján folytak, összesen 9 különböző osztálynak, heti 18 órában. Az oktatás során szemléltető eszközöket is használt Majtényi, 10 esetben diákat is vetített a diákok részére62. Ebben a tanévben már 20 fővel kevesebb gyermek vett részt a hittanórákon, mint az előző évben. Ennek oka a TBC-s megbetegedések voltak, valamint, hogy Orosházán és Hódmezővásárhelyen kereskedelmi tanfolyamok nyíltak, amelyek valószínűleg lekötötték a gyermekek idejét.63

Az exhortatio-kat, vagyis a diákok részére tartott szentbeszédeket mindig a szegedi Dómban tartották ebben a tanévben, amely alkalmak a 9 órai diákmisékkel voltak összekapcsolva. Ez bizonyosan a vasárnapi napokat jelentette, ahol a szentbeszédeket egész évben Havass Géza64 püspöki titkár tartotta a gyerekeknek. A jelentés ezen része külön kiemeli, hogy az előadások témája illeszkedett a Mária-évvel kapcsolatos témához, a Mária tisztelethez. Érdekes eleme a jelentés azon részének, amelyből megtudhatjuk, hogy a hittanítás kérdésében, s vélhetően a hitbuzgalmi programokkal kapcsolatban is a

56 Az egyház fenntartásában működő Actio Catholica (AC), mint társadalmi szervezet Magyarországon 1932 és 1946 között látott el fontos feladatokat. Az AC országosan a püspöki kar közvetlen irányítása alatt álló, az apostolkodás egyes ágaiban szakszerűen dolgozó, mozgató és számonkérő szerv volt, amely az egyházmegyék határain túl eleven és átütő erővel rendelkező egységbe foglalta össze az ország katolikusságának törekvéseit és kívánságait. Alapszervei az egyházközségek voltak, amelyeket az espereskerületi tanács fogott össze. Minden szinten 5 szakosztálya volt: 1. hitbuzgalmi és erkölcsvédelmi, *2.* művelődési, 3. sajtó, 4. szociális és karitatív, 5. szervezési. (Katolikus Lexikon. Letöltés dátuma: 2013. október 10.)

57 Az iskola történeti dokumentumai alapján. (www.vasvari.hu. Letöltés dátuma: 2013. október 15.) Továbbiakban: Vasvári.

58 Katolikus Lexikon. Letöltés dátuma: 2013. október 16.

59 Vasvári. Letöltés dátuma: 2013. október 15.

60 Dr. Majtényi Béla 1907-ben született, római katolikus hittanár. A háború után Ő hozatta helyre a szegedi Somogyi Könyvtár szétbombázott épületét, s ő hozatta vissza az intézmény tanyai iskolákba mentett könyveit. A teológia tanár életének 86. évében halt meg 1992-ben, papságának 60. évében. Temetése Bécsben volt. (Lexikon, továbbá: Szeged – Csanádi Egyházmegye elhunyt papjai: www.szeged-csanad.egyhazmegye.hu – Letöltés dátuma: 2013. október 10.)

61 Shütz Antal (1880-1953): piarista szerzetes, a XX. század egyik leghíresebb magyar teológusa. 1904-ben szentelték pappá, 1916 és 1944 között a Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Karának dogmatika professzora volt. Több katolikus hittankönyv és teológiai tárgyú könyv szerzője. Inczédy itt valószínűleg az 1931-es kiadású *„Katolikus hitvédelem a középfokú iskolák legfelső osztálya számára és magánhasználatra",* az 1933-as kiadású *„Szentek élete az év minden napjára I-IV.",* az 1936-os kiadású *„Katholikus egyháztörténelem középfokú iskolák számára",* és az ugyancsak 1936-os *„Katholikus erkölcstan középfokú iskolák számára"* című tankönyveket jegyezte fel a vallástanári jelentésben. Shütz Antal 1953-ban hunyt el a budapesti piarista rendházban. (www.wikipedia.org. Letöltés dátuma: 2013. november 2.)

62 Jelentés 6. pontja.

63 Jelentés 9. pontja.

64 Havass Géza (1913. Budapest – 2001. Szeged) – Plébános, hittanár. 1938-ban szentelték pappá Szegeden. Plébános és hittanár a Csanádi Egyházmegyében, majd 1943-1949-ig püspöki titkár az Egyházmegyében. Mindszenty letartóztatása után, a politikai beszervezés elől Budapestre menekül, ahol kisegítő káplánként működik. 1957-ben visszakerül Szegedre, majd 1961-ben letartóztatták, börtönbüntetésre ítélték. 1965-ben amnesztiával szabadult. 1988 őszén nyugdíjazták, a szegedi börtönben vállalt börtönlelkészi szolgálatot. (Magyar Katolikus Lexikon IV. Szent István Társulat. Budapest, 1998. 656-657. o.)

© Copyright Mikes International 2001-2014

tanárok nagyobb része és az igazgatóság teljesen közömbösen viselkedik, *„azok vallásos életét felülmúlják a növendékek”*. Továbbá az diáklányok erkölcsi fölényét taglalja Inczédy a tanárokkal szemben: egy *„u. n. megbékélési kiáltványt”* írtak alá a tanárok, amely röpirat bizonyosan politikai színezettel bírt, talán épp az egyház és a világiak közötti helyzetet kívánta ezzel provokálni a hatalom. Dicséretes, hogy a diáklányok az iskola igazgatójának többszöri kérésére sem írták alá a kiáltványt. Inczédy még a diákmisék látogatásának ez idei tarthatatlanságáról is írt vallástanári jelentésében: lehetetlenség volt, hogy mindenki megjelenjen az istentiszteleteken, a centenáriumi készülődések, versenyek, próbák mind-mind elvonták a gyermekeket a hétvégi lelki programtól.65

A tanévi lelkigyakorlat vezetője Dr. Kerner István66 kalocsai kanonok, szemináriumi rektor volt, akit magas szinten méltatott a jelentés írója beszámolójában. Kerner országos közkedveltségét indokoltnak tartotta, ahogy írja: *„Finoman kidolgozott gondolatai, példái sokáig éltek a leányok emlékezetében. Nagy lelki nyereség volt az is, hogy valamennyi leányt ő maga gyóntatta. Ez ritka munkabírásán kívül annak a lelkiségnek volt köszönhető, ami egész koncentrált gondolatkörét éltette.”67*

A jelentés további részéből megtudhatjuk, hogy az évben 6 tanuló bérmálkozott68, a Budapesten tartott Mária-kongresszusra az iskolából 40 növendék utazott fel69. A diákság részt vett még a feltámadási, az úrnapi és a Jézus Szíve körmeneteken, és Szarvas Páter70 missziós előadásán. Az iskola teljes számban megnézte a *„három nagy katolikus filmet”*: Bernadette71, Magam utját járom72, Menyország kulcsa73 című filmeket. *„Félő, hogy a jövőben az ilyen filmektől teljesen elesünk*.” – írja Inczédy.

A makói Mária–napokra, Mindszenty bíboros érkezésére csak tízen tudtak elmenni a diákok közül. Szánalmas történésről számol be a jelentés: részben a közlekedési nehézségek, részben az iskolai tilalom akadályozta meg abban Inczédyt, hogy nagyobb tömeget vigyen a makói ünnepségre, ahol több tíz-ezren várták a bíborost. A Makóra utazók nevét feljegyezték az iskolában74. A vallási társulatok közül ebben a tanévben még 36 taggal működött a Mária-kongregáció, amely Lakos Endre75 hitoktató buzgó munkájának köszönhető76. Az iskolában maga Inczédy László vezette a világnézeti szakosztály heti gyűléseit, amely a diákság tájékozódását, az életben való eligazodását segítette elő. Ennek keretében rendezték meg az egész éven át tartó

65 Jelentés 11. pontja.

66 Dr. Kerner István (Nagymajtény, 1889. – San Diego – USA, 1960.): 1908 és 1915 között teológiát tanult Rómában. 1916-tól hittanár volt Szabadkán, majd 1918-tól a kalocsai szemináriumban tanított filozófiát és dogmatikát. 1920-tól: házassági kötelékvédő, zsinati bíró, a budapesti Központi Szeminárium spirituálisa. 1938-tól a kalocsai Nagyszeminárium rektora. 1946-ban 10 hónapi börtönre ítélték népellenes bűnösként. 1948 nyarán külföldre szökött, Kaliforniába került, majd 1959-től a san diegoi szemináriumnak lett a spirituálisa. (Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár – www.archivum.asztrik.hu – Letöltés dátuma: 2013. október 21.)

67 Jelentés 13. pontja.

68Jelentés 14. pontja.

69 Jelentés 15. pontja.

70 Szarvas nevű szerzetesről, amely 1948-ban Szegeden tartott missziós előadást, sajnos nincsenek megfelelő adataink.

71 Bernadette (The Song of Bernadette, 1943) amerikai életrajzi, családi film. Bernadett történetét, az írástudatlan tizenéves lányét dolgozza fel az alkotás, aki 1858-ban azt állította, hogy egy gyönyörű hölgy jelent meg neki, aki később a Szent Szűzként azonosította magát. (Depositum – Katolikus hitvédelem. Minden idők legjobb filmjei, top 100. www.depositum.hu. Letöltés dátuma: 2013. november 3.)

72 A magam útját járom (Going My Way, 1944) amerikai zenés vígjáték Leo McCarey rendezésében. A történet egy fiatal katolikus papról szól, aki átveszi egy plébánia irányítását öreg kollegájától. A főszerepben Bing Crosby látható, aki öt dalt énekel a filmben. A produkció a legnagyobb kasszasiker volt 1944-ben, továbbá tíz Oscar-díjra jelölték, melyből hetet meg is nyert. (www.wikipedia.org. Letöltés dátuma: 2013. november 3.)

73 A mennyország kulcsa (The Keys of the Kingdom, 1944) A kis skót faluból, Tweedside-ból származó Francis a holweli katolikus kollégium egyik legjobb tanulója volt. Fiatal papként mégsem tud gyökeret verni egyik parókián sem. Folyton összetűzésbe kerül nyájával. Ekkor egykori tanára azzal bízza meg, hogy vállaljon el kínai misszionáriusi tevékenységet. Itt hamarosan nagy tisztelet szerez magának. A film főszereplője Gregory Peck volt, akit alakításáért 1946-ban Oscar-díjra jelöltek. (www.filmkatalogus.hu. Letöltés dátuma: 2013. november 3.)

74 Jelentés 15. pontja.

75 Lakos Endre (Volóc, 1919. – Bécs, 1969.): 1942-ben szentelték pappá. Hittanár, szegedi lelkész, akit a piaristák perében államellenes összeesküvés vádjával 10 év börtönre ítéltek 1952-ben. A várpalotai kényszermunkatáborban, egy szénbányában dolgozott, majd 1956-ban Ausztriába menekült, ahol középiskolai hitoktató volt. (Katolikus Lexikon. – Letöltés dátuma: 2013. október 24.)

76 Jelentés 16. pontja.

© Copyright Mikes International 2001-2014

keresztény bölcseleti kurzust heti 1 órában. Az oktató célja az volt, hogy a katolikus gondolkodás jellegzetes módszereire hívja fel a diákság figyelmét és, hogy később azon keresztül tudják szemlélni mindennapjaikat77.

Az iskola falai – olvasható a jelentésben - ebben a tanévben már lassan egy párthelyiségre hasonlítottak, írja körül a vallástanári jelentés az oktatás színvonalának materializálódását. A hittanórákról sok esetben ürüggyel az igazgatóság elirányította a diákokat, s folyamatosan zavarták az előadásokat, ellehetetlenítve az oktatást78.

Megállapíthatjuk, hogy Inczédy László vallástanári levele a hazai szovjetizálódás egyik bizonyítéka az Egyházra gyakorolt állami diktatúra akcióinak szempontjából. Idézet a forrásból: *„(...) Az utóbbi hónapokban már olyan erővel nehezedtek rá az ifjuságra más oldalról, hogy a szellemi és lelki szétszórtság minden tekintetben megérződött. A szinte naponta jövő ujabb79 rendelkezések, versenyek, kiállítás, sport, kirándulások fiukkal s mindezeknek utórezgései, azután a feszült politikai légkör lehetetlenné tették a nyugodt elmélyedő tanulást. Az általános lelki zűrzavar volt jellemzője főleg ennek a félévnek. A bizonytalanság érzése átragadt a tanárokra is. A szülői értekezleten hiába panaszolták a szülők, hogy lehetetlen ennyifelé szétszedni a gyermekek idejét és erejét. Az eredmény az lett, hogy ezért az egyik felszólaló szülőt internálták."80*

A móravárosi plébános beszámolóját egy hittani intézet felállítására szóló javaslattal zárja. Az iskolák államosításával egy új helyzet állt elő, amely a hitoktatási rendszert is megváltoztatta. Ezzel kapcsolatos félelmének adott hangot jelentésének egyik utolsó bekezdésében: *„Ha meg is tűrnek bennünket az iskolában, a vallásos nevelés jelentős része az iskolán kívüli munkára fog áttolódni. Idejében fel kell készülnünk arra az eshetőségre, hogy hittant sem taníthatunk az iskolában. Az iskolák légköre olyanná válhatik, hogy papi ember nem kivánkozik majd oda majd belépni."81* Erre az esetlegesen bekövetkező helyzetre adott megoldást Inczédy azon javaslattal, miszerint legyen Szegeden egy hittani intézet, ahol egy állandó előadóterem és szertárszoba állna rendelkezésre, egy még meglevő egyházmegyei tulajdonban lévő épületben. Itt lehetne hittani és tudományos előadásokat tartani, a diákság és a felnőttek részére egyaránt. A Püspöki Hivatalnak intézett levél végén a püspöki biztos észrevételeiről olvashatunk, aki a hittani intézet tervét figyelemre méltónak és támogatandónak találja.

Összefoglalás

A fakultatív hitoktatás bevezetése előtt egy évvel született dokumentumban Inczédy László vallástanári jelentésében, a politikai, valamint társadalmi átalakulások ellenére, a szegedi diákok vallási elköteleződéséről olvashatunk: *„A hittan óra82 volt a növendékek legkedveltebb órája."83*. A tanulmányi eredmények kitűnőek voltak, a diákok magatartása sok esetben példásabb volt, mint a világi pedagógusoké. Akadályozott helyzetben tudták az egyháziak folytatni a hitoktatást, tiltó rendelkezést kaptak a diákok arra vonatkozólag, hogy a makói Mária-napra utazzanak, hogy találkozhassanak Magyarország hercegprímásával, s akik bátorsággal viseltettek, azokról feljegyzést készített az iskolai vezetés. A diktatúra erőfeszítéseit mind a diákok, mind a tanárok, sőt a szülők is megtapasztalhatták, hiszen ebben a tanévben az egyik szülőt internálták, egy értekezleten tapasztalt „protestáló" viselkedése miatt.

A tanári jelentésből láthatjuk, hogy bár az iskolák államosítása 1948 nyarára megtörtént, s az iskolák falai – mint ezen szegedi intézményé is – egyre hidegebbek lettek, mert a lelkiség helyett a materialista gondolatok töltötték fel a tanórák mindegyikét, a diákság nagy részének belső érzülete, a hittanítókon kívül némely világi tanár szellemisége még hordozta magában azon emlékeket, amely lehetőséget adhatott a keresztény lelkület tovább örökítésére, a későbbi generáció számára. Az egyház helyzetének vészterhes időszakát tekintve nyugtatólag kell elfogadnunk ezeket a dicséretes eredményeket, hiszen dolgozatunk az „átnevelés" korszakát vizsgálta, a társadalom szellemi profanizálódásának momentumait.

Az alábbiakban pedig teljes terjedelmében, szó szerint idézve olvashatjuk Inczédy László vallástanári jelentését.

77 Jelentés 16. pontja.

78 Jelentés 18. pontja.

79 Szöveghű idézet.

80 Jelentés 18. pontja.

81 Jelentés 19. pontja.

82 Szöveghű idézet.

83 Jelentés 19. pontja.

© Copyright Mikes International 2001-2014

A vallástanári jelentés az 1947/48 tanévről[84]

1./ Az intézet neve: Szeged Városi „BOLDOGASSZONY" Kereskedelmi leányisk.

2./ Vallástant tanította: Dr. Majtényi Béla hittanár.

3./ A vallástanár alkalmaztatásának minősége és ideje:

Mint óraadó 1943. nov. 1. óta és mint rendes városi hitoktató 1944. szept. 1. óta.

4./ A vallástanár fizetése a VIII. fiz. osztály 1. fokozatának megfelelő illetm.

5./ Használt tankönyvek: Shütz – féle tankönyvek és a hittanár jegyzetei.

6./ Szemléltető eszközök: a hittanár saját képgyűjteménye, térképei, táblai rajzai, vetítőgépje és a biblikus körtől kölcsönzött diapozitív sorozatok. Vetítés volt 10 esetben.

7./ Imádságos könyv: Szent vagy Uram!

8./ Órabeosztás: összesen 9 osztályban heti 18 órában folyt a tanítás.

Órák	*Hétfő*	*Kedd*	*Szerda*	*Csütörtök*	*Péntek*	*Szombat*
8 – 9	_	_	*3 c*	*3 a*	_	_
9 – 10	*1 a*	_	*4 b*	*1 b*	_	*4 a*
10 – 11	*3 a*	*3 b*	*4 a*	*2 b*	*2 a*	*3 c*
11 – 12	*1 b*	*2 a*	_	_	*1 a*	*4 b*
12 - 1	_	*2 b*	_	_	*3 b*	_

9./ Az összes katolikus tanulók száma tanév végén:

I. évf. = 70

II. évf. = 56

III. évf. = 76

IV. évf. = 43

Összesen: 245 Tehát 20 növendékkel kevesebb a tavalyinál.

A létszámcsökkenés oka a feltűnően sok komoly megbetegedés /tbc./ valamint az is, hogy Orosházán és Hmvásárhelyen[85] *keresk. tanfolyamok nyíltak.*

10./ Osztályzatok:

I. évf. = 56 jeles 14 jó

II. évf. = 42 jeles 14 jó

III. évf. = 63 jeles 13 jó

IV. évf. = 43 jeles

11./ Diákmise és exhortatio.

Az exhortátio mindig a dómban volt a 9 órai diákmisével kapcsolatosan. A rövid, de kedvelt szentbeszédeket egész évben Havass Géza püsp. titkár tartotta, kinek hangja is igen jól érvényesült a nehéz akusztikájú templomban. Kár, hogy tulságosan

84 Jelentés.

85 Szöveghű idézet.

© Copyright Mikes International 2001-2014

is tekintettel voltunk a templomi időbeosztásra. A mise, beszéd és áldoztatás általában 50 percnél nem tartott tovább. Legalább néha nem ártott volna kiadósabb prédikáció. Tekintettel a Mária – évre bőséges sorozatot kaptak a máriatiszteletről.

A misék pontos kezdése néha hiányt szenvedett a 8 órai diákmise elhuzódása miatt. Nekünk viszont mindig pontosan kellett végeznünk.

A szentmisék alatt végezték legtöbben gyónásukat, de sokan másutt is gyóntak. A zilált viszonyok miatt ennek megfigyelése már nem volt olyan egyszerű, mint a múlt években.

A gyóntatók munkája és rendszeres beosztása jobb volt, mint tavaly, de azért még mindig akadnak akadályok. A gyónók között sok a kis elemista, akik még ügyetlenebbül mozognak a gyóntatószék körül s a kelleténél több időt vesznek el a nagyobbak rovására. Éppen azért lenne szükség még gyóntatóra, vagy pedig a gyermekgyóntatások átcsoportosítására, mert a nagydiák általában nem áll szívesen a kicsinyek közé.

A gyóntatószék névtábláit nem használta mindenki. A kicsinyek számára ez nem is fontos, de a nagyobbaknál és főleg a felnőtteknél már nagyon kívánatos.

Ha már azt nem is tudtuk megoldani, hogy külön gyermek – misék és exhortációk legyenek, legalább a gyóntatásuk legyen külön gyóntatószéknél. A 9 órai diákmise közönsége a legkevertebb: gyermekek + nagy fiuk + nagy lányok. Ez a körülmény főleg a prédikációt befolyásolja s igen sok témát kell emiatt elszínteleníteni.

Tanári felügyelet hivatalosan volt, de a gyakorlatban nem mindig érvényesült. Az igazgatóság teljesen közömbösen viselkedett, sőt nagyobb tartózkodást tapasztaltam, mint előző évben. A tanári karnak négy tagja példaadó katolikus életet él, a többiek vallásos életét azonban jóval felülmúlják a növendékek. Viszont a megbízható katolikus tanárok is annyira tul vannak terhelve iskolai adminisztratív és napról – napra szaporodó versenyszerű munkával, hogy nem is nagyon kívánható közreműködésük. E tekintetben is mindinkább magára marad a hitoktató. De talán jobb is így, mert kikapcsolódnak az iskolás légkörből s nagyobb önállóságra tesznek szert vallási téren. A gyengébb egyéniségekre viszont nagyon ráférne az igazgató és tanárikar jó példája.

Ez utóbbiról azonban ma már alig lehet beszélni. Hiszen minden diáklány tudta, hogy pl. az u.n. megbékélési kiáltványt minden tanár aláírta, holott ők ettől az igazgató többszörös kérésére is tartózkodtak. Mindössze 7 – 8 írta alá. Érthető, ha ezek után a mai diák inkább sajnálja tanárait, mint példát vár tőlük.

A diákmisék látogatottsága nem mutat különösebb visszaesést. Az utóbbi félévben azonban sokszor fizikai lehetetlenség volt, hogy mindenki megjelenjen. A vasárnap délelőtti kivonulások, versenyek, próbák, centenáriumi készülődések többször tették illuzorikussá a diákmisét. Ilyenkor vagy felmentettem az egész iskolát s korábbi szentmisére utaltam őket, vagy csak egy töredék jelent meg. A számonkérés, igazolás szigorusága természetesen egyenes arányban állott a mai idők nehézségeivel. Inkább a lelki rábeszélés utján iparkodtam rájuk hatni, aminek ugyan fejletlenebb jellemekre nincs mindig elég ereje.

A koedukációs szellem a misehallgatásban is érvényesült többeknél. Sok látszólagos misemulasztásnak oka az volt, hogy a diákmisére mégsem akarta magával hozni udvarlóját a kisasszony, azért hát későbbi időpontot választottak, hogy a korzózás se maradjon el. Volt olyan egyébként nagyon megbízható menyasszony is, aki engedélyt kért, hogy vőlegényével járhasson szentmisére. A felhozott szempontokat méltányoltam.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Különben igen sok nálunk a vidékről bejáró, vagy perifériákon lakó leány, akik bőven kiveszik részüket a háztartási munkában, főzésben. S minthogy leginkább kisemberek gyermekei, akik egész héten át nélkülözik a nagylány segítségét, sokszor kellett számukra nagyobb mozgási szabadságot engedélyeznem.

12./ Közös szentáldozás volt az évben négyszer: október 1. vas., karácsony előtt, márciusi lelkigyakorlatkor és év végén. Az elsőpénteki sz. áldozást közös szentmise keretében végezték 7 órakor a dómban a kongregáció buzdítására. De nemcsak kongreganisták végezték, hanem azonfelül igen sokan kb. 70 – 80. Más templomokban is végeztek elsőpénteki szentáldozást.

13./ LELKIGYAKORLATAINK MÁRCIUS 4 – 5 – 6. napján voltak. Ismét megkaptuk erre a célra a zárda nagytermét és kápolnáját. A lelkigyakorlat vezetője Dr. Kerner István kalocsai kanonok, szemin. rektor volt, aki ezzel a szereplésével is bebizonyította, hogy nem hiába örvend országos közkedveltségnek. Naponta négy nagy elmélkedést adott. A hatvan perces beszédek nem fárasztották ki sem a hallgatóságot sem a szónokot. Finoman kidolgozott gondolatai, példái sokáig éltek a leányok emlékezetében. Nagy lelki nyereség volt az is, hogy valamennyi leányt ő maga gyóntatta. Ez ritka munkabírásán kívül annak a lelkiségnek volt köszönhető, ami egész koncentrált gondolatkörét éltette.

14./ BÉRMÁLKOZOTT 6 tanuló. Bérmálatlan nem maradt.

15./ EGYÉB VALLÁSGYAKORLATOK: A budapesti Mária – kongresszuson 40 növendék vett részt októberben. Két tanárnő felügyelete alatt iskolában voltak elszállásolva. A két teljes nap alatt minden nagyobb ünnepi számnál ott voltunk s közben még budapesti látnivaló is volt elég. Mély élményekkel jöttünk haza.

Itthon résztvettünk a feltámadási, urnapi és Jézus Szive körmeneteken. P. Szarvas missziós előadásán. Teljes számban megnézték a három nagy katolikus filmet: Bernadette, Magam utját járom, Menyország kulcsa. Félő, hogy a jövőben az ilyen filmektől teljesen elesünk. A szervezés könnyű és gyors volt az 1 forintos helyárak következtében.

A makói Mária – napokra csak tizen tudtak elmennei a vállalkozóbb szellemüek közül. Részben a közlekedési nehézségek, részben az iskolai tilalom akadályozott meg abban, hogy nagyobb tömeget vigyek. A résztvevők nevét így is feljegyezték s csekély számuk jó pontnak számított a főigazgató előtt. Az érmeket buzgón árulták. Azonfelül eladtak 500 drb. A. C. füzetet a darwinizmusról. A skapulárét a legtöbben feltették s ugyancsak jelenvoltak a skapuláré – ájtatosságon.

16./ A VALLÁSI TÁRSULATOK közül a Mária – kongregáció működött 36 taggal. Szoros kapcsolatban voltunk a központi titkársággal, ami Lakos Endre hitoktató érdeme. Nagy ügybuzgósággal vezette a szervezési, egyesületi és vigalmi részt. Inkább a kisebbekkel foglalkozott. A világnézeti szakosztály heti gyűléseit magam vezettem. Ennek keretében rendeztük meg az egész éven át tartó keresztény bölcseleti kurzust heti 1 órában. A tavalyi tervet tehát sikerült megvalósítanunk. Igy némi betekintést nyertek az általános metafizika problémáiba. Célom volt, hogy a katolikus gondolkodás jellegzetes módszereire felhívjam figyelmüket a világnézeti megalapozással szolgáljak. Az előadások és vitagyakorlatok könnyed formában történtek. A kezdő lépések sok értékes tapasztalatokhoz juttattak s meggyőztek arról, hogy érdemes ezen a töretlen ugaron dolgozni. Kár, hogy az ilyen részletmunka iránt katolikus szerveinknek még nincs érzéke s ennek következtében nem tudtam honorálni valami bizonyítványfélével a buzgón kitartó hallgatóság szorgalmát. A filozófiai kurzuson résztvett több gimnazista leány is /12/.

Hasonló kurzust tartottam a zárdai tanítóképzőben 36 résztvevővel. 20 órában sikerült előadnom a ker. bölcselet és a metafizika mibenlétét. A tanfolyamon 3 – 4 nővér is jelen volt. Ez a hallgatóság felülmulta az előbbit pontosságban, fegyelmezettségben és szorgalmas jegyzésben. A visszakérdezett anyagot értelmesen tudták használni. Igaz, hogy a nővérek a legjobb anyagot gyűjtötték össze s azonfelül is érezni lehetett a katolikus iskola előnyösebb szellemi légkörét.

© Copyright Mikes International 2001-2014

17./ Olvasmányok. A Szív és Új Ember előfizetőinek száma kb. 50 volt. A fontosabb cikkekből esetenkint ismertetést közöltem az órákon. A Korda ifj. könyvtárát is használták.

18./ Az ifjuság valláserkölcsi magatartása az idők viszontagságaihoz képest biztató és megalapozottnak mondható. Sok tekintetben öntudatosabbak, mint szüleik vagy tanáraik. Ezt még az elsősök közt is meg lehetett állapítani egy évi munka után. Pedig ezentul minden fiatalabb korosztály ujabb problémát fog jelenteni.

Az utóbbi hónapokban már olyan erővel nehezedtek rá az ifjuságra más oldalról, hogy a szellemi és lelki szétszórtság minden tekintetben megérződött. A szinte naponta jövő ujabb rendelkezések, versenyek, kiállítás, sport, kirándulások fiukkal s mindezeknek utórezgései, azután a feszült politikai légkör lehetetlenné tették a nyugodt elmélyedő tanulást. Az általános lelki zűrzavar volt jellemzője főleg ennek a félévnek. A bizonytalanság érzése átragadt a tanárokra is. A szülői értekezleten hiába panaszolták a szülők, hogy lehetetlen ennyifelé szétszedni a gyermekek idejét és erejét. Az eredmény az lett, hogy ezért az egyik felszólaló szülőt internálták.

Az iskola falai ma már egy párthelyiség benyomását teszik. Minden tanár panaszkodik a nívó hanyatlásáról. Sok esetben feleltetni sem lehet már, hiszen előző napon 4 – 5 órás elfoglaltság volt fegyelmi büntetés terhe mellett. Még örülhettem, ha egyik – másik órát zavartalanul megtarthattam. Nem ritkaság, hogy óráról 8 – 10 tanuló hiányzik, vagy óra közben viszi el őket valamelyik tanár. Volt olyan eset, hogy ötször zavarták meg órámat különféle hirdetményekkel. S ezek nem is mindig olyan hirdetmények, amik világnézetileg közömbösek lennének.

A tananyagot a két alsó évfolyamon alaposan elvégeztem ugyan, de már a harmadik és negyedikben nem jutott idő az ismétlésre vagy pláne egyéb megbeszélésekre.

Az iskola erkölcsi felfogása is zilált. Az egyik rendelkezés pl. tiltja a fiukkal való sétálást, máskor meg éppen az iskola rendeli ki őket fiukkal közös kirándulásra, aminek a lányok örülnek legkevésbé. Az elmaradhatatlan táncalkalom mindenütt szerepel ilyenkor. A mozi és színházlátogatások ellenőrzése utópia. Minden konferencián sóhajtoznak emiatt, de az eredmény nulla. Még csoda, ha ennyi ellentmondás között nem volt botrányos eset.

Az idei érettségizők ballagása is fiukkal kevert csődület volt felsőbb elgondolás szerint. Éppen a lányok ízlése tiltakozott ez ellen. Most láttam először, hogy nem is a tanulástól való felszabadulásnak örülnek az életbe kilépők, hanem annak, hogy nagyjából mégiscsak rendes szellemben fejezhették be tanulmányaikat. Érdekes „véletlen”, hogy egy katolikus sem lett jeles érett.

Helyi jellegű specialitás, hogy tornatermünk öltözője használhatatlan. A lányok az osztálytermekben öltöznek át és félig öltözötten szaladgálnak a folyosón. Férfi tanerőknek direkt kellemetlen tízpercben valamelyik terembe benyitni. Hogy a szemérem nevelése mennyit szenved ezzel s a nyilvános sportszereplésekkel, nyilatkoztak róla lányok és szülők.

Mindezek ellenére ifjuságunk hűségesen ragaszkodik hitéhez. Szinte korukat tulhaladó érettséget mutatnak a vallási kérdések megitélésében. Nagy azonban a veszély, hogy az előbb – utóbb kárt szenved majd a tulságos nagy nyomás alatt, melynek porlasztó hatása már látszik.

Eddig egyensulyban tudtam tartani egyedül is lelki életüket az ellentétes irányokkal szemben, de az idei május 1 – i ünnepségen szinte feleslegesnek éreztem magam.

19./ JAVASLATOK

Az államosítás kapcsán bizonyára uj helyzet áll elő a hitoktatók szolgálati viszonyára is. Eddig különféleképpen itélték meg az egyes igazgatók a hittanárok jogait és kötelességeit. Az eddig élvezett jogok azonban mindinkább terhessé válnak. A

© Copyright Mikes International 2001-2014

konferenciákon való részvétel pl. nagyon kellemetlen helyzetekbe sodorhatja a hitoktatót, mert nem egyszer lelkiismeretével kerül összeütközésbe, ha bizonyos aláírásokkal tartózkodik vagy nem szólal fel, amikor pedig szólnia kellene. Az ilyen felszólalásoknak viszont gyakorlati eredménye most már nincs, sőt veszélyezteti a további munkalehetőséget. Az állami státusba sorolás veszélyezteti a lelkiismereti függetlenségünket. Szerény nézetem szerint ezt a kérdést tisztázni kell, hogy t. i. mire vagyunk kötelezve az állami iskolák tanári testületével szemben, milyen közös munkában, kivonuláson ünnepélyen kell résztvennünk. Átképző kurzusok, nyári tanfolyamok stb. kérdése is aggaszt. Félő, hogy a párttevékenységet, áthelyezési lehetőséget ránk is kiterjesztik.

Ha meg is tűrnek bennünket az iskolában, a vallásos nevelés jelentős része az iskolán kívüli munkára fog áttolódni. Idejében fel kell készülnünk arra az eshetőségre, hogy hittant sem taníthatunk az iskolában. Az iskolák légköre olyanná válhatik, hogy papi ember nem kívánkozik majd oda majd belépni. A tanárok máris élő szemrehányást éreznek a papban. Megszűnt a régi, fesztelen kollegális viszony. Mindenki fél és csak négyszemközt mer beszélni.

Most megismétlem egy régebbi javaslatomat a <u>hittani intézet</u> felállításáról. Ennek lényege az lenne, hogy állandó előadóterem és vele kapcsolatos szertárszoba állana rendelkezésünkre valamely még meglevő egyházi épületünkben. Itt órarendszerü beosztásban lehetne hittani és népszerű hittudományi előadásokat, vetítéseket rendezni nemcsak a tanulóifjuság, hanem az esti órákban felnőttek számára is. Minthogy kulturházaink is veszélyben forognak, gondoltunk a Szent Imre Kollégiumra vagy a dóm alsó helyiségeire. A szertárat felszerelnénk a hittan, egyháztörténelem, egyházművészet, missziológia, biblikum stb. tárgyköréhez tartozó képekkel, térképekkel, vetítőgéppel, harmóniummal könyvtárral ugy, mint a mai egyetemek szemináriumaiban szokásos. Anyagunk máris lenne hozzá, csak a helyiség hiányzik. A közönség is igényli. Erről meggyőzött az az érdeklődés, amivel a biblikus és más hittudományi előadásaimat hallgatták, pl. az utóbbi félévben Móravárosban. P. Mócsy is nagyon lelkesedik a dologért. Biblikus mozgalmunk nyerne ezzel, de a katolikus továbbképzés minden ága otthonra találna. Egész kis muzeum alakulhatna ki idővel. Tehát egy modern katechetikai iskola létesítését örömmel venné az egész hitoktatói kar.

Ad 16./ Lakos Endre betanításában kétszer adtak elő színdarabot a kongreganisták, melynek jövedelmét kirándulásokra fordítják.

<u>A püspöki biztos észrevételei:</u>

A hittanár munkája a jelen körülmények között igen figyelemreméltó volt. Egészen egyéni és ujszerű, de értékes munka volt. A hittan óra volt a növendékek legkedveltebb órája. Rendkívül nívósan, aktuálisan tárgyalta az anyagot és tudatosan törekedett arra, hogy megtanuljanak növendékei gondolkozni. A tanulmányi eredmény kitünő. Öntudatos katolikusok, egyházukhoz ragaszkodó hívek lesznek a tanítványai. A hitéletnek külsőséges jámborkodása nem bontakozott ki, de azt hiszem, a komoly vallásosságra minden alapot megadott a hittanár növendékeinek.

A hittan intézetre vonatkozó javaslata nagyon figyelemre méltó és más oldalról is megnyilvánult kívánság. A móravárosi hívek részére tartott biblikus előadásaiból, ha más akadályok közbe nem jönnek, remélhető ennek az intézetnek a kialakulása.

Szeged. 1948. aug. 10.

Inczédy László
plébános[86]

86 Jelentés.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Felhasznált irodalom:

Forrás:

Délmagyarország című napilap 1947; 1948-as lapszámai (1947. május 4; 1948. január 3; 1948. január 11; 1948. május 27; 1948. május 30; 1948. június 2; 1948. június 5; 1948. június 31; 1948. június 20; 1948. augusztus 1; 1948. augusztus 4.)

Szeged – Csanádi Egyházmegye Püspöki Levéltár I. 1. a. fond – 2151/48. számú dokumentum

- **Irodalom:**

Ágoston István: Istentelen állam, harcoló egyház Tiszáninnen című könyve alapján. (Kairosz Kiadó. Budapest, 2012.)

Dr. Miklós Péter: A vásárhelyi domonkos leányiskola államosítása című tanulmánya alapján. (Toronyirány, a Szeged-Csanádi Egyházmegye magazinja. Szeged, 2013.)

- Egyetemes Lexikon A-Z. (Magyar Könyvklub. Budapest, 2001.)
- Gyarmati György – Botos János – Zinner Tibor – Korom Mihály: Magyar hétköznapok Rákosi Mátyás két emigrációja között, 1945 – 1956. (Minerva Kiadó. Budapest, 1988.)
- Magyar Katolikus Lexikon IV. (Szent István Társulat. Budapest, 1998.)
- Medgyesi Konstantin: Mindszenty bíboros és a Marosmenti Mária-napok. (A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Történeti Tanulmányok 3. Móra Ferenc Múzeum. Szeged, 2000.)
- Kiszely Gábor: ÁVH, egy terrorszervezet története című könyve alapján. (Korona Kiadó. Budapest, 2000.)

Péter László: A jezsuiták Szegeden. (Móra Ferenc Múzeum: Irodalom- és művészettörténeti tanulmányok. Móra Ferenc Múzeum. Szeged, 1997.)

- Szeged története 5. kötet (Csongrád Megyei Levéltár. Szeged, 2010.)

Internetes irodalom:

- Depositum – Katolikus hitvédelem. Minden idők legjobb filmjei, Top 100. - www.depositum.hu.
- Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár – www.archivum.asztrik.hu
- Magyar Katolikus Lexikon – www.lexikon.katolikus.hu
- Online filmkatalógus – www.filmkatalogus.hu
- Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár, Szeged – www.sk-szeged.hu
- Szeged – Csanádi Egyházmegye elhunyt papjai: www.szeged-csanad.egyhazmegye.hu
- Szegedi Gazdasági Középiskola Vasvári Pál Tagintézményének története – www.vasvari.hu
- Wikipédia – www.wikipedia.org

FARKAS, László Róbert: Report of a Religious Teacher from the 1947/48 School-Year

This paper examines the Hungarian Catholic Church's situation, in the time after the World War II. We may see it on a county and urban level the state church crumbling his politics, and we may recognise Szeged city catechism situation in the 1947/48 school year. The student’s religious behaviour was more exemplary, than their parent’s you are the educator’s. We may read it in his full extent on the end of the study it prepared in 1948 teacher of religion meaning.

© Copyright Mikes International 2001-2014

IN MEMORIAM

Bencze Mihály : Emlékezzünk Kajcsa Annára

Lőrincz Samu (a falusiak bivalyos Lőrincznek nevezték, mert így különböztették meg a sok Lőrincz családnevűt) (1896. február 20. – 1969. szeptember 26.) Hosszúfalu- Alszeg híres gazdája volt. Samu (született 1852) apja ezermesterségét, és Papp Anna (született 1860) anyja szívét örökölte. A Mező utca 19 szám alatt a család példás gazdaságot vezetett. Köpe György (1862 –1935. október 20.) Alszeg híres juhos gazdája volt, Fazakas Anna (? – 1940. december 23.) feleségével együtt gyarapították a gazdaságukat. Kuláklistára is kerültek. Köpe Ilona (1901. augusztus 7. – 1967. október 19.) lányuk a házi munka mellett, a gazdaságban tevékenykedett. Lőrincz Samu végül feleségül vette Köpe Ilonát, és virágzó házasságukból Anna (1928. február 7. – 2012. november 13.), János (1929. szeptember 14. – 1981. július 26.), Samu (1931. augusztus30. – 1955. december 13.), Sára (1939. szeptember 27. – 2009. október 28.) és Ilona született, akit még kisgyerek korában halálosan ütött el a házuktól nem messze robogó csángó expressz. Lőrincz Anna elemi iskoláit Hosszúfalu-Alszegben kezdte, majd a VII. osztályig az alszegi gazdasági iskolába járt. Itt tanították meg a varrást, a horgolást, a kötést és a fonást. Iskolái után a házi gazdaságban dolgozott, valamit földműveléssel is foglalkozott.

Kajcsa János (1887. október 6. – 1952. november 30.) Pürkerec jómódú gazdája volt, (apja Kajcsa Samu, született 1853. augusztus 13., akinek szülei Kajcsa Samu és Deák Anna, és anyja Géczi Sára (született 1886., akinek szülei Géczi György és Géczi Anna). Jakab Sánta Sára (1886. szeptember 24. – 1967. november 9.) családja (apja Jakab Sánta János és anyja Jakab Sánta Kata) pedig Türkösben élt. Összeházasodtak, majd Bukarestbe mentek dolgozni, a férfi kőművesként, a feleség szolgálóként. 1914-ben, Türkösben a Malom utca 19 szám alatt megépítették a családi házukat. Házasságukból János (1909. május 21. – 1974), Ida (1915. március 14. – ?, a román férjével gyerektelen házasságban éltek, bukaresti öregotthonban hallt meg), András (1919. november 27. – 1996.) és Sándor (1925. január 10. – 1999. szeptember 17.) születtek. Sándor az I-VII osztályt Türkösben végezte, majd az inasiskolát Brassóban a Hosszú utcában működő Horváth & Kondrad cégnél 1933-ban kezdte mind víz- és gázszerelő segédmunkás, négy éves szerződéssel. A brassói Astra vagongyárban kezdett dolgozni, amit később tehergépkocsi gyárrá alakítottak át, ahol 49 évig dolgozott víz- és gázszerelőként.

Kajcsa Sándor és Lőrincz Anna 1952. szeptember 9-én házasságot kötöttek, és nemsokára megszülettek gyerekeik: Sándor (1955. február 23.), László (1962. március 18.) és Ernő (1963. július 14.).

Kajcsa Anna a türkösi evangélikus egyház alkalmazottjaként 16 évet dolgozott. 1969-ben kezdett foglalkozni a hétfalusi szőttesekkel, Antal Márton türkösi, és Mátyás Béla pürkereci lelkészek kérésére. A legősibb hétfalusi csángó minták Pürkerecen maradtak fenn. A pürkereci Jakab Anna néni már özvegy volt, és mindhárom gyerekét a szőttesek eladásából tartotta fenn. A brassói Fekete utcában a zsinagóga és a Katalin-kapu között lakott egy jómódú zsidóasszony, aki felvásárolta a híres pürkereci szőtteseket. Végül Jakab Anna elvállalta Kajcsa Annát, és átadta tudását. A türkösi Vajda Jenőtől kölcsön kért szövőszéken kezdte a pályafutását, ez a szövőszék most is megvan, azóta több feljavítást ért meg. Négyfaluban ő volt az első személy, aki újraélesztette a csángó szőttesek csodálatos világát. A két keze munkájával, szőttesei értékesítésével segített a családnak. Erőss József a türkösi iskola igazgatója, Kajcsa Annától megrendeli az osztálynaplók bevonóját, hétfalusi szőttesből. Ezek egy része még ma is megvan. 1972-ben Seres András (Krizba, 1935. március 23. –Árkos, 1992. november 25.) néprajzkutató is felfigyel Kajcsa Anna tevékenységérére, éveken keresztül jár hozzá gyűjtési munkát végezve. Könyvében *Barcasági magyar népköltészet és népszokások*. (Sajtó alá rendezte Keszeg Vilmos. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984.) is említi Kajcsa Annát. A Brassói Lapok Szennyei Sándor írásait közölte Kajcsa Annáról. Az akkori Előre is sokszor közölt beszélgetéseket Kajcsa Annával. A Művelődés folyóirat se maradt ki a közlésből.

A türkösi származású és Budapesten élő jogász Tóthpál Endre, Csaba fiával együtt 1978-ban kiállítást szervez Budapesten Kajcsa Anna szőtteseiből, munkáiból. Kajcsa Anna szőttesei megtalálhatók templomainkban, így Türkösben is. Veres Károly lelkész 1983-ban Kajcsa Annát kéri fel, hogy a bácsfalusi evangélikus templom oltárát csángó szőttesekkel öltöztesse fel. 1992-ben meglátogatják Svájcból, Magyarországról és Amerikából. 2007-ben a brassói Népművészeti múzeum igazgatonője Ligia Fulga, interjút és filmet készit róla a brassói TV részéere, egyben felkérik a türkösi Népművészeti múzeum csángó szobájának a berendezésére és igazgatására. 2008 -ban a Brasssai magyar TV igazgatója Bálint Ferenc készit filmet róla. 2009–ben a Duna TV "Vannak még vidékek" rovatának főszereplője. 2010–ben a Duna TV „Kívánság kosár" műsorát a türkösi templom kertjében tartotta Pünkösd hétfőjén, itt megtekinthető volt Kajcsa Anna kiállitása, és egyben interjú és készült vele. A „Zajzoni Rab István Líceumban" részt vett a Seres András évfordulójára rendezett kiállításon. 1990-ben megalakul a hétfalusi faluturizmus, minden országból érkező turisták megcsodálhatják Kajcsa Anna rendkívüli munkáit. Farkas Zoltán: Erdélyi utazás című könyvében is ír Kajcsa Anna szőtteseiről. 2012-ig nagyon sok magyarországi, francia, német, kanadai

© Copyright Mikes International 2001-2014

turista csodálta meg a gyönyörű szötteseit. Sajnos a szövészetben Kajcsa Anna nem nevelt utódot, reméljük, hogy gyerekei mégis képesek lesznek egyszer folytatni ezt az értékes munkát. Kajcsa Anna a csángó ruhát anyósától, Jakab Sánta Sárától örökölte. 1969 április 20-án a csernátfalusi evangélikus templomban Bartalis János egyetemes felügyelő – költő születése 75-ig évfordulója alkalmából tartott ünnepi istentiszteleten, Kajcsa Anna is felöltözött csángó ruhába. A csángó ruháját együtt újította fel menyével Annával, akinek adományozta e családi ereklyét.

Az ősi pürkereci mintákat Orsi Árpád és Mátyás Béla szerezte meg, ezeket tanulta meg Kajcsa Anna, valamint a szakadt, elhasznált szőtteseket újraszőtte, vagy kijavította. Ismert minták a kakasos, a buzakalászos, a kis csillagos, a nagy csillagos, a babérleveles, valamint ezek kombinációi. A csángó szőttesek többsége piros, kék, fekete, és vegyesen piros kék, sárga. Ezekből készitettek kendőköt, falvédőköt, ágytakarót abroszokat, teritőket, könyvbevonót stb. Mario Alinei, majd Michelangelo Naddeo történészek vették észre az ősi magyar, az etruszk, az ujgur szőttesek mintáinak azonosságát, amik beilleszkednek a szkita nép jelképrendszerébe. Ezen minták szerves része a hétfalusi szőttesek mintarendszere, ami a matematikai fraktálelmélettel is tanulmányozható, és az ősi szakrális formaenergiák megnyílvánulási formái. Valamikor minden hétfalusi háztartásban, a nők a család használatára szőttek-vartak, átörökítve a több ezer éves jelrendszert, ezen belül pedig a saját családjára vonatkozót is. Olyan volt, mint egy írott történelem.

© Copyright Mikes International 2001-2014

BENCZE, Mihály: Remembering Anna Kajcsa

Present writing evokes the life and heritage of Anna Kajcsa, who created a very rich output in folk textiles craft. Her works can be found in churches, private homes, schools and elsewhere. The ancient patterns that she used in her work are nowadays examined using fractal tehory.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

Z. Tóth Csaba :

Százados tölgyfa, ég és föld között, múlhatatlan

Tisztelgés Makovecz Imre előtt (1935-2011)

Visszatért a színről-színre látáshoz, egy időre. De mindig hallani fogom a mély, komoly, okos hangját, jelenvaló, mégis égigérő gondolatait, megfellebbezhetetlen ítéleteit, mint egy ősmagyar váteszt, egy igazi jó királyt, aki mindenki másnál jobban érzi, tudja, hogy vigyázni kell a teremtésre, az emberre, megóvni önmagától, s aki mindenekfelett, tevőlegesen, és persze az igazi, közvetlen derűjével is vigyázott a magyarságra. Makovecz Imre életbeli megnyilatkozásaiban mindig érezni lehetett a föld, az ősök szívének dobbanását, költészetét, eleven fényét. Oszlop-ember volt, százados tölgyfa ég és föld között, léte önmagában is biztonságot adott, a tudat, hogy él, dolgozik valahol. Mélyen megértettem őt s utam a környezetébe vezetett, az Országépítőhöz, 1991-ben – ő tölgyfa, én cserje, „földik" is voltunk, zalai nagyszüleim révén –, bár inkább láthatatlan volt a „harcostársi" kapcsolatunk.

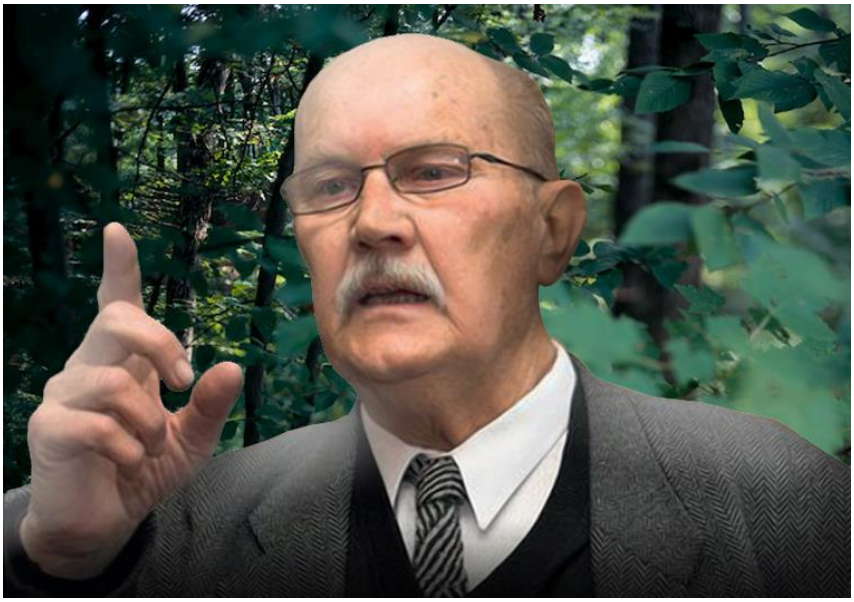

Makovecz Imrében volt egy erő, amely néhányak számára talán úgy tűnt, mintha olykor túlzottan „megnyomná ceruzáját" az ítéleteiben. De ezt nem valamilyen személyeskedésből tette, kár is a szavakon lovagolni. Egy ősszobrászi, földerőket formáló, óriásszerű, villámokat szóró viharistenszerű erő élt benne, valamilyen elemi erő. Mindig a közvetlen valóságot lehetett érezni a gondolatkifejtéseiben, mint valami természeti jelenséget, mint mikor felhők gomolyognak az égen vagy mennydörgés hallatszik, valamilyen természeti mozgás hullámzik. Ő maga volt olyan, mint egy természeti jelenség, ami gondolatokban, szavakban, és legfőképp az épületeiben nyilatkozott meg. Inkarnálódott elemi szellem volt, földszellem, viharszellem, amit, akit valójában nem lehet teljesen befogni, fogalmakkal megragadni. Fölötte állt a köznapi fogalmaknak, az ő világa az imagináció volt, az inspiráció, közel a magasabb lények világához, ahonnan ő is jött, mint egy „hatalmasság", egy „potestates".

Teljesen mindegy, hogy voltak, akiknek Makovecz építészete, egyenessége „nem tetszett"; ez inkább rájuk jellemző, valamit nem értettek meg vele kapcsolatban. Nem értették meg, hogy ő fölötte állt a pártoskodásoknak, érdekeknek, tetszésnek-nemtetszésnek. Az evangélium sora jut eszembe róla: Isten egyformán küld esőt és napsütést jókra és rosszakra. Makovecz Imre ezzel a természeti-isteni, elemi erővel dolgozott, neki sikerült ebből a középpontból kiindulva teremteni, és nem akart igazodni semmihez és senkihez, csak a Nagy Alkotómesterhez a felhők fölött, aki szemnek láthatatlan, kéznek foghatatlan, de ő jól látta, jól érezte. A maga területén, szakmájában, de sokkal szélesebb hatást gyakorolva Makovecz meg tudta teremteni azt a teret, szellemi értelemben is, ami Közép-Európának hiányzik, amit elvettek tőle, belőle a 20. század háborúi, diktatúrái, s amit különösen elvettek Magyarországtól, a kárpát-medencei magyarságtól, egy európai néptől, aki bűntelenül lett áldozata a nagyhatalmi érdekeknek, legalábbis nem voltak nagyobb bűneink, mint bárki másnak.

Makovecz minden ízében magyar, és minden ízében közép-európai volt, de nem valamilyen „nacionalista", és nem valamilyen „kozmopolita" kategória szerint, hanem az ember lényegi egysége szerint, melyhez szervesen hozzátartozik egy nép és az emberiség családjához való tartozás, különösebb felhangok, túlidealizálás nélkül, szeretetből, veleszületetten, természetesen. Szóba sem jöhet, hogy valaki, némely formai analógia miatt azt mondja, hogy Makovecz „nem magyar", hanem „steineri" építészetet csinált. Az ilyen ítélet arról árulkodik, hogy az, aki mondja, alapvetően nem érti éppen az ember szerves

© Copyright Mikes International 2001-2014

egységét, mint egy népi közösséghez és a nagy, emberi közösséghez tartozó, eredendő, univerzális lehetőségeiben nem korlátozott, szabad lényt. Az ilyen tévítéletek, melyek nem egyszer szakmai féltékenységből fakadnak, túl sablonosak, meg sem közelítik Makovecz géniuszát, aki nem valamilyen előregyártott, tulipános mintakönyvből dolgozott (bár mások, hasonlóan felületesek meg ezzel vádolták), nem a kicsinyes és önző revans-gondolatok jegyében. Mert az igaz magyarság nem abban él, aki „csak magyar" akar lenni, „semmi más", és abban sem, aki azt mondja, „magyar vagyok", miközben a 'magyar' számára szitokszó, hanem abban, aki teljes ember akar lenni, aki meg akarja találni az utat a teljes emberséghez, élete teljes kivirágzásához. Együvé tartozik az élet egész, gyönyörű láncolata: egyén, család, nép, szellemi közösség, Isten – test, lélek, szellem, és minden körbeér, de ami látszólag nem tartozik össze, azt is összekapcsolhatja a nyelv, kultúra, szolidaritás. A magyarság eredetileg *ez* a teljes, vagy teljességre törekvő emberség volt, nem az, amivé az elmúlt századok sorscsapásai tették, konfliktuskerülő vagy fejjel a falnak menő szegénylegény. A nagyvonalúság népe voltunk, a széles pusztáké, a mindeneket uraló őserőké, kocsihajtók, a korszak vívmányait elsőként birtokló, száguldó lovasok, tágas szellemű-szívű, ezerügyességű, szabad emberek, nem kicsinyes, provinciális mérgelődők és súsárlók. Erőink birtokában szeretettel tudtunk fordulni minden kicsiség, minden más nép, más kultúra felé. Még a szláv helynevek is végig megmaradtak központjainkban, mint Pest, Visegrád.

Érzem, hogy ilyenek voltunk, mert most is ilyenek vagyunk, a századok kényszereinek, betegségeink alluviális rétegei alatt. És el akarjuk végre hordani ezt az allúviumot, ami eltakarja az életünk, a történelmünk alapjait. Makovecz és életműve olyan erőt hordoz, olyan irányulást, ami az ősalapokból jön elő, keresztültörve magát ezen a sok százados, mocsaras, holtlápos és jelenbeli allúviumon, és a legtisztábban ragyog föl, mint egy fehér vízililiom, az ősindiai teremtésmítosz lilioma. Makovecz otthont készített nekünk, szellemi és fizikai értelemben egyaránt s felmutatta, hogy így kell, ha az életet komolyan akarjuk venni, miközben senkit sem akart a stílusa követőjévé tenni. Ez volt a hivatása, hogy otthont teremtsen a magyarságnak ismét, a népiségünk eredeti, átfogó – kulturális-szellemi értelemben bátran mondhatjuk, hogy „ősárja" – jelentősége és hagyománya szerint, nem a sorscsapásainkra adott kései és kisszerű reakciók szerint, melyek csak átmeneti jelenségek, múló betegségek az Eurázsia és az „égi haza" középpontjából fakadó öntörvényű történelmünk évezredeihez, létünk alaperőihez képest: az építő, nemzetet felemelő impulzust illetően, Makoveczet Széchenyihez lehet mérni. De egyáltalán nem véletlen az sem, hogy Makovecz, ez az Eurázsia-reprezentáns, rátalált Steinerre, az Európa-reprezentánsra, aki hasonlóképpen ragadta meg az ember és a világ lényegét; Kós Károly életműve mellett, Makovecz lelkét, ars poeticáját leginkább Steiner munkássága, ennek főként szellemi oldala érintette meg. Steiner és Makovecz, az őseurópai és az őseurázsiai „árjaság" eredeti, meg nem rontott impulzusainak találkozása teremtő módon, széleskörűen hozta el az európai ember újjászületésének lehetőségét, túl azon a durván materialista, pénzközpontú, antiszociális képen, amit odaátról, az atlanti világból erősen sugalmaznak felé. Makovecz ősmagyarságát vendégül látta Steiner ősgermánsága, ahogyan az ősmagyarság letelepedett Európában, egy kisebb rész „turáni", karmikus elemet is magával hozva. Ez a találkozás, az újjászületésnek, önlegyőzésnek ez a lehetősége túl van az államhatárokon, túl van minden különbségen, ami az embereket elválasztaná. Mert az ember ugyanúgy nincs atavisztikusan bezárva a népiségébe, ahogyan a testébe sem; ebben az értelemben a kozmosz teljes jogú polgárai vagyunk. Makovecz világosan megértette, bár önálló, független természete nem szeretett hasonulni ideologikus dolgokhoz, és joggal, hogy az ember nem érthető meg „antropozófia" nélkül, és alkotó, szabad, magyar szellemként átlépte azt a küszöböt, amit a hivatalos

A csíkszeredai róm. kat. templom, *Makovecz Imre* terve (Z. Tóth Csaba felvétele, 2009)

© Copyright Mikes International 2001-2014

„kaszárnya-felfogás”, politikai vagy vallási (vagy antropozófiai) filiszterség, igazodás, hatalmi önzés, pozícióféltésből, öröklődő és látens félelméből a demokrácia igazi, krisztusi megvalósulása iránt, sosem mer. Ezért Makovecz és építészete ősforradalmi, ősmagyar és őskeresztény volt egyben, a mindenkori Embert és Életet szolgálja, amely őhozzá hasonlóan mindig át fog törni a külső élet alluviális és újratermelődő, visszahúzó, elfedő, leülepedett rétegein, hogy mindig tisztán ragyogjon. Hiányozni fog ez a magyar óriás, ez az Igaz Ember, megtiszteltetés volt a kortársának lenni.

2011. szeptember 29.

Z. TÓTH, Csaba: In Memoriam Imre Makovecz

In this paper the author honors the life and work of Imre Makovecz (1935-2011), one of the greatest Hungarian architects, who was one of the most prominent proponents of organic architecture.

The homepage developed by a foundation bearing his name, contains a large amount of information on his life and œuvre: http://www.makovecz.hu/

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

IRODALOM

Horváth Márta : Úton hazafelé

1.

A házat - bármilyen nagy is - jól ismered. Évtizedek alatt bejártál benne minden zugot. Tudod melyik ajtó hova és hogyan nyílik; hogy mi tárul eléd, ha kinézel az ablakain; hány lépés oda-vissza egy-egy szoba; mit és mikor kell kikerülnöd, ha sötétben indulsz el, vagy érkezel… A legtöbb bútor már születésed előtt is ott állt a helyén - azóta elmozdítatlanul -, magad sem tudod, hogy miért ragaszkodsz még mindig hozzájuk, hiszen ha mégis megakad valamelyiken a szemed, inkább csak a pillanat szépsége vonzza oda - a fények, az árnyékok játékai -, nem a te emlékeid idéződnek fel általuk.

Így is szereted a házat, de jobban kötődsz a birtokhoz. Igazából ott nőttél fel. Nincs olyan évszak, amikor ne lett volna dolgod benne. A ház körüli udvar, a kert mögött az istálló, a pajta, és a szemet gyönyörködtető gyümölcsös - évtizedek óta a te kezed munkáját dicsérik. A hosszú pihenőket, a szemlélődéseidet is inkább ott éled meg. Döntéseket is ott hozol.

Most mégsem érzed jól magad, sem kint, sem bent. Talán okolhatnád, hogy mindent felhevített a forró nyári napsütés, és hogy a házban is alig pár fokkal hűsebb a levegő… Mégsem keresel kifogásokat, csak menedéket önmagad elől, mert tudod, hogy közeleg az óra… és egyre nehezebb elviselned a belső feszültséget. Már könyv is van nálad - remélve, hogy azt olvasva elterelődnek a valós gondolataid. De az sem segít. Csupán átfutnak a szemeid a mondatok fölött, így azok értelme el is vész, olyannyira nem tudsz rájuk hangolódni.

A konyhához közeli szobában ülsz le végül, s hogy ne érezd magad egyedül, az ajtót is résre nyitod. Beszűrődnek a hangok, finoman duruzsolva, és velük együtt az illatok - csekélyke oldást hozva, ahogy észrevétlen ragadnak magukkal a lekvárt főző asszonyok párbeszédei, kuncogása, az edények zörrenéseivel, az egyre sűrűbb, mézédesre átitatott levegővel keveredve. Már-már csillapszik benned a gyötrőn kínzó önmarcangolás… amikor a távolból vonatfütty metszi át a bóbiskoló vidék nyugalmát, s riaszt fel téged is. A mellkasodat, mintha mázsás kő nyomná - alig kapsz levegőt, a szemed a semmit fürkészi - messze az állomás. Újra tébolyultan kavarognak a ’miértek’, a ’hogyanok’ a gondolataidban… ebben a soha véget nem érő várakozásban… ostoba tehetetlenségben… szinte megsemmisülve…

Régen úgy tettél, mintha Őt már elengedted volna. El akartad másokkal is hitetni, hogy ez így is van jól. De mit sem értek a dühvel, mímelt józansággal hozott döntések, a sok ’nem akarom látni’, és a ’soha többet nem gondolok rá’, az ’úgysem jön vissza már’, és a ’nincs is aki várná Őt’. Mindenki tudta, hogy csak a fájdalom beszélt belőled, amíg magadba fordulva el nem csendesedtél - és tudja most is, összenézve, kimondatlanul, hogy miatta gyötrődsz, változatlanul.

Egy ideje vagy csak önmagadhoz egyre őszintébb - s ha félve is, lassan bevallod, hogy a hiányát attól a naptól kezdve érzed, hogy elhagyta a házat.

A vonat már percek óta elrobogott. Várs. Őt várod. Képzeletben most is végigkíséred az állomástól a hazavezető úton. Lassítasz, hiszen sohasem tudott volna lépést tartani veled, ha nem figyelsz akkor sem erre. Hallgatod a szoknyája suhogását, a lépéseit a poros úton… tudod, hogy meg-megáll, pihegve, mert fojtogatja a forró, száraz levegő, és a csomagja is nehéz. Majd

© Copyright Mikes International 2001-2014

átérzed, a birtokot övező fák árnyékában hogyan nyugszik meg napsütötte bőre, s borzong meg csöppet átnedvesedett blúzának érintésétől.

Olyannak látod, ahogyan emlékszel rá. Nem színezed át a haját, nem rajzolsz szarkalábakat a szemei köré - ugyanúgy érinted finom, kecses, érzékeny ujjait, mint legelőször a pajta mögött… Ha majd lehet, szembesülsz a valósággal.

És már nincs messze a hátsó kertkapu… kattan is a zárja… fémesen sikoltva nyújtja meg hangját, míg kitárul, majd visszazárul a helyére.

Furcsa.

Mindez egyre valószínűbb… mintha így is történne!…

A könyv kiesik a kezedből, te dermedten ülsz, lélegzeted visszafojtva - még tehetetlenebbül, mint valaha is voltál. Felgyorsulva ismétlődnek a szavak a fejedben: itt van! itt van! itt van! itt van!… Már a konyhában jár, és irányítják is feléd az asszonyok: ”menjen csak, bent van a házban”…

Ólom öntötte másodpercek számoltatják az időt, míg végre benyílik az ajtó.

2.

A függöny áporodott szagú. Kellemetlen, ahogy a fülkében kiszellőztethetetlenül meg-megforgatja a beáramló meleg szél. Mindez azonban csak belépve, az első pillanatban volt zavaró. Ő már észre sem veszi, úgy ül mögötte, és hálás, mert az árnyékában könnyebb elviselni az izzó napsütést. A háta nem ér az üléshez, a karjai fegyelmezetten simulnak mozdulatlan, egyenes tartásához. Csupán összefont ujjainak ismétlődő szorítása utal arra, hogy fél, mert amire most készül, talán mégis meghaladja minden erejét. De megadón fogadja el a leggyötrőbb fájdalmat is, csak végre ott állhasson előtted, és a szemedbe nézve kiolvashassa, hogy megbocsátottál.

Rég elcsitult benne a dac, a meggondolatlanul kimondott szavak értelmetlen bántása, a fiatalság felelőtlensége. Erősebben él a lelkéből áradó érzés, a vágy, hogy melletted lehessen, és úgy adhasson, ahogyan az álmaiban, megtisztultan, szelíden, szép egyszerűséggel.

A vonat egyenletes zakatolással, vad és nehéz szuszogással dübörög szapora szívdobogására, a néha váratlanul bevillanó, szemkápráztató napragyogástól vakon siklik a múltja felé.

Még nem tudja, hogy a ház semmit sem változott, hogy mindent ugyanúgy talál majd, ahogyan azt utoljára látta - csak a fák nőttek meg a birtokon, és dúsult a növényzet. Rólad sem tudja elképzelni, hogy milyen nyomokat hagyott rajtad minden újabb évtized - az emlékeiben talál csupán kapaszkodót.

Ami azóta történt, mérlegelte, lezárta.

Már csak te maradtál neki.

A vonatfütty jelzi az állomás közeledtét. Ő készülődik… kedves mosollyal fogadja el a kalauz segítségét, majd lelép a csomagja mellé. Sípszó hangzik, lomhán mozdul a szerelvény, egyre távolodik… épp csak megzavarva a vidék csendjét.

A kicsinyke épület üresen áll a forró déli napsütésben. Ő hosszan figyel. Minden ismerős - a nyár mozdulatlansága, a színek, az illatok kavalkádja, és a hazavezető út, fel a dombra a kanyarulataival…

A váróterem bejárata mellett találja most is a falikutat. Megnedvesíti a kendőjét - hosszú séta elé néz, messze a birtok. Kocsi nem jött ki elé.

Nem tudhatod, hogy épp ma érkezik.

És már lép is. Megnyílik körülötte a táj, befogadón, mint a régi időkben. Fut a lába alatt a kitaposott, poros út, meg-meszakítva egyre élénkebb emlékképekkel a leküzdhetetlennek tűnő szorongását. Az arca kipirul, a nyaka, a karjai szinte égnek a tűző napsütésben. Néha megáll, hűsíti magát az egyre szárazabb kendővel, s cseréli kezeiben a csomagját. A dombtetőről végre belátja a birtokot. Meginog, de nem tétovázik, megy tovább, és képzeletben újra ott fut a fák között, keresve téged, csak hogy megölelhessen. Kirajzolódik a távolban az istálló - könnybe lábad a szeme, ahogy viszont látja a döbbenetet az arcodon, a halott kiscsikó fölött… És fut tovább a házban, át a szobákon, nevetve, arcába omló fátylával - majd ki a konyhából, fel a kamra grádicsán, hogy elrejtse a padláson a kedvenc kávéscsészédet - mert ügyetlen volt, leverte az asztalról… Most újra megcsókolja, és lezárja a ládikába, a szüreti bálban kapott elszáradt rózsafej mellé… Végül elzuhan a vetett ágyon, feje belehanyatlik a puha párnába - selymek simulnak, bőre didereg, úgy sikoltana…

© Copyright Mikes International 2001-2014

Szomjasan érinti nyelve az ajkait, kiszáradt torokkal egyre nehezebben veszi a levegőt. A lépései mégsem lassulnak. A birtokot övező fák árnyékában már kimerült. Megáll, megtörli homlokát. A mozdulatra hátához tapad nedves blúza. Megborzong kissé.

Messze kutyák ugatnak, kergetőzve. Megrezzen, ahogy a közeli bokrok mögött jószágok mozdulnak. Hallja, ahogy szuszognak, és ropog a foguk alatt a száraz fű. Az öregedő kerítést egészen benőtte a borostyán, alig látni tőle a kertet, és a házat. De ott a kiskapu, nyikorgón. Az ösvényen, a hátsó teraszig ribizli bokrok és rózsák mellett halad el. Néhány kíváncsi szempár már követi is… majd egyre több - közöttük ismerősnek tűnő… Fellép a megkopott lépcsőkön, köszön a teraszon ülő asszonyoknak. Bizonytalan, de átlép a dermedt csenden, be a konyhába. Üdvözlik ott is, és vízzel töltött poharat nyújtanak felé. Kérdésére burkolt örömmel válaszolnak: ”menjen csak, bent van a házban”, és jár tovább a kezük, le ne kapjon a lekvár.

Ő lassan teszi meg az utolsó lépéseket. Az ajtó előtt még megáll, földön hagyja a csomagját, rendezget egy kicsit a haján, simít a szoknyáján, majd finoman megérinti a résnyire hagyott ajtót, és benyit a szobába.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

MŰVÉSZET

Nagy Ildikó : L'abbraccio della Luna

2013. október 23-án az 1956-os Forradalom 57-dik évfordulójának tiszteletére a Hollandiai Magyar Nagykövetség által rendezett fogadáson egy különleges zenei produkció került bemutatásra: a **L'abbraccio della Luna** (Hold hinta) című bábopera. Az opera forgatókönyvét, és a bábokat Horváth Márta magyar bábművész készítette, a zenei produkcióban pedig három elkötelezett Hollandiában élő magyar énekes: Mester Blanka Ildikó (szoprán), Kovács Katalin (mezo-szoprán) és Bálint Gábor (tenor) énekelt. Az énekeseket Iason Marmaras kísérte csembalón. Bár a premier sokak számára nagy meglepetést okozott, mindazonáltal nagy tetszést is aratott!

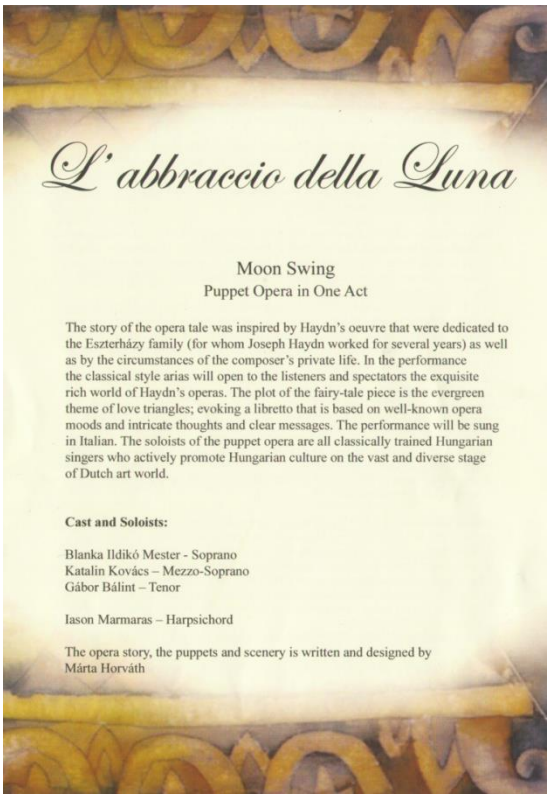

A bábopera mint műfaj története egészen a 17. századig nyúlik vissza, ekkor mutatták be Velencében Francesco Antonio Pistocchi *Leandro* című, kifejezetten bábokra irt operáját. A 18. században Joseph Haydn jelentős szerepet játszott abban, hogy e műfaj fennmaradjon. Haydn maga is nagyon szerette a marionett bábukat, akárcsak az az Eszterházy gróf, akinek szórakoztatására Haydn több báboperát is készített. A nagy zeneszerzők operáit később is gyakran elevenítették meg bábokkal. Ma a Budapesti Bábszínház rendszeresen tűzi repertoárjára Mozart *Varázsfuvolá*ját vagy Bartók *A kékszakállú herceg* vára című művét. A báboperának tehát tradíciója van Magyarországon, még akkor is, ha ez egyáltalán nem köztudott.

Ezek után talán nem is meglepő, hogy Horváth Márta bábművészt – akinek egyébként Haydn a legkedvesebb zeneszerzője – is megihlette a mester zenéje, és megrendezte ezt a rendkívül színvonalas előadást.

A *L'abbraccio della Luna* Haydn azon munkáiból áll össze, amelyeket az Eszterházy család részére készített. A háttértörténet Márta fantáziájának szüleménye, amely egyrészt a zeneszerző élettörténetén, másrészt más Haydn operák történetein alapul.

A bábopera tulajdonképpen egy mesebeli történet, egy szerelmi háromszögről szól a grófnő, a gróf és Celia között, amelyben mind a boldogság, mind a tragédia jelen van. Bár a gróf és Celia szerelme itt a Földön nem teljesedhet be, lélekben azonban a Holdon, a Hold hintáján egymáséi lehetnek. Az operában az érzelmek gazdag világa jelenik meg – lehangoltság, harag, szerelem, boldogság, féltékenység, magány, szomorúság. Az énekesek remek előadása és a különleges, lenyűgözően szép bábok mind hozzájárultak ahhoz, hogy a közönség beleélhesse magát a megjelenített karakterekbe. A „társulat" kemény munkáját hangos tapsviharral jutalmazta a közönség. Biztosak lehetünk benne, hogy ezen a különleges estén a Magyar Nagykövetség vendégeit valóban magával ragadta a gyönyörű bábokkal, kiváló operaénekesekkel előadott és Haydn varázslatos 18. századi zenéjére készült tündérmese.

„Ez egy igazi csapatmunka volt!" – mondja Horváth Márta. Az áriákat maguk a szólisták –Mester Blanka Ildikó (szoprán), Kovács Katalin (mezo-szoprán) és Bálint Gábor (tenor) –válogatták össze, akik egytől egyig klasszikusan képzett énekesek. Márta utasításait követve a szólisták olyan Haydn áriákat válogattak össze, amelyek legjobban illettek az opera történetének hangulatához, érzelemvilágához, s nem utolsó sorban saját hangszínükhöz. Márta elmondása szerint Blanka, Kata és Gábor segítsége nélkül nem lett volna képes egyedül összeállítani az opera zenei anyagát. Ugyanakkor a próbákon az énekeseknek is el kellett sajátítaniuk a bábozás alapjait. „Számomra nagyon érdekes volt látni azt a folyamatot, ahogy napról napra megtanulják, hogyan fogják és mozgassák a bábokat. " – mondja Márta.

A különleges ruhákba öltöztetett és a finom részletekig kidolgozott bábokat Márta saját maga készítette. „A történetben szereplő három báb elkészítése két hónapba került, egy-egy ruha megvarrása 4-5 órát is igénybe vett." Az előadás színpadjaként szolgáló öreg szekrényre hosszas keresgélés után egy „kringloop"-ban talált rá maga a rendező.

© Copyright Mikes International 2001-2014

A csapatmunka azonban itt még nem ért véget: ugyanis az áriák szövege – amelyek olaszul vannak megírva – néhány esetben átírásra szorultak. Ebben Philippo Rosati, olasz fordító segítette az énekeseket.

„Körülbelül két évvel ezelőtt kezdtük el összerakni ezt az operát. Nagyon sok időt vett igénybe a megfelelő áriák kikeresése és a bábok elkészítése." Márta azt is elmondja, hogy közben sajnos édesanyja megbetegedett, ezért egy időre Magyarországra utazott. „A premier előtti utolsó hetek nagyon intenzívek és fárasztóak voltak. Most azonban nagyon boldog és elégedett vagyok az eredménnyel!" – nyilatkozza Márta.

A *L'abbraccio della Luna* azonban nem az első bábopera rendezése Horváth Mártának. Az idei premiert két korábbi, szintén Haydn zenéjén alapuló előadás előzte meg. 2001-ben Egerben a Nyári Fesztiválon *Élet a Holdon* címmel adták elő kollegájával és hét operaénekes kíséretében a báboperáját. Később, 2009-ben Hollandiában mutatta be *Haydináról fúj a szél* című előadását, amikor is Márta magyar népzenészekkel dolgozott együtt és Haydn zenéje citerán szólalt meg.

A premier óta a *L'abbraccio della Luna* egy alkalommal a Hágai Központi Könyvtárban került előadásra, és az egyik vendég az előadás után az után érdeklődött, hogy hol lehet a CD-jüket megvásárolni. Reméljük és szívből kívánjuk, hogy ez a felejthetetlen előadás hamarosan CD-n és/vagy DVD-n is hozzáférhető lesz!

L' abbraccio della Luna

a bábopera története

A Gróf csendes, visszafogott életet él, és idejét szinte csak is csembaló játékkal tölti. Ezzel szemben, felesége, a Grófné megszállottként éli a társadalmi életet, s vesz részt bálokon, fogadásokon. Az éjszakai bálozások után persze mindig fejfájás gyötri, amit a Gróf csembaló játéka csak fokozza, mint enyhítené. Örökös viták és hisztériák helyszíne így az otthonuk. Emiatt a Gróf - bár a társadalmi kötelezettségének eleget tesz -, álmaiban és vágyaiban egyre messzebb jár. Végül a hosszú tengerparti séták, és tépelődések után, búcsú nélkül hajóra száll.

A hajó viharba kerül, elsüllyed. A Grófot a hullámok partra vetik egy szigeten, ahol egy gyönyörű lány, Celia talál rá, és ápolja, amíg a Gróf felerősödik. A Gróf és Célia beleszeretnek egymásba.

Otthon ezalatt a Grófné egyre magányosabb. Bizonytalan, kétségek gyötrik, vajon a férjét viszont láthatja-e valaha, vagy meg kell gyászolnia. Egy napon, lent a tengerparton rátalál a Gróf kabátjára. A Grófné megérzi, hogy baj van. De nem a fájdalom, hanem inkább a féltékenység uralkodik el rajta. Hajóra száll, hogy felkutassa a Grófot, és kiderüljön az igazság. A hajó a hosszú út után kiköt a szigeten, ahol a Grófnő szemtanúja lesz a Gróf és Celia szerelmének. Álruhába öltözik, és mint javasasszony szólítja meg őket. A tenyerükből kegyetlen jövőt jósol, ha a két szerelmes el nem hagyja egymást. A fájdalmas elválás után a Gróf hajóra száll - nem is sejtve, hogy azon együtt, a feleségével érkezik haza.

Otthon a Grófné sietve szabadul meg álruhájától, és mint aggódó hitves, örömmel fogadja a Grófot. A Gróf számára ez reményt sugall: talán a házasságuk mégis rendbe jöhet. Mindez azonban szerte is foszlik, amint a Grófné visszatér a már jól ismert mindennapokhoz. A Gróf ráébred, hogy a megváltoztathatatlan nem változik meg soha. De már tudja, hogy létezik a szerelem, az idill - amely ott a szigeten igaz volt.

A Gróf lemegy a tengerpartra, ahol a kedvesére, Celiára gondol - miközben a szigeten a boldogtalan lány teszi ugyanezt, vágyva a Gróf után. S bár a szerelmük lennt a Földön beteljesületlen, lélekben mégis találkozhatnak. Fent a Holdon talál örök időre egymásra e két szerelmes Lélek.

© Copyright Mikes International 2001-2014

A művészek, balról jobbra: Iason Marmaras, Kovács Katalin, Bálint Gábor, Mester Blanka Ildikó, és Horváth Márta.

© Copyright Mikes International 2001-2014

© Copyright Mikes International 2001-2014

A fényképeket Kovács Endre készítette.

NAGY, Ildikó: Première of *L'abbraccio della Luna*

This is the Hungarian version of the article published in English in the Journal of Eurasian Studies, October-December 2013, pp. 95-99. (http:www.federatio.org/joes.html)

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

KRÓNIKA

Bencze Mihály : Az Árpád-szobor árnyékában

A **Kutató Diákok Országos Szövetsége**, amelynek kezdeményezője dr. Csermely Péter professzor, **2012. december 7-9**. között rendezte meg Temesváron, a Bartók Béla Elméleti Líceumban a **Tudományos Diákkörök XI. Erdélyi Konferenciáját (TUDEK, 2012)**, amelynek elnöke Delesega Gyula, a Temesvári Műszaki Egyetem professzora volt.

Bencze Mihály: A matematikai szakbizottság alelnökeként az első kávé szünetben ismerkedtem meg Delesega Gyula egyetemi tanárral, akiről rögtön kiderült, hogy Brassóban született. Tanár úr, milyen emlékeket tudnál feleleveníteni gyermekkorod városáról?

Delesega Gyula: Kora októberi reggelen születtem a már egy év múlva Sztálin-város nevet viselő városban, kezdésnek világos-szőkén, a szülészet személyzete úgy is adott oda édesanyámnak, hogy ne, van egy „caş de la Sibiu" – szebeni sajt – fia. Hideg lehetett a korházban, édesanyám egy életre felhűlt akkor, így maradtam testvérek nélkül. Édesapám után Gyulának neveztek (a román tisztviselő csakis Iuliu-ként írhatott be a születési igazolványba) de, kereszteléshez a kolostor-utcai katolikus plébánia papja egy szent nevét kérte, így lettem György is, ami Gyurikává szelídült.

Már 2-3 éves lehettem, mikor a rakadói villában Oláh-nénitől bérelt szobából, édesapámnak kiutaltak egy két-szoba-konyhás lakást az akkori Nagyállomás mellett, a Kugler és Társa cementgyár által valamikor alkalmazottai számára épített háromemeletes, három lépcsőházas, cseréppel fedett, kéményes tömbházban, az akkori str. Andrei Ady nr.2. alatt (később, iskolás koromban, mikor padtársam kérdésére leírtam ezt a címet, az ipszilont külön meg kellett nevezzem, nem ismerte, a román ábécés-könyvben ilyen betű nem szerepelt. Nem csoda, ha 1960 után, mikor Sztálin-városból ismét Brassó lett, Adyról Verii-re cserélték az utca nevét). A ház most is létezik, brassói emlékeim nagy része ide kötődik!

BM: Minden gyerek a szomszédait ismeri meg először, majd kíváncsian nézi a közlekedést, és ezt a képet egy életre megörökíti. Ez a te esetében is így volt?

DGY: A Nagyállomás épülete mentén, a mai taxi elődeiként lóvontatta fekete fiákerek várták türelmesen kuncsaftjaikat. Tömbházunk lakói nem tartoztak ezek közé. Minden emeletén két bejárati ajtó mögött közös előszobán egy két-szoba-konyhás és egy egy-szoba-konyhás lakással két család osztozott, egy szál, a lépcsőházból nyíló közös fürdőszobával a négy emeleti családnak, amit lomtárnak sajátított ki ezek egyike. De a lakásoknak külön angol-WC-jük volt, a konyhákba be volt vezetve a víz lefolyóval, a gáz is a konyhai vaskályhába meg a szobai csempébe (persze, a földgáz jelenléte több szerencsétlenséget is okozott hanyagságból, hozzá nem értésből, az akkoriban falusi környezetből nagy tömegben betelepült első generációs lakóknak, én is láttam a szomszédos Zajzoni-úton friss gázrobbanástól leborotvált ház romjait). Mi az I. emeleten előbb Brussékkal, majd a kétgyerekes (Dorel és Liviu), Toma-ékkal lakhattunk. Toma-ékkal ki lehetett jönni, görög-katolikusok voltak, ahányszor vízkereszt után hozzánk házszentelni jött a pap, mindig magukhoz is behívták. A bácsi éjjeli őr volt, nappal otthon aludt, néha kibújt a szobájukból egy szál hálóingben, a néni a közeli, Toamnei utca (ma Matei Basarab?) sarkán üzemelő kiskocsmában (Crişul?) dolgozott, melynek féldeciket szopogató törzsvendégei a vasutasok köréből kerültek ki. Még emlékszem, hogy szemben laktak Kovácsék két leánnyal (Kati, a kisebbik velem egy idős) és Mihoc-ék három leánnyal (Mimi, a kisebbik velem egy idős) és egy fiúval, a földszinten alattunk a szász Junesch bácsiék (egy nagy leánnyal, aki Mikuláskor beöltözött az apónak), felettünk a gyermektelen Szakácsék, a harmadikon Ciobotaru-ék egy leánnyal (Rodica, velem egy idős), és az idős Ţiriac bácsiék, szemben Soltészék egy leánnyal és egy fiúval (Éva, a nagyobbik velem egy idős és Pista).

BM: Brassó nemzetiségi arányát a nagy betelepítés szándékosan átrendezte. Proletár világ alakult ki. Gyerekként hogyan érzékelted?

DGY: Néha zengett a lépcsőház a hangos veszekedéstől! Proletár blokk proletár lakokkal, proletár városban. Most is előttem van, amint a felvonulók május elsején végeláthatatlan sorokban meneteltek a központban felállított tribün felé, végig az Ilie Pintilie utcán, Bukaresti-úton, vagy akár a Hosszú-utcán a zászlókkal, allegorikus kocsikkal, tele torokkal skandálva a „Gheorghiu-Dej, luptător/Pentru pace şi popor" – Harcoló Gheorghiu-Dej/Népért és a békéért –, „U-Re-Se-Se1/Bastionul păcii e" – Esz-Esz-Esz-Ka/A béke bástyája – szerű jelszavakat.

Szemben, egy lebombázott ház helyére hordták a környék szemetét (akkor még nem volt városi szemételszállítás), ez volt a Maidan, amire 1958-ban felhúzták a leendő trolibusz-vonalakat üzemeltető épületét. Nyáron, a magasra nőtt szúrós bogáncsok miatt nem tartozott a kedvenc játszóhelyek közé, de télen, mikor a hó lehullott, utca-felőli dombjáról nagyszerűen lehetett ródlival ereszkedni. Ahányszor reggeli ébredéskor ágyamból kipillantottam szobánk ablakán, nem ez a telek, hanem a mögötte

1 vagyis az U.R.S.S. kiejtve, a Sz.Sz.K.Sz. (Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, azaz a Szovjetunió), román betűszava.

© Copyright Mikes International 2001-2014

működő és a miénkkel párhuzamos utcára (Toamnei) nyíló bútorgyár vékony bádogkéménye mutatta magát, hol sűrű gőzfelleget eregetve, hol fekete füstöt okádva, váltáskor élesen fütyölve. Tömbházunk keskenyebb oldalát (bütüjét) az állomás mellett elhaladó Hermányi-út végétől (akkor str. Ilie Pintilie) egy másik lebombázott ház helyén (nem olyan rég voltak azok az angol-szász, állomást bombázó 1940-s évek!), elsimított, léckerítéssel körülvett telek választotta el és mivel itt, még valami kipusztulni nem akaró fűféle is nőtt, ez volt a „kert", ahol vígan rúgtuk a labdát, na nem igazi focit, csak amolyan kisebb gumilabdát. A telek közepén, egy csiszolt, fehér mozaikdarab virított, a szélén minden betömési kísérletnek makacsul ellenálló lyukkal, amin a bátrabb legények időnként lekúsztak. Begurult labdám után egyszer én is beügyeskedtem magam (bár hazulról szigorúan megtiltották, hogy ezt valaha is tegyem), a lenti világ elég tágasnak tűnt, de a résen leszivárgó fény nem igazán volt elég arra, hogy érdemlegesen szétnézzek (pláné, megtaláljam a labdám), csak a rengeteg szétszórt papírlap mutatta, hogy itt valamikor emberi tevékenység folyt. Azóta a Hermányi-út végét arrább költöztették (str. Mihail Kogălniceanu) az állomás helyére, és zsúfolt parkoló van ezen az utcával egy szintre hozott telken.

A „kert" nyugati oldalát lezáró családi házban (ma is áll, padlásán pizzeriaval), a tulajdonos Augustinék (Lia néni, a velem egy idős Marianna és Buba leánykák) egy szoba-konyhába szorultak, közös előszobán két másik családdal, akiket az állam oda kvártélyozott, egy-egy szobába. Lia néni testvére Öcsi bácsi, néha meglátogatta őket és az utcai gyerekek nagy örömére olykor megengedte, hogy gyönyörű, piros Jawa motorbiciklijére ráülhessünk. Oros-éknál állandó perpatvar volt, hol elváltak, hol összeálltak, Victoraş, nálam hét évvel nagyobb fiúk nem is lakott velük, a kicsi Marinella pedig árulkodásaival vívta ki a környék gyermekeinek közutálatát. Máthé Attila bácsiék laktak a másik szobában, Attila bácsi erélyes, magyar érzelmű férfi, üzletvezető borbélyként dolgozott a közelben, Magdi néni ugyanott fodrásznőként, gyermekeik Irénke és Öcsi (ifjabb Attila), ki bár két évvel kisebb volt nálam, legjobb barátomnak számított (ma valahol Ausztráliában dekkol). Jól mutatja az akkori állapotokat, hogy a ház egyetlen WC-je a tulajdonosoknál maradva, a többi lakó az „udvar" végére emelt árnyékszékre járhatott dolgát végezni.

Már kezdtek hullani a tejfogaim, mikor édesanyám a Cementgyár rendelőjében dolgozó igen jó kezű magyarul tudó zsidó fogorvoshoz engem is elvitt. Megvizsgált, még egy próbatömést is készített, majd a végén, édesanyám nagy szégyenletére megjegyezte „máskor, mielőtt idehozza, ne adjon fokhagymát a gyereknek!". Kiderült, hogy miközben indulásra várva téblábóltam az utcán, Öcsi, igazi kebelbarátként megosztott velem egy fej fokhagymát, majd még egyet melyeket, bizonyságul, hogy férfi módra nem félünk egy-két csípős falattól, csak úgy magukban, semmi nélkül fogyasztottuk el! Különben Öcsit az életre nevelték, míg engem csak kenyérért küldtek a szomszédba, őt az édesapja egy-egy kancsó sörért is elszalasztotta a közeli, Szebenihez címzett, de akkor már Bîrsa-nak nevezett csapszékbe.

Lakásunk picinyke konyhája a szobákkal átelleni oldalra nézett, lent egy kopár, keményre dolgozott „udvarra", amit a szomszéd elemi iskolától a lakoknak ácsolt fásszínek sora választott el. A földgáz bevezetése után ezek elvesztették eredeti funkciójukat de, kiválóan alkalmasok voltak tyúkok, libák, hizlalni való sertések tartására is, a falusi életformához jobban kötődőek számára. Így, itt volt alkalmam látni mint fosztották meg egy bicska-nyisszentéssel kanásguktól a hónapos malacokat (persze a művelet lényegét jóval később értettem meg). És abban a hús-szegény világban (amely kitartott 1990-ig!) sokat segített valakin, ha ilyen-olyan állatot tartott. Jól emlékszem, hányszor egyeztetett édesanyám apai nagyanyámmal, aki a két szobánk egyikében lakott, ki kezdje közülük az éjjel 3 órai sorban állást valamelyik mészárszéknél, ha esedékes volt, hogy oda húst hoznak. Egy-két esztendőben a Cementgyártól földet béreltünk valahol a város szélén és az ott termesztett kicsi kukoricával nagyanyám tölcsérrel libát tömött, amit kis konyhánk még kisebb erkélyén tartottunk, az édesapám által ketreccé alakított faládában.

BM: Minőségi iparváros volt egykoron Brassó, de a gyerekkorod városát a tömegipar torzította. Ezt hogyan láttad?

DGY: Konyhánk ablakán kinézve rá lehetett látni a jobboldalon húzódó pályaudvar tolató mozdonyaira, távolabb pedig előbb, a Feketehalom felől érkező vonatok kéményfüstjét, majd magát a szerelvényt fogta be a tekintet. Bizony, sokszor verte a szél az állomás kőszénfüstjét az orrunkba! Vonatvezetőt próbáló volt az ellenkező irányból, a Predeál (Tömösi-szoros) felőli beérkezés, talán 1957 telén elfagyhatott egy onnan érkező tehervonat fékrendszere, mert miután átszáguldott a közelünkben lévő Hermányi-út feletti átjárón, nem tudta bevenni az állomás felé következő kanyart és egész hosszában kisiklott. Látványosságnak is megrázó volt az ilyen méreteiben nagy baleset az összelapított mozdonyokkal, a havon elszórt, oldalukra dőlt, vagy kerekeiket az égnek mutató vagonokkal, közöttük feküdt a szétszórt árú és hiába őrizte katonaság, a vasúti alkalmazottaktól még sokáig lehetett, például narancsot vásárolni. De legmaradandóbb emlékem a délnyugati látóhatárt lezáró sötét tömeg, a Cenk kirajzolódó körvonalai tetején, a mindenki által csak Árpád-szobornak nevezett valószerűtlen formájú árnyékkal, amit valamikor (számomra időtlen-idővel előbb) felrobbantottak a románok. S, hogy Árpád ki volt? Hát a magyarok vezére! Ez, hogy magyarok, románok, hamar tudatosodott bennem és annyit jelentett, hogy a családban, a rokonsággal meg néhány szomszéddal egyféleképpen, az utcán, üzletben, általában másféleképpen beszéltünk. A román utcanyelv észrevétlenül ragadt rám, Csíkszentkirályon lakó anyai nagyszüleim, akik az impériumváltás előtt Brassóban tanulták ki inasként mint annyi más csíki, háromszéki gyermek a cipész mesterséget, csodáltak, hogy mindent megértek „románul", később pedig, mikor 1958-ban Csíkszeredába költöztünk, ezzel a tudománnyal csodagyerekként mutogattak az ottani iskola felsőseinek, hogy „ne, ezt is lehet!".

© Copyright Mikes International 2001-2014

BM: Óvodás emlékeid?

DGY: A gyermek nő és jó volna iskola előtt óvodába is járatni. A napközi otthonokban szóba se álltak felvenni lévén, hogy édesanyám háztartásbeli volt, pedig de szerettem volna, mert az utcai gyermekek ilyenekbe jártak; emlékszem a magyar napköziben érdeklődni éppen ebédidőkor érkeztünk és, bár mai napig nem rajongok érte, de akkor összefutott a nyál a szájamban, mikor a lucskos-káposzta szagát megéreztem. A végén sikerült beíratni a Bukaresti-út mellett, egy kisajátított (ma ismét visszaadott) református templom épületében működő magyar tannyelvű óvodába és így öt évesen Sárika óvó néni csoportjába kerülve, bekapcsolódhattam az intézményes oktatásba. Bár lakásunktól elég messze volt, az utat ismertem, a közelben a Tîrnavei utcában laktak Bözsi néniék (nagyanyám húga) és így bátran mentem végig a vadgesztenyefákkal szegélyezett járdán, büszkén víve óvodai oldaltáskámat, amibe minden reggel belekerült az aznapi tízórai. Pedig nem volt veszélytelen út! Át kellett kelni a forgalmas Zajzoni-úton (itt szigorúan meg volt nekem mondva, hogy mindkét irányba nézzek szét, várjam meg amíg nem jön semmi, sohasem szaladjak át), akkor még se zebra, se közlekedési lámpák nem segítettek, az autók tülköltek, a lovas szekerek előztek. Aztán következett egy ugyancsak forgalmas be- és kihajtó („Kocsisnál”, itt most a megyei sürgősségi kórház van), majd az elágazás Bukarest-, illetve a „Temelia” cementgyár felé. Ugyanabba az óvodába vették fel csíkszentkirályi származású bányász keresztapámék velem egyidős fiacskáját, Ravasz Pityut is, így hát került cimbora mindjárt. De a közelből román gyerekek is jártak oda, így Mocanu Smărăndiţa és (a velem egyidős) Dorel. A felvikszolt óvodapadlóra csak az erre a célra hozott házicipőben volt szabad belépni Csonka néni takarítónő szigorú tekintete mellett. Itt ismertem meg Hófehérkét, Csipkerózsikát, Hamupipőkét, itt tanultam verseket, találós kérdéseket, magyar népmeséket, itt voltam farsangi bálon. Egyébként Bözsi néniékhez gyakran jártunk, bennem a téli esti hazajövetelek maradtak meg, az akkori nagy havakban takaróban csavarva szánkóval húztak, utcai világítás nem volt, de az eget és a földet keskeny, nagyon erős fények pásztázták időnként (katonai fényszórókkal kereste a légelhárítás a feltételezett gaz, imperialista támadókat). Az óvodai társaság egy része a Csigahegyen szánkózott, legalábbis ezzel hencegtek. Addig-addig rimánkodtam otthon, hogy egy vasárnap délelőtt édesapám elvitt oda, de el kellett ismernem, hogy az ottani terephez kicsit még nőnöm kell, hiszen a látszólag szelíd lejtőn is félelmetesen felgyorsult a szánkó!

BM: Vártad-e az iskolát?

DGY: 1956 őszén eljött az ideje az iskolába menésnek, de mivel iskolakezdéskor még lett volna (horribile dictu!) 17 nap a 7 éves korig, nem akartak felvenni. Végül, a szomszédunkban lévő, akkor 9-s számú elemibe, az igazgató külön engedélyével, csak beírtak, de ez bizony román tannyelvű volt! (ma, udvarának végébe emelt többemeletes főépületben a 8-s számú általános iskola működik). Édesanyám azzal vigasztalta magát, hogy a konyhából kitekintve, szünetekben majd így láthat az iskolaudvaron. A mi oktatásunk délután folyt és Székely Antal anyai nagyapám jóvoltából tízig a számjegyeket, meg egy ma is meglevő magyar ábécés könyvből, a nyomtatott nagy betűket, már ismergettem. A román iskola nem okozott gondot és bár, az -ou-, -ea- kettőshangokkal voltak nehézségeim, az I. osztályt színötössel végeztem (majd 1957-ben vezették be a mai napig tartó tízes osztályozást, ahol 1-től 4-ig a jegyek feleslegesek, hiszen ugyanannyit érnek). Csak egyszer kaptam egy hatalmas pofont Sidonia Căluşer tanító nénitől, mikor a II. évharmadban könyveket osztottak olvasni a jobb tanulóknak és én aláíráskor, a nevemben levő –le szótagot, kétszer is odaírtam. Sajnos, II. osztályban tanító nénink, aki a magyart, németet is törte, balesete miatt (összeégette valahogy magát) kimaradt és aki helyettesítette, jóval kevesebb pedagógiai érzékkel rendelkezett. Nevére nem, de arra emlékszem ebből az időszakból, hogy hátra tetetett kezeink újain kínlódtuk kiszámolni, míg sorra kerültünk a felelésben, egy-egy fejszámolást igénylő eredményt.

Tavasszal, az akkori választásokhoz plakátokkal teleaggatták a várost (képmutató hűhóként, bár minden megadott helyre egyetlenegy párt, a Román Munkáspárt egyetlenegy megadott jelöltjére lehetett szavazni). Egy ilyen, szél-lobogtatta plakátnál nem tudtam ellenállni a kísértésnek és a gyönyörű, színes nyomtatványt magamhoz véve az iskola kerítéséről, angolosan elsétáltam. De még be sem fordulhattam az utcánkba, két nagyobb gyerek megragadott és vittek az iskolába, egyenesen a fenyítésekről hírhedt Dăscălescu tanító elé (akinek vasgárdista múltját rebesgették), hogy ne, elfogtak egy plakátszaggatót! Akkoriban az ilyen tett politikai bűnténynek számított, persze nekem ilyen fogalmaim még nem voltak, de éreztem, hogy a lopáson kívül is valami főbenjáró rosszat követtem el. Rövid vallatást követően (ki biztatott erre?), mivel a plakát is épségben megvolt, megúsztam egy kiadós fülhúzással, meg az azzal a cseppet sem kecsegtető biztatással, hogyha még ilyent teszek, egyenesen a javítóintézetbe küld, ami akkoriban az iskolások mumusa volt.

BM: Családod vallásos volt, te gyerekként ezt hogyan élted meg?

DGY: Román iskola erre, Munkáspárt arra, az iskolás kor alkalmassá tett a hittanórák látogatására is. A közelben, a Zajzoni-úton volt egy kis, katolikus templom (ma is megvan), oda tartoztunk és oda jártam I., II. osztályban, megismerni a keresztény hitéletet. A plébános, Ráduly tisztelendő úr szép képek kíséretében magyarázta a bibliai történeteket. Még dicséretre is érdemesnek talált egy alkalommal, mikor a katekizmusból olvasva, jobb teljesítményt nyújtottam román iskolás létemre, a magyar iskolásoknál. Minket korunknak megfelelően kezelt, emlékszem a Mi Atyánk-ot kellett felmondani és az egyik gyerek, mikor odajutott, hogy „de szabadíts meg a gonosztól” még folytatta a „Tied az ország, a hatalom és a dicsőség” befejezéssel is úgy, ahogy egyik református szülőjétől tanulta. Azóta misén, már a katolikusok is így mondják, de akkor még nem, s így a

© Copyright Mikes International 2001-2014

plébános úr ezt azzal ütötte el, hogy „jól van fiam, minden az Övé, senki Tőle nem veszi el, ha nem mondjuk is”. Így, szépen felkészítve, 1957 áprilisában az elsőáldozást is elvégezhettük, erről gyönyörű, menyasszony- (angyalka?) szerűen öltözött kislányok, rövidnadrágos kisfiúk csoportképe, középen a tisztelendő úrral, a három árkádos templom bejáratra felvezető lépcsősorán, maradt meg mementónak. Mai napig nem szeretem a tejeskávét, de az elsőáldozást követő ünnepi közös reggelin, kaláccsal, felejthetetlen volt! A nagyobb gyerekek, ha érdemesnek találtattak, már ministrálhattak is, mi kisebbek vágyakozva néztük őket amint egy-egy misén szépen beöltözve, ott serénykedtek az oltár körül. Elsőáldozásunk után nem sokkal, a plébános úr is áldozatul esett a papságot sújtó kirakatvádaknak, elvitték.

BM: Mit jelentett akkor neked a kultúra?

DGY: Utcánk, „kertel” szembeni másik sarkán is volt egy üres telek (ma itt a Millennium banknak is helyt adó tömbház van), amire alkalmanként egy-egy vándor ringlispíles, csónakhintás állította fel szerkentyűit. Mi gyerekek, amikor csak lehetett ott lógtunk körülöttük, nagyritkán kapva szüleinktől 1 lejt, felülni ezekre a csodákra. A nagyobb legények virtuskodtak itt, vagy a hintát hajtották annyira meg, hogy átfordulhattak a fejükön, vagy a körhintán pajzánkodtak a kísérgetett leányzókkal. De komolyabb vándorcirkuszok is fel-felütötték ponyvájukat az állomáson túl, előadásaikra napokkal előbb elkeltek a jegyek. Esténként hozzánkig hallatszott a közönség tombolása és oroszlánbőgéstől volt hangos az éjszaka. Ezek még klasszikus (magán) cirkuszok voltak bohócokkal, tigrisekkel, oroszlánokkal, légtornászokkal, parádézó lovakkal, zsonglőrökkel, kötéltáncosokkal, a szocialista világra korlátozott nemzetközi artistákkal. A borotváló Aida elefánt-szám például magyar produkció volt. Gyakrabban járhattunk azonban a közeli Pace moziba, ahol megismerhettük Latabárékot, láthattuk a „Gyöngyvirágtól lombullásig”, a „Kétszer-kettő néha öt”, az 1950-s évek magyar filmsikereit. De, ahogy a „Két tenger titka” szovjet filmre visszaemlékszem, akkoriban a filmek román-, magyar- és német feliratozással futottak. Sokáig vetítették több részben, az 1951-ben forgatott, ma már klasszikusnak számító indiai filmet, a „Csavargó”-t Raj Kapoor-ral rendezõi és fõszereplõi minõségben, minek következtében gyakran visszhangzott az utca egy-egy kölyök hangját próbáló „Ábárámu, á-áá” üvöltésétõl, nyilván a film „Awaara” címe és refréndala helyi kiejtésének változatában. A mozihoz át kellett kelni nem csak a Bukaresti-út folytatásán de, a mellette futó sínpáron is melyen akkoriban, a Tramvai-ként ismert vonatocska közlekedett a Schiell-gyártól (most Hidromecanica) egészen a csángó Hosszúfaluig (egyébként abban az időben Brassóban, a közszállítás autóbuszokkal történt, a terheltebb vonalakra pótkocsis járművek is be voltak állítva). Ha lehetett, mindig megállásra késztettem a kezemet fogó édesanyámat, nagyanyámat, kicsi félelemmel kevert nagy kíváncsisággal lestem, miként csúsztatja meg néhány fordulatig, hirtelen indítással a mozdonyvezető, a mozdonyka gőzhajtotta kerekeit. Vonattal utazni nem volt számomra idegen, ünnepekkor, szünidőkben, rendszeresen jártunk Csíkszentkirályra anyai nagyszüleimhez, ilyenkor nagyobb mozdonyokat bámulhattam meg. De a csúcs egy, a május 1-i szabadnapokon, szászmedgyesi rokonainkhoz tett utazás volt, a Budapesten át Berlinig közlekedő nemzetközi expresszvonat bársonnyal bevont I. osztályán (nem holmi III. osztályból, II.-ba avanzsíroztatott fapados ülésekkel!). Már maga a mozdony alakja is száguldást sugallt, gőztől feszített kazánja dorombolva várta az állomáson, hogy nálamnál is nagyobb átmérőjű kerekeire átvigye erejét. Budapesttel, Magyarországgal jelentették ezek az expresszek az egyetlen fizikai kapcsolatot. 1953-ban, az akkor Bukarestben sorra kerülő Világifjúsági Találkozóra érkező magyarországi küldöttséget tömeg várta a brassói állomáson, hogy megpillanthassa, az ablakon át bár néhány szót válthasson tagjaival, csak azért mert Anyaországiak. Na és persze a rádió! Nagy vevősugarú Stassfurt rádiónkon minden áldott este 9 óra előtt meghallgattam a Kossuth-rádió „jó estét gyerekek, ágyban vagytok már?” mondattal kezdődő esti meséjét (ágyban voltunk!). És, hogy a nép, az Isten-adta nép nehogy a hazug külföldi rádióadásokat hallgassa, a belváros felé vezető Kút-utcán (ma 15 Noiembrie), valahol a „Partizanul Roşu” – Vörös Partizán – textilgyár magasságában, rádiózavaró állomás is működött. De ebben az évben halt meg Sztálin-„bácsi”, és tűnt el egy éjszaka, mutató ujját figyelmeztetően felemelő bronzszobra a főtérről.

Néha a központi mozikba is elvittek vagy szüleink, vagy az iskola, a Popular-ba, vagy a Maxim Gorkij-ba. Egy iskolai mozi látogatásra emlékszem utóbbiból (messze tőlünk, valahol a Posta-rét környékén, a Hosszú-utca felé lehetett), valami fekete-fehér megfilmesített opera változatát vetítették, amiből mi kukkot sem értettünk, minden szórakozásunk abból állt, hogy ide-oda mászkáltunk a többerkélyes mozi teremben, míg a vásznon ott kínlódtak a kántálva kimúló hősök. Bábelőadásra, a Traktorgyár klubjába vittek. De az Ilie Pintilie-utcai magyar iskola épületének előadásokra alkalmas termébe is többször jártunk egy-egy ismerős gyerek évzáró ünnepségére, vagy a helyi amatőr színjátszók előadásaira. Arra a bennem félelmet keltő jelenetre emlékszem, mikor egy szenvedélytől izzó párbeszéd zárásaként a hős nagy erővel földhöz vágta a markában szorongatott pálinkás poharat, mintegy betetőzve a pillanatot és zokogásra késztetve a női szereplőket. Vidéki környezetben játszódott és az akkori kultúr előírásoknak megfelelően arról szólhatott a darab, miként nem akar a makacs maradi apa a haladó szellemű vejjel (vej-jelölttel?) beállni a kollektív gazdaságba.

BM: A család sorsa függ a munkahelytől, de néha a szülőföld visszahívja szülöttjeit. Hogyan alakult életed?

DGY: Csíkmadarasi születésű édesapám, ahogy már említettem, a Cementgyár alkalmazottja volt, de a II. Világháború alatt a magyar hadsereg egy vadászrepülő ezredénél mint karbantartó repülőgép-szerelő, magas fokú képzettségre tett szert és így, a bertalani Spreng (Fortyogó) hegy bányájához osztották be, az ott használt, akkoriban nagy kapacitásúnak számító exkavátorok (kotrógépek) zavartalan működését biztosítandó. Több időt töltött a munkában mint otthon, napirenden volt, hogy éppen csak

© Copyright Mikes International 2001-2014

hazaért és már dudált lent az utcában az utána küldött autó, hogy sürgősen visszavigye, a szocialista termelést nem volt szabad holmi műszaki meghibásodásokkal megakasztani. Egyszer-kétszer engem is magával vitt, beültetett a csilléket vontató kicsiny diesel-mozdonyba, mely egy (ma már beomlott) alagúton át, az országút felett is átmenő pályán szállította a mészkövet a bertalani vasútállomásra, vagy két kitermelői robbantás között mutatta a mészkőben látható ős-kagylómaradványokat, a következő robbantáshoz a kőzetbe fúrt lyukat, de még az oda behelyezendő dinamit rudacskákat is (ártatlan, plasztelin – gyurma kinézetük volt). A csúcs az volt, mikor ölbe ültetve, kezével az én kezemen, egy „bágер" (Bagger – exkavátor) botkormányát húzogatva, megpakoltuk a soron következő csilléket. Ilyen igénybevétel mellett, édesapámmal közös családi programokra ritkán kerülhetett sor, de azért néha vasárnap elsétáltunk a központi parkba, ahol fényképeződni lehetett az ott készenlétben ácsorgó fényképészekkel, a Tanácshoz, a Porondra, vagy megnéztük a Warthe oldalában a Fehér- meg Fekete-tornyot. Máthé Attila bácsiékkal még a Cenk tetejére is kijutottunk kanyargós, szerpentines ösvényen, és láthattam valóságban, az Árpád-emlékmű akkor még létező talapzati romjait (az emlékmű teljes kinézetét jó sokára, valamikor az 1990-s években csodálhattam meg, egy budapesti kiállítás korabeli képeslapján). Mindig ott kísértett még a Nagykőhavas meg a Királykő is, de a Pojánán és a Schulleren (Kereszténыhavas) kívül nem sikerült máshova eljutnom.

Már nem emlékszem hol, talán a Posta-réten, egy légcsavaros posta-repülőgép volt kiállítva, amit mindig megbámultam. Bár Brassónak nem volt civil légikikötője, a vidombáki repülőgépgyárnak és a légierőnek számos gépe gyakorlatozott a környéken, így mi gyermekek hozzá szoktunk a repülőgépek jelenlétéhez, erős motorzúgásukhoz, az azokból kiugró ejtőernyős alakulatok látványához.

1958 szeptemberében, édesanyám Csíkba való visszavágyódásának eleget téve, egy Steagul Roşu teherautóra felpakolt bútorainkkal elköltöztünk Brassóból Csíkszeredába. Lakáscserét hajtottunk végre a Dietrich-családdal. Szívfájdító volt, de milyen a gyermek? Három-négy évig tartó vágyakozás után szeredai lettem, olyannyira, hogy bár az érettségi óta, 1967-től, előbb mint egyetemi hallgató, majd mint letelepülő, családos, Temesváron élek, mai napig annak tartom magam. De a Brassóban, szülővárosomban eltöltött kilenc esztendő nem törlődött ki sohasem emlékezetemből!

BM: Köszönöm a beszélgetést, és remélem, hogy ha az Áprily Lajos Főgimnáziumban szervezünk egy tudományos konferenciát, szívesen eljössz előadást tartani, és megnézni gyerekkorod városát.

DGY: Igen, nagyon várom, személyesen is megismerni Brassó jóhirű, jövő magyar nemzedékét nevelő intézményét (eddig csak az ottani Műszaki Egyetemhez járogattam) és természetesen azt is, hátha még találkozok régi ismerősökkel.

Életrajzi adatok:

prof. dr. **DELESEGA GYULA** (Brassó, 1949): érettségi Csíkszereda 1967, okleveles villamosmérnök Temesvár, 1972. Gyakornok mérnök - Temesvári Hegesztő és Anyagvizsgáló Intézet, 1972-1976 (védőgázas ívhegesztés bevezetése romániai épületszerkezeteknél, hajó- és repülőgépgyártásba); 1976-tól egyetemi oktató - Temesvári Műszaki Egyetem (1998-tól egyetemi tanár): villamos kapcsolókészülékek (alapjai, vizsgálatuk, technológiájuk), villamos vontatás, nagyfeszültség technika, programozható logikai vezérlők. Szerzője, társszerzője számos szakkönyvnek, szaklapok, konferenciák közlönyeiben megjelent dolgozatnak, belföldön és külföldön szabadalmaztatott találmánynak, tudománynépszerűsítő cikknek magyar nyelven, tagja több tudományos-, szakmai- és civil szervezetnek (alapító elnöke a magyar egyetemi oktatók és tudományos kutatók TECHNÉ egyesületének). Említve több erdélyi magyar, román, svájci és amerikai *Ki kicsodában*. *Temesvári kalauz* című könyvének jövedelméből a Szórvány Alapítvánnyal megalapítja a *Temesvár Díjat* (2004), a temesközi magyar hagyományok ápolásában jeleskedő elemi- és középiskolás tanulók részére.

BENCZE, Mihály: In the Shadow of the Árpád-Statue

In this writing Mihály Bencze interviews Delesega Gyula, professor of the Temesvár Technical University on his life, experiences, and world-view. The interview was taken during the 11th Conference of the Transylvanian Scientific Student Circles (December 7-9, 2012) organized in Temesvár/Timişoara.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

ÚJ KÖNYVEK

Benedek Csaba : Megjelent Balázs Lajos: Sorsfordulások rítusai a székely-magyaroknál I. — Szeretet fogott el a gyermek iránt[1]

Az átmeneti rítusok minden társadalomban fontos szerepet játszanak mind az egyén, ming a közösség életében. Segítenek feldolgozni, átélni azt az új helyzetet (olykor traumát), mely ilyenkor keletkezik mindannyiunk életében. A születéssel, felnőtté válással, házassággal, halállal az egyén s a közösség életében új szituáció teremtődik, hiszen új életet, más funkciót nyer a társadalom egy tagja. A születéssel új, eddig ismeretlen lelket fogadunk magunk közé, a felnőtté válással tudomásul vesszük, hogy olyan emberré vált egy gyermek, aki már udvarholhat, társat választhat, ihat a kocsmában, a házassággal gyermekek életét biztonságos keretek közt létrehozó egységet (két felet: feletárs, feleség) nyerünk, míg a halállal egy jól ismert tagunkat veszítjük el. Talán éppen ezért is sokkal szerencsésebb kifejezés a sorsfordító rítusok, melyet Balázs Lajos használ ezekre a népszokásokra.

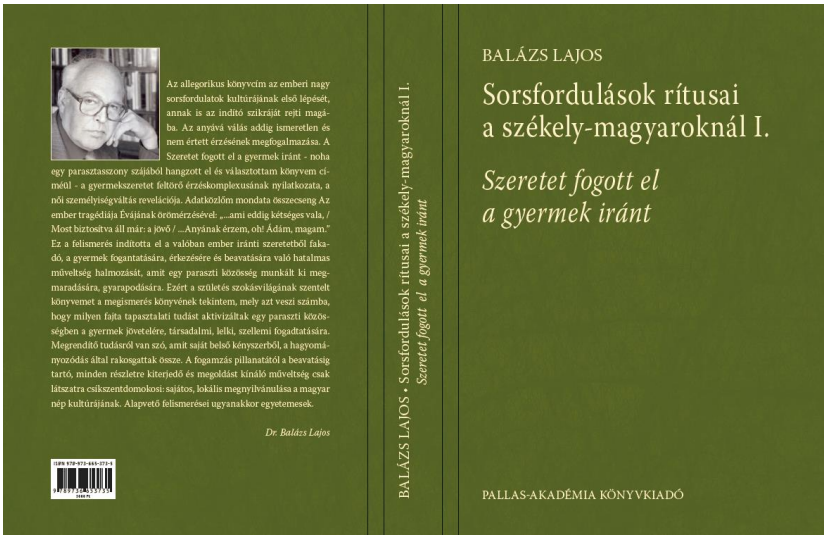

Néprajztudományunkban monografikus igénnyel eddig csupán Balázs Lajos dolgozta fel a születés, házasság és halál témakörét. Csíkszentdomokoson eltöltött több évtizedes terepmunkája során gyűjtötte hozzá az anyagot. A sorsfordulások rítusait nem csupán bemutatja, de jól körüljárja a témát, így nem csupán az egyén, de a társadalom szempontjait is szemügyre vehetjük munkáiban. Könyvei címének mindig a csíkszentdomokosi emberektől kölcsönöz gyönyörű képes beszéddel megfogalmazott kifejezéseket, így a születés témakörének jelzője a "Szeretet fogott el a gyermek iránt". Ez a kiadvány jelent most meg újra, bővített változatban a Pallas-Akadémia Könyvkiadónál. Az elválasztó, eltávolító és beavató rítusokon keresztül ismerkedhetünk meg a születés szokásvilágával, de a szerző többet kínál a megfigyelés puszta tényénél. Elkalauzol bennünket az erotika világába, foglalkozik a rendellenes születésekkel, a bába szerepével, névválasztással, kereszteléssel, a születés hiedelemvilágával is. Így ez a kiadvány nem csupán egy szelete a magyar népi kultúrának, de élvezetes olvasmány lehet azok számára is, akiket érdekel a magyar népi kultúra. Sajátos életsorsokon keresztül örökérvényű igazságokra lelhetünk benne az anya-gyermek kapcsolatokról, a csíkszentdomokosi születési szokásokról, mely által önmagunkat, népünket is jobban megismerhetjük.

BENEDEK, Csaba: On the New Book of Lajos Balázs

Csaba Benedek, ethnographer from Szolnok, Hungary, praizes the latest book of Lajos Balázs, which deals with the rites surrounding child birth in the broadest possible context among the Szekler-Hungarians of Szeklerland, Transylvania.

~ ~ ~ ~ ~ ~

1 E könyvbemutató "Kárpát-medence Isten ölelése – a magyarság első független néprajzi portálján" jelent meg 2013. november 16-án Benedek Csaba, szolnoki néprajzkutató, muzeológus tollából (http://www.karpatmedence.net/index.php). Engedéllyel közöljük ezen írást. — Szerk.

© Copyright Mikes International 2001-2014

ÍGY ÍRTUNK MI

~ Válogatás a XX. századi nyugati magyar emigráció sajtójából ~

Szabad Európa Rádió
1967.

Sulyok Vince :

Björneboe: „Madárbarátok”

Hang III: A mult század utolsó harmadában egészen természetes dolog volt, hogy az oszlói szinházi bemutatókat, legalábbis a legfontosabbját, egész Európa figyelemmel kisérte. Csakhogy akkoriban két olyan óriás is tevékenykedett a norvég drámairodalomban, mint Ibsen és Björnson: egy-egy uj drámájuk premierje után hevesebbnél hevesebb viták lángoltak föl a norvég sajtóban éppugy, mint az európaiban. Számtalan ezreknek jelentettek örömet, s további tizezreknek botránkozást ezek az ibseni és björnsoni szinházi esték Oszlóban, s az előadások és viták visszhangjai a kontinens összes valamire való városában hallhatóak voltak.

Ibsen és Björnson halála után jelentősen megfogyatkozott a külföldi érdeklődés a norvég dráma iránt, melyre igy, kimagaslóan nagy alkotók hiányában is, csöndesebb évtizedek következtek, ha a norvég irodalom egyéb terén, igy a regénnyel, Hamsun és Undset révén, még tartani is tudta egyébként pozicióját. A norvég dráma iránti érdektelenség és közöny falát tulajdonképpen csak a legujabb norvég irógeneráció kezdi egyre sikeresebben ujból áttörni. Az egyik ilyen sikeres kisérletnek éppen mostanában tanuja a norvég főváros: a tehetséges, fiatal irónak, Jens Björneboe-nak/ kiejtése: BJÖRNEBU/ legujabb szinmüvével, a „Madárbarátok”-kal, melyet az oszlói Nemzeti Szinházban mutattak be, s tartanak azóta is müsoron.

Hang IV: Björneboe eddig már egy sereg regénnyel jól megalapozta hirét s nevét a norvég irodalomban, s átlagon felüli irói rangja kétségbevonhatatlan. Egy-egy ujabb alkotására egész Skandinávia érdeklődéssel tekint. Néhány héttel a mostani szinházi ősbemutató előtt azonban váratlanul heves botrány támadt körülötte, mert a nyár legvégén megjelentetett kisregényét, az „Egy szál nélkül” cimüt, elkobozta a rendőrség, sőt a pornográfiai törvény megszegése cimén birósági eljárás is indult ellene. Senki, aki a könyvet olvasta, nem kivánja tagadni, hogy az irásmü valóban tartalmaz részeket, melyek pornográfiaként foghatók föl. Maga az iró sem tagadja ezt, sőt bevallja, hogy regényével egyrészt pénzszerzés volt a célja, másrészt pedig az, hogy a pornográfiáról hatályban lévő norvég törvényről és általában a pornográfiáról, mint irodalmi és társadalmi jelenségről, vitát provokáljon. Csak ez az utóbbi szándéka valósult meg kivánsága és elképzelése szerint – a pénzszerzés elé viszont a készen lévő könyvpéldányok elkobzása egyelőre akadályt gördített – Norvégia felségterületén belül legalábbis. Dániában azonban hamarosan megjelenik, s talán svédül és más nyelveken is...

Ez az incidens különben minden bizonnyal jótékonyan és kedvezően járult hozzá ahhoz is, hogy a „Madárbarátok” cimü uj drámája ősbemutatója iránt egész Norvégia és Skandinávia szerte, sőt még a kontinensen is, felfokozott érdeklődés mutatkozzék meg.

Hang III: Hadd szögezzük itt le mindjárt, hogy ezt az érdeklődést és figyelmet valóban meg is érdemelte az uj norvég szinmü! A bemutatón jelenlévő egyik finn kritikus azt irta helsinki lapjában, hogy a darab „a legigéretesebb esemény Ibsen óta a norvég drámában”. Egy koppenhágai ujságban ezt a kijelentést olvashatjuk, hogy „Björneboe Észak legnagyobb élő drámairója”. Egy másik dán lap szerint Björneboe müve „az egész északi szinház megujulását” jelenti.

Hang IV: A „Madárbarátok” aktuális szatirája néhány olyan furcsaságnak, mely meglehetősen jellemző korunkra, a kor közerkölcsére. Minden sora és jelenete csipős iróniával van telitve, s ez az irónia az emberiség, az emberek örök /szinte ugy is mondhatnánk: örökletes!/ opprtunizmusának illusztrációjává teszi a müvet. S teszi ezt annál is inkább, mivel a dráma egyáltalán nem szükölködik a tulzásokban, - ellenkezőleg: éppen a tulzás ferde

© Copyright Mikes International 2001-2014

tükrében fölnagyitva eszméltet rá bennünket olyan emberi ferdeségekre, melyeket egyébként nehezebben lokalizálhatnánk.

A darab alapötlete igen szerencsés és szellemes, tele gazdag lehetőségekkel, sugyanakkor rendkivüli mértékben valósághü is: kisebb-nagyobb foku változatai és megfelelői bármikor megismétlődhetnek /és meg is ismétlődnek!/ olyan országokban, melyek a második világháboru idején németek megszállása alá kerültek. A Herrenvolk, azaz a hajdani megszállók- pénzzel bőven ellátva- turistaként látogatnak vissza egykori katonai-szolgálati állomáshelyükre. Éppen olyan hatalmasok most is, mint annak idején voltak, - de ma nem a fegyvereik, hanem valutájuk folytán. – Björneboe drámájában egy ilyen hajdani megszállókból német utitársaság érkezik egy kis olasz városkába, s köztük van az egykori vészbiró és hóhéra is, akik a városka ellenállói közül annak idején jó párat likvidáltak. A kis város szegény olaszainak egyik fontos megélhetési forrása a madarak: százszámra lövik le és eszik meg őket! A pénzes egykori hadbirót és barátait viszont szenvedélyes madárbarátoknak ábrázolja a fiatal norvég iró. Madárbarátoknak, akik felháborodottan szemlélik az általános madárirtást és madárevést...

Amilyen egyszerü ez az expozició, olyannyira hatásos is a két évtizeddel korábban olasz ellenállókat kivégeztető, s most madarak pusztulása fölött kesergő elhizott német turistacsoport.

A vigjátékszerü karikatura azonban hirtelenül bonyolutabbá válik, komolyabb fordulatot vesz: az egykori olasz ellenállók fölismerik a társaikat elitélő hajdani vészbirót és hóhérát. Most aztán őket állitják biróság elé, hogy a megszállás idején elkövetett vétkeikért elnyerjék büntetésüket!

Jön azonban a darab harmadik nagy forulata: Piccolino az egykori vezető partizán, imigyen kezd filozófálni: „A világot irógépek, rendőrség és pénz kormányozzák. De a három közül a legnagyobb hatalom a pénz, mert akinek pénze van, azé a rendőrség is. Pénzzel hegyeket lehet helyükből kimozditani.” A szegénységükkel küszködő olaszok egyetértenek vele, minek következtében a két németnek megengedik, hogy pénzzel szabaddá vásárolják magukat.

Hang III: Björneboe végkonkluziója igy az, hogy tulajdonképpen mindenki és mindenütt megvásárolható! A vétkesség, bünösség kérdése mindig relativ. A felelősséget mindig át lehet háritani valaki másra, egy-egy fölül- vagy alullévőre. Csak megalkuvással, opportunizmussal boldogulhat az egyedi ember a történelem gonosz körforgásában, kiszolgáltatva a történelem veszedelmes és nagy erőinek...

A „Madárbarátok” nézője számára nem sokáig marad kétség afelől, hogy Brecht termékenyitő hatása és szelleme kisért az uj norvég drámában. Erről tanuskodik a mü egész tematikai felépitése éppugy, mint a belerakott dalbetétek, valamint a tömegjelenetek technikai kidolgozása is. Az önállóságnak azonban akkora fokával állunk itt szemben, mely teljesen kizárja, hogy epigonizmusra kellene gondolnunk vele kapcsolatban. Brechtre emlékeztet bennünket az is, hogy a darab zenéjét az a Hans-Dieter Hosalla szerezte, aki közeli barátja volt Brechtnek, a rendezést pedig Brecht-specialistaként ismert Carl Maria Weber végezte, akinek „Kurázsi mama” és más Brecht-rendezéseit többféle nemzetközi dijakkal tüntették ki. Björneboe tehát tudatosan vállalja a brechti hagyományokat, s tehetsége ugyanakkor magasan a Brecht-epigonok fölé emeli. „Madárbarátok” cimü uj drámája kapcsán joggal fordul feléje a figyelem.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

Szabad Európa Rádió
1967.

Sulyok Vince :

Göteborgi Operaház tervei

Hang IV: Sokáig ugy látszott az utóbbi évtizedekben s kölünösen a második világháboru utáni időszak elején, hogy az opera mint müfaj iránt állandóan csökken Európa-szerte az érdeklődés. A zeneszerzőké éppugy, mint a szinházlátogató közönségé. Mintha az opera hőskora a 19. századdal, illetve a 20. század első éveivel visszavonhatatlanul lezárult volna, s a változó idők változó izlésének és igényeinek többé nem felelne meg ez a zenei-szinpadi kifejezési forma.

Az opera eme sokak által hangoztatott válságát azonban az utóbbi években egyfajta egyre növekvő uj opera-rajongás kezdi felváltani. Skandináviában mindenképpen vitathatatlan jeleit láthatjuk ennek a folyamatnak. Oszlóban például alig pár évvel ezelőtt, 1959-ben jutottak el odáig, hogy – nyilván a közönség részéről megnyilvánuló igények kielégitésére – végre állandó opera-társulatot hozzanak létre, a Norvég Operát. Ez azóta is általában telt házak mellett játszik, nagy sikerrel ujitja fel az operairás klasszikusait, sőt bemutatott uj norvég operát is.

Az operamüvészet eme uj reneszánszának kétségtelen és örvendetes bizonyosága az is, hogy Svédország második legnagyobb városa, a félmillió lakost számláló Göteborg, éppen most határozta el egy ultramodern, minden tekintetben korszerü és tágas operaház felépitését a város egyik legszebb pontján, a botanikus-kert /helyesebben: park/ közepén. Az előzetes számitások szerint az operaház hozzávetőlegesen hatvan-hetven millió koronába, azaz mintegy háromszáz-háromszázötven millió forintba kerül. Miként ezt a lapok hirüladják, Ausztrália legnagyobb városának, Sydney-nek a dán Utzon épitész tervei alapján épülőben lévő óriási operaháza viszont mintegy ezerkétszáz millió koronába, azaz körülbelül hat milliárd magyar forintba kerül!

A göteborgi operaháznak, noha épitési költségei jóval szerényebb vállalkozásnak mutatják a sydney-inél, a közzétett tervek alapján itélve mégsem kell majd szégyenkeznie az európai operák előkelő sorában. Ezerháromszázan kaphatnak egyidejüleg helyet a nézőtér kényelmes karoszékeiben. Sokkal fontosabb azonban ennél az az adat, hogy a főszinpad alapterülete négyszáz négyzetméter lesz, amelyhez aztán mindkét felől négyszáz-négyszáz négyzetméteres oldalszinpadok csatlakoznak. A főszinpad azonban mélységben is további négyszáz négyzetméteres hátsó szinpaddal bővithető ki, vagyis szükség esetén, nagyobb tömegü statisztát kivánó monumentális operadarabok előadására összesen nem kevesebb mint ezerhatszáz négyzetméternyi szinpadi felület állhat a rendező rendelkezésére! – A főszinpad középpontja egyébként forgószinpadnak lesz kiképezve. S ha már a szinpadnál tartunk, akkor azt is meg kell emlitenünk, hogy a főszinpaddal nagyságban mindenben megegyező próbaszinpad épitésa is ott szerepel a tervek között, ami mind időben, mind erőben és pénzben óriási megtakaritásokhoz vezethet, mivel lehetővé teszi a próbák megtartását a főszinpad diszleteinek felállitási munkálataival egyidejüleg.

Az uj göteborgi operaház tetőalatti felülete egyébként mintegy hat-hétezer négyzetméter lesz, körülbelül háromszázötven különböző foglalkozásu embernek ad majd munkahelyet és napi elfoglaltságot, köztük a tervek szerint mintegy harmincöt szólóénekesnek, körülbelül negyven balett-táncosnak, valamint egy negyvenöt tagu körósnak. A zenekart, amely ma a mostani operaépület szükösebb viszonyai közepette negyven tagot számlál, hetven-nyolcvan tagura kivánják kibőviteni, hogy az uj igényeknek és követelményeknek jobban meg tudjon majd felelni. Az épület ilyen módon, a maga asztalosmühelyeivel, varrodáival, festőmütermeivel, studióival, hivatali szobáival, kantinjaival és egyéb részeivel valóságos kis önálló város lesz a városon belül, méghozzá a legmodernebbül ellátva, legkorszerübben felszerelve mindennel.

Nagy érdeme az épitkezési terveknek az a ritka gondoskodás, amely az operalátogató rokkantak irányában nyivánul meg. A bejáratok például olyan szélesek lesznek, hogy tolókocsival is lehet majd közlekedni, a lépcsőfokokat lehetőség szerint kiküszöbölik a nézőtéren, egyes ülőhelyeket fejhallgatóval látnak el. Mindez, - svédek szociális gondolkozásáról ad követésreméltó tanubizonyságot.

© Copyright Mikes International 2001-2014

Az uj hipermodern opera épitkezési munkálatait a jövő év elején akarják megkezdeni a göteborgiak, remélve, hogy igy 1971-ben, a város alapitásának háromszázötven éves jubileuma alkalmából már ez az uj és nagyszabasu kulturális létesitmény lehet az ünnepségek egyik középpontja.

~ ~ ~ ~ ~ ~

Szabad Európa Rádió

1967.

Sulyok Vince :

Naum Gabo munkássága

Hang III: Az elmult hetek során a norvég főváros müvészeti élete szinte teljesen Gabonak, az orosz származásu nagy amerikai szobrászmüvésznek a jegyében állt. Gabo müvészete, szobrászi teljesitménye mindenképpen rá is szolgált arra, hogy általános érdeklődést váltson ki. Az első világháboru körüli évtizedek ujatkereső lázas forrongásai idején gabo volt az, aki rendszeres tudományos elemzés és kisérletezés eredményeképpen létrehozta a modern müvészet egyik legéletképesebb és egészségesebb szobrászati irányzatát, a konstruktivizmust.

A norvégok számára persze az sem közömbös, hogy Gabo, elméletben és gyakorlatban egyaárnt, az akkor még Krisztiániának nevezett norvég fővárosban hozta létre iskoláját. A Münchenben tanuló Gabo ugyanis, Alexej nevü testvérével együtt, a békés Norvégiában keresett menedéket az éppen föllángoló első világháboru zürzavara elől, s 1914-től 1917 derekáig az országban tartózkodott, többnyire a fővárosban, de tett néhány nagyfontosságu, müvészeti fejlődése szempontjából jelentős következményekkel járó utazást a nyugati partvidék csodálatos fjord-tájaira is.

Hang IV: Naum Gabo, családi nevén Pevzner, 1890-ben született az oroszországi Brianszkban. Bátyjával együtt előkelő helyet foglalnak el az orosz müvészeti modernizmus élgárdájában, melyhez rajtuk kivül olyan jelentős nevek tartoznak, mint Kandinszky, Málevics, Archipenko és Lissitsky. Ezt a nagyjelentőségü müvészgenerációt, mely az 1917-es polgári, majd bolsevik forradalmaktól azt remélte, hogy uj érát, uj lehetőségeket nyitnak a müvészetek fejlődése előtt, 1922 táján teljes egészében felszámolta, szétrobbantotta a válságos küzdelmek során mind szilárdabban berendezkedő proletárdiktatúra. A szuprematizmus megteremtőjének, Málevicsnek, éhen kellett pusztulnia abban a rendszerben, amelynek hivatalos és kötelező erejü izlése még ma, ötven év eltelte után is éppolyan kispolgári, mereven akadémisztikus és elmaradott, mint a hadikommunizmus idején, mikor is költészetükben, zenéjükben, képzőmüvészetükben egyaránt félreszoritották vagy likvidálták mindazokat, akik szinkronban voltak az uj kifejezési eszközöket, uj lehetőségeket kereső nyugateurópai müvészettel, sőt annak élvonalában álltak. Azok tanuskodnak erről cáfolhatatlanul, akik 1922 után csalódottan odahagyták Moszkvát, hogy müvészi elgondolásaikat a nyugati demokráciák szabad légkörében igyekezzenek megvalósitani, miként Kandinsky, Lissitsky, Chagall és Naum Gabo is, hogy csak a legkiemelkedőbbeket emlitsük az Oroszországból elmenekült müvészek nagy seregéből. Legtöbbjük, köztük Gabo is, először Németországban állapodott meg és csatlakozott a „Bauhaus”-csoporthoz, vagy valamelyik másik müvészeti mozgalomhoz. Gabo később Párizsba, majd Londonba telepedett át, 1946-ban pedig az Egyesült Államokba vándorolt tovább, ahol aztán amerikai állampolgársággal cserélte fel hontalanságát.

Hang III: De nyughatatlan európai bolyongásának évei sem vesztek kárba, mert Gabo mindig és mindenütt müvészetének továbbfejlesztését tartotta a legfontosabbnak. Alkotásait joggal sorolják a század legkimagaslóbb teljesitményei közé. Alkotó módszerének Gabo maga adta a konstruktivizmus elnevezést még norvégiai tartozkodásának éveiben. „Mint müvész, Norvégiában születtem, itt találtam magamra” – mondta Gabo. Oszló városa most határozta el, hogy Gabo egyik nagyméretü szobrát a Munch-muzeum előtti téren

© Copyright Mikes International 2001-2014

vagy az egyetem parkjában állitatja fel. E szobornak is, mint Gabo valamennyi alkotásának, a tér a témája, helyesebben a tér és az idő viszonyának anyagi megformálása és kifejezése. A régi, tradicionális látás – és kifejezésmód helyébe gyökeresen ujat állitott Gabo: a valóság konstruktiv képét az időre és a térre, mint a két legalapvetőbb elemre épitve.

Bármennyire absztraktnak is tünik a gaboi koncepció az első pillantásra, müvészete mégsem nevezhető absztraktnak. A konstruktivizmus ugyanis – röviden összefoglalva – azt jelenti, hogy a szobrászati alkotásnak egyrészt a természet visszaadásának kell lennie, - másrészt olyan önálló formakomplexumnak is, amely független a természettől, legalábbis annak szolgai képétől. Látszólag ellentmondás ez, Gabo impozáns életmüve azonban cáfolhatatlanul igazolja, hogy nem megoldhatatlan célt állitott maga elé:. Az ábrázolt természetnek, tárgynak vagy személynek Gabo csak a konstruktiv vázát őrizte meg, elvetve a felületet és a váz közti részeket kitöltő masszát. Alkotásai éppen ezért geometriai formákra emlékeztető szeletekből, lapokból, hasábokból vannak felépitve, s e formák szélei egyuttal a megmintázott személy vagy tárgy természeti vonalai, formáját is visszaadják.

Gabo maga tudósit bennünket arról, hogy a megoldás megtalálásában milyen nagy jelentősége volt a nyugatnorvégiai tájjal való találkozásának. A hegyek fomrája, a beléjük ékelődő fjordok, a táj erős fény- és árnyhatásai a tér és idő képzetét idézték fel és társitották nála, s annak a lehetőségét igérték, hogy mindezt a müvészet eszközeivel is kifejezheti. Szobrainak jellegzetes erővonalai, formahordozó vonalai kétségen kivül képesek arra is, hogy a figurák belső ritmusát, valamint kifelé forduló, térmeghóditó erejét visszaadva aktivizálják érzéseinket és fantáziánkat. Tovább fokozódik ez a hatás nála azzal, hogy amerikai éveiben áttért az áttetsző és átlátszó anyagok használatára szobrai megalkotásánál.

Hang IV: Müvészi alkotómunkájával párhuzamosan jelentős elméleti és polemikus munkásságot is fejtett ki Gabo. Elsősorban a müvészetnek a modern társadalmi viszonyok közepette betöltött szerepe érdekelte. Azt vallja, hogy mivel a müvészet az „ember” kifejezési módja, azért az emberi társadalom keretein belül kell hatnia. Mivel azonban maga a társadalom állandóan változik, alakulnia kell a müvészetnek is, miként minden más emberi aktivitásnak is, vagyis folyton meg kell újulnia, el kell vetnie kiöregedett, elhasznált eszközeit és látásmódját.

Gabo konstruktivizmusával körülbelül egyidőben született meg a kubizmus, mely ellen Gabo nem szünő küzdelmet folytatott évtizedeken át. A kubizmus zártságával szemben nyiltságra törekedett a konstruktivizmus, a kubizmus technikai problémákkal való bibelődése helyett a konstruktivizmust a müvészet társadalmi funkciója, emberi viszonylatai foglalkoztatták. A 77 éves müvész élete legnagyobb csalódásának ezért azt tartja, hogy intenciói ellenére is müvészete – a „kevesek” müvészetévé lett, nem pedig a tömegeké. Ezért is érezte különös elégtételnek azt a becsülést, amely Norvégiában mindenünnen feléje áradt, s a norvég fővárosnak azt a határozatát, hogy egyik müvét olyan helyen állitatja fel, ahol az közvetlenül ható kapcsolatba kerülhet a társadalom szélesebb rétegeivel.

~ ~ ~ ~ ~ ~

Szabad Európa Rádió

1967.

Sulyok Vince :

Pirandello: „Hat szerep szerzőt keres” című drámája Ingmar Bergman rendezésében

Hang I: Nagy izgalommal várt szinházi esemény szinhelye volt néhány héttel ezelőtt az oszlói Nemzeti Szinház: Pirandellonak, az 1936-ban elhunyt nagy Nobel-dijas olasz irónak, a modern dráma egyik vezéralakjának „Hat szerep szerzőt keres” cimü dráma darabját mutatták be a világhirü svéd rendező, Ingmar Bergman

© Copyright Mikes International 2001-2014

irányitásával. Pirandello és Bergman személyében két olyan szinházi zseni adott egymásnak találkát Norvégia első szinházában, akik nélkül nehezen lenne elképzelhető a modern szinház annak mai formájában, mai magaslatán.

Pirandello bemutatott drámájáról máskülönben is azt mondhatjuk el, hogy megirása óta éppen ugy keresi a maga ideális rendezőjét, mint a müben a hat főszereplő azt a aszerzőt, aki teljessé formálná, kiteljesitené őket, Pirandello ugyanis csak fölvázolta, de részletesen nem dolgozta ki őket, ideák maradtak. Ez a hat személy aztán a dráma folyamán szüntelenül az után a szerző után kutat, aki teljesértékü egyéniségeket hozna létre belőlük. Igy jutnak el a szinházon belüli szinházba is, abban a reményben, hogy talán a szinpad realizálni tudja a bennük fölvetett lehetőségeket. Pirandello tehát az iró és a költött személyek konfliktusát veszi vizsgálat alá ebben az alkotásában, - vagy még közelebbről: a müvészet és az élet, az illuzió és a valóság egymáshoz való viszonyát.

Már önmagában ez is Ingmar Bergmant jelölné ki, mint a darab magátólértetődő és valóban rátermett rendezőjét – annak ellenére, hogy Pirandello és Ingmar Bergman két egymástól a legteljesebb mértékben különböző személyiség voltak, kedély, vérmérséklet és müvészi kifejezőeszközök dolgában egyaránt! Vagy talán éppen emiatt? Pirandello hüvös intellektualizmussával, elvont filozofálgatásra való hajlamával Ingmar Bergman misztikumra, a modern ember lelki élete fölötti töprengésre való hajlama áll szemben. – A szinházi tesnikai lehetőségei iránti szenvedélyes érdeklődés azonban közös bennük, de még ennél is fontosabb közös vonásuk az emberi pszüché világának titkai, mélységei iránti érzékeny figyelem. Mindketten egyformán relativnak tartják például a személyiség fogalmát, mondván, hogy az emberi szeélyiség nemállandó és véglegesen adott valami, hanem folytonos változásban van a külső és belső benyomások hatására. Pirandellot is és Berment is többizben foglalkoztatta a tudathasadás, a személyiségcsere és azonosság-eltolódás problémája, valamint az egyedi ember magányossága, magárahagyatottsága.

A két nagy müvésznek ez a rövid párhuzamba-állitása is jól mutatja, hogy milyen szerencsésen egészitik ki egymást mindenben. Joggal várhttunk éppen ezért Ingmar bergman Pirandello-rendezésétől érdekeset és eredetit, - s tehettük ezt annál is inkább, mivel Bergman legutóbbi alkotásai mind arról tanuskodtak, hogy a svéd rendező alkotóerejének teljében, müvészetének csúcsán áll.

A bemutató, a maga eredeti felfogásával, szuverén müvészi szinvonalával a legteljesebb mértékben ki is elégitette ezeket a várakozásokat. Igaz nagy-szinházat, megrázó emberi tragédiát láthattunk Bergman rendezése nyomán az oszlói Nemzeti Szinházban - olyannyira, hogy Bergmant ebben az összefüggésben nem is szabad pusztán rendezőként felfognunk, hanem sokkal inkább társszerzőként, társalkotóként. Pedig még kegyelet dolgában sem vét itt az olasz drámairó ellen, hiszen szövegéhez hübben ragaszkodott, mint ezt – főleg – ujabban szokták.

Bergman azonban rendezésének koncentrálásával, egyes elemek tudatos és erős kihangsúlyozásával a magány, az egyedüliség, az elszigeteltség tragédiájává emelte Pirandellonak ezt az inkább irónikus-intellektuális játéknak szánt darabját. Bergmannak sikerült hihetővé és elfogadhatóvá tenni a „Hat szerep szerzőt keres” paradoxonját, azt, hogy egyedül a szinház valószerütlensége, mesterséges világa segitségével lehet reményünk a valóság teljes megismerésére.

Pirandello e drámája szerint a szavak tulajdonképpen és végeredményben alig-alig alkalmasak arra, hogy az emberi érintkezés eszközei legyenek: hogy velük és általuk közöljünk, helyesebben kiséreljük meg közölni, valamit egymással magunkról és a körülvevő világról. Pirandello nem kevesebbet állit, mint hogy az ember egzisztenciális létküzdelmének egy igen jelentős hányada csak azt szolgálja, hogy érthetővé tegye magát környezetével. A beszéd, az egyedi ember szavai, kijelentései ugyanis mindig szubjektivek, és belső szubjektiv realitásuk úgyszólván sose jut el a maga hiánytalan /vagy akár megközelitően hiánytalan!/ teljességében ahhoz, akihez irányul. Hiszen a befogadó is a maga szubjektiv adottságainak megfelelően érti és értelmezi /s legtöbbször tévesen/ a hallástechnikailag esetleg hibátlanul és hiánytalanul felfogott szavakat... A teljes, vagy akár csak kielégitő megértettség hiánya lesz aztán az emberi magányosság okává, s Pirandello nem lát reményt arra /ebben a darabjában legalábbis semmi nem mutatja ezt/, hogy ezen a téren változásra számithatnánk. Hozzátehetjük, hogy Bergman maga sem táplál ilyenfajta illuziókat, miként ez legfrisseb filmjéből, a „Persona”-ból is kitünik, melynek főhőse odáig megy, hogy egyszerüen nem is hajlandó többé beszélni, mert ráébredt a szavakban megjelenő, megfogalmazódó valóság hamis és hazug voltára. A „Hat szerep szerzőt keres” cimü Pirandello-mü is éppen a szavak elégtelensége folytán válik a magány, az egyedülvalóság szivetszoritó tragédiájává, hiszen benne egy férj és apa szigetelődik el jóvátehetetlenül, marad teljesen önmagára öttagú családja közepette, akik pedig mégiscsak legközelebb állanak hozzá az életben a vérségi

© Copyright Mikes International 2001-2014

kapcsolatok és a mindennapi együttlét kapcsán.

Az apa egyetlen fatális félrelépése, tévedése elég volt ahhoz, hogy leleplezze: mennyire ismeretlenek mind a hatan egymásnak, mennyire udegen és külön világ mindegyikük, s hogy a szavak mennyire alkalmatlanok, szinte használhatatlanok arra, hogy az értetlenségnek ezt a családtagok közt tátongó szakadékát áthidalják.

Bergman rendezésének lelki intencióit különös sikerrel mélyiti el bizonyos szinháztechnikai fogások sajátos használata, igy az erős kontraszt-hatásokra való törekvés, mely elsősorban egyrészt a kosztümök használatában nyilvánul meg, másrészt a szinpadon mozgó csoportok plasztikus elhelyezésében, valamint a fényhasználat szokatlan erejü, váratlan fokú alkalmazásában. A fény-árnyék-hatásokra való törekvés, a fekete-fehér kontrasztjának rendkivüli méretü használata filmjeinek is állandóan visszatérő sajátossága és ereje.

Azt az érzést, amellyel az egész szinházterem átitatódik a két órás előadás végére a nagy müvészettel tolmácsolt emberi nyomorúság látványának hatására, egy szóval lehet legtalálóbban jellemezni, azzal, amelyik még az ógörög tragédia-játékok idejéből maradt ránk, s amelyet csak a kiválóbb alkotások képesek belőlünk kiváltani. Ez a szó a katharzisz. A belső megrázkódás és megtisztulás érzésének szava.

~ ~ ~ ~ ~ ~

Szabad Európa Rádió

1967.

Sulyok Vince :

Bergeni ünnepi játékok

Hang I: A bergeni ünnepi játékok középpontjában a rendezők szándéka szerint mindig Edvard Griegnek, a hatvan ébbel ezelőtt elhunyt nagy norvég zeneszerzőnek alakja és alkotásai állanak. Ennek folytán joggal azt hinné az ember, hogy az ünnepi játékok legfontosabb, legkiemelkedőbb eseményei is valamiképpen a hangversenytermekhez kapcsolódnak, Grieg zenei munkásságához és törekvéseihez leginkább illően. Évek óta azonban mindjobban előtérbe kerültek a szinházi előadások, valamint a képzőmüvészeti kiállitások, minőségi kvalitásokkal vagy érdekességükkel fölülmulva a többi látványosságot.

Ez történt lényegében az idén is. A fesztiválváros szinpadának változatos, ötletes és szinvonalas müsora több meglepetést nyujtott. Többek között olyan nagyszerü, vezető helyet elfoglaló zenei együttest is meghivtak az idén Bergenbe, mint a lipcsei Gewandhaus-zenekart, melyet a világ legrégibb szimfónikus zenekaraként tartanak nyilván. Kilencven zenésze persze ezuttal is sikeresen védte meg meg a nagymultu zenekar tradicionális jóhirét: Dvorak 9. Szláv táncával remekeltek. Ugy tetszik azonban, hogy a szinházi program ellensulyozására még az ők fellépésük sem bizonyult egészen elégségesnek. – Bergeni szereplésük egyébként más módon is magára vonta a közvélemény és a sajtó figyelmét: a zenekar két jeles hegedüse ugyanis arra az elhatározásra jutott, hogy nem kiván visszatérni Lipcsébe. A norvégok egy ideig abban reménykedtek, hogy a két keletnémet müvész a bergeni Musikkselskapet Harmonien tagjaként Norvégiában marad, a sajtó azonban időközben már arról adott hirt, hogy mindketten továbbmentek a Német Szövetségi Köztársaságba, ahol azonnal álláshoz is jutottak.

Hang II: Ami viszont az idei bergeni ünnepi játékok szinházi produkcióját illeti, kétségtelenól a malmői Városi Szinház vendégszereplése vitte el a pálmát. A modern svéd dráma megteremtőjének, August Strindbergnek egyik ritkán játszott történelmi drámáját, a „III. Gusztáv”-ot adták elő a tüneményes tehetségü Jarl Küllével a cimszerepben. A tragikus sorsu, 1792-ben meggyilkolt III. Gusztávot, a felvilágosodáskori abszolutizmus svéd megtestesitőjét paradox módon a kulturális élet és a reformok vitathatatlan barátjaként tartja számon a történelem, s meggyilkolásáért a francia forradalomnak Északra is eljutó, de kissé felszinesen ható hatását

© Copyright Mikes International 2001-2014

teszik felelőssé, - illetve természetesen azt a néhány nyugtalan embert, aki pusztán az abszolut király személyében látta a bajok fő forrását. Strindberg nem kevesebbre vállalkozott e drámájával, mint a kor, a tizennyolcadik század-vége politikai és szociális életének ábrázolására. A svéd helyzet is a közismerten tipikus korképet mutatja: a király abszolut hatalom után áhitozik és törekszik, a nemesség – privilégiumainak védelmében – összefog az uralkodó hatalmi tulkapásai ellen, a parasztság elégedetlen a sulyos adó- és urbéri terhek miatt, a birodalom pénzügyei a nagy adók ellenére is rendkivül kuszáltak, mig a király maga legendásan-bőkezüen pazarol. Egy pillanatig ugy tetszik, hogy az éppen kirobbanó francia forradalom távoli szikrája elegendő gyulékony anyagot talál a svéd királyság határain belül is. Az egészből azonban végül mégiscsak egy tétova királygyilkosság lesz. Az idealista-anarchista gyilkost, Anckarstrőmöt kivégzik, - s minden folyik tovább a régi mederben.

Talán Strindberg történelmi-társadalmi pesszimizmusára is bőséges fényt vet a „III. Gusztáv" cimü dráma. Valószinüleg azonban az elegáns, megnyerő, tehetséges, de teljesen megbizhatatlan és kiszámithatatlan király alakja-jelleme érdekelte elsősorban a drámairót. S mintha rokonszenve is állandóan vele lenne, noha sose növeli arányait hősiekké. Magányosnak, boldogtalannak ábrázolja – és betegnek, s ezzel az utóbbival még a mi együttérzésünket is fölébreszti! Neki köszönheti a darab végső soron a bergeni nagy sikert – annál is inkább, mivel a dráma cselekmény dolgában egyébként igencsak szegényes.

Hang I: Az ünnepi játékok másik kimagasló szinházi sikere Henrik Ibsen nevéhez füződik. A modern polgári dráma megteremtőjének egyik legnagyszerübb s egyuttal legtitokzatosabb müvét, a „Vadkacsát", a bergeni Nemzeti Szinpad együttese vitte szinre a költőnek és szinésznek, sőt rendezőnek is egyként kiváló Claes Gill irányitásával. A Vadkacsa sokrétü és sokértelmü alkotás, melynek lehetetlen megadni végérvényes magyarázatát. Koronként változik interpetálása és megitélése egyaránt, annak megfelelően, ahogyan a változó időben maga az ember is folyton alakul és változik. Titka és önmegujitó ereje nyilván mélységsen emberi mivoltában rejlik, abban a végkicsengésben, hogy milyen kár is az emberekért: a darabban a szereplőkért éppugy, mint általában mindenkiért, aki önhibájából vagy egyéb körülmények hatására elrontja az osztályrészéül ijutó egyetlen életet. A Vadkacsa az illuziók és élethazugságok bizonytalan fundamentumára épitett életsorok drámája. Gill rendezése realisztikus eszközökkel kivánta ezt érzékeltetni, oppozicióban a sokkal elterjedtebb pszichológikus-misztikus rendezési felfogásokkal. Gillt ez a realizmus emberileg kifejezetten a dráma belső triója: Hjalmar Ekdal, felesége, Gina és a hazugul kettejük lányaként beállitott Hedvig mellé állitja. Élethazugságra épült kis világuk a Gil-féle rendezésben igy paradox módon a harmonikus béke és biztonság szép világává válik – a kinti józan, normális, de kegyetlen világ éles ellentéteként. Az élethazugságra épült, de önmagában boldog kis sziget összeomlása ennek folytán nem megértést, hanem éppen ellenérzést vált ki belőlünk. Más kérdés, hogy a könyörtelenségig szigoru Ibsen mennyiben értene egyet Gillnek ezzel a mindenképpen egyéni és eredeti felfogásával...

Hang II: Strindberg és Ibsen alkotásainak nagysikerü bemutatói mellett külön kell megemlékeznünk a bergeni ünnepi játékok képzőmüvészeti rendezvényeiről is, melyek szintén hagyományosan tartoznak a fesztivál legkiemelkedőbb rendezvényei közzé. Ezek a hagyományok egyébként azt magukban foglalják, hogy a legnagyobb norvég festő, a képzőmüvészeti expresszionizmus megteremtője, Edvard Munch, feltétlenül saját kiállitással szerepeljen. Az idén ebből a szempontból önmagukra dupláztak a bergeniek, mert egyidejüleg két Munch-tárlat is megtekinthető volt a fesztivál folyamán. A főhangsuly ezuttal Munch érett, elmélyült alkotóesztendeinek terméseire esett.

Műsorvezető: Felolvastuk Sulyok Vince beszámolóját a bergeni ünnepi játékokról.

~ ~ ~ ~ ~ ~

© Copyright Mikes International 2001-2014

Szabad Európa Rádió
1967.

Sulyok Vince :

Északi Tanács-Északi Díj: Johan Borgen

Hang III: Az Északi Tanácsnak, a skandináv államok eme pusztán szellemi-erkölcsi hatalommal rendelkező legfelsőbb összefogó szervének , a stokholmi parlamentben február 13-án ült össze az a bizottsága, amely az évenként kiosztásra kerülő Északi Dij sorsa felől ezidén is döntést hozott. Az öt skandináv állam, - Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország – mindegyike két-két iróját jelölhette az ötvenezer dán koronát, azaz hivatalos árfolyam-átszámitással kb. 200-ezer magyar forintot kitevő irodalmi dijra, melyet ezidáig a svéd Eyvind Johnson, Olof Legercrantz és Gunnar Ekelöf, a finn Väinö Linna, a norvég Tarjei Vesaas és a feröeri William Heinesen kaptak meg. Ez a dij igen fontos szerepet tölt be Észak kulturális és irodalmi életében, s évenkénti kiosztását mindig nagy várakozás előzi meg. Az idei dijra, melyet az április elején összeülő Északi tanács-értekezletén nyújtanak majd át ünnepélyesen a kiválasztott irónak, Izland nem kisebb fiát javasolta, mint a Nobel-dijas és világszerte ismert Halldór Kiljan Laxnesst, Svédország a Lenin-békedijjal kitüntetett Arthur Lundkistet, a svéd irodalom hatvan esztendős „enfant terrible”-jet, Dánia pedig a dán modernizmus egyik fiatal vezéralaját, Klaus Rifbjerget. Az Északi Tanács bizottságának választása a nagynevü fönti jelöltek ellenére és ellenében a kiváló norvég novella- és regényiróra, Johan Borgenra esett „Uj novellák” cimü könyvének megjelenése alkalmából.

Természetesen Johan Borgen sem uj és ismeretlen irói név Skandinávián belül, sőt 1950-ben egy nemzetközi pályázaton is első dijat nyert egyik novellája. Az Északi Dijat most, hogy neki itélték, remélhetőleg megnövekszik iránta Európa egyéb részein is az érdeklődés. Alkotásai a legteljesebb mértékben rászolgálnak erre.

Johan Borgen 1902-ben született, Oszlóban, melyet akkoriban még Krisztiániának hivtak. Tanulmányai elvégzése után több évtizeden át ujságiróskodott, a cikkei, tárcái még ma is gyakran olvashatók az oszlói lapokban. Első könyve 1925-ben jelent meg „A sötétség ellen” cimmel. A benne összegyüjtött elbeszélések kedvező fogadtatásra találtak és jó kritikát kaptak, bár többen fölhivták a figyelmet a bennük föllelhető erős hamsuni hatásra. Knut Hamsuntól még hosszu ideig nehezen ment később is az elszakadás, a hamnsuni költői világ azonban mindenképpen csak gazdagitólag és termékenyitőleg hatott Borgenra, - s tette ezt még azután is, mikor már saját formanyelvére és kifejezőeszközeire rátalált.

Johan Borgen azonban nemcsak, hogy nem nevezhető Hamsun-epigonnak, hanem ellenkezőleg: igen friss és eredeti iró, különösen ami fő kifejezési területét, a novellát illeti. Az elmult negyven év során egyre-másra megjelnő elbeszélésgyüjteményei uj csucsokra vitték a norvég novella-rást, s az Északi Dij elsősorban ennek a ténynek a dokumentálása és elismerése, - Borgen azonban nemcsak novella terén alkotott időtállót, hanem egyébként is igen sokoldalu irodalmi tevékenységet fejtett ki: a már emlitett hirlapi tárcái és cikkei mellett számtalan regényt, szinmüvet és tanulmánykötetet is adott ki az évek folyamán, - s egyuttal fontos közleti-politikai szerepet is játszott, különösen Norvégia német megszállásának éveiben. Célzásokkal, költői allegóriákkal és politikai kétértelmüségekkel teli irásai miatt a német Gestapo 1941 szeptemberében letartóztatta és internálótáborba zárta. Később a semleges Svédországba szökött, ahol börtönnaplójával és cikkekkel igyekezett a svéd- és világközvéleményt tájékoztatni a fasizmus természetrajzáról.

Irodalmi és közéleti tevékenységében egyaránt a konvenciók és a konformizmus elleni bátor, elszánt lázadás jellemezte mindig Borgent. Az élet szokások és beidegzett tennivalók halmazává válik az évek során előbb vagy utóbb mindannyiunk számára. Elvesziti friss ragyogását és igéretességét, elszürkülünk a muló évek, egyforma hétköznapok történéstelenségében – igy lehetne összfoglalni 1934-ben megjelent „Végeredményben is” cimü regényének alaphangulatát, amely egyuttal egész irodalmi müködése-lázadása mögött is folyton föllelhető.

Központi témája és törekvése az, hogy közelebb férkőzzön az emberi személyiséghez: hogy magyarázatot találjon az emberi azonosság, önmagával azonosulni-tudás és azonosulni-akarás problémájára. A körénk

© Copyright Mikes International 2001-2014

gyülő-rakódó gépies szokások akadályoznak meg bennünket leginkább abban, hogy ihazi és tulajdonképpeni énünket kfejezhessük. Zárójelben érdemes itt megjegyeznünk, hogy Ibsentől Borgenig, sőt a mai fiatal norvég irókig mennyire egységsen tipikus vonása a norvég irodalomnak az individuum lehetőségeinek keresése-kutatása, a „valósitsd meg önmagad" szubjektiv pusztulátumának vonzása! Borgen szerint az emberi lélek állandóan változó-alakuló valami, s mindegyikünkben több egyéniség több szeélyiség megvalósitásának a lehetősége is megvan, melyek a körülmények hatására fejlődnek ki, vagy éppen sorvadnak el bennünk. A gyermekkorban mindegyikünknél kimutathatóak még ezek a lehetőségek. Csak később uralkodik el rajtunk és bennünk a megszokás olyan mértékben, hogy ezzel lehetőségeink felhasználása, énünk megvalósitása is abbamarad lassacskán. – Az e fajta gondolkozásmód többek között kitünő és mélyre hatoló gyermeknovellák alkotására tette Borgent igen alkalmassá, melyeknek friss életélményü kis hősei elszántan lázadnak a felnőttek világának képmutatása, betokosodottsága ellen.

Tévednénk azonban, ha mindebből arra következtetnénk, hogy Johan Borgen valamifajta száraz, filozófágató iró, akinek müvei saját monológjaival vannak tele. Ennek éppen az ellenkezője igaz: müvei, minden külső irói tálalás és „megmagyarázás" nélkül, párbeszédekből és cselekményleirásokból állanak.

Borgen igen szerencsésen és már nagyon korán talált rá arra az irói formára is, amely a legmaradéktalanabbul mutatkozott alkalmasnak mondanivalójának kifejezésére. Ez a müfaj a novella volt, s ennek az évek folyamán olyan mesteri művelőjévé vált, hogy az Északi Dijat is kifejezetten ennek elismeréséül kapta. Novelláiban nagyszerüen ötvözte egybe a dráma, a regény, a vers és az esszé tulajdonjegyeit, s ezzel egyfajta sajátos és saját „borgeni" müfajt teremtett magának, melynek drámaian süritett, terjedelemben leszükitett-összetömöritett keretei egyedülállóan cselekményessé és feszültét tették irásait. Ez a forma egyuttal kitünően megfelelt annak a célnak is, hogy hőseinek belső lelki életét ujszerüen és mélyreszántóan tudja feltárni, s méghozzá irói monológok-magyarázatok betüzdelése nélkül, pusztán a cselekmény sodrásán és hősök párbeszédein keresztül. – Novelláinak eme drámai feszessége és süritettsége ellen csak költői hőfoku, szép és lirai tájleirások beiktatásával „vét" – irásainak azonban ez is inkább előnyére szolgál, mint hátrányára, amint Knut Hamsun vagy Turgenyev prózájában is történik.

~ ~ ~ ~ ~ ~

Szabad Európa Rádió
1967.

Sulyok Vince :

Száz éves a „Peer Gynt"

Több szerencses nepnek és irodalomnak akad egy-egy olyan főmüve, központi nagy alkotása, mely mágneses erőpontként süriti magába az illető irodalom legjellemzőbb vonásait, mintegy összegzi azt, s egyuttal csúcsként fölébe is magaslik, kinő nemzeti ruházatából, általános-emberi érvényt nyer. Divina Coedianak, Hamletnak, Faustnak hivják ezeket a mestermüveket. Boldog irodalmak boldog és ritka pillanatainak szülöttei.

Még ritkábban esik meg, hogy kis nép irodalma hoz létre ilyen alkotást. A norvég irodalom számára 1867 nyara: Ibsen Peer Gyntje jelentette ezt a csodálatos pillanatot. Könyvalakban 1867 novemberében jelent meg a verses dráma Koppenhágában, a kézirat viszont Itáliában készült: Rómában, Ischia szigeten és Sorrentoban, a déli egek nyájassága alatt, a tyrrheni tenger fényözönében. Odamenekült ugyanis csalódottan és elkeseredetten a harmincas éveinek végére ért, de elismerésben oly igen szükösen részesült drámairó. Eddigi irói útjainak vereségek voltak a mérföldkövei. Egyik darabja a másik után bukott meg Bergen és Krisztiánia szinpadain. A kor irodalmárai közönyösen nézték erőfeszítéseit, nem hittek benne, nem vártak tőle jelentős teljesítményeket. Pedig fiatalkorának, pályakezdésének drámai próbálkozásai után már olyan igazi alkotások is

© Copyright Mikes International 2001-2014

kikerültek mühelyéből, mint a 1862-ben a Szerelem komédiája, 1863-ban pedig a Trónkövetelők. A kritika azonban vakon ment el a megtett fejlődés mellett, s felületességében nem ismerte fel e két dráma immár vitathatatlan, időtálló értékeit.

Úgy tűnik, mintha ezekkel egyedül Ibsen lett volna csupán tisztában. A megérdemelt siker elmaradása, meg a velejáró anyagi problémák, sőt nyomo, végsőkig elkeserítették, s egyuttal meggyülölteték vele hazájáz is, mely éhezni hagyta őt akkor, amikor a nálánál négy évvel fiatalabb s páratlan költői sikereit egymásra halmozó Björnsonnak – évjáradékot szavazott meg.

De más dolog is hozzájárult ahhoz, hogy megvetés ébredjen benne Norvégia iránt: 1864-ben – az előzetes nagyhangú igéretek ellenére is – óvatosan félrehúzodva nézte csak az ország (Svédországgal egyetemben), hogy a poroszok és osztrákok egyesült hadai leigázzák Dániát, s megfosszák Scheswig-Holsteintől.

Nem titkolt haraggal és keserüséggel hagyta el hát Norvégiát 1864 áprilisában. S teljes huszonhét esztendő kellett ahhoz, mig annyira enyhült megvetése, hogy elszánta magát a hazatérésre.

Úgy látszik viszont, hogy távozásával szinte egy csapásra sikerült meggyőznie irói értékei irányában eladdig olyannyira közönyös és szkeptikus honfitársait tévedésükről. Két esztendőre rá, hogy elment, már megajánlotta neki is a norvég parlament az évjáradékot, a „költői dijat", mely anyagi gondjaitól véglegesen és egész életére szólóan megszabaditotta. Igaz persze, hogy ehhez olyan meggyőző erejü költői életjelt adott magáról Rómából, mint a Brand!

Nagy elégtétel lehetett mindenképpen számára a hirtelen hazai légkörváltozás, melyről oly árulkodóan tanuskodott az irói évjáradék is. De sértett büszkességében oly módon nyugtázta ezt, hogy vele csak újabb hálálkodásra kötelezte honfitársait: néhány hónapos munkával, csodálatot érdemlő erőfeszítéssel végbevitte legszebb művét, s köszönőlevélként a Peer Gynt kéziratát küldte el Északra...

Ibsen teljesítménye már csak abból a szempontból is rendkivüli volt, hogy alig egy esztendő leforgása alatt hozta létre a Brandot és a Peer Gyntot, ezt a két egymást kiegészítő, de egymástól homlokegyenest különböző világlátást kifejező verses drámát, melyek nem csak életművében, de az egész norvég irodalmon belül is külön fejezetet jelentenek. Rokonná őket paradox módon az teszi, hogy a legteljesebb mértékben különböznek egymástól gondolati-eszmei sikon. Brand fanatikus, könyörtelen követelményekkel fellépő, minden kompromisszumot elutasító, szinte kegyetlen papi szigorával Ibsen a fiatal és semmittevő, lustaságra, lóditásra, kalandra hajlamos Peert állítja szembe. – Ugyanakkor mindkét dráma meglepő mértékben (habár szintén egészen különböző módokon!) norvég is, sőt legnorvégabb minden művei között, annak ellenére, hogy a fölnevelő földtől kétezer kilométer távolságban születtek, sőt annak ellenére is, hogy Ibsen sötét haraggal és megvetéssel a szívében hagyta oda a norvég világot alig két-három évvel korábban.

A szülőhaza azonban, mondáival, meséivel, költészetével, leglélegzetelállítóan szép s olykor ijesztően vad tájaival, népével, népének erényeivel, hibáival és gondjaival visszatarthatatlanul vele ment gyülölködő fiaival, agyának, szívének, lelkének levethetetlen, letagadhatatlan részeként.

Ezek folytán lett a Peer Gynt (de más vonatkozásban sokban a Brand is) egyrészt a személyes, individuális, másrészt a nemzeti önimseret drámájává. Személyes síkon a „légy önmagad", „valósítsd meg önmagad" kierkegaardiasan hangzó posztulatumához érkezett el vele és benne Ibsen: ha elmulasztjuk igazi önmagunk, valódi énünk megvalósítását, csak a hagymához fogunk hasonlítani, amelyről Peer Gynt egymás után választja le a rétegeket, migcsak az el nem fogy anélkül, hogy belső magot tartalmazott volna, aki önmaga megvalósítása helyett megalkuszik, arra az út végén a nagy Gombonto kanala vár... – Nemzeti síkon viszont Peer Gynt tagadhatatlanul az átlag-norvég perszonifikációjaként jelent meg, nem utolsó sorban, ami jellemhibáit illeti, melyekre éppen az alapos eltúlzásokkal hívja hívja fel Ibsen nyomatékosan a figyelmünket. Az a tény, hogy Peer Gynt valódi, hús-vér mód létezett személyre(vagy inkább: személyekre) is visszavezethető, csak erősíti a megállapítás érvényét.

Ibsen elsődleges forrásműve a Peer Gynt megírásához Asbjörnsen híres norvég népmesegyüjteménye volt, méghozzá a gyüjteménynek nem pusztán azok az epizódjai, melyeket ténylegesen Peer Gynt alakjaival kapcsolatban említ Asbjörnsen – vagyis más szóval Ibsen tudatosan növelte Peert sokoldalubb mondái alakká, népi hőssé, mint amilyennek őt a szájhagyomány ismerte. Másik fontos forrása Ibsennek a saját 1862-es gudbrandsdali utazása lehetett, melynek során bizonyára gyakran hallotta a Peer Gyntről közszájon forgó történeteket. Peer Gynt, mint történelmileg is létezett személy, föltehetőleg a Haagaa-tanyán 1775 táján elhalálozott Peder (azaz: Peer) Olsennel azonos, a család neveként régi dokumentumokban többször említődik mindenesetre a Gynnthe, illetve a Gunter névforma. Kétségtelenül őt jelöli ki a népi emlékezet is.

A norvég népi mondakor anyagának fölhasználása mellett a dráma környezetleírásai és tájai is(kivéve természetesen az egyiptomi jeleneteket) félreismerhetetlenül norvégok.

Úgy tűnik tehát, hogy minden a helyén volt olyan nemzeties-népies irodalmi alkotás megszületéséhez, amelyet kizárólagosan csak a norvégok (avagy legjobb esetben még a svédek és a dánok) érthettek és élvezhették volna. Ibsen költői

© Copyright Mikes International 2001-2014

ereje és zsenialitása azonban sikerrel emelte meg a drámát az általános emberi koroktól független magaslataiba. Ibsen ott lett a legeurópaibb, ahol a legnorvégabb maradt témában, forrásokban, nyelvben egyaránt.

Mint ahogy Bartók is azzal magaslott föl leginkább, hogy a néplélek legfeneketlenebb mélységeibe szállt alá, s azzal lett a legmodernebb, legeurópaibb, hogy a legősibb hagyományokhoz nyúlt vissza.

HIGHLIGHTS FROM THE 20th CENTURY HUNGARIAN PRESS IN THE WEST

The following writings are presented in this column:

- Vince Sulyok: *Björneboe: "Birdfriends"*. (Broadcasted by Radio Free Europe in 1967).
- Vince Sulyok: *Plans of the Göteborg Opera House.* (Broadcasted by Radio Free Europe in 1967).
- Vince Sulyok: *Œuvre of Naum Gabo.* (Broadcasted by Radio Free Europe in 1967).
- Vince Sulyok: *Pirandello´s `Six Roles Are Waiting for Author` Directed by Ingmar Bergman.* (Broadcasted by Radio Free Europe in 1967).
- Vince Sulyok: *Bergen International Festival.* (Broadcasted by Radio Free Europe in 1967).
- Vince Sulyok: *North Committee — North Prize: Johan Borgen.* (Broadcasted by Radio Free Europe in 1967).
- Vince Sulyok: *"Peer Gynt' Is 100 Years Old.* (Broadcasted by Radio Free Europe in 1967).

~ ~ ~ ~ ~ ~

A Szerkesztőség itt mond köszönetet Majorné Farkas Anikónak ezen rovat technikai elkészítéséért.

© Copyright Mikes International 2001-2014

AUFRUF ZU VERÖFFENTLICHUNGEN

Hermann Broch und die Krise(n)
Kunst, Ästhetik und Philosophie der Krise von Broch bis zur Gegenwart

Internationale Tagung des Instituts für Germanistik der Pannonischen Universität Veszprém/Ungarn, in Zusammenarbeit mit dem IAB

In Hermann *Broch*s Gesamtwerk wie auch in seiner Zeit, in der er lebte und auf die er reflektierte, nimmt das Phänomen Krise eine zentrale Position ein. Der *Zerfall der Werte* war für ihn wie für alle seine Zeitgenossen eine existenzielle Erfahrung.

Die Tagung „Hermann Broch und die Krise(n)" geht von der Annahme aus, dass unsere Gegenwart ähnliche Krisensymptome aufweist wie die Zeit von Brochs Romantrilogie *Die Schlafwandler*.

So problematisch, sogar gefährlich es auch sein mag, wenn man in Bezug auf unsere Gegenwart wahllos und undifferenziert über Krise(n) redet, ist eine Parallelsituation zu jener Periode nicht zu übersehen. 2008 hat wieder eine Weltwirtschaftskrise begonnen, begleitet von Prozessen, deren Ausgang heute noch nicht absehbar ist. Diese wirtschaftlichen Prozesse und negativen Tendenzen in Kultur, Gesellschaft oder Politik dürften ihre Entsprechung im ersten Jahrzehnt des dritten Jahrtausends haben.

Unsere Tagung, deren Konzept wir auch mit Paul Michael Lützeler abgesprochen haben, setzt sich darum zum Ziel, das Thema Krise bei Hermann Broch *in einem breiteren, historischen und interdisziplinären Kontext* zu diskutieren, wobei Hermann Brochs Schaffen als Bezugspunkt und Vergleichsbasis gelten sollte.

Die Tagung findet vom 8.–10. Mai 2014 an der Pannonischen Universität Veszprém/Ungarn statt.

Wir laden, auch im Namen des IAB, Vorträge zu folgenden Themenbereichen ein:

– Thematisierung der Krise in Hermann *Broch*s Gesamtwerk;

– Hermann Broch und die Krisenthematik bei Autoren der Zwischenkriegszeit in Erzählwerken, philosophischen Abhandlungen, in der Essayistik u.ä. (z.B. *Robert Musil*, *Alfred Döblin*, *Arnold Zweig*, *Oswald Spengler*, *Rudolf Pannwitz*, etc.), im begründeten Fall auch *nicht nur* aus deutschsprachigen Literaturen;

– Hermann Broch und die Krise(n) in der Gegenwart in Literatur und Philosophie.

Anmeldungen mit einem Abstract (5-10 Zeilen) erbitten wir bis Dienstag, d. 1. Oktober 2013 unter den E-Mail-Adressen der Veranstalter.

Veszprém – Budapest, den 20. März 2013

Univ.-Doz. Dr. Gabriella Rácz
Leiterin des Lehrstuhls für germanistische Literaturwissenschaft
an der Pannonischen Universität Veszprém
raczga@btk.uni-pannon.hu

Univ.-Prof. Dr. Endre Kiss
ELTE – OR-ZSE – IAB, Budapest
andkiss@hu.inter.net

© Copyright Mikes International 2001-2014